

LATVIEŠU VALODA

1.–9. KLASEI

Mācību priekšmeta programma

2023

Saturs

Ievads	3
Mācību priekšmeta mērķis un uzdevumi	7
Mācību saturs un metodiskie ieteikumi mācību darba organizācijai	8
Mācību snieguma vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni	39
Mācību satura apguves secība	46
1. klase	47
2. klase	57
3. klase	67
4. klase	78
5. klase	88
6. klase	98
7. klase	107
8. klase	116
9. klase	126

Ievads

Valsts valodas politikas pamatnostādnēs (2021–2027) noteikts, ka galvenais mērķis ir stiprināt latviešu valodas kā vienīgās valsts valodas pozīcijas un statusu sabiedrībā. Pilnvērtīga dzīve sabiedrībā nav iedomājama bez latviešu valodas apguves augstākajā līmenī. Sociologs Niklass Lūmans (Niklas Luhmann) norāda, ka „sabiedrība nav spējīga iziet ārpus tām robežām, kuras tiek nospraustas valodā” (Luhmann, 1997). Latviešu valoda Latvijā ir konstitucionāli noteiktā valsts valoda, tāpēc arī pamatizglītības posmā latviešu valodas apguve ir jānodrošina augstā līmenī, veidojot izpratni par latviešu valodas lietojuma vērtību.

Latviešu valodai ikviena cilvēka dzīvē ir īpaša vieta, jo tā ir pamats personības attīstībai, izglītības ieguvei, tādēļ sistēmiska valodas apguve izglītībā ir neaizstājama, un to var nodrošināt profesionāli izveidota mācību programma.

Latviešu valodas apguvei ir jāveltī daudz lielāka vērība, īpaši šobrīd, kad „visā pasaulē vērojama verbālā intelekta (vārdu krājuma, valodas funkcionālo un stilistisko iespēju izmantošanas, tekstu uztveres spējas) mazināšanās; aizvien lielāku lomu ieņem digitālo tehnoloģiju attīstības dēļ vieglāk producējama un vizualizēta informācija, sava loma ir arī starptautisko saziņas valodu ietekmei” (Druviete, 2021, 27). Grūtākais uzdevums pamatizglītības posmā ir skolēnu motivēšana mērķtiecīgi izkopt latviešu valodas prasmes.

Mācību priekšmeta programmas struktūra

Latviešu valodas mācību priekšmeta programma ir veidota atbilstoši Ministru kabineta 2018. gada 27. novembra noteikumiem Nr. 747 „Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem”.

Programmas struktūra: mācību priekšmeta mērķis un uzdevumi; mācību saturs un metodiskie ieteikumi mācību darba organizācijai; mācību snieguma vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni; mācību satura apguves secība.

Mācību satura apguves secībā ir ievēroti standartā noteiktie valodu mācību jomas plānotie sasniedzamie rezultāti, un parāda, kā pakāpeniski tiek sasniegtas standarta prasības gan zināšanu, gan prasmju apgūvē. Temati ietver apguvei paredzēto laiku, skolēnam sasniedzamos rezultātus, kas grupēti trīs sadaļās – valodas struktūra; teksts un tekstveide; saziņa kontekstā. Katrā tematā plānotie sasniedzamie rezultāti ietver zināšanas, prasmes un vērtības, kas nodrošina kompleksus sasniedzamos rezultātus – skolēnu spēju lietot zināšanas un prasmes jaunās situācijās.

Programma veidota, ievērojot noteikto stundu skaitu mācību priekšmetā „Latviešu valoda”: 1.–3. klasē tiek plānotas 624 mācību stundas, 4.–6. klasē 490 mācību stundas, 7.–9. klasē 315 mācību stundas. Skolai ir iespēja pieņemt lēmumu, vai mācību stundu skaitu samazināt vai palielināt mācību priekšmetā atbilstoši standarta noteikumiem par 10% (25% valsts ģimnāzijās).

Programmai ir ieteikuma raksturs.

Lingvodidaktiskie principi un pieejas

Lingvodidaktiskie principi ir valodas apguves mācību procesa pamatprasības, kas nosaka gan satura, gan mācību metožu un paņēmieni, kā arī mācīšanās rezultātu vērtēšanas

formu izvēli mērķu sasniegšanai un skolēnu vajadzībām. Latviešu valodas mācību satura plānošanā un īstenošanā pamatizglītības posmā var balstīties uz vairākiem didaktiskajiem principiem: orientācija uz skolēnu, orientācija uz darbību, sistēmpieeja, problēmorientēta pieeja, integrēta pieeja, kulturoloģiskā pieeja, orientācija uz universālajām mācību darbībām, orientācija uz tehnoloģiju bagātinātu mācīšanos. Lai izlemtu, kuru no tām izmantot, jāatceras, ka katra no mācību pieejām principā ir pozitīvi vērtējama, tomēr to vajag kritiski pārbaudīt – vai iespējams ievērot katras mācību satura sadaļas („Valodas struktūra”, „Teksts un tekstveide”, „Saziņa kontekstā”) īpatnības. Ne vienmēr lingvistisko mācību atšķirīgo aspektu savienošana ir lietderīga, un bieži vien kāds būtisks jautājums tiek izmantots tikai kā motivējošs ievads tēmā. Mācībām ir jābūt veidotām tā, lai skolēni apzinātos savas valodas prasmes un lai mudinātu viņus patstāvīgi apgūt valodas lietošanas prasmes. Mācības ir jāplāno kā aktīvs intelektuāls process, kurā skolēni valodu izzina atklājošā mācīšanās procesā.

Latviešu valodas apgūvē 1.–3. klasē īpaša uzmanība tiek pievērsta domāšanas attīstībai, un izmantojot pirmsskolas posmā iegūtās zināšanas un pieredzi, tās tiek attīstītas tālāk. Savukārt 4.–9. klasē latviešu valodas apguves ieguldījums vispārīgajā izglītībā ir daudz lielāks – skolēni aktīvāk iesaistās kultūras dzīvē, veidojas par labiem lasītājiem, pilnveidojas mediju lietošanas pieredze, spēj respektēt citas kultūras. Taču specifiskie mācību mērķi saglabājas – attīsta lasītprasmi, rakstītprasmi, runātprasmi un klausīšanās prasmi, paplašina zināšanas par latviešu valodu kā sistēmu un apliecina gatavību tās lietot.

Mācību satura sadaļas, kas noteiktas standartā („Valodas struktūra”, „Teksts un tekstveide”, „Saziņa kontekstā”), arī programmā ir norādītas atsevišķi, taču ikdienas mācību procesā tās ir savstarpēji saistītas, ietver iespēju sistēmiski strukturēt un integrēt mācību saturu, ievērojot skolēnu fizioloģiskās, psiholoģiskās un sociālās īpatnības un vajadzības.

Runas darbību veidu (runāšana, klausīšanās, rakstīšana, lasīšana) izpausmju iespējas rodas galvenokārt skolēniem nozīmīgos tematos vai situācijās (dažādas sociālās problēmsituācijas), tādēļ nepieciešams izvēlēties tādas situācijas, ar kurām var saistīt mācību uzdevumus, kas izaicina skolēnus uz autentisku darbību. Skolēniem svarīgi ir aktīvi līdzdarboties, kopīgi pieņemt lēmumus, tāpēc tiek izmantotas priekšmetam specifiskās darba metodes, piemēram, lomu spēles, „konfliktu” sarunas, „par” un „pret” debates.

Lasītāja un rakstītāja kultūras veicināšanai tiek meklētas pieejas, kas atbalsta lasītprīeku un rakstītprīeku. Lasīšanu nedrīkst reducēt tikai līdz teksta nozīmes uztverei. Individuālajai lasīšanai (priekam) un informējoši lietišķajai lasīšanai mācībās papildus tiek veicināts kopīgs darbs ar literāriem tekstiem. Izvēloties lasāmvielu, vajag ievērot zēnu un meiteņu atšķirīgās intereses.

Rakstu valodas apgūvē īpaša nozīme ir lasīšanas un rakstīšanas mijiedarbībai. Izmantojot reālus rakstīšanas impulsus, jau agrīnā vecuma posmā var rakstīt īsus tekstus, lai skolēni rakstīšanas procesā saskatītu jēgu un pamodinātu un nosargātu rakstītprīeku. Lai 1. klasē atvieglotu pāreju uz rakstītiem burtiem, drukātos burtus vajadzētu mācīties rakstīt tā, lai iespēju robežās no tiem varētu atvasināt rakstītos burtus. Šajā procesā ir nepieciešams atbalstīt katru bērnu atbilstoši viņa attīstības līmenim. Jāņem vērā arī tas, ka skolēni atšķirīgā tempā atrod ceļu rakstīšanā un kreīļiem ir nepieciešams specifisks atbalsts.

Lai saprastu un lietotu ortogrāfijas principus, skolēniem ir nepieciešams apzināti strukturēts vārdu krājums. Vārdu krājuma pilnveidošanas iespējas ietekmē skolēna pieredze, tādēļ var izmantot projektus klasē, kas palīdz apgūt visai klasei saistošu vārdu krājumu.

Izvēloties noteiktu vārdu krājumu, vajadzētu uzzināt, kura vārda rakstību nosaka pareizrakstības likumi un kura vārda rakstība ir jāiegaumē. Skolēna individuālais vārdu krājums ir orientēts uz individuālajām interesēm. Valodas attīstības diagnostika ir īpaši nozīmīga 1.–3. klasē, lai atklātu individuālās valodas apguves grūtības, jo tas ietekmē mācīšanos.

Ja skolēnu grupā ir izveidojusies situācija – daudzvalodība (ieکشējā – dialekti, sociolekti; ārējā – dažādu svešvalodu mācīšanās), tad tas ir uzskatāms par bagātinošu faktoru un tiek izmantots mācību procesā. Ja skolēnam dzimtā valoda nav latviešu valoda, tad ir nepieciešams mērķtiecīgs atbalsts, lai mudinātu uz aktīvu valodas apguvi, vienlaikus mācību procesā iekļaujot viņam specifisko kultūru un valodu.

Skolēni paplašina savas valodas prasmes un lieliski tiek galā ar daudzveidīgajām mutiskām un rakstiskām saziņas situācijām. Ikdienas nekontrolētā valodas apguve un skolā vadītā valodas apguve tiek savstarpēji saistītas un analizētas. Vēlams panākt teksta uztveres, sapratnes un teksta „radīšanas” vienotību. Darbojoties ar runāto un rakstīto valodu, jāveicina sensibilitāte attiecībā uz pareizību, piemērotību, efektu, radošumu un elastīgumu.

Latviešu valodas mācību uzdevums ir apgūt spriedumu veidošanu, patstāvīgu domāšanu, izteikt argumentētus vērtējumus par dažādiem jautājumiem, kā arī izstrādāt paņēmienus sarežģītu mācību uzdevumu veikšanā. Šādās mācību situācijās vispiemērotākā ir problēmorientētā pieeja. Darbojoties ar mutiskiem un rakstītiem tekstiem, skolēni izstrādā interpretācijas, pamatojumus un vērtējumus, argumentus un personīgo nostāju, paužot to patstāvīgi strukturētās un radošās formās.

Latviešu valodas mācības nodrošina apgūt universālas mācību darbības (zināšanu un prasmju apguves metodes), kas veicina panākumus arī citos mācību priekšmetos. Darbības ar tekstiem nodrošina loģiskās domāšanas iemaņas (analīze, sintēze, salīdzināšana, klasifikācija, sapratnes veidošanās, cēloņu-seku saistība, loģisks saistījums spriedumos), vispārīgas mācīšanās iemaņas (veidot valodas izteikumus, prasme uztvert informāciju, prasme strādāt ar tekstiem un tabulām, prasme darboties ar izziņas materiāliem, prasme koordinēt savu mācību darbību). Latviešu valodas apguves procesā veidojas teksta saprašana, informācijas meklēšanas, iegūšanas un novērtēšanas metožu un paņēmienu izmantošanas pieredze, tekstu rakstīšanas un pārstrādāšanas pieredze, un tiek iegūta pieredze izmantot radošās domāšanas paņēmienus.

Latviešu valodas mācību priekšmetā ir jāapgūst specifiskās valodas zināšanas, zinātniskā domāšana un jāizmēģina darbības veidi propedeutikas izpratnē. Izmantojot terminoloģijas valodu, skolēni iepazīstas ar zinātniskā darba metodēm, izveido sakarības, sakārto viedokļus plašākos problēmu vai teorētiskos kontekstos un pēc kritērijiem novērtē dažādus jautājumus, kas saistīti ar valodas lietojumu.

Sistēmiskā domāšana palīdz veidot saiknes starp tagadni un nākotni no vienas puses, skatīt rīcību ekoloģiski, ekonomiski, politiski, sociāli no otras puses. Paskatīties uz valodas fenomenu kā uz veselu objektu, ko veido vairākas atsevišķas, savstarpēji atkarīgas un mijiedarbībā esošas apakšsistēmas. Japāņu zinātnieks Akira Tadžino uzsver, ka viss valodu mācību process ir dinamiska mijiedarbību sistēma – savstarpēji saistītu elementu kopveselums (Tadžino, 2019). Latviešu valodas apguves procesā skolēniem jāpalīdz ieraudzīt to, ka valodas apguves process ir savstarpēji saistītu un atkarīgu elementu kopums, vienlaikus uzsverot daudzveidīgo elementu mijiedarbību.

Ar katru gadu arvien nozīmīgāka kļūst valodā ietvertās kulturoloģiskās informācijas uztvere un izpratne, nacionālo tradīciju saglabāšana, jo kultūrvidē mainās globalizācijas procesu ietekmē. Tādēļ mūsdienu daudz kultūru vidē jau 1.–3. klasē var veltīt uzmanību tam, kā apgūt valodā ietvertos kultūras faktus un vērtības, izprast tās un spēt izmantot savā runā, ievērojot atbilstīgas verbālās un neverbālās saziņas normas un uzvedības modeļus, kas nostiprinājušies kultūrā.

Latviešu valodas apguves procesā skolēni izzina mācību saturu, izmantojot interneta iespējas informācijas meklēšanā un tās analīzē, kā arī apgūst radošās izpausmes veidus digitālajā vidē.

Mācību priekšmeta mērķis un uzdevumi

Latviešu valodas apguves mērķis

Skolēns ir ieinteresēts valodu apguvē, izprot latviešu valodas lomu nacionālās identitātes veidošanā un kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanā, izprot latviešu valodas kā valsts valodas lomu Latvijas sabiedrībā un izglītības ieguvē, starpkultūru saziņas nodrošināšanā, skolēns lieto valodu kā domāšanas, izziņas, saziņas un radošās izpausmes līdzekli, skaidri, saprotami, literāri pareizi un atbilstoši saziņas situācijai pauž savas domas, jūtas un uzskatus mutvārdos un rakstu formā, uztver, saprot, analizē un interpretē informāciju, jēdzienus, faktus un idejas dažādu formātu un veida tekstos, izmanto lasītprasmi sevis emocionālai un intelektuālai bagātināšanai.

Latviešu valodas apguves uzdevumi 1.–3. klasē:

- mācību satura sadaļā „Saziņa kontekstā”: attīstīt skolēnu prasmi apgūt valodas pamatprasmes un spēju iesaistīties dažādās saziņas situācijās;
- mācību satura sadaļā „Teksts un tekstveide”: attīstīt skolēnu prasmi uztvert informāciju tekstā un izteikt savu attieksmi par dzirdēto un lasīto, veidot īsus mutiskus un rakstiskus tekstus;
- mācību satura sadaļā „Valodas struktūra”: attīstīt skolēnu prasmi pētīt valodas parādības un saskatīt valodas likumības, sekmējot valodas likumību izpratni un praktisko lietošanu.

Latviešu valodas apguves uzdevumi 4.–6. klasē:

- mācību satura sadaļā „Saziņa kontekstā”: attīstīt skolēnu prasmi identificēt mutiskas un rakstiskas koncepcijas saziņā (arī digitālajā vidē) un vērtēt savas runas uzvedības ietekmi saziņā;
- mācību satura sadaļā „Teksts un tekstveide”: attīstīt skolēnu prasmi uztvert un analizēt tekstu (tips, stils, tēma, ideja, kompozīcija) un veidot mutiskus un rakstiskus tekstus reproduktīvā un produktīvā līmenī;
- mācību satura sadaļā „Valodas struktūra”: attīstīt skolēnu lingvistisko domāšanu un valodas izjūtu – nostiprināt noteiktas literāras valodas normas, noteiktas pareizrakstības un interpunkcijas prasmes.

Latviešu valodas apguves uzdevumi 7.–9. klasē:

- mācību satura sadaļā „Saziņa kontekstā”: attīstīt skolēnu prasmi apzināti vērtēt savas runas uzvedības pieredzi un pilnveidot saziņas prasmes;
- mācību satura sadaļā „Teksts un tekstveide”: attīstīt skolēnu prasmi uztvert, analizēt un vērtēt tekstu un veidot mutiskus un rakstiskus tekstus atbilstīgi saziņas situācijai;
- mācību satura sadaļā „Valodas struktūra”: attīstīt skolēnu prasmi sistēmiski un aktīvi lietot latviešu valodas zināšanas, ievērot literāras valodas normas mutvārdos un rakstveidā.

Mācību saturs un metodiskie ieteikumi mācību darba organizācijai

Mācību priekšmeta programmā, tāpat kā latviešu valodas mācību priekšmeta standartā, mācību saturs ir strukturēts trīs sadaļās – „**Saziņa kontekstā**”, „**Teksts un tekstveide**”, „**Valodas struktūra**”. **Visas mācību satura sadaļas ir savstarpēji saistītas**, kaut arī sasniedzamie rezultāti (zināšanas un prasmes, vērtības), kas jāapgūst laika posmā no 1.–9. klasei, tiek konkretizēti katrā sadaļā atsevišķi.

1. Saziņa kontekstā

Mācību satura sadaļa „Saziņa kontekstā” ietver valodas pamatprasmes (runāšana, klausīšanās, rakstīšana, lasīšana) – gan produktīvās, gan receptīvās prasmes. Procesuālās prasmes ir nozīmīgas gan latviešu valodas mācību apgūvē, gan arī ārpus konkrētā mācību priekšmeta. Četrus runas darbības veidus jeb četras valodas pamatprasmes (runāšana, klausīšanās, lasīšana, rakstīšana) apgūst pakāpeniski un savstarpējā saistībā atbilstīgi skolēna spējām.

1.1. Runātprasmes un klausīšanās prasmes attīstība

Runātprasme ir māka lietot gan vārdus (pareizi izrunājot), gan attiecīgus neverbālos izteiksmes līdzekļus atbilstoši saziņas situācijai, ievērojot uzvedības kultūru. Klausīšanās procesā notiek informācijas uztvere, ja vien klausītājs ir koncentrējies. Pamatskolas posmā valodas apguves procesa svarīgākais uzdevums ir attīstīt skolēnu spēju sazināties mutvārdos par dažādiem tematiem, dažādiem mērķiem un izteikt savu identitāti – runāt ar citiem, uztvert dzirdēto un uzstāties citu priekšā. Latviešu valodas mācību uzdevums ir panākt to, ka skolēni aktīvi var iesaistīties daudzveidīgās formālās un neformālās saziņas situācijās. Klausīšanās procesā galvenokārt ir nepieciešamas informācijas uztveres, apjēgšanas un analīzes prasmes, runāšanas procesā – izrunas, retorikas un argumentācijas prasmes. Klausīšanās kultūra ir skolēna apzināti kopta spēja uztvert runātāja nolūku, apzināties klausīšanās mērķi, izvēlēties klausīšanās veidu, analizēt un vērtēt dzirdēto informāciju un ievērot neverbālās uzvedības kultūru, piemēram, nepārtraukt runātāju, uzmanīgi klausīties, izrādīt interesi arī ar mīmiku, žestiem, pozu u.tml.

Klausīšanās

Klausīšanās ietver divas akustiskās uztveres formas, kas ir svarīgas valodas mācību procesā (Abraham et. al., 2012): ieklausīties un vērīgi klausīties. Ieklausīšanās ir īpaši emocionāli afektīvs klausīšanās veids, kad pārsvarā koncentrējas uz skaņām un trokšņiem, novērtējot tos no vides aspektiem. Vingrināšanās nolūkā, piemēram, var apkopot asociācijas par trokšņiem, dzīvnieku skaņām vai meditātīvo mūziku un izmantot to kā impulsu radošajā rakstīšanā (Beisbart, Marenbach, 2010). Vērīga klausīšanās – uztvert grūti identificējamās skaņas. Tā var būt arī mutiska runa, tomēr pārsvarā ir domāta mērķtiecīga akustisku zīmju identifikācija, kā arī to nozīmes sapratne kontekstā.

Svarīgākie aktīvas klausīšanās priekšnosacījumi ir skolēna vēlme klausīties un mierīga atmosfēra. Aktīvā klausīšanās aizņem lielāko daļu valodas mācību procesā:

- *klausīties, lai rakstītu*: pārsvarā pareizrakstības mācībās, piemēram, diktātos. Skolēni dzirdēto pārvērš rakstiskā formā. Skolēniem ir jākoncentrējas uz izrunu, kā arī uz pareizrakstības principu ievērošanu, kad izruna nesaskan ar rakstību;
- *iesaistīties sarunās*: vienmēr, kad kāds runā, pārējie klausās, lai iepazītos ar citu perspektīvām, lai paplašinātu savas zināšanas, lai varētu argumentēti iebilst u.tml. Lai

attīstītu klausīšanās prasmes saziņas situācijās, var izmantot dažādus vingrinājumus: īsi apkopot iepriekš teikto (*Vai tu domāji, ka...?; Es sapratu, ka...*), vērsoties pie konkrēta adresāta sarunā (*Par dzirdēto es vēlos pateikt, ka...; Papildinot X, vēlos teikt...*), ar pamatotām atsaucēm (*Es varu piekrist X, jo viņš saka ...; Uzskatu, ka X domā nepareizi, jo...*) vai diskusijas apkopojumu (*X, Y ir skaidri izstāstījuši savu pozīciju, norādot, ka... Turpretī citi...*);

- *uztvert informāciju*: mācās uztvert svarīgu informāciju un to pierakstīt piezīmju formā. Aktīvās klausīšanās laikā ir jāizlemj, kura informācija ir svarīga un kura – ne. Lai sasniegtu šo mērķi, ir jāvingrinās: noslēgumā tiek salīdzinātas piezīmes un tiek organizēta diskusija par to, vai piezīmēs ir atrodama visa svarīgā informācija un kā piezīmes atbilst runai, kā piezīmēs ir fiksēts nebūtiskais/liekais, kā piezīmes atspoguļo runas uzbūvi.

Runāšana ir viena no valodas pamatprasmēm (domu izteikšana mutvārdos). Mācību procesā apgūst monologrunu un dialogrunu, kā arī runas kultūru, apgūstot spēju veidot mutvārdu tekstu atbilstoši saziņas nolūkam un adresātam, ievērojot pareizrunas normatīvās prasības un runas uzvedības normas.

Lai runātu citu priekšā, ir vajadzīga ne tikai labi attīstīta runātprasmē, bet arī drosme. Jau 1.–3. klasē var būt skolēni, kas ir izcili runātāji, un tādi, kuriem ir grūti izveidoto teikumu izteikt publiski. Skolēns var justies nedroši, ja jārunā klases priekšā, tāpēc ieteicama pakāpeniska pieeja. Valodas mācību procesā ir nepieciešams veicināt vēlmi runāt citu priekšā un attīstīt nepieciešamās prasmes, lai varētu izteiksmīgi runāt un prezentēt savus darba rezultātus. Tas prasa apgūt ne tikai retoriskas prasmes runas veidošanā, skolēniem pakāpeniski ir jāiemācās izvēlēties vai izveidot runas saturu, to strukturēt, ilustrēt u. tml. Runātāja atbildības diapazons ir visaptverošs, tas attiecas gan uz runas veidu, gan uz saturu.

Izteiksmīgi runāt

Izteiksmīgas runas mākslā atklāj atziņas, pārdzīvojumus savu attieksmi par literāro tekstu. Valodas mācībās izteiksmīgas runas apgūvē pārsvarā izmanto dzeju vai dialogus no lugām. Salīdzinot ar priekšā lasīšanu, izteiksmei te ir daudz lielāka nozīme, jo runātājs nepievēršas teksta lasīšanai, pat īslaicīgi nenovēršas no auditorijas – runātājs atrodas tieši auditorijas priekšā, nozīmīga kļūst ķermeņa valoda (stāja, kustības, žesti un mīmika), kas arī atspoguļo teksta saturu.

Prezentēt

Valodas mācību stundās lielākoties tiek prezentēti sava vai grupu darba rezultāti. Tie var būt, piemēram, teksti, lomu spēles, zīmējumi, audio teksti vai arī atslēgvārdu saraksti. Prezentācija ir vairāk orientēta uz izstrādāto rezultātu. Auditorijas priekšā tiek prezentēts rezultāts, kas parasti arī „runā” pats par sevi. Tikai nepieciešamības gadījumā ir jāpaskaidro tā veidošanas process, tā nozīme, saturs un piemērotība. Atbilstoši uzdevumam ir jāpaskaidro: kāds bija uzdevums; kāpēc es izvēlējos/mēs izvēlējamies šo veidu; kāds ir mans/mūsu rezultāts; kāpēc es izvēlējos/mēs izvēlējamies šādu attēlošanas veidu; kas īpaši raksturo manu/mūsu rezultātus.

Runāt ar citiem

Savstarpējas sarunas ir ikdienišķa mācību realitāte un tiek īstenotas daudzos un dažādos veidos – no nelielas sarunas stundas sākumā līdz diskusijām, kurās tiek apspriesti priekšlikumi turpmākai darbībai. Valodas mācībās sarunu galvenie mērķi ir problēmu noskaidrošana, viedokļa veidošana un savstarpēja dalīšanās. Sarunu formu diapazons sniedzas

no ļoti ierobežotiem sarunu modeļiem, piemēram, pārbaudes saruna, kas pilnībā ir skolotāja vadīta un sastāv no jautājumiem un atbildēm, līdz ļoti brīvām sarunu formām, piemēram, spontānu iespaidu apkopošana bez stingriem noteikumiem.

Sarunu situācijās ir nepieciešamas arī sociālās prasmes, jo visi ir atbildīgi par sarunas izdošanos. Dažiem ir jāmacās paklusēt, bet dažiem – iesaistīties sarunā. Turklāt ir jāievēro sarunas pamatlikumi (Wagner, 2006): piemērota (skaļa un skaidra) runa, ne pārāk ātra runa, aktīva klausīšanās, nepārtraukt (pārtraukt tikai izņēmuma gadījumos), izteikties, cik vien iespējams īsi un detalizēti.

Sarunas noteikumi vienmēr ir jāizstrādā kopā ar skolēniem un jāpielāgo saziņas situācijai. Šie noteikumi ir jāievēro, t. i., jāvingrinās to izmantošanā, ne tikai tāpēc, lai attīstītu saziņas prasmes, bet arī tāpēc, lai regulāri tos pilnveidotu.

Par (vairāk vai mazāk) ierobežotām mācību sarunām var uzskatīt tās, kas notiek ļoti formālā veidā. Lielākoties tās ir pārbaudes sarunas, kolokviji, (amerikāņu) debates, formālas diskusijas, jautājumu – atbilžu saruna. Papildus vispārējiem sarunu nosacījumiem skolēniem sākumā ir nepieciešamas zināšanas par konkrētās sarunu formas noteikumiem. Skolēniem ir jāapgūst, piemēram, sarunas uzbūve un tas, kādā veidā ir jāatbild uz jautājumiem.

Iejusties lomās

Iejušanās kādā lomā sākas ar apzinātu personas uztveri – pārsvarā sava „es” pretnostatīšana citas personas „es”. Saziņas situācijās tas ir svarīgs priekšnosacījums, lai viens pret otru izturētos ar cieņu, un mācību sarunu laikā tas būtu īpaši jāveicina. Ar apzinātu lomu maiņu intensīvāk var uztvert un izprast citu personu emocijas, apziņas stāvokļus, pozīcijas, viedokļus utt. Valodas mācībās pārsvarā to īsteno ar dažādām lomu spēlēm. Tām var būt ļoti brīva forma ar nelielām prasībām vai ļoti stingri ierobežota forma ar detalizētām prasībām, kā arī var būt starpformas. Turklāt ir jānodala sociālās lomu spēles no lomu spēlēm, kas paredzētas tekstu izpratnei (lasītprasmes veicināšanai). Valodas mācībās lomu spēlēs var izmantot situācijas no ikdienas, lai ilustrētu tipisku mutvārdu runu, piemēram, kā pieaugušais varētu sarunāties ar mazu bērnu; kā klasē izturas jaunais skolotājs. Uzmanība parasti ir pievērsta vienai lomai vai kādam sarunas objektam, ko skolēni mēģina „pasniegt” saturam atbilstošā veidā. „Konflikta lomu spēles” centrā ir īsts vai izdomāts konflikts, ko mēģina atrisināt. Skolēni pārsvarā cenšas izmantot argumentus, lai atrisinātu situāciju kompromisa vai konsensa izpratnē, piemēram, kā māsa un brālis varētu dzīvot vienā istabā bez strīdiem. Atšķirībā no vienkāršas lomu spēles šeit uzmanības centrā ir mijiedarbības iespējas. Literārās lomu spēles nenozīmē literārā teksta iestudējumu, bet gan to, ka teksts tiek izmantots tikai kā pamats, lai ar to aktīvi un produktīvi darbotos. Pārsvarā tiek atveidots tas, kas tekstā nav skaidri izpausts, tomēr tas atbilst kontekstam. Galvenokārt tās ir tekstā tieši neatspoguļotas ainas vai arī ļoti nedaudz vai nekonkrēti raksturotās vietas. Piemēram, kāda tēla iekšējā monologa uzrakstīšana „skaļā” formā vai arī nekonkrēta dialoga un darbības sacerēšana no jauna un tās izspēle. Identificēšanās no skolēniem prasa attīstītas kognitīvās spējas, lai varētu izstrādāt lomas un tās būtu tekstam atbilstošas. Var iziet arī ārpus teksta robežām, piemēram, galvenās personas no dažādiem literāriem darbiem var sastapties, lai diskutētu par savu tēlu, vai atsevišķus tēlus pārceļ citā kontekstā, piemēram, Pepija Garzeķe ierodas mūsdienu lielpilsētā. Vienmēr jāatceras, ka tēlam ir jāatbilst attiecīgajam tekstam, un vienmēr ir rūpīgi jāpārdomā, lai lomu spēle nepārvērstos „tukšās blēņās”.

1.2. Rakstītprasmes attīstība

Rakstītprasmes attīstības galvenais mērķis ir attīstīt tekstveides prasmes tā, lai skolēni ar individuālajiem tekstiem var sazināties par dažādām tēmām un izteikt savu identitāti: rakstīt salasāmā rokrakstā; ievietot tekstus digitālajā vidē; rakstīt, ievērojot pareizrakstības un interpunkcijas normas; apgūt rakstīšanas procesa nosacījumus un rakstīšanas paņēmienus, un dažādas formas (arī digitālajā vidē). Rakstītprasmes attīstībai metodiskie ieteikumi atrodami sadaļā „Teksts un tekstveide” (skatīt 24. lpp.).

Rakstīt ar roku un/vai datora klaviatūru

Rakstīšana ar roku digitālajā laikā tiek argumentēta ar dažādām priekšrocībām, piemēram, rakstot ar roku, var labāk apstrādāt un iegaumēt informāciju. Pētījumi apliecina saistību starp rokrakstu un labāku atmiņu, proti, paaugstināta ir dažādu smadzeņu zonu aktivitāte (Frangou, Ruokamo, Parviainen, Wikgren, 2018; Smoker, Murphy, Rockwell, 2009; Longcamp, Boucard, Gilhodes, Anton, Roth, Nazarian, Velay, 2008; Mueller, Oppenheimer, 2014). Rakstot ar roku, motoriski lēno rokas kustību dēļ rakstītājam rūpīgāk ir jāizvēlas informācija, līdz ar to informācijas uztvere ir labāka. Rakstot ar klaviatūru, var rakstīt daudz ātrāk.

Jautājums par to, vai rakstīšana ar roku vai rakstīšana ar datora klaviatūru ir labāka un kuram veidam ir vairāk priekšrocību, ir pārāk šaurs, ja netiek ievēroti dažādi aspekti, kas ir nozīmīgi abiem rakstīšanas veidiem. Piemēram, kāds ir mērķis rakstīšanai ar roku vai ar datora klaviatūru, proti, vai skolēni raksta pieteikuma vēstuli vai piezīmes, un cik veikli un automatizēti skolēni raksta ar roku vai ar klaviatūru. Pētījumi apstiprina (Frahm, Blatt, 2015; Philipp, 2012; Feng, Lindner, Ji, Joshi, 2019), ka raita un veikla rakstīšana, vienalga vai ar roku vai ar klaviatūru, ir saistīta ar teksta kvalitāti. Piemēram, Somijā no mācību programmas nav izsvītota rakstīšana ar roku. Skolēni joprojām apgūst burtu rakstību, taču saistīto burtu rakstības apguve vairs nav obligāta, un skolās ir ieviesta arī rakstīšana ar klaviatūru (Onnela, 2015). Vācijā dažās federālajās zemēs skolotāji var izvēlēties, vai mācīt saistīto burtu rakstību vai palikt pie drukātajiem burtiem. Gandrīz visā Vācijā pirmajās klasēs māca rakstīt tikai ar drukātiem burtiem un tikai pēc tam sāk mācīties rakstīt saistītos burtus. Sākumskolas didaktikas pārstāvji diskutē, vai ir jēga apgūt divus burtu rakstības veidus. Vienmēr ir bijis aktuāls jautājums, vai saistīto burtu rakstība radīs salasāmāku un personiskāku rokrakstu vai arī pietiek tikai ar drukāto burtu rakstību, no kura veidojas personisks rokraksts (Nottbusch, 2013; Odersky, 2018).

Rokraksta apguve skolā ir jāturpina, ar roku jebkurā laikā un bez sarežģītiem instrumentiem var veikt piezīmes, uzrakstīt tekstus un aizpildīt veidlapas. Rokraksta apguve ir svarīga ne tikai ekonomisku apsvērumu dēļ, bet gan tāpēc, ka tai ir liela nozīme smalkās motorikas un kognitīvo prasmju attīstībā. Rakstot ar roku, tiek aktivizēti smadzeņu centri, kas sekmē mācīšanos (van der Meer, van der Weel, 2017; Longcamp et al., 2008). Līniju vilkšanas dēļ rokraksta attīstība ir daudz sarežģītāka nekā rakstīšana ar klaviatūru. Abi rakstības veidi būtiski atšķiras motorikas un haptikas ziņā: rakstot ar roku, motorika iesaistās katra burta uzrakstīšanā; rakstot ar klaviatūru, rokas kustības visu burtu rakstīšanā ir vienādas. Smalkās motorikas dēļ tiek uzskatīts, ka, rakstot ar roku, tiek uztvertas dažādās kustības un tāpēc arī burtu formas tiek labāk iegaumētas (van der Meer, van der Weel, 2017). Šī iemesla dēļ rakstītās valodas apgūvē noderīgāka ir rakstīšana ar roku nekā rakstīšana ar klaviatūru.

Rokraksts ir personības izpausme, un, kamēr to apgūst, tikmēr veidojas arī personība (Ossner, 2015). Individuāls, automatizēts un veikls rokraksts veidojas vairāku gadu garumā. Pētījumi liecina, ka veikla rokraksta attīstība nebeidzas pēc trīs vai četriem mācību gadiem (Graham, Berninger, Weintraub, Schafer, 1998; Malecki, Jewell, 2003; Nottbusch, 2017). Tāpēc, mācoties rakstīt ar roku, ir jāpievērš uzmanība automatizācijas līmenim, piemēram, cik daudz burtu skolēns uzraksta vienā minūtē. Jo lēnāk raksta ar roku, jo vairāk tiek noslogota darba atmiņa tekstu rakstīšanā, jo rakstītājam ideja vai teikums (vai teikuma daļa) atmiņā ir jāpatur tik ilgi, līdz tas ar roku uzrakstīts uz papīra (Graham, Weintraub, 1996; Nottbusch, 2017).

Pētījumā par atšķirībām pārbaudes darbos, kas rakstīti ar roku un kas rakstīti ar datoru, tika pārbaudīts, vai rakstīšanas veids ietekmē teksta garumu un pareizrakstību un vai atšķirības ir saistītas ar skolēna pašvērtējumu. Dalībnieki uzrakstīja vienu tekstu ar roku un vienu ar datoru. Ar datoru rakstītajos tekstos vidējais vārdu skaits un pareizrakstību kļūdu skaits bija lielāks nekā ar roku rakstītajos tekstos. Pētījuma rezultāti: 1) vidējais vārdu skaits ar datoru rakstītajos tekstos ir lielāks nekā rokraksta tekstos; 2) pareizrakstības kļūdu skaits datora tekstos ir lielāks nekā rokraksta tekstos; 3) skolēni ar augstāku pašvērtējumu uzrakstīja būtiski garākus tekstus neatkarīgi no rakstīšanas veida; 4) skolēniem ar augstāku pašvērtējumu gan rokraksta, gan datora tekstos bija līdzīgs kļūdu skaits; atšķirīgs pareizrakstības kļūdu skaits rokraksta un datora tekstos bija skolēniem, kuri zemāk vērtē savas pareizrakstības prasmes.

Vai skolā ir jāraksta ar roku vai ar datoru? Kognitīvās psiholoģijas un neirozinātnes pētījumi akcentē rokraksta priekšrocības attiecībā uz mācīšanās attīstību, savukārt, no sociālās un kultūras pētījumu perspektīvas, tiek uzsvērtā digitālās rakstīšanas nozīme (Wollscheid et al., 2016).

1.3. Lasītprasmes attīstība

Lasītprasmes galvenais mērķis ir attīstīt spēju uztvert un saprast tekstus, lai varētu iesaistīties sabiedriskajā dzīvē. Lasītprasmes attīstība pamatskolā ietver garus un sarežģītus posmus, sākot no mākas atveidot skaņas ar burtiem un savienot burtus vārdos līdz spējai apzināties svarīgākos lasītprasmes kvalitātes nosacījumus – apzinātība, pareizība, ātrums, izteiksmīgums. Lai skolēni lasītprasmē sasniegtu augstu līmeni, jāapgūst gan lasīšanas veidi, gan paņēmieni, gan jāiegūst apzinātas lasīšanas pieredze (lasīt ar sapratni atbilstoši zināšanu līmenim); jāprot lietot kognitīvie un metakognitīvie lasīšanas paņēmieni pirms lasīšanas, lasīšanas laikā un pēc lasīšanas.

Attieksme pret lasīšanu veidojas ģimenē. Ja bērnībā nav iepriecinošas pieredzes grāmatu lasīšanā, tad valodas mācībās šo trūkumu var kompensēt tikai ar grūtībām. Tāpēc skolotāja galvenais mērķis ir lasīšanas intereses veicināšana un saglabāšana visu mācību laiku. To nevar panākt ar uzdevumu „Pastāsti par izlasīto grāmatu”, ir nepieciešama metodiskā pieeja, kas ievēro skolēnu intereses un uzmanības centrā atstāj lasīšanas prieku.

Burtu, vārdu un teikumu atkodēšana (procesuālais līmenis) pirmajās klasēs no skolēniem prasa lielu piepūli, tāpēc ir svarīgi regulāri vingrināties pareizā un raitā lasīšanā, lai pakāpeniski pārietu no vārdu burtošanas līdz vārdu dekodēšanai, dekodēšanas procesu automatizācijai, pietiekami lielam lasīšanas ātrumam un visbeidzot līdz jēgpilnai izlasītā teikuma intonācijai. Lasītprasmes vingrinājumi veiksmīgi ir tikai tad, ja skolēni var iztēloties to, ko lasa. Tas attiecas ne tikai uz literāriem tekstiem, visiem tekstiem ir jābūt piemērotiem

bērna lasītprasmei, pieredzei un interesēm. Reizēm informatīva rakstura tekstus, piemēram, uzziņu literatūru ar attēliem ir vieglāk saprast, jo teksta elementi atrodas secīgā izkārtojumā. Attēli ļauj mazliet atpūsties un atkal atgriezties, lai turpinātu lasīt. Literārie teksti prasa lielāku izturību.

Jau sākumskolā ir nepieciešams saprast literāro un neliterāro tekstu lasīšanas atšķirības. Informatīvajos tekstos informācija ir sniegta abstrakti, uzmanība ir jāpievērš lasītāja priekšzināšanām un interesēm. Nepieciešams noskaidrot neierastus un neikdienišķus jēdzienus. Informācijas vizuālais attēlojums palīdz uztvert teksta struktūru. Nozīmīgi ir iemācīties lasīt attēlus, diagrammas, tabulas, ko vajag ne tikai saprast, bet arī iekļaut informācijas kontekstā.

Literārie teksti paplašina lasītāja (klausītāja un skatītāja) redzesloku, ļauj iepazīties ar svešādo un citādo, saviļņo, paver jaunas perspektīvas, palīdz saskatīt alternatīvas un iespējas arī savā dzīvē, veicina izprast citu problēmas, pat sniedz zināmu mierinājumu. Literārie teksti izvirza specifiskas prasības lasītājiem: no vienas puses – subjektīvi emocionālu iesaistīšanos, no otras puses – interpretējošu teksta uztveri. Neatkarīgi no tā, vai tiek lasīti lietišķie vai literārie teksti, lasīšanas procesa laikā vienmēr ir jāveidojas sapratnei par to saturu. Attiecībā uz literārajiem tekstiem nepietiek tikai ar informāciju iegūstošiem lasīšanas veidiem, ir nepieciešami specifiski paņēmieni, kas palīdz uztvert un izprast lasāmā, klausāmā un skatāmā teksta saturu.

Akcentējot lasīšanas kognitīvo nozīmi, pieminēšanas vērts ir fakts, ka regulāro lasītāju vārdu krājums trīs reizes pārsniedz vidējo rādītāju. Citādi ir ar lasītājiem, kas lasa reti, – to vārdu krājums ir mazāks par 50% no vidējā. Regulārajiem lasītājiem labāk veicas arī pareizrakstībā, jo lasīšana veicina vārda vizuālā attēla atcerēšanos.

Lasīšanā šķietami piemērota metode iesācējiem, kas vēl nespēj atšifrēt vārda vizuālo attēlu, ir akustiskais skanējums (kā palīgs). Arī vēlāk nepazīstamus vārdus vieglāk uztvert, tos izlasot skaļi. Lasīt skaļi nav dabīga lasīšanas forma, to izmanto tikai pārbaudes nolūkos. Skaļi lasot, lasītājam ir grūtāk uztvert teksta saturu. Skolotāji bieži ir pārsteigti, ka skolēni neko nav sapratuši no tikko skaļi izlasītā teksta. Skaļi lasot, lasītājs koncentrējas uz izrunu, ne saturu. Lasīt klusi – dabīga lasīšanas forma. Klusas lasīšanas laikā vislabāk var uztvert informāciju, katrs var izvēlēties sev piemērotāko lasīšanas ātrumu, un skolēni neiemācās klases biedru lasīšanas kļūdas.

Lasīt skaļi un lasīt citiem priekšā ir divi atšķirīgi lasīšanas veidi. Turklāt pēdējais ir lasīšanas grūtākais veids. Tas, kas lasa priekšā citiem, ir starpnieks starp tekstu un rakstītāju, un klausītāju. Šim lasītājam teksta saturs ir labi zināms, bet klausītājiem – ne. Lai lasītu citiem priekšā, ir jābūt iespējai sagatavoties. Tas nozīmē, ka lasītājs zina, kad lasīt skaļāk, klusāk, lēnāk, ātrāk; viņš prot raiti izlasīt arī grūtus vārdus; ieturot pauzes, viņš var akcentēt teksta stilu, autora nodomus. Lasīt tekstu citiem priekšā – valodas mācībās nozīmē ne tikai tehnisko prasmju apguvi, jo visos vecumos var novērot, ka atsevišķiem skolēniem ir grūtības rakstīto tekstu transformēt mutiski. Skolēniem ir jāiemācās lasīt priekšā, t. i., mainīt lasīšanas ātrumu, intonāciju, izteiksmību un skaļumu. Priekšā lasīšana vienmēr ir iestudējums, un tāpēc tas nozīmē arī interpretāciju. Salīdzinot atšķirīgus veidus, kā lasīt priekšā, skolēni mācās saskatīt saistību starp runas veidiem un to efektiem, kā arī apgūst dažādas teksta interpretācijas iespējas.

Svarīgas metodiskās norādes skolotājiem lasītprasmes attīstīšanai 1.–3. klasē:

- lasīt biežāk skolēniem priekšā;
- radīt mierīgu lasīšanas atmosfēru;
- stāstīt par labām grāmatām un nest grāmatas uz klasi;
- nelikt uzreiz skaļi lasīt, bet ļaut vispirms izlasīt klusām, lai sagatavotos;
- atcerēties, ka lasīt citiem priekšā nozīmē lēnu lasīšanu;
- „sliktākiem” lasītājiem dot īsus tekstus, vingrināšanās nolūkos nepiedāvāt arī biezas grāmatas;
- nelabot katru mazāko kļūdu;
- neskopoties ar uzslavām par panākumiem.

Literārie teksti 1.–3. klasē

Pirmās klases skolēnu literārā pieredze ir dažāda – viena daļa zina, kas ir stāstu stāstīšana, pazīst dažādas bilžu un bērnu grāmatas, audio lugas un audio grāmatas, dziesmas un dzejoļus, daļai bērnu var nebūt šādas estētiskās lasīšanas pieredzes. Taču viņiem ir zināmas literārās formas un stāsti no filmām, televīzijas raidījumiem un datorspēlēm. Pirmajās klasēs valodas mācības tad nākas balstīt uz šīs pieredzes, attīstot un paplašinot lasītāja pieredzi. Pirmajā klasē nav obligāti jālasa literārie teksti, lai iegūtu literāro pieredzi, lai gan tas pozitīvi ietekmē attieksmi pret literatūru (Abraham, 2008). Literāro pieredzi var bagātināt arī audio, vizuālās un audiovizuālās formas.

Literārās pieredzes veidošanās aspekti 1.–3. klasē:

- literatūras apguve ietver klausīšanos;
- literatūras uztvere ir saistīta ar maņām (uztver iekšējās un ārējās vides kairinājumus un tos izvērtē);
- literatūras uztveres priekšnosacījums ir iztēles spējas;
- literatūras uztvere nozīmē subjektīvu iesaistīšanos;
- literatūras apguve nozīmē arī iepazīšanos ar neierastu valodas lietojumu;
- literatūras lasīšana ir saistīta ar psiholoģisku izpēti;
- literatūras apguve ietver īpašu sarunas kultūru;
- literārie teksti rosina pārdomas par iztēli un realitāti;
- literatūras uztverē būtiski ir simbolisko nozīmju izpratne;
- literatūru apgūst, rakstot pēc literāru tekstu paraugiem (Spinner, 2006).

Kamēr nav apgūta patstāvīga lasītprasme, skolēni literāros tekstus iepazīst ar klausīšanās palīdzību – tiek lasīti priekšā vai arī klausās audio grāmatas. Skolēniem ar nelielu literāro pieredzi ir nepieciešams atbalsts, lai uztvertu mutiski pasniegtu literāro tekstu un iztēlē izveidotu tēlus, uztvertu darbību un tēlu uzvedību.

Literāro tekstu valodai ir jābūt vienkāršai un vienlaikus arī mākslinieciskai, jo skolēni diezgan viegli uztver atkārtojumus un paralēlismus, vienlaikus gūstot elementāru estētisku pieredzi. Literārajiem tēliem ir jābūt tādiem, lai skolēni var iejusties viņu domās, emocijās un izprast viņu skatījumu. Arī jaunākajiem skolēniem var uzticēt psiholoģiski pētīt kompleksus tēlus, taču vienmēr ir svarīgi tos pārrunāt. Saruna ir mācību mērķis, jo skolēniem ir jābūvē mutiski izpaust uztverto informāciju un sarunāties par atšķirīgiem redzējumiem. Pakāpeniski viņi mācās atšķirt fantāzijas no realitātes un/vai noskaidrot simbolu nozīmes. Literāro darbu uztveri veicina ar dažādiem rakstīšanas uzdevumiem un ar iestudējumiem.

Lasīšanas kultūras veicināšana

Tradicionāli literatūras mācības netiek uzskatītas par lasītprasmes veicināšanas galveno iespēju. Lasītprasmes veicināšana parasti tiek saistīta ar paņēmieniem un metodēm, kuru mērķis ir ievilināt lasīšanas piedzīvojumā un apgūt lasīšanas kultūru. Lasīšanas pasākumi skolā tiek organizēti, lai motivētu skolēnus lasīt daudz arī savā brīvajā laikā, lai izmantotu bibliotēkas, lai modinātu interesi par kādu konkrētu autoru. Šīs metodes pārsvarā ir vērstas uz lasīšanas motivāciju, to mērķis nav lasīšanas process. Pasākumi ir uzskatāmi drīzāk par lasīšanas reklāmu.

Lasīšanas paņēmieni ir darbības, ko izmanto, lai mērķtiecīgi, apzināti un patstāvīgi strādātu ar tekstu. Galvenokārt tās ir vērstas uz satura konteksta konstruēšanu. Vingrināšanās lasīšanas paņēmienu izmantošanā daudz vairāk ietekmē lasītprasmes attīstību kā literatūras stundas un lasīšanu motivējoši pasākumi. Lasīšanas paņēmienus var iedalīt trīs grupās: atkārtotas lasīšanas paņēmieni, piemēram, lasīt tekstu vairākas reizes, izveidot kopsavilkumu par katru rindkopu, risināt uztveres problēmas. Strukturējošās lasīšanas paņēmienus izmanto, lai tekstā izceltu svarīgāko, lai noskaidrotu teksta uzbūvi, var arī sacīt, lai uztvertu teksta saturu. Diferencētas lasīšanas paņēmienus izmanto, lai uztvertu īpaši sarežģītus tekstus vai rindkopas, piemēram, fragmentus no vārdnīcām vai dzejas tekstus. Teksts tiek izvērsts un bagātināts lasīšanas laikā. Piemēram, jautājumu formulēšana par tekstu vai saistīšana ar savu pieredzi. Strukturējošie paņēmieni ir vērsti pretējā virzienā – reducēt teksta saturu līdz „kodolam”. Lasīšanas paņēmienu ieviešana mācību programmā nenozīmē to, ka ieguvēji būs tikai ļoti vāji lasītāji. Lasīšanas paņēmieni vislabāk palīdz tiem skolēniem, kas lasa raiti un veikli, taču neuztver pietiekami labi teksta saturu.

Lasītprasmes veicināšanas metodes, kas ir vērstas uz pamatprasmju apguvi, – projekti, kur būtiski palielinās lasīšanas apjoms, t. s. daudzlasīšanas metodes. Ar dažādiem stimuliem tiek panākts, ka skolēns ilgākā laika periodā katru nedēļu lasa paša izvēlētos tekstus.

No vienas puses skolās ir jārada labvēlīga lasīšanas kultūras atmosfēra ar daudzlasīšanas programmām, kurās tiek izmantoti pozitīvi piemēri un izdarīts neliels spiediens attiecībā uz lasāmvielas apjomu. Skolēni, kas atrodas mazāk stimulējošos lasīšanas apstākļos, zināmā mērā var atjaunot nosacījumus veiksmīgai lasīšanas socializācijai. No otras puses nav risinājumu visām lasītprasmes attīstības problēmām. Pēc PISA datiem gandrīz viena piektdaļa no visiem 15 gadus veciem jauniešiem nevar izpildīt minimālās lasīšanas prasības, ja radikāli netiek samazināts prasību apjoms, teksta garums un ja nepārtraukti netiek saņemts atbalsts (Rosebrock, 2012).

Jauniešiem ir problēmas ar veiklu un raitu lasīšanu. Daudzlasīšanas metožu būtība ir lasīšanas apjoma palielināšana: no lasītāja tiek prasīta noteikta lasīšanas kultūra, apņēmība un neatlaidība; lasīšanas ātrumam ir jāatbilst teksta grūtības pakāpei.

Lai nostiprinātu skolēnu lasīšanas intereses, ir jāļauj skolēnam pēc savām interesēm izvēlēties ne tikai lasāmvielu brīvajā laikā, bet arī vismaz kādu daļu no mācībām paredzētās literatūras. Pastāv dažādi veidi, kā posmā 1.–9. klasē skolēni var atbilstošā veidā apzināties savas lasīšanas intereses. Skolēnam ir svarīgi saprast un dokumentēt nepārtraukti mainīgās lasīšanas intereses. Šī procesa laikā viņi pārdomā personīgo lasīšanas pieredzi.

Konkrēti piemēri:

- pārdomas par priekšā lasīšanu (1. klasē anketa, kuru skolēni aizpilda kopā ar skolotāju);

- lasīšanas ieteikumi (1.–3. klasē skolēnu aizpilda katru mēnesi anketu „mēneša grāmata”);
- grāmatu plaukts klasē (1.–3. klasē anketa par četrām grāmatām, ko lasa pats vai kāds lasa priekšā, pieraksta īsu vērtējumu);
- intervija ar lasītāju (no 3. klases – skolēni atbild uz jautājumiem, ko patīk lasīt vislabāk; kurā no grāmatām gribētu pats darboties; kādās situācijās vislabāk var koncentrēties lasīšanai; kas traucē lasīšanas laikā; kādu lasāmvielu ņemt līdzi uz vientuļu salu. Atbildes tiek vizuāli noformētas.);
- mazā lasāmgrāmata (no 4. klases – skolēni veido piezīmes, kur ieraksta atbildes uz jautājumiem par lasīšanas paradumiem un pārdomas par savu attieksmi pret lasīšanu);
- lasīšanas reportāža (no 5. klases – skolēni ar anketas palīdzību dokumentē savas lasīšanas intereses un pieredzi. Izvērtē: kas motivē lasīt; kas traucē; kura ir mīļākā grāmata; kāpēc ir jālasa; kāds lasītāja tips ir skolēns);
- aktuālā grāmata (2.–9. klasē skolēni prezentē savu aktuālo grāmatu un dokumentē lasīšanas intereses).

Lasīšanas paņēmienu apguve

Lasīšanas paņēmienus bieži dēvē arī par „mentāliem instrumentiem”, ko izmanto atbilstoši lasīšanas mērķim un teksta sarežģītības pakāpei. Lasīšanas paņēmieni ietver mentālas darbības, tos izmanto, lai saprastu tekstu un sasaistītu teksta saturu ar savu pieredzi un zināšanām. Lietpratīgiem lasītājiem šīs darbības ir izveidojušās par ieradumu, un viņi tās izmanto automātiski. Lasīšanas paņēmienu izmantošana var būt apzināta darbība, lai pārdomātu vai vadītu lasīšanas procesu.

Lasītāji var izmantot lasīšanas paņēmienus pēc to lietošanas principa: pirms lasīšanas, lasīšanas laikā un pēc lasīšanas. Lasīšanas paņēmienus neizmanto atsevišķi, bet gan kombinācijās. Pirms lasīšanas mērķis ir noskaņoties lasīšanai, plānot lasīšanas darbības, izprast lasīšanas uzdevumu; lasīšanas laikā to mērķis ir salīdzināt teksta saturu ar savām zināšanām; apzināties neskaidrības un kontrolēt teksta sapratni; pēc lasīšanas to mērķis ir noskaidrot nesaprasto, teksta saturu integrēt esošajās zināšanās, piemēram, pārbaudīt hipotēzes un iepriekš izveidotus jautājumus, strukturēt domas par izlasītā teksta saturu un atspoguļot to citās formās – grafikos, attēlos, modeļos.

Lasīšanas paņēmienu izvēle ir atkarīga no lasīšanas mērķa un lasīšanas situācijas. Pieredzējuši lasītāji pievērš uzmanību uzdevuma prasībām, prot izlasīt tekstu saistībā ar konkrētu jautājumu. Ievērojot psiholoģijas un lasīšanas metodikas pētījumus, tiek izdalītas trīs lasīšanas paņēmienu grupas: kognitīvie paņēmieni, metakognitīvie paņēmieni un atbalsta paņēmieni (Friedrich, Mandl, 2006, Gold, 2007). Tiek nošķirti kognitīvie paņēmieni informācijas apstrādei no metakognitīviem paņēmieniem lasīšanas procesa vadīšanai. Kognitīvos un metakognitīvos paņēmienus izmanto visos posmos.

Lietpratīgs lasītājs pārdomā savu attieksmi pret lasīšanu un izvēlētos lasīšanas paņēmienus. Tie tiek saukti par **metakognitīvajiem paņēmieniem** (Friedrich, Mandl, 2006) un tiek izmantoti, lai risinātu sapratnes problēmas (Artelt et. al., 2004). Lasīšanas metakognitīvie paņēmieni: **plānot** (analizēt lasīšanas uzdevumu un mērķi; izstrādāt lasīšanas plānu; izvēlēties lasīšanas veidu un paņēmienus); **kontrolēt** (uzdot jautājums par teksta

sapratni; vērot koncentrēšanos lasīšanas laikā); **vadīt** (pārdomāt paņēmieni lietderību; izmantot paņēmienus atbilstoši situācijai).

Lasīšanas **kognitīvie paņēmieni** ir tieši saistīti ar teksta satura uztveri. Tiek izdalīti organizatoriskie, elaborācijas un atkārtošanas paņēmieni (Christmann, Groeben, 1999; Gold, 2007; Rosebrock, Nix, 2008). Organizatoriskos paņēmienus izmanto, lai strukturētu tekstu un teksta saturu reducētu līdz svarīgākajam, un sasaistītu teksta daļas. Piemēram, teksta kopsavilkums vai apakšvirsrakstu uzrakstīšana. Elaborācijas paņēmienus izmanto, lai teksta saturu sasaistītu ar savām zināšanām, emocijām un saviem uzskatiem, t. i., lai iegūtu padziļinātu teksta izpratni. Piemēram, teksta turpinājuma prognozēšana, balstoties uz esošo informāciju par tekstu, un pārbaude nobeigumā. Pieredzējuši lasītāji jau pirms lasīšanas procesa pēc teksta virsrakstiem vai grāmatas anotācijas veido spriedumu par tekstu. Atkārtošanas paņēmieni palīdz iegaumēt teksta informāciju un saglabāt to atmiņā tā, lai varētu atcerēties. Piemēram, atsevišķu teksta fragmentu vairākkārtēja lasīšana, it sevišķi sarežģītos tekstos, lai novērstu sapratnes problēmas vai apvienotu informācijas daļas.

Lasīšanas kognitīvie paņēmieni: **organizēt** – uztvert domas un saskatīt teksta uzbūvi – atzīmēt atslēgvārdus vai svarīgas vietas tekstā; sadalīt tekstu nodaļās; formulēt virsrakstus nodaļām; grafiski atspoguļot informāciju; **elaborēt** (jaunu zināšanu struktūru iekļaušana esošajās struktūrās) – saprast tekstu, integrēt saturu esošajās zināšanās un iegaumēt to; aktivizēt priekšzināšanas un apzināti veidot priekšstatus par teksta saturu; uzdot jautājumus par tekstu un atbildēt uz tiem lasīšanas laikā; noskaidrot nezināmo; **atkārtot** – iegaumēt saturu, atkārtoti lasīt tekstu vai tā fragmentus – veidot piezīmes, veidot secinājumus par izlasīto.

Atbalsta paņēmieni nav tik ļoti saistīti ar darbībām lasīšanas laikā vai refleksijām par lasīšanas procesu (Friedrich, Mandl, 2006), drīzāk tie attiecas uz kontekstu un motivāciju, kas netieši ietekmē lasīšanas procesu, piemēram, piemērotas lasīšanas vides iekārtošana vai lasīšanas laika plānošana.

Informācijas mērķtiecīga uztveršana tekstā ir pats svarīgākais lasītāja uzdevums. Vispirms skolēniem ir jāsaskata, kura informācija tekstā ir nozīmīga, kura – maznozīmīga. Protams, tas ir atkarīgs arī no mācību uzdevuma, piemēram, ja ir jāveido personas apraksts, tad pietiek atrast tikai aprakstam būtisko informāciju. Teksta kopsavilkuma veidošanai ir nepieciešamas daudz prasmju, lai varētu identificēt būtiskos apgalvojumus. Veidojot uzdevumus par informācijas uztveršanu un saprašanu, ir jāievēro progresija attiecībā gan uz tekstiem, gan arī uz informācijas saprašanas mērķiem. Piemēram, 1.–3. klasē var sākt ar formālu teksta elementu atrašanu (īpašības vārdi, viedokļi, krāsas u.c.), vēlāk pāriet pie secinājumu veidošanas, piemēram, „Apkopo galveno informāciju par katru teksta rindkopu vienā teikumā”.

Vizuālās informācijas uztvere un sapratne

Standartā iekļauti arī sasniedzamie rezultāti vizuālās informācijas uztverei un sapratnei, proti, attīstīt skolēnu t.s. vizuālo prātību (*Visual Literacy*) – prasmi „lasīt attēlus”, uztvert un izprast to jēgu. Pamatskolas posmā skolēniem ir nepieciešams atbalsts, lai uztvertu informāciju no nelineāriem tekstiem (diagrammas, grafiki, statistika u.c.).

It sevišķi pēdējos gados mediji popularizē vizuālo informāciju – fotoattēlu, grafiku, tabulu, diagrammu īpatsvars acīmredzami ir palielinājies. No attēla, īsa teksta, grafikiem, lietišķiem tekstiem, sarakstiem, tabulām u.tml. mozaīkas veidā tiek paņemtas informācijas daļas un sakārtotas no jauna. Attēli, grafiki, tabulas, diagrammas informācijas blīvuma dēļ

aizņem aizvien lielākus „laukumus” medijos, turpretī teksti kļūst aizvien īsāki. Teksta jēdziens tiek attiecināts uz visu, kas ietver informāciju.

Piktogrammas sniedz informāciju ar vienkāršiem optiskiem attēlojumiem. Lai saprastu piktogrammas, nevajag daudz zināšanu. Informācija ir simboliska un reducēta līdz absolūtam minimumam. Globalizācijas laikmetā daudzslāņaina informācija tiek nodota ātri un neatkarīgi no valodas sapratnes. Piktogrammas var lasīt lidostās, viesnīcās, sabiedriskās ēkās. Informāciju var saprast uzreiz, ja ir apgūta tās uztvere.

Hiperteksti (datorizētas informācijas nelineāra pārlūkošanas un izguves sistēma, kas lietotājam ar īpaši izveidotu asociatīvu saišu (hipersaišu) palīdzību ļauj veikt informācijas izguvi no savstarpēji saistītiem dokumentiem neatkarīgi no to izvietojuma datora atmiņā) ir teksti, kuriem nav jābūt lineāriem un kuros ir hipersaites uz citiem tekstiem. Hipertekstu asociatīvā struktūra līdzinās cilvēka domāšanas struktūrai. Hipertekstus lasa citādāk nekā drukātos tekstos, jo tie nepieļauj nepārtrauktu lasīšanas plūsmu, nav burtu rindu un lasīšanas līniju. Lai uztvertu hipertekstu, ir nepieciešamas citas uztveres stratēģijas. Lasīšanas process ir ar pārtraukumiem, un lasītājs izvēlas lasāmās daļas. Nozīmes konteksts tiek veidots kā mozaīka atbilstoši saziņas mērķim. Hipertekstos ir liels informācijas daudzums bez nebūtiskām detaļām. Tomēr tas var radīt problēmas, mērķtiecīgi meklējot informāciju. Lasītājs izvēlas informāciju atbilstoši saviem nolūkiem, turklāt kļūdas jau iepriekš ir ieprogrammētas. Uztveres procesā ātri tiek zaudēta uzmanība, samazinās koncentrēšanās spēja.

Ar **attēlu** uztveri var piekļūt lielajam multimedijālajam formātam – filmai. Plūstošo attēlu secība, pārlēcieni laikā un sižetā, montāža un ar to saistītās neredzamās jeb tukšās vietas ir vieglāk uztvert, ja saprot, ka attēlu stāstā jau otrais attēls rada laika dinamiku. Attēlu stāsti ir vairāk piemēroti vizualizētiem tekstiem nekā komiksi, jo attēlos paustais nav pārsātināts ar pārāk daudziem specifiskiem līdzekļiem. Vizualizētos tekstus var lasīt selektīvi. Parasti ar acīm seko tikai tam, kas katram interesē individuāli. Ar vingrinājumiem var attīstīt lasīšanas veidu, lai acis disciplinēti izsekotu visiem attēla elementiem. Attēlu stāsti soli pa soliem palīdz izpētīt un saprast attēlotā notikuma darbību secību. Aplūkojot attēlu secību, tos vispirms var aizsegt un atklāt pakāpeniski. Tiek parādīts pirmais (pēc nepieciešamības arī otrais) attēls un kopīgi analizēts. Pēc tam tiek atsegti pēdējais attēls un uztverts tā saturs (cik daudz laika ir pagājis? kā attīstās notikums?) Vidējie attēli tiek atsegti, lai pārbaudītu savus paredzējumus un pieņēmumus. Atbilstības un/vai atšķirības tiek pārrunātas, un tās rosina uz atkārtotu, detalizētu un disciplinētu attēlu lasīšanu. Attēlus var vispirms aplūkot arī bez konkrēta uzdevuma, taču, ja grib iegūt pārskatu, tad var paplašināt ar uzdevumiem:

- rūpīgi aplūkot un sargrupēt tēlus: vecums, dzimums, apģērbs, sabiedriskais stāvoklis, ķermeņa stāja, sejas izteiksme, izglītība, profesija utt.;
- „lasīt” jūtas/emocijas no ķermeņa stājas, mīmikas, žestiem: nervozs, izbrīnīts, nobijies, jautrs utt.;
- noskaidrot attiecības starp tēliem: draugi, ienaidnieki utt.;
- izpētīt izmaiņas no attēla uz attēlu: kas izmainās nākamajā attēlā; cik daudz laika ir pagājis; kāds ir notikuma ilgums;
- uztvert attēla stāsta uzbūvi: kurā vietā ir darbības kulminācijas punkts; kāda ir galvenā ideja.

Fotogrāfijas var saturiski uztvert, taču ieraudzīt detaļas, saprast stāstu fotogrāfijā – vingrināšanās jautājums. Aplūkojot fotogrāfijas, ir jānodala iestudētas fotogrāfijas no reāliem momentuzņēmumiem. Iestudētas fotogrāfijas ir piemērotas, lai ievadītu problēmā, lai rosinātu diskusiju par tekstu. Iestudētajā fotogrāfijā pretrunām ir jābūt skaidri uztveramām.

Ilustrācijas pasaku grāmatās, uz grāmatas vāka veido priekšstatus par tēliem vai tēmām. Ilustrācija palīdz vispārināt individuālus priekšstatus, lai dziļāk varētu izprast kādu ainu vai teksta fragmentu. Lai **karikatūra** atstātu iespaidu, tai ir nepieciešams pamata teksts un personīga nostāja. Lai varētu uztvert atsevišķus attēla elementus, pamata priekšnosacījums ir zināšanas par sociālo realitāti – kas ir idealizēts; kas ir pārspīlēts; kas ir provocējošs. No 7. klases īpaši ir ieteicams mācīties saprast arī karikatūras. Atšķirībā no ilustrācijām karikatūru sapratne prasa daudz sarežģītākas domāšanas operācijas. Karikatūras lasīšana sākas ar pārskata iegūšanu un atsevišķu segmentu uztveri. Tikai pēc rūpīgas un padziļinātas izpētes var izteikt pieņēmumus par karikatūras nolūku, par pārspīlējumiem, par attiecībām un sasaistīt to ar realitāti. Lai apgūtu karikatūru „lasītprasmi”, ir nepieciešams ilgšs laiks, un tā funkcionē tikai kopā ar vispārējo izglītību, ar aktuālajām zināšanām un ar zināšanām par tekstiem.

Grafiskie vizuālie līdzekļi un infografika ir nelineāri teksti, kas vizualizē datus, apstākļus, faktus un citu informāciju. Lasot šos tekstus, vienmēr ir jāievēro formas un satura mijiedarbība. Informācija tiek apkopota un sasaistīta mozaīkas veidā atbilstoši konkrētai tēmai vai uzdevumam. Lai uztvertu informāciju grafiskos vizuālos līdzekļos un infografikās, ir nepieciešams disciplinēti un detalizēti izpētīt visu informāciju atbilstoši to specifikai. Piemēram, grafiki ar X un Y asīm var atainot daudzumus, faktus, tendences un izmaiņas. Vispirms ir jāsaprot to tematika un pēc tam var pētīt parametrus uz abām asīm. X ass attēlo kategorijas un Y ass – daudzumus un vērtības. Nezinot vērtību vai daudzumu u. tml. kodēšanas līdzekļus, šādu grafiku nevar labi uztvert un saprast.

Dažāda veida grafiskajiem vizuālajiem līdzekļiem un infografikai tomēr ir daudz kopīgu iezīmju, tādēļ var izmantot mācību uzdevumus:

- identificēt elementus un uztvert saturu: virsraksti, uzraksti;
- izpētīt funkcijas: sakarību vai ieteikumu paskaidrošana, iejaukšanās zināšanu sistēmā u.c.;
- izpētīt grafisko formu: ilustrēti skaitļi, vērtības;
- skaidrot un komentēt saturu: kādi fakti tiek atainoti, kādi apstākļi tiek ilustrēti, kādas likumsakarības veidojas;
- veidot secinājumus: kādi elementi, kāda informācija vai fakti ir nepieciešami.

Digitālo prasmju attīstība

Balstoties uz standartā līdz šim neizvirzītam aspektam valodas apguvē – izmantot digitālās tehnoloģijas zināšanu ieguvei un prezentēšanai digitālajā vidē –, tas arī ietverts mācību priekšmeta programmā. Nozīmīgi jautājumi, uz kuriem nepieciešamas atbildes, – kā palīdzēt skolēniem orientēties mediju izvēlē (skolēni izmanto mediju piedāvājumu); kā attīstīt un padziļināt lasīšanas un rakstīšanas intereses; kā izmantot mediju piedāvājumu, lai skolēns apgūtu informācijas meklēšanas iespējas un novērtētu atrasto rezultātu, īpaši satura ziņā tā nozīmīgumu, un pārliecinātos par iegūtās informācijas ticamību (salīdzināt, pārbaudīt avotus, izvērtēt informāciju par autoriem); kā iegūt zināšanas par digitālajiem formātiem un digitālo vidi (formāti, piemēram, čats, vikipēdija, videoklipi, datorspēles, podkāsts (latviešu valodā – raidieraksts, aplāde jeb podraide); vide, piemēram,

mācību platformas, tiešsaistes portāli, meklētājprogrammas). Galvenais uzdevums – apgūt prasmi saprast tekstus digitālajā vidē un novērtēt teksta iedarbības nolūkus.

Teksts digitālajā vidē ir saziņas pamats mūsdienās. Svarīgi ir mērķtiecīgi ievadīt skolēnus informācijas meklēšanā digitālajā vidē. Informācijas meklēšana digitālajā vidē ir sarežģīta darbība mazākajās klasēs. Priekšnosacījums – zināšanas par tematu un medijiem, kā arī lasītprasmes līmenis un mācīšanās paņēmieni izmantošanas prasmes. Projektu mācības ir piemērotas nepieciešamo zināšanu apgūšanai, lai varētu novērtēt atrastās informācijas atbilstību un nozīmīgumu. Projekta mācību struktūra palīdz saglabāt pārskatu pār galvenajiem tematiem un apakštematiem. Novērojumi liecina, ka, meklējot informāciju digitālajā vidē projekta ietvaros, skolēni labāk saglabā redzeslokā meklēšanas mērķi un tik bieži „neapmaldās”, pārejot no vienas informācijas vietnes uz nākamo. Jebkurā gadījumā sākumskolas skolēniem ir nepieciešams daudz vingrināties meklēšanas rīku izmantošanā, lai atrastu nepieciešamo informāciju mācību uzdevumu izpildei.

Meklēt un atrast informāciju digitālajā vidē

Informācijas meklēšana ir ne tikai noderīga un nepieciešama darbība, bet tā ir kļuvusi par pašsaprotamu darbību. Digitālajā laikmetā informācijas meklētājs ir neaizsargātāks. Ja drukāta publikācija bija un ir izdevniecības un/vai redaktoru uzraudzībā un tā vismaz vienu reizi iziet „pārbaudi” (bieži vairākkārtēju), tad interneta vidē tas neeksistē. Šajā laikā arī uz papīra var būt nodrukāta informācija, kas nereti ir nejēdzīga un bīstama, tomēr šī proporcija virtuālajā pasaulē varētu būt daudz nelabvēlīgāka. Tomēr šim diezgan jaunajam publicēšanas veidam piemīt ne tikai augsts demokrātiskais potenciāls, bet tas ļauj arī ātrāk un vienkāršāk piekļūt vērtīgai informācijai. Valodas apguves mācību uzdevums ir palīdzēt skolēniem saprast, kā veiksmīgi atrast informāciju. Informācijas meklēšanas norisi pielāgo skolēnu vecumam.

Kas jāmeklē? Skolotājam pirms uzdevuma formulēšanas ir jāapzinās sagaidāmie skolēnu rezultāti. Nereti var sastapt skolēnus ar lielu daudzumu printētiem materiāliem, bet nelasītu informāciju, jo domā, ka uzdevums ir izpildīts.

Ar kādu nolūku jāmeklē? Vai ir jāmeklē informācija, kas mācību materiālos nav pieejama? Vai ir nepieciešams biogrāfiskas informācijas apkopojums? Vai ir jānoskaidro kāds sarežģīts valodas fenomens? Vai gaidāms pārbaudes darbs par kādu īpašu tematu? Vai ir jāuzstājas ar ziņojumu par pareizrakstības variantiem? Vai ir jāraksta pētniecisks darbs? Atbilstīgi mērķim atšķiras arī meklētās informācijas apjoms un kvalitāte. Faktu informācijas atrašanai varētu pietikt ar vienu interneta avotu, īsa ziņojuma sagatavošanai varētu pietikt ar dažiem interneta avotiem, apjomīgāka pētnieciska darba uzrakstīšanai parasti ir nepieciešamas vairākas publikācijas.

Kā atrast labāko informāciju? Parasti mācību uzdevums jau ietver norādes, kā ir meklējami labākie rezultāti: autora dzimšanas gadu var atrast gan internetā, gan enciklopēdijā, turklāt informācijas kvalitāte ir līdzvērtīga (interneta informācijas pareizība gan vienmēr ir jāpārbauda). Piemēram, digitālajā vidē būs sarežģītāk atrast īsā stāsta pazīmes. Lai gan pazīmes ir diezgan objektīvas, tomēr nav garantijas, ka informācijas autors ir pietās klases skolēns, kas publicējis nepārbaudītu mājas darbu par īsā stāsta pazīmēm. Salīdzinot vairākas mājas lapas un pievēršot uzmanību autoram (piemēram, apskatot mājas lapas īpašnieka kontaktinformāciju, vizuālo noformējumu, kontekstu), iespējams ātrāk veiksmīgi atrast meklēto informāciju, nekā ejot pēc grāmatas uz bibliotēku. Problemātiskāk būs ar tāda temata

atrašanu digitālajā vidē, par kuru ir pieejams liels informācijas klāsts, turklāt atšķirīga informācija, tad ir nepieciešamas prasmes, kā atpazīt kvalitatīvu informāciju. Vienmēr ir lietderīgi pārbaudīt autoru un avotu, taču tikai ar rūpīgu dažādo rezultātu salīdzināšanu var nonākt pie veiksmīga rezultāta.

Kā ir jāmeklē? Attiecībā uz informācijas meklēšanu drukātajos medijos vai/un internetā skolēniem ir jāspēj: 1) atrast informāciju bibliotēkā (iepazīt vietējās iespējas – klases, skolas, pilsētas, universitātes bibliotēkas u.c.); iepazīt klasifikācijas sistēmu; strādāt ar katalogiem; efektīvi izmantot dažādos reģistrus); 2) atrast informāciju internetā (iepazīt dažādas meklētājprogrammas un to funkcijas); 3) zināt dažādus atlasē kritērijus („+”, „-” u. c.); 4) iepazīt pārlūkprogrammu funkcijas (īpaši grāmatzīmes, favorīti); 5) iepazīt un izmantot tiešsaistes vārdnīcas.

Kā izvērtēt rezultātus? Izšķiroša nozīme rezultāta izvērtēšanā ir tā avotam: kas ir autors; vai autors ir eksperts šajā jomā; kādas ir viņa intereses; kādā vidē ir publicēts raksts. Meklējot informāciju digitālajā vidē mācību kontekstā, bieži pirmie rezultāti ir citu skolēnu mājas darbi un referāti. Skolēniem regulāri jāatgādina neizmanto šos avotus. Skolēniem ir jāpieprasa rūpīga avotu norādīšana, kas bez precīzas tīmekļa lapas norādes (URL) ietver arī lappuses atvēršanas datumu un ikdienas ziņu avotiem arī pulksteņa laiku.

Kā apkopot rezultātus? Ja skolēniem ir komplekss meklēšanas uzdevums, tad ir jāapkopo atrastie rezultāti. Tas nozīmē, ka skolēniem ir jāstrādā ar avota saturu. Kopsavilkums ir satura apkopojums (tas nozīmē, ka jāveido jauna struktūra), nevis avotu secīgs izkārtojums ar norādi – *Autors X par to saka to, un autors Y saka to.*

Informācijas pārpilnības laikmetā liela nozīme ir ieguldītajam laikam un ieguldītā laika un gūtā rezultāta savstarpējai izvērtēšanai, tāpēc pamatskolas posmā ir jāvingrinās lasīšanas „navigācijā” arī digitālajā vidē.

Mediju didaktika un lingvodidaktika

Mediju „gramatika” kļūst arvien nozīmīgāka. Medijos lietotai valodai ir liela ietekme uz ikdienas valodu, it īpaši jauniešu valodu. Taču nav nepieciešami kultūrkritiski un normatīvi aizliegumi, bet gan piemērotas valodas lietošanas veicināšana dažādās situācijās un kontekstos. Valodu mācībās bez klausīšanās un runāšanas, rakstīšanas, lasīšanas darbību attīstības papildus ir jāiekļauj vēl „skatīšanās prasme” kā piektā pamatprasme.

Mācību darbības ar audiovizuāliem tekstiem – filmām, video sižetiem, videoklipiem u. tml. – būtībā daudz neatšķiras no darbībām ar rakstiskiem tekstiem. Arī audiovizuālo tekstu vispirms vajag uztvert un saprast (dekodēt zīmes, saskatīt sakarības, aktivizēt priekšzināšanas, izprast darbību utt.), lai pēc tam to analizētu (atpazīt teksta struktūras, identificēt attēlošanas līdzekļus utt.) un interpretētu (atklāt ideju, saprast kontekstu utt.), un/vai pārdomātu to estētisko veidojumu un ietekmi. Tas nozīmē, ka daudzus paņēmienus, kas tiek izmantoti rakstisko tekstu uztverei un sapratnei, var izmantot darbā ar audiovizuāliem tekstiem. Attiecībā uz filmu gan vienmēr ir jāievēro tās tehniskie nosacījumi un estētiskā specifika.

Ja skolotājs iekļauj savā programmā filmas skatīšanos, tad nozīmīgas ir tās skolēna darbības, kas saistītas kinomākslas „gramatikas” apguvi.

- Raksturot filmu valodu. Vispirms ir jāiemācās saskatīt atsevišķus attēlus un tos raksturot. Pārsvārā tie ir mizanscēnas elementi: telpas iespaids, kameras virzība un apgaismojums, apģērbs un rekvizīti. Vēlāk ir jānoskaidro saistība starp atsevišķiem attēliem vai attēlu secību, jāprot to izskaidrot.

- Atpazīt kino līdzekļus – kameras kustība, perspektīvas un kadrējums, montāža un skaņa, satura un atspoguļojuma līdzekļu analīze.
- Ieraudzīt stāstu. Filmas skatītājam redzētais (tāpat kā rakstisko tekstu lasītājam) ir jāapvieno veselumā un jāuztver filmas ideja, tāpēc ir jāprot sasaistīt filmas signālus un aizpildīt „tukšās vietas”.
- Saprast savas emocijas. Valodas mācībās ir jāatvēr laiks apzināties filmas izraisītās emocijas, lai mācību darbības par filmu nepaliek tikai analītiskā līmenī, jo tas neatbilst ikdienas situācijai. Tāpēc ir jājautā, kādas emocijas filma izraisa, kāpēc tā notiek un kā ar izraisītajām emocijām var tikt galā (Kepser, Abraham, 2016).

Priekšnosacījums ir apzināta filmu izmantošana mācību procesā – sākot no īsiem video sižetiem līdz filmai. Ikdienā ir ierasti, ka filmas bieži izmanto tikai izklaidei. Lai veicinātu pārdomātu šī medija lietošanu, ir nepieciešams izplānot skatīšanās procesu. Iesaka šādu norises plānojumu:

- ievadīšana, paredzēšana, pārdomas par gaidāmo;
- skatīšanās, parasti bez jebkādam norādēm;
- pirmo (naivo) iespaidu apkopošana;
- makrostruktūras uztvere: darbības norise, stāstījuma uzbūve, personu konstelācija;
- mikrostruktūras uztvere: izvēlēto pozīciju un sekvenču analīze pēc kadriem, mizanscēnām, montāžas formām, dialogiem, mūzikas utt.;
- darbības ar intertekstuālajiem elementiem: literārie teksti, references filmā, filmas žanra vēsture, muzikālie citāti;
- producēšanas konteksta izpēte;
- recepcijas konteksta izpēte;
- darbības pēc filmas noskatīšanās (Kepser, Abraham, 2016).

Audio teksta specifiskos līdzekļus valodas mācībās pēta līdzīgi filmu analīzei – kādi valodas elementi tiek izmantoti (piemēram, balss, dialogs u.c.); kādi trokšņi, skaņas un kāda mūzika tiek izmantota; kāda saistība ir starp akustiskajām pazīmēm; kāds efekts tiek panākts. Lai pilnveidotu prasmi uztvert un saprast audio tekstu, skolēni paši var veidot audio tekstus, izmantojot kādu literāro darbu (īso stāstu vai dzejoli) vai arī reālu notikumu. Piemēram, var savu lasījumu ierakstīt audio formātā un salīdzināt ar autora lasījumu, lai pēc tam izpētītu kopīgo un atšķirīgo.

Valodas lietojums saziņā

Visas zināšanas un prasmes, spējas, kas piemīt valodas lietotājam, tiek apzināti lietotas konkrētā saziņas situācijā, lai sasniegtu savus un/vai kopīgos mērķus tādā veidā, kas atbilst sociālās vides noteiktam priekšstatam par saziņu (Kiefer, 2011).

Saziņa saistīta ar runātām un rakstiskām formām, kā arī ar uztveres procesiem un neietver tikai verbālās saziņas formas, bet arī neverbālās (mīmika, žesti, ķermeņa valoda, skaņas, pauzes u.c.) formas, zīmju valodu tradicionālajā izpratnē un arī vizuālo formu. Saziņas aspektu definēšanā un vērtēšanā pārsvarā izmanto divus kritērijus: 1) piemērotība (konteksts, situācija, tēma, adresāts, mērķis, normas, gaidas); 2) efektivitāte attiecībā uz saziņas mērķa sasniegšanu. Lai sasniegtu piemērotību, papildus gramatikas zināšanām ir nepieciešamas arī sociālās prasmes (pārsvarā empātija), lai pareizi novērtētu situāciju, kā arī saziņas partnera (gaidas) priekšzināšanas un intereses (kas ir piemērots šeit un tagad). Tas, vai saziņa ir piemērota (atkarībā no konteksta), pārsvarā izlemj lasītājs/klausītājs. Lai izvēlētos

piemērotus valodas līdzekļus, pirmkārt, runātājam/rakstītājam ir jāprot analizēt situāciju, un, otrkārt, tā rīcībā ir jābūt pietiekami plašam valodas stilu repertuāram un zināšanām par konvencionālo saistību starp situāciju, valodas izteiksmi un noteikta stila iedarbības iespējamību. Izteikuma efektivitāti var novērtēt no runātāja/rakstītāja perspektīvas, kā tiek ievērots saziņas nolūks. Lai varētu konstruktīvi sazināties un lai varētu novērtēt saziņas ietekmējošos faktoros un reaģēt uz tiem, ir nepieciešamas arī sociālās prasmes. Piemēram, veiksmīgai sadarbībai nepieciešams zināt, cik ilgi sasveicinoties drīkst turēt svešinieka roku un cik spēcīgs drīkst būt rokasspiedienu. Saziņas prasmes ir dinamisks jēdziens, ļoti specifisks noteiktam kontekstam un relatīvs, jo atkarīgs no visu iesaistīto dalībnieku sadarbības. Tāpēc nav iespējams izsmēloši aprakstīt to, ko konkrēti prot jeb dara efektīvi runātāji, piemēram, izveidot precīzus sarakstus ar prasmju uzskaitījumu (Schmenk, 2005).

Ikdiena nav iedomājams bez saziņas, tā šķiet ierasta parādība, kaut arī saziņas veidi ir atšķirīgi – „aci pret aci”, diskusijas ar draugiem, sazināšanās pa telefonu vai e-pastā, dažādu mediju izmantošana. Saziņa ir tik ierasta, ka par to maz domājam. Ja rodas problēmas vai pārpratumi, tikai tad sākam apzināties tās nozīmīgumu. Mācīties par saziņu un saziņu kontekstā – tas nozīmē, ka sākam labāk saprast, kā cits citam sniedz informāciju par savām domām, idejām, uzskatiem, interesēm, jūtām, noskaņojumu, šim nolūkam izmantojot arī tehniskos līdzekļus. Valodas apgūvē dažādu saziņas veidu, paņēmienu un līdzekļu izmantošana sekmē skolēna prasmi sazināties dažādās situācijās pieņemto normu ietvaros, ievērojot saziņā lingvistiskus, psiholoģiskus, sociālus un pragmatiskus nosacījumus. Saziņas prasmes nodrošina spēju sniegt un uztvert informāciju, saprotami interpretēt tās nozīmi. Saziņas prasmes attīstās visu valodas prasmju apguves procesā. Piemēram, nepieciešamās prasmes runātājam ir kontakta nodibināšana un uzturēšana, klausītājam – uztveres spējas, īslaicīgā atmiņa, spēja paredzēt turpmākās runas un situācijas attīstību.

Saziņas veidus, kas izpaužas verbālā un neverbālā formā, klasificē pēc dažādām pazīmēm: pēc runas darbības (mutvārdu, rakstveida), pēc teksta veidošanai izmantotā runas veida (monologs, dialogs), pēc starpniecības runas procesā (tiešā, netiešā), pēc informācijas apmaiņas telpā un laikā (tiešā kontakta un attālinātā), pēc dalībnieku skaita saziņā (starp personu, grupu, masu), pēc satura orientācijas (informatīva, izglītojoša, izklaidējoša u.c.), pēc formalitātes pakāpes (formāla, neformāla) utt. Gan mācību situācijā, gan ikdienā izveidojas konkrēta saziņas situācija – nosacījumu kopums (saziņas partneri, saziņas saturs, iekšējie nosacījumi, ārējie apstākļi), kas virza vai traucē saziņas procesu. Situāciju ietekmē dalībnieka uzvedība un valodas līdzekļu izvēle (atbilstoši sarunas partnerim, sarunas tēmai, mērķim un uzdevumam). Veiksmīga saziņa starp skolotāju un skolēniem sekmē mācību procesa efektivitāti.

Publiskās saziņas laikā par svarīgiem runas parametriem tiek uzskatīti runas melodija, balss tonis, balss skaļums, pauzes, ritms un kontakts ar klausītāju. Attiecībā uz retoriku kā runas mākslu nozīmīgas vēl ir tādas prasmes kā runas sagatavošana, runāšanas un uzstāšanās uztraukuma pārvarēšana un ķermeņa valodas apzināta izmantošana. Valodas mācībās publiskās runas mērķi ir vairāki – saziņas, argumentācijas, retorikas prasmju attīstība. Neatkarīgi no teksta veida var minēt dažādus aspektus, kuri ietekmē publiskās saziņas kvalitāti un ietekmi. Lai skolēna uzstāšanās būtu pārlicenoša, būtisks priekšnosacījums ir baiļu pārvarēšana un pašpārlicenošanas iegūšana. Sarunvalodā ar „lampu drudzi” apzīmē nepatīkamo uztraukumu, kas var izpausties emocionāli (piemēram, bailes un izvairīga

uzvedība), fizioloģiski (piemēram, vēdersāpes, reibonis) un motoriski (piemēram, saspringums, stostīšanās). Ikvienu no šīm problēmām būtu jāspēj novērst. Kognitīvi emocionālajā ziņā katrs var izpētīt savas bailes: no kā baidās; vai bailes ir pamatotas; kādi paņēmieni palīdz pārvarēt bailes konkrētajā situācijā. Fizioloģiski pārsvarā palīdz atslābināšanās vingrinājumi: elpošanas vingrinājumi, muskuļu atslābināšana, relaksācijas vingrinājumi. Motoriski biheiviorālos traucējumus var novērst ar vingrinājumiem konkrētajā runas situācijā, pievēršot uzmanību simptomiem un mēģinot tos izskaust. Uzstāšanās laikā ne tikai ķermenis „runā” pats savā valodā, bet arī ķermeņa atrašanās vieta telpā atstāj iespaidu uz saziņas dalībniekiem. Žesti, mīmika un acu skatiens arī iespaido teksta uztveri, taču spēcīgāk tie ietekmē attiecību veidošanos ar klausītājiem. No metodikas viedokļa ķermeņa valodas kvalitātes kritēriju apgūšana (stāja, acu kontakts) nav tik būtiska kā izpratnes attīstība par ķermeņa valodas iedarbību, kā arī par sava ķermeņa valodas atsevišķu aspektu ietekmi uz citiem.

Lai apgūtu retorisko stila līdzekļu lietošanu, ieteicams ir analizēt publiskās runas piemērus, kas ierakstīti audio vai video formātā. Lai pievērstu lielāku uzmanību teksta pazīmēm, ieteicams izmantot arī attiecīgus runas manuskriptus.

2. Teksts un tekstveide

Programmā mācību satura sadaļa „Teksts un tekstveide” ir strukturēta trīs daļās – „Tekstveides process”; „Teksta veidi”; „Teksta uztvere un sapratne”. Valodas mācības ietver daudzveidīgas darbības ar tekstiem, nozīmīgākais to mērķis ir izprast tekstu daudzveidību, apgūt zināšanas par tekstveidi kā procesu un nonākt pie dažādu tekstu uztveres un sapratnes, kas savukārt ir pamats saziņai mutvārdos un rakstveidā. Skolēni apgūst arī prasmi prezentēt tekstus, izmantojot dažādas prezentāciju formas un metodes.

Teksts ir mutvārdos vai rakstveidā veidots teikumu vai izteikumu kopums, kam raksturīgas noteikta valodas stila (vai vairāku stilu) un žanra īpatnības un atbilst noteiktām funkcijām, mērķim. Tekstam ir loģiska uzbūve, vienots saturs, pabeigtība. Teksta pamatvienība ir teikums. Lai saprotami sniegtu informāciju, teikumi jāsaista noteiktā secībā. Teksta sistēma nodrošina to, ka temats atbilst saziņas mērķim, kā arī teksta stila un veida prasībām. Katram teksta veidam raksturīgas noteiktas valodas īpatnības.

Tekstveides uzdevums ir noskaidrot, kā teksts iegūst savu formu un saturu un kā var tekstu izveidot atbilstoši nosacījumiem. Tekstveides procesā pievērš uzmanību satura un formas vienotībai, satura atbilstībai tematam, teksta piemērotībai noteiktam valodas (runas) stilam, atbilstībai pareizrūnas vai pareizrakstības normām, teksta kompozīcijai, veselumam un pabeigtībai. Valodas mācību procesā tekstveide ir viens no nozīmīgākajiem mācību satura jautājumiem, jo prasme veidot tekstu ir īpaši svarīgi mediju sabiedrībā.

Tekstveides prasmju attīstība nesākas ar atsevišķām prasmēm, kas pēc tam savienojas, bet veidojas paralēli visās dimensijās. Rakstisko mācību uzdevumu veikšanā tiek izmantotas iegūtās prasmes, kas ik reizi tiek paplašinātas un diferencētas. Virzība nenotiek lineāri, bet „pa apkārtceļiem”, atgriežoties pie zināmiem, bet nepilnīgi apgūtiem paņēmieniem vai arī pievienojot jaunus valodas līdzekļus un teksta formas (Becker-Mrotzek, Böttcher, 2008).

Skolēnam 1.–3. klasē tekstveides prasību izpilde ir liels izaicinājums, jo tas ir vairāk nekā tikai fonēmu un grafēmu saskaņošana, interpunkcijas un gramatikas nosacījumu ievērošana. Tekstveide var būt sarežģīta vienlīdz lielā mērā kognitīvā, afektīvā un motivācijas

ziņā. Skolēnam pēc iespējas agrāk ir jāiegūst pozitīva rakstīšanas pieredze, lai neieklūst “apburtajā lokā”, kad neizdošanās ietekmē motivāciju un motivācijas trūkums noved pie snieguma pazemināšanās, kas savukārt izraisa negatīvas emocijas. Nevajadzētu rakstīt garus tekstus, bet regulāri un pēc iespējas vairāk īsus tekstus (Bremerich-Vos et al., 2011). Skolēni 1.–3. klasē raksta ar roku un tikai papildus apgūst arī atbildīgu digitālās rakstīšanas procesu.

Tekstveides apguves motivāciju palielina rakstīšanas impulsi, kas ir saistīti ar skolēnu dzīves vidi, tāpēc ieteicams izvēlēties ikdienai un mācībām atbilstošus teksta tipus un modeļus, un ik pa laikam tādas rakstīšanas situācijas, kas konkrēti atsaucas uz skolēnu, piemēram, par klases ekskursijām, pasākumiem, ziņojumus vecākiem. Skolēni var rakstīt piedzīvojuma stāstus, vēstījuma stāstus u. c., piemēroti ir arī personu, vietu, attēlu apraksti, instrukcijas; zināmā mērā arī ziņojumi (piemēram, ziņojums par notikumu). Sākumskolā arī var mācīties vienkāršu argumentāciju vēstulē.

Pirms rakstīšanas tiek iegūtas nepieciešamās vispārīgās zināšanas un praktiskās zināšanas. Kompleksus rakstiskos uzdevumus ieteicams sadalīt vairākos mazos uzdevumos. Sasaisti ar valodas izpratnes aspektiem var panākt, aicinot pārskatīt pareizrakstību vai vārdu izvēles piemērotību teksta uzmetumā (redīgēšanas process). Ieteicams rakstu darbu sākt ar informācijas meklēšanu (tiek sasaistīti nelieli lasīšanas un rakstīšanas uzdevumi). Ieteicami ir uzdevumi, kuru mērķis ir lasīšana un radošā rakstīšana, piemēram, stāsta rakstiska turpināšana, tukšo teksta vietu „radoša” aizpildīšana, paralēltekstu rakstīšana, lasītāja dienasgrāmatas utt. (Fix, 2008).

Tekstveides process

Šobrīd metodikā tiek izmantota pieeja – orientēšanās tekstveides procesā. Parasti tekstveides procesu iedala šādos posmos: sagatavošanās, plānošana, rakstīšana, redīgēšana, pilnveidošana, ko skolēni atbilstīgi mācību nosacījumiem veic grupā vai individuāli.

Sadarbības formas tekstveides procesā ir lietderīgas „vājākiem” rakstītājiem. No metodikas viedokļa tiek izmantoti vizuālie paņēmieni, lai fiksētu plānošanas soļus. Izstrādājot teksta uzmetumu, ir svarīgi, ka skolēni apzinās sava teksta adresātu, jo tad var pievērst uzmanību saziņas nosacījumiem. Tomēr ir jāņem vērā, ka daudzi skolēni sākumskolā galveno uzmanību pievērš sīkajai motorikai un nespēj koncentrēties uz tekstu kopumā, ne uz adresātu. Tekstveides procesā ir nepieciešams papildu atbalsts, piemēram, vārdu (leksiskā līmenī), vārdu grupu izvēlē vai teikuma veidošanā, ko rakstītāji var izmantot. Lai vingrinātos rakstīt atbilstīgi literārajām normām, ieteicams izskaidrot noteiktu teksta veidu pazīmes, piemēram, vēstulju struktūra un to modeļi. Redīgēšanas posmā skolēni mācās kritiski pārbaudīt un novērtēt savus rakstu darbus. Šajā posmā skolēniem ir nepieciešams darboties ar kritēriju katalogu. Tradicionāli orientējas uz šādiem aspektiem: saturs, uzbūve un valoda (piemēram, pareizība un piemērotība), kā arī stils, uzdrošināšanās u. c. Ja skolēni redz, kas tiek no viņiem sagaidīts, tad atbilstoši tam spēj ieguldīt pūles tur, kur (pagaidām) ir vājās vietas. Viņiem var palīdzēt atbildes uz jautājumiem: ko es jau labi protu; kur nepieciešama vingrināšanās; kas man pagaidām vispār neizdodas. Rakstīšanas procesā svarīgi atcerēties, ka mērķis nav noslēdzošais gala vērtējums, bet gan diferencēta, veicinoša atsauksme par tekstu melnraksta stadijā. Sarunām par teksta melnrakstu ir divas funkcijas: tās aicina skolēnu vēlreiz pārdomāt savu rakstīšanas procesu un sniedz skolotājam ieskatu par skolēna domāšanas procesiem. Sarunas par rakstīšanu var iekļaut visos rakstīšanas procesa posmos,

piemēram, ideju meklēšana un teksta plānošana, pārdomas par teksta kvalitāti, par rakstīšanas paņēmieni apguvi un vingrināšanos.

Daudziem skolēniem arī 4.–9. klasē tekstveide ir apgrūtināta vai arī problemātiska, tādēļ metodiski nozīmīgi skolotājam ir izvēlēties motivējošus uzdevumus tekstveides prasmju attīstībai, neaizmirstot par skolēniem nepieciešamajām pamatzināšanām. Uzdevumiem ir vēlams būt diferencētiem, lai rakstītājam būtu iespējams atrast individuālus risinājumus. Lai saprastu mācību uzdevumu, skolēnam vispirms ir jānoskaidro – kas (teksta tips), ar kādu mērķi, kā (aprakstoši, lietišķi, argumentējoši) un kam ir jāraksta (adresāts).

Katrs teksta tips nosaka to, kā secīgi, argumentēti ir jāatklāj pārdomas par kādu jautājumu, izsakot vērtējumu un secinājumus. Valodas mācību procesā apgūst prasmi pamatot savu viedokli dažādos veidos, piemēram, izmantojot objektīvus zinātniskos faktus, izmantojot savu vai cita pieredzi, balstoties uz pierādījumiem, loģiski pamatojot sakarības (jēdziens – spriedums – slēdziens). Piemēram, pārspriedums var būt arī mākslinieciski kritiska apcere, kurā pausta attieksme par kādu literatūras parādību vai arī analītisks pētījums par kādu vēsturisku tematu vai sociālu problēmu.

Tikai tad, kad mācību uzdevums ir skaidrs, var sākt teksta plānošanas posmu. Gan radošajos, gan analītiskajos tekstos var palīdzēt dažādi paņēmieni: atslēgvārdu apkopošana, teksta uzbūves skicēšana, informācijas meklēšana, domu kartes (*Mindmapping*), informācijas sadalīšana kategorijās un iekļaušana tabulās, plānojuma izstrāde.

Skaidri un precīzi izteikt domas vārdos, lai teksts vēstītu to, ko ir vēlējies rakstītājs – tas izklausās tik pašsaprotami, taču bieži vien sarežģīti, piemēram, var „pazaudēties tekstā” un pārmērīgi daudz raksturot aspektus, kas nebija sākotnējā ideja. Turklāt var mainīties domas par nozīmīgumu vai arī rakstīšanas procesā nākas konstatēt, ka sākotnējo pozīciju vairs nevar saglabāt, jo rakstīšanas laikā izkristalizējas cits problēmas risinājums. Vēl lielāka problēma var būt pareizo vārdu, pareizo pāreju, pareizās uzbūves atrašana.

Galvenā uzmanība tiek pārvirzīta no pabeigta teksta vērtēšanas uz rakstīšanas procesu. Tāpēc nozīmīgi kļūst melnraksti, mācīšanās dienasgrāmatas, skices, portfolio, tabulas u.c., kas dokumentē rakstīšanas procesu, parāda skolēniem rakstīšanas darbības, kas ir svarīgas ikdienā.

Skolēnu prasme rediģēt savu un citu tekstus ir nozīmīgs elements mūsdienu metodikā. Atšķirībā no tradicionālajās pieejas uz procesu orientētās rakstīšanas uzmanības centrā ir topošais teksts (Merz-Grötsch, 2010). Uz procesu orientētu rakstīšanas metodiku raksturo četri aspekti: rakstīšanas procesa sadalīšana posmos, rakstīšanas paņēmieni apguve, orientācija uz adresātu un rekursivitāte (darbības tiek atkārtotas, izmantojot tos līdzekļus, ar kuru palīdzību katru reizi izsaka sevi kā arvien labāku rakstītāju) (Feilke, 2017).

Ilgu laiku rakstīšanas mērķis latviešu valodas mācībās ir bijis pabeigts rakstu darbs – visbiežāk pārspriedums, taču jau kopš 20. gadsimta deviņdesmitajiem gadiem valodas apguves metodika īpašu uzmanību pievērš rakstīšanai kā darbībai un procesam. Teksta rediģēšanai nav senu tradīciju mācību procesā. Pārsvarā skolēniem nobeigumā vai pēc skolotāja labošanas tika ieteikti labojumi, tomēr bieži tie nebija vairāk kā tikai formāli pareizrakstības labojumi. Aktīvs darbs ar uzrakstītā teksta saturu un valodu, lai attīstītu tekstu tālāk, šķiet, notika reti.

Rediģēšanu var iedalīt trīs posmos: identificēt pretrunas vai novirzes, izvērtēt nepilnības, rediģēt teksta fragmentus (Baurmann, 2006). Skolēni bieži pamana problemātiskās vietas, tomēr grūtības sagādā piemērota risinājuma izvēle (Fix, 2004).

Skolēniem 1.–3. klasē labojumi sākumā aprobežojas ar kaligrāfiskām, ortogrāfiskām un gramatiskām izmaiņām teikumā. Lai skolēni rediģētu tekstu citā līmenī, ir nepieciešams atbalsts un atgriezeniskā saite no skolotāja. Skolēnam bieži ir grūtības pārbaudīt teksta valodu un saturu rakstīšanas laikā. Viņš ir „pārāk aizņemts”, tāpēc noderīgas ir atsauksmes no citiem skolēniem. Bez atbalsta daudzi skolēni nevar iemācīties rediģēt savu tekstu. Viņi paliek pie acīmredzamo kļūdu labošanas formālā līmenī, izpaliek satura pārstrāde atbilstoši rakstīšanas nolūkam un kontekstam (Böttcher, Becker-Mrotzek, 2008). Vienaudžu atsauksmes var pārspēt atsauksmes no ekspertiem, jo vienaudžu komentāri skolēniem ir saprotamāki: viņiem līdzīgas rakstīšanas grūtības un komentāra formulējums valodas ziņā ir „tuvāks” (Sturm, 2014).

Rediģēšanas procesa mērķis ir panākt, lai turpmākie rakstīšanas procesi būtu pārdomātāki, lai rakstīšanas laikā jau varētu paredzēt un ņemt vērā iespējamus vērtējumus. Rediģēšanas prasmes ir jāiemācās. Pat tad, ja rakstītājam ir pieejami veiksmīga teksta kritēriji, tas vēl nenozīmē, ka viņš spēj pārbaudīt savu tekstu pēc kritērijiem. Šī iemesla dēļ var izskaidrot rediģēšanas procesa nozīmi grupā. Piemēram, rakstīšanas konferencē tekstus nolasa priekšā mazās grupās, grupas dalībnieki tos komentē. Atkarībā no teksta veida var izmantot kritēriju katalogu ar svarīgām kvalitātes pazīmēm. Teksta autors piefiksē piezīmes, jautājumus un kritiku un, vadoties pēc tiem, pilnveido savu tekstu. Mutiska viedokļu apmaiņa ir īpaši svarīga, jo viedokļi noteikti atšķirsies, kas skaidri parāda, ka teksta kvalitātes kritērijus nevar objektīvi noteikt. Tomēr pamatotas ir arī kolektīvās rakstiskās komentēšanas formas, jo komentāri attiecas uz pašu tekstu, un tāpēc visa uzmanība ir vērsta uz galveno. Piemēram, var izmantot metodi „rakstīšana uz malām”: rediģējamo tekstu pielīmē lielas lapas vidū, un pēc tam skolēni to pārbauda un komentē, pierakstot jautājumus, komentārus pie konkrētām teksta vietām un ideālajā gadījumā iesakot uzlabojumus. Pēc tam visu mutiski pārrunā.

Individuālas rediģēšanas prasmes bieži attīstītās no kolektīviem rediģēšanas procesiem. Grūtāk ir distancēties no sava teksta nekā no sveša. Svarīgs izdošanās priekšnosacījums ir zināms laika atstatums. Turklāt lietderīga var būt svešu tekstu klausīšanās vai lasīšana, lai iepazītos ar dažādiem mācību uzdevuma risinājumiem. Visbeidzot vēlreiz ir jāsalīdzina rediģētā versija ar sākotnējo variantu, lai izprastu izmaiņu efektu. Tekstu individuāli var pārstrādāt divos veidos: darbs ar rediģēšanas plāniem un portfolio izveidošana. Rediģēšanas plāni vairāk ir piemēroti prasmīgākiem skolēniem; tos var iedot jau gatavus vai izstrādāt paši. Vingrināšanās nolūkā var aicināt skolēnus komentēt savu tekstu pēc kritēriju kataloga. Tas nozīmē, ka skolēni argumentēti pamato teksta atbilstību noteiktiem kritērijiem; ja teksts neatbilst kritērijiem, tad to pārstrādā atbilstoši tiem. Rakstu darbu portfolio veido kā procesa portfolio, kurā var atrasties skolēna skices, plānojumi, dažādas versijas, rediģēšanas plāni un metakognitīvas piezīmes.

Lai palīdzētu skolēniem izprast rediģēšanas nepieciešamību un nozīmi, ieteicams vispirms pārstrādāt atsevišķas aspektus, piemēram, teikuma daļu sasaistīšanu, valodas daudzveidību vai uzbūvi. Šāda pakāpeniska pieeja sevišķi vājākiem skolēniem var novērst bailes no teksta un rediģēšanas darba komplikētības. Skolēniem ir jābūt pārliecinātam, ka teksts pēc rediģēšanas kļūs labāks, un soli pa solim jāuzzina, kā to panākt.

Kritēriju katalogs

Kritēriju katalogā pēc noteikta principa vai sistēmas tiek uzskaitīti kritēriji, kas palīdz saprast, kādas prasmes skolēnam ir jāapgūst noteiktā mācību satura tēmā un kādā līmenī tās ir jāapgūst. Kritēriju katalogu var izmantot kā atbalsta materiālu skolēniem mācīšanās procesā un arī vērtēšanas situācijās (Wildemann, Vach, 2022). Piemēram, tekstveidē kritēriju katalogi ir nepieciešami, lai skolēni varētu tekstus plānot un rediģēt un lai sekmētu rakstītprasmes attīstību. To var izmantot kā rakstīšanas palīg līdzekli, lai skolēni uztvertu noteiktas tekstveides prasības, lai uz tām koncentrētos tekstveides procesā. Tie var noderēt kā pamats kopīgai refleksīvai sarunai ar skolēniem par valodas lietošanu. Tiek uzskatīts, ka pateicoties kritēriju katalogiem, teksta vērtējums ir objektīvāks, precīzāks un nodrošina caurspīdīgumu (Becker-Mrotzek, Böttcher, 2008).

Lai skolēni varētu izmantot kritēriju katalogu kā instrumentu, to ir nepieciešams pārveidot skolēniem viegli uztveramā formā (arī vizuālajā) un valodā. Piemēram, 5.–6. klasē var izmantot kritēriju katalogu, kuru veido četras grupas – teksta uzbūve, autora stils, valodas lietojuma precizitāte, valodas lietojuma pareizība. Kritēriji veidoti jautājuma formā.

Teksta uzbūve

- Vai teksta uzbūve ir piemērota lasītājam un tematam?
- Vai tekstā ir galvenā ideja? Vai ideja atbilst uzdevuma nostādnei?
- Vai ir atbilstošs virsraksts, ievadteikums un rezumējošais beigu teikums?
- Vai teksta uzbūve atbilst uzdevumam?
- Vai teksts ir sadalīts rindkopās?
- Vai ārējā uzbūve saskan ar iekšējo?
- Vai struktūra ir piemērota tēmai un galvenajai idejai?
- Vai temata izvērsums loģisks?
- Vai teksts kopumā ir sakarīgs un saturīgs?
- Vai autora viedoklis/pozīcija ir skaidri izteikta?
- Vai tēmas izvērsums ir parādīts ar teksta strukturēšanas paņēmieniem?

Autora stils

- Vai var pamanīt, ka teksts ir labi izplānots?
- Vai plānošanas un rediģēšanas procesā tika izmantots atslēgvārdu saraksts?
- Vai autors uzdrošinās izmantot jaunus, neparastus un/vai tematam pielāgotus valodas līdzekļus?
- Vai autors ir centies būt radošs kādā īpašā veidā (vārdu jaunrade, kam īpaši precīzi jāraksturo kāda lieta; vai arī izmantota nelineāra forma (tabulas, shēmas) lietišķos tekstos)?
- Vai autors pārliecināts, ka uzdrīkstēšanās ir izdevusies (vai arī vismaz mēģinājis)?

Valodas lietojuma pareizība

- Vai ir ievēroti pareizrakstības likumi un pieturzīmju lietojums?
- Vai vārdi un teikumi ir gramatiski pareizi veidoti, proti, vai vārdu locīšana, vārdu kārtība teikumā ir pareiza?
- Vai lokāmo vārdšķiru vārdi ir pareizā locījumā?

Valodas lietojuma precizitāte

- Vai teikumu uzbūve atbilst saturam?
- Vai palīgteikumus ievada atbilstoši pakārtojuma vārdi?

- Vai teikumu secība ir loģiska?
- Vai vārdu krājums ir piemērots tematam un lasītājam?
- Vai ir izmantoti vārdi, kas izsaka to, ko autors ir vēlējis?
- Vai tekstā ir viss, kas vajadzīgs, lai lasītājs saprastu?
- Vai lasītājs viegli var izsekot domu gaitai?
- Vai teksta valoda atbilst mērķim?
- Vai teksta valoda izraisa lasītprieku?

Valodas lietojums nozīmē kaut ko vairāk – ne tikai ortogrāfiju un interpunkciju – , vairāk nekā „valodas lietojuma pareizība un precizitāte”. Piemēram, no vienas puses, skolēna teksts, kurā praktiski nav valodas kļūdu, valodas ziņā tik un tā var būt ļoti viduvējs, ja pārsvarā dominē vienkārša un vienveidīga teikuma uzbūve vai arī vārdu izvēle nav īpaši precīza; no otras puses, ir pilnīgi iespējams skolēna teksts ar atzinīgu valodas kvalitāti un salīdzinoši lielu kļūdu skaitu, – varbūt daudzu atkāpju cēlonis slēpjas faktā, ka skolēns konkrētajā darbā ir parādījis īpašu drosmi valodas lietojumā un pirmoreiz mēģinājis lietot sarežģītas konstrukcijas, ko viņš vēl pilnībā nepārvalda.

Dažas piezīmes par kritēriju lietošanu.

- Pirmajā reizē ar skolēniem jāpārrunā izveidotais kritēriju katalogs. Kritēriju izstrādē var iesaistīt skolēnus, ja viņiem ir zināšanas par teksta plānošanu un rediģēšanu un kaut neliela pieredze.
- Gandrīz visos kritēriju katalogos visi kritēriji nav vienādi svarīgi. Nevar visos tekstos visus aspektus pilnībā izpildīt. Piemēram, kritērijam „kreativitāte” analizējošos tekstos un argumentētajā esejā būs daudz mazāka nozīme nekā radošajos tekstos. Arī atsevišķi kritēriji nav vienlīdz būtiski, daži var būt īpaši svarīgi, ja tie raksturo skolēna-autora stila savdabību.
- Gan skolotājam, gan skolēnam ir jāsaprot, ka kopējais vērtējums nav vienkārši visu kritēriju summa, bet tas, ka katrā situācijā noteiktiem aspektiem tiek piešķirta īpaša nozīme.

Stāstīt

Stāstu stāstīšana (*Storytelling*) un stāstu klausīšanās tiek uzskatīta par vienu no senākajām cilvēku darbībām. Stāsti tiek stāstīti radio un TV raidījumos, grāmatās, filmās, video sižetos, ikdienas situācijās. Šobrīd prasme stāstīt stāstus ir nepieciešama daudzās profesijās. Stāstīšana veiksmīgi atspoguļo arī to, kā var saziņas situācijās piesaistīt un „noturēt” sarunas partnera, auditorijas uzmanību.

Stāstīšana ir darbība, ko var veikt jau sākumskolas posmā, tā nav īpaši standartizēta, tā ir subjektīva un cieši saistīta ar skolēnu pieredzi. Stāstījuma pamatā ir notikums, kas adresātam ir interesants. Tas var būt paša piedzīvots, uzzināts no kāda cita vai arī izdomāts.

Svarīgi, lai skolēni arī apgūst, kā izvēlēties atbilstošu stāstījuma perspektīvu, kā izveidot loģisku teksta uzbūvi, nošķirt svarīgo no mazsvarīgā, izvēlēties stilu atbilstoši adresātam, izvēlēties atbilstošu vārdu krājumu. Stāstījuma perspektīva ir redzespunkts, no kura tiek stāstīts notikums: auktoriāli, personāli vai neitrāli. Auktoriāls stāstījums ir tad, ja stāstītājs zina vairāk par notikumā iesaistītajām personām („vizinošs”), personāls – stāstītājs zina tikpat daudz, cik visas stāstījumā iesaistītās personas, neitrāls – zina mazāk nekā stāstījumā iesaistītās personas un gandrīz neko nezina par iekšējo domu pasauli.

Stāstīšana – tā ir prasme, kas palīdz runā ietvert iekšējās un ārējās vides kairinājumus (redze, dzirde, oža, garša, tauste). Sākumā ieteicams koncentrēties uz atsevišķām maņām, attēlot tās atsevišķi, pēc tam var meklēt un salīdzināt daudzveidīgus formulējumus vai arī var salīdzināt ļoti īsu notikumu attēlojumus no dažādiem skata punktiem.

Stāstu stāstīšana ir uzskatāma tikai par instrumentu, ar ko skolēns apgūst zināšanas par teksta uzbūves veidošanu, dramaturģisko domāšanu (personu raksturojumu, darbības attīstības dinamikas veidojumu, valodas izteiksmes līdzekļus).

Raksturot

Raksturot var lietas, personas vai procesus, lai citi varētu iegūt (pēc iespējas precīzāku) priekšstatu par to, ko paši nav redzējuši vai domājuši. Skolēniem ir jāmacās nošķirt svarīgas pazīmes no mazāk svarīgām, sadalīt tās kategorijās. Kompleksāku apraksta uzdevumu gadījumā, piemēram, personas apraksts, ir ieteicams kopā ar skolēniem izstrādāt kategorijas: dzimums, seja, ķermeņa garums u. c. Procesu apraksti (piemēram, lietošanas instrukcijas vai spēles pamācības) ir sarežģītāki. Spēles pamācība ir piemērots vingrinājums, lai mācītos formulēt atbilstoši adresātam.

Informatīvi apraksti ir notikumu apraksti, tie ir radniecīgi stāstiem, taču subjekts paliek notikumu fonā, un priekšplānā ir pats notikums. Informatīvā aprakstā notikums ir atspoguļots lietišķi, korekti, precīzi un, cik vien iespējams, īsi. Tā kā informatīvais apraksts ir teksta veids, ar ko ikdienā reti sastopas, tad rūpīgi ir jānosaka teksta veids un jāizvērtē mediju teksti, kuri kā informatīvi apraksti atrodami ziņās un biežāk ietver komentējošus un tēlainas stāstīšanas elementus. Lai rakstītu informatīvus tekstus, īpaša uzmanība ir jāpievērš autentiskam rakstīšanas mērķiem, piemēram, skolēniem ir grūtāk informēt par lietām, ja viņi zina, ka lasītāji arī ir notikuma dalībnieki (piemēram, klases ekskursija).

Veidot kopsavilkumu

Valodas mācībās kopsavilkumam ir definēti kritēriji gan satura, gan formas ziņā:

- sākumā norāda informāciju par autoru, nosaukumu, teksta veidu un tēmu vai saturu;
- domu attīstību atspoguļo ar saviem vārdiem;
- koncentrējas uz būtisko;
- izmanto tagadnes formu.

Ar kopsavilkuma veidošanu pārbauda vai arī nostiprina teksta sapratni. Atšķirībā no atstāstījuma – kopsavilkums nenozīmē tikai reproducēšanu, ir nepieciešamas analīzes un interpretācijas prasmes, pirmkārt, nosakot, par ko ir teksts, un, otrkārt, nošķirot svarīgo no mazsvarīgā. Kopsavilkumus ieteicams iekļaut autentiskos rakstīšanas uzdevumos, piemēram, vēstule draugam par grāmatu vai recenzija skolas mājaslapai.

Lietišķi rakstīt

Lietišķajos tekstos ievēro sociāli (vairāk vai mazāk) noteiktus paraugus, piemēram, motivācijas vēstulēs, dzīves aprakstos, formālās vēstulēs. Ir pieejamas tekstu sagataves, kas kalpo par orientieri, ko vēlāk var pārdomāt un pārveidot. Dzīvē bieži izrādās, ka noteiktās situācijās novirzes no standartiem un paraugiem ir pat vēlamas, piemēram, CV. Tomēr arī šajos gadījumos standarti ir jāpārziņina un jāspēj paredzēt iespējamās sekas.

Valodas mācībās ir pamatoti iekļaut standartizētus lietišķus tekstus, kurus izmanto ikdienā. Salīdzinot tos, var atklāt standartizēto tekstu dažādās funkcijas.

Argumentēt

Lineārie un dialektiskie pārspriedumi kā klasiska teksta forma ir iesakņojusies latviešu valodas mācībās, kaut arī mācību procesā pamazām tiek izmantoti arī brīvāki teksta veidi, piemēram, lasītāja vēstule, runas vai aizstāvības raksti. Gan lineāriem, gan dialektiskiem pārspriedumiem ir daži kritēriji, kuru kopīgais mērķis ir pārliecināšana. Argumentējot svarīga ir terminu precizitāte, argumentu loģiska secība (atbilstīgi situācijai izmanto dažādus modeļus), loģiska argumentu saskaņotība, konsekvence, retorisko līdzekļu mērķtiecīga izmantošana, argumentācijas mērķim (noskaidrot, apelēt, pārliecināt, uzvarēt u. c.) atbilstošs argumentācijas veids (statistikas paņēmieni, iespaidot ar ekspertu atzinumiem, emocionālā pieredze, manipulēt u. c.).

Mutiska argumentācija tiek izmantota ikdienā jau kopš agras bērnības. Vingrināšanās nolūkā ir daudz iespēju rakstiskos uzdevumus sasaistīt ar skolēnu ikdienu, pārliecināt par apgūstamo prasmju nozīmīgumu, piemēram, vēstules, iesniegumi, sūdzības u. c. Lai vingrinātos valodas funkcionālajā lietojumā, lietderīgi var būt arī satīriski teksti, kuros vērsas pret negatīvajām parādībām skolā vai sabiedrībā.

Analizēt

Teksta interpretācija pārsvarā tiek izmantota tikai pamatskolas noslēguma posmā un vidusskolā. Interpretācijas pamatā ir analīze. Pirms tam nepieciešams uzkrāt zināšanas par galvenajām kategorijām, kas katram teksta veidam ir raksturīgs, tās parasti tiek precizētas uzdevuma formulējumā: *Analizē tekstu x par y* vai *Analizē tekstu x, īpašu uzmanību pievēršot y un z*. Lietišķajos tekstos parasti analizē nolūku, literāros tekstos – ideju. Analīzes pamatā ir jautājums, ar kādiem formāliem un valodas līdzekļiem tiek sasniegts saziņas nolūks (vai vismaz mēģina to sasniegt). Interpretācija balstās uz analīzes rezultātiem un interpretē tos saistībā ar teksta jēgu. Interpretācijas rezultāti tiek pamatoti ar informāciju no teksta, tie ir loģiski, pārliecināši un saskaņoti. Interpretācijai ir nepieciešama argumentējoša struktūra, kurā analīzes rezultāti ir sašķīroti un sakārtoti pēc to nozīmīguma. Skolēniem vispirms ir jāsaprot, ka analīze nav pašmērķis. Analīzes rezultātus var iekļaut arī brīvākās teksta formās. Tam ir nepieciešamas papildu prasmes, lai teksta forma atbilstu prasītajam, nepazaudējot analīzes procesa rezultātus.

Teksta analīze skolā uzskatāma par analītiskās interpretācijas sastāvdaļu. Tas nozīmē, ka teksta analīze ir precīza atsevišķu vai maksimāli daudzu teksta raksturojošu pazīmju izpēte, un to vislabāk veikt rakstiski. Analizēt var gan lietišķos, gan literāros tekstus. Atkarībā no teksta veida (piemēram, ziņa, lietošanas instrukcija, runa, reklāmas teksts, diagramma) tiek izpētīta teksta valoda atbilstoši izvirzītajam mērķim (piemēram, uzbūves, argumentācijas, vārdu izvēles analīze). Teksta analīzi neveic izolēti, tā kalpo satura izpratnei. Tas nozīmē, ka tā balstās uz satura izziņāšanu (piemēram, *Ar kādiem valodas līdzekļiem teksta autors veido humoru*) vai arī ir jāuzdod jautājums par analīzes rezultātu ietekmi un/vai to nozīmi attiecībā uz tekstu. Analīzes rezultāti ir jāpaplašina ar „kāpēc” jautājumiem, lai noskaidrotu satura un formas attiecības. Ja teksta analīzes prasmes aprobežojas ar formālismu un shematismu, tad lielā mērā to ietekmē attiecīgo zināšanu trūkums. Identificētās pazīmes ir jānosauc, tāpēc ir ieteicama sistemātiska vismaz svarīgāko terminu apguve.

Skolēniem nepieciešams precīzi izskaidrot arī to, ko nozīmē pats jēdziens „analizēt”. Atbilstoši skolēnu analīzes prasmēm viņu rīcībā ir jābūt precīzai informācijai par to, kāds ir analīzes mērķis un kādiem aspektiem ir jāpievērš īpaša uzmanība. Astotajā un devītajā klasē

analītiskās prasmes ietver ne tikai teksta pazīmju saskatīšanu un nosaukšanu, bet arī galvenās idejas noteikšanu atbilstoši teksta veidam. Uzdevuma formulējums *Analizē tekstu X bez mērķa paskaidrojuma* ir nevērtīgs, jo formāli tas varētu izpausties kā atsevišķu burtu saskaitīšana vai visu tekstā izmantoto vārdu apkopojums tabulā. Analītisko prasmju attīstības priekšnosacījums – skolēni gan paraugu veidā, gan strukturāli apgūst to, kādas pazīmes kādos tekstos ir īpaši svarīgas, kas ietekmē tā jēgu – neatkarīgi no tā, kādā veidā tiek iegūta satura izpratne. To vislabāk var apgūt mācību sarunās, izmantojot galvenos analīzes kritērijus. Lai ievadītu skolēnu patstāvīgās analīzes darbībā, uzdevuma formulējumus vajadzētu sašaurināt. Parasti tas izpaužas kā uzdevuma paskaidrojums, kura apjoms un konkrētības pakāpe ir pielāgota skolēnu prasmju līmenim. Piemēram, „Pievērs uzmanību tēlojumam, personu savstarpējām attiecībām un noslēgumam, analizējot tekstu”. Analīzes trīs elementi atrodas dažādos līmeņos: ja tēlojums nozīmē tikai informācijas iegūvi, tad savstarpējo attiecību noteikšanā ir vajadzīgas citas domāšanas spējas. Lai analizētu teksta beigās, bet uzdevuma formulējums ir formāls un saturiski nav paskaidrots, skolēniem ir jābūt zināšanām par tekstu beigu iespējām konkrētajam teksta veidam, un tās ir jāpārbauda tekstā.

Analītiskās interpretācijas mērķis nekādā gadījumā nav tikai viena interpretācija, kas arī nepastāv, bet gan teksta satura izpratne, pie kuras pārsvarā nonāk sarunu ceļā, t.i., diskutējot par nozīmēm un tās apspriežot. Jautājums par autora nolūku varētu būt aizraujošs, tomēr atbilde uz to var būt tikai spekulatīva, tāpēc no šī jautājuma būtu jāizvairās vai arī to var pārrunāt hipotētiski.

Rakstīt zinātniski

Zinātniskie teksti par valodniecības un literatūrzinātnes jautājumiem tiek rakstīti tikai vidusskolā. Atšķirībā no iepriekšējām teksta formām tiem ir raksturīgs lielāks apjoms, kā arī citātu izmantošana no zinātniskiem tekstiem, lai pamatotu savu apgalvojumu vai izmantotu to kontrastam. Pamatskolas posmā skolēniem ir jāvingrinās citēšanā un bibliogrāfijas veidošanā, jāapgūst prasmes savus apgalvojumus sasaistīt ar citu apgalvojumiem tā, lai savi paliek atpazīstami un savienojumā iegūst jaunu nozīmi.

Rakstīt radoši

Radošā rakstīšana un brīvā rakstīšana. Galvenā atšķirība ir tā, ka brīvās rakstīšanas darbos skolēni brīvi izvēlas, kad, par ko un kā (piemēram, attiecībā uz teksta veidu) vēlas rakstīt. Tā ir individualizēta pieeja, kuras pamatā ir pārlicība, ka rakstītprasmes attīstība ir individuāli atšķirīga. Savukārt radošo rakstīšanu var stimulēt ar rakstīšanas impulsiem. Tās pamatā ir uzskats, ka radošos procesus var ierosināt un iniciēt. Radošās rakstīšanas metodika balstās uz kreativitātes atziņām.

Jaunrades darbus pamatskolā pārsvarā raksta pēc literāro tekstu modeļiem, proti, tiek rakstīti dzejoļi, īsi prozas teksti, stāsti u. tml. Taču rakstīt var arī citus teksta veidus, piemēram, dienasgrāmatas, atmiņas, aprakstus. Radošo rakstīšanu biežāk izmanto literatūras mācībās. Piemēram, ja skolēnam ir jāraksta turpinājums stāstam, tad no radošās rakstīšanas aspekta tiek attīstītas stāstīšanas prasmes, taču no literatūras aspekta skolēns padziļināti strādā ar tekstu. Lai uzrakstītu atbilstīgu turpinājumu, teksts ir rūpīgi jāizlasa un jāizpēta.

Radošajā rakstīšanā lielāka nozīme ir iztēlei un intuīcijai. Radošajā rakstīšanā pārāk nopietna plānošana var izraisīt rakstīšanas blokādes. Kā galvenos pamatprincipus radošās rakstīšanas raksturošanai izmanto trīs jēdzienus: kairinājums, ekspresija un iztēle (Spinner, 2015). Kairinājumam ir galvenā nozīme radošo procesu aktivizēšanā. Automatizēto uztveres

veidu un darbības modeļu izjaukšana var pavērt jaunas perspektīvas, radīt jaunas idejas un risinājumu iespējas. Kairinājums var būt radošās rakstīšanas izejas punkts. Piemēram, fantāziju vārdi, par kuriem ir jāuzraksta stāsts. Ekspresija nozīmē to, ka radošajā rakstīšanā ir iespēja izpaust savu pieredzi un savas vēlmes. Skolēniem tiek doti dažādi stimuli, kas izraisa atmiņas, piemēram, mīla priekšmeta apraksts, fantāzijas ceļojumi. Iztēle ir svarīgākā radošās rakstīšanas procesā. Arī to var dažādi ierosināt, piemēram, ar attēliem vai mūziku. Dažos uzdevumos izmanto tikai vienu no šiem trīs pamatprincipiem. Vārdu spēlēs priekšplānā ir kairinājums, bet personīgu atmiņu uzrakstīšanā – ekspresija. Tomēr principi var cits citu arī pastiprināt. Kairinājums var aktivizēt iztēli, iztēle var izraisīt personīgas atmiņas. Radošās rakstīšanas metodiskās iespējas skolā ir ļoti daudzveidīgas.

Daži paņēmieni radošās rakstīšanas impulsiem un uzdevumiem.

- Asociācijas: viena no populārākajām ir ideju apkopošanas metode, kad baltas lapas vidū tiek ierakstīts viens vārds, pēc tam tiek uzrakstīti asociatīvie vārdi ideju tīkla formā.
- Rakstiskajās spēlēs īpaši izpaužas radošās rakstīšanas sociālais aspekts. Piemēram, skolēni grupā pēc kārtas raksta turpinājumu iesāktam stāstam, vai arī uz lapiņas tiek uzrakstīti trīs oriģināli vārdi, lapiņas tiek savāktas un izdalītas no jauna. Skolēniem ir jāuzraksta teksts ar šiem trīs vārdiem.
- Rakstīt par lietām, attēliem, fotogrāfijām, mūziku: to var realizēt dažādos veidos. Piemēram, skolotājs atnes kasti ar dažādām mazām lietām; skolēni izvēlas vienu no tām un raksta.
- Rakstīt īpaši izvēlētās vietās: rakstīt ārpus klases telpām, piemēram, uz gājēju ielas ar veikaliem, muzejā, pie pilsdrupām. Novērojumi aktivizē rakstīšanas impulsus.
- Rakstīt pēc formāliem noteikumiem: īpaši iecienītas ir dzejoļu formas, kā akrostihs, haiku vai „vienpadsmitnieciņš” (dzejolis no 11 vārdiem piecās rindās; atskaņas nav obligātas).
- Imitējoši rakstīt: skolotājs iedod literāru tekstu, un skolēni raksta līdzīgu tekstu pēc parauga.
- Atsvešināti rakstīt: tekstu izmanto kā modeli, lai uzrakstītu parodētu variantu. Tā var būt gan jautra spēle ar stilistiskām iespējām, gan rakstīšana ar kritisku nolūku (Böttcher, 2013).

3. Valodas struktūra

Mācību satura sadaļa „Valodas struktūra” veidota atbilstoši mācību priekšmeta standarta prasībām un strukturēta valodniecības nozarēs – „Leksika”, „Fonētika. Pareizrūna”, „Morfoloģija. Vārddarināšana. Pareizrakstība”, „Sintakse. Interpunkcija”. Nozīmīgākais mērķis – apgūt prasmi pētīt latviešu valodas sistēmu un valodas lietojumu sabiedrībā, pētīt valodu kā saziņas līdzekli un tās daudzveidību un struktūras un apgūt prasmi mērķtiecīgi lietot latviešu valodu saziņā. „Valodas struktūra” ietver plašas zināšanas par valodas sistēmu, izpratni par valodas attīstību, par valodas lietojumu. Valodas zināšanas palīdz izvairīties no kļūdām saziņā, attīsta loģisko domāšanu, veicina metakomunikāciju.

Valodas struktūras izpētē 1.–3. klasei svarīgākais uzdevums ir radīt skolēniem mācīšanās prieku saskarē ar valodas zināšanām un rakstu valodu, motivēt viņus runāt, lasīt un rakstīt, un mācīties saskatīt latviešu valodas mācīšanās nozīmi. Skolēniem ir jāpiedzīvo

mācīšanās veiksme, lai attīstītu savu intelektuālo spēju potenciālu. Sākumskolā ir jāpievērš uzmanība bērnu pārdomām par valodu, kas radušās „dabiskas intereses” rezultātā, tās ir jāizmanto mācību procesā. Lai veicinātu valodas intuīciju, ir nepieciešams regulāri sniegt atgriezenisko saiti par individuālajiem valodas novērojumiem. Ja izdosies skolēniem refleksijas par valodas lietojumu, tad viņi – neatkarīgi no savām sākotnējām zināšanām un prasmēm – gūs motivāciju pilnveidot valodas zināšanas un prasmes un piedzīvos mācīšanās veiksme, jo iegūtās lingvistiskās zināšanas pozitīvi ietekmēs valodas pamatprasmju attīstību.

Skolēnus motivējošas mācību darbības ir t.s. mazie pētījumi. Piemēram, par valodas dažādību (dialekti, jauniešu valoda u.c.); valodas pārmaiņas (angļu valodas ietekme, palīgteikumu lietošanas samazināšanās, izmaiņas vārdu kārtībā u.c.); valodas manipulācijas reklāmās, repa mūzikā u.c.; valodas lietojums mediju kontekstā (e-pasts, čats u.c.).

Var ieviest valodas novērošanas grāmatu (Steinig, Huneke, 2007), ko skolēni vispirms aizpilda tikai sev un kurā tiek ierakstīti valodas fenomeni, kas skolēniem ir „klupšanas akmens” vai arī viņus fascinē, vai vienkārši piesaista viņu uzmanību. Tos pieraksta, atzīmējot vietu, laiku un iemeslu. Pēc tam noteiktā laikā individuālie pieraksti tiek apkopoti un grupā izpētīti. Tādējādi īsā laika periodā var iegūt daudz valodas fenomenu, kas skolēnus interesē un ir „paņemti no dzīves”.

Valodas mācību temata pamatā vienmēr vajadzētu būt vismaz vienam konkrētam jautājumam, kurā var manifestēties skolēnu intereses. Informācijas apšaubīšana, noskaidrošana, atbilžu meklēšana uz jautājumiem „kā” un „kāpēc” – priekšnosacījums kritiskam un pārdomātam skatījumam par mācību saturu. Piemēram, jautājums „Kāpēc pielikuma grupu atdala no pārējās teikuma daļas” rosina valodas izpēti; jautājums „Kā teikumos izmanto darbības vārda nenoteiksmi” – palīdz iegūt zināšanas un prasmes turpmāk identificēt darbības vārda nenoteiksmes formas lietojumu teikuma veidošanā dažādos kontekstos.

Pētnieciskajos projektos skolēni var pētīt valodas lietojumu, atklāt savādības valodas lietojumā, valodas likumsakarības, modeļus un struktūras, kā arī ar tām eksperimentēt. Skolēniem izpētes projektos vienmēr ir skaidri jāparedz gramatisko zināšanu izmantošanas iespējas savās runas darbībās. Piemēram, valodas izpēte pareizrakstības apgūvē – skolēni ātri saprot, ka, rakstot vārdus, bieži vairs nepietiek tikai ar burta piemeklēšanu skaņai (laps, karsc). Iepazīstoties ar vārda saknes principu, uzzina, ka ortogrāfija nav patvaļīga un ka tā ir apgūstama. Morfoloģiskais princips apliecina sevi kā efektīvu pareizrakstības apguves veidu, jo tā var atrisināt vairākas pareizrakstības problēmas.

Mazākajās klasēs (1.–3. klase) ir pieejama plaša valodas spēļu izvēle, ar kurām mērķtiecīgi var apgūt atsevišķas valodas parādības. Šāda pieeja veicina motivāciju, skolēni var viegli izveidot pašsaprotamus kontekstus, kas palīdz sasaistīt iegūto informāciju sistēmā. Valodas spēles ļauj atklāt juteklisko baudījumu valodā, prieku par artikulāciju un ritmiku un audio uztveri (Andresen, 2002).

Valodas apguves metodika 4.–9. klasē balstās gan uz tradīcijām (vēsturiski gūto pieredzi), gan uz jauninājumiem. Mūsdienu inovāciju ieviešanai latviešu valodas apgūvē svarīga nozīme ir vēsturiskās pieredzes izpratnei. Ja tradicionālās pieejas primārais mērķis valodas apgūvē bija apgūt valodas gramatisko sistēmu, tad mūsdienās lielāks uzsvars tiek likts uz valodas funkciju nozīmīgumu skolēna valodas darbībās, lai izprastu valodas lietojuma daudzveidību. Nav vienprātības par metodisko pieeju izmantošanu – pēdējos gadu desmitos

tiek plaši izmantota uz teksta orientētā pieeja, kurā kāda valodas parādība, funkcija tiek pētīta saistībā ar visu tekstu, taču tā negūst labus rezultātus. Problemātiska šķiet arī integrētā pieeja, kurā valodas lingvistiskais un informatīvi tematiskais saturs tiek apgūts integrēti kā vienots veselums, lai izvairītos no valodas izolētas izpētes. Līdzīgi kā situatīvajā pieejā – pastāv risks, ka mācību procesā ir pārāk maz sistēmiskuma. Situatīvajā pieejā valoda tiek apgūta ar mēģinājumu un kļūdu metodi, un sniegums tiek vērtēts galvenokārt pēc atbilstības kontekstam un pēc izteikumu saprotamības, nevis pēc lingvistiskas precizitātes. Šobrīd aktuālākas ir uz darbību orientētās, uz procesu orientētās pieejas, ja vien mācību procesā apgūstamās atziņas, zināšanas un prasmes tiek sasaistītas sistēmiskā veselumā. Funkcionālā gramatika atspoguļo mijattiecības starp gramatiskajām vienībām, leksiku, frazeoloģiju, vārddarināšanu un to izmantošanu saziņā. Ja izmanto šo pieeju valodas gramatiskās sistēmas izpratnes veidošanai, tad nepieciešams izvēlēties metodes, ar kurām valodas līdzekļu izvēli nosaka saziņas praktiskās vajadzības, pievēršot uzmanību dažādām saziņas funkcijām un to izteikšanai piemērotiem gramatisko formu modeļiem. Savukārt tas nosaka mācību procesā ievērot vairākus principus:

- kur vien iespējams, gramatikas parādības jāizvēlas no skolēnu ikdienas;
- iegūtās atziņas un zināšanas tiek pārbaudītas, lasot tekstus un pielietojot tās rakstu darbos;
- mācoties teorētiski izprast valodas gramatisko sistēmu, deduktīvai pieejai likumu apgūvē nav attaisnojuma;
- ar elastīgu, uz interesēm balstītu pieeju var veidoties valodas apzināšanās, ja vien tiek izmantots sistēmiskuma princips;
- skolēniem ir vienmēr jāzina, kas ir mācīšanās uzmanības centrā.

Mācību procesā valodas zināšanas, to pielietojums un valodas apziņas veicināšana ir jāapvieno tā, lai to apguve būtu caurredzama un vērsta uz apzinātu un mērķtiecīgu valodas lietošanu.

Literatūra

- Abraham, U. 2008. Lesekompetenz, literarische Kompetenz, poetische Kompetenz. Fachdidaktische Aufgaben in einer Medienkultur. In: Rösch, H. (Hrsg.): Kompetenzen im Deutschunterricht. Beiträge zur Literatur-, Sprach- und Mediendidaktik. 2. überarb. und erw. Aufl. Frankfurt a. M.: Peter Lang.
- Abraham, U., Beisbart, O., Koß, G., Marenbach, D. 2012. Praxis des Deutschunterrichts: Arbeitsfelder, Tätigkeiten, Methoden, 187–190. Donauwörth: Auer.
- Abraham, U., Kupfer-Schreiner, C. 2011. Schreibaufgaben für die Klassen 1 bis 4. Berlin: Cornelsen.
- Andresen, H. 2002. Spiel, Interaktion und Dekontextualisierung von Sprache vor Schulbeginn. In: Der Deutschunterricht 54 (3), 39–46.
- Artelt, C., Stanat, P., Schneider, W., Schiefele, U., Lehmann, R. 2004. Die PISA-Studie zur Lesekompetenz. Überblick und weiterführende Analysen. In: Schiefele, U. et al. (Hg.) Struktur, Entwicklung und Förderung von Lesekompetenz. Vertiefende Analysen im Rahmen von PISA 2000, 139–168. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.
- Baurmann, J. 2006. Schreiben, Überarbeiten, Beurteilen. Ein Arbeitsbuch zur Schreibdidaktik. Seelze: Kallmeyer
- Becker-Mrotzek, M., Böttcher, I. 2008. Schreibkompetenz entwickeln und beurteilen. 2. Auflage. Berlin: Cornelsen.
- Beisbart, O., Marenbach, D. 2010. Bausteine der Deutschdidaktik. Ein Studienbuch. Donauwörth: Auer Verlag.

- Böttcher, I. 2013. Kreatives Schreiben in den Fächern. In: Böttcher, I. (Hg.): Kreatives Schreiben. 8. Auflage, 21–32. Berlin: Cornelsen.
- Böttcher, I., Becker-Mrotzek, M. 2006. Texte bearbeiten, bewerten und benoten. Schreibdidaktische Grundlagen. Unterrichtspraktische Vorschläge. Für die Klassen 1 bis 4. 3. Auflage. Berlin: Cornelsen.
- Bremerich-Vos, A., Granzer, D., Behrens, U., Köller, O. (Hg.). 2011. Bildungsstandards für die Grundschule: Deutsch konkret. 3. Auflage. Berlin: Cornelsen.
- Christmann, U., Groeben, N. 1999. Psychologie des Lesens. In: Franzmann, B. et al. (Hg.) Handbuch Lesen, 145–223. München: Saur.
- Druviete, I. 2021. Lingvistiskā attieksme valodas politikā. Latviešu lingvistiskā attieksme: vērtības, pārlicība, prakse. Kolektīva monogrāfija. Zinātniskā redaktores I. Druviete. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds.
- Feilke, H. 2017. Schreibdidaktische Konzepte. In: Becker-Mrotzek, M., Grabowski, J., Steinhoff, T. (Hg.). Forschungshandbuch empirische Schreibdidaktik, 153–171. Münster: Waxmann.
- Feng, L., Lindner, A., Ji, X. R., Joshi, R. M. 2019. The roles of handwriting and keyboarding in writing: a meta-analytic review. *Reading and Writing*, 32 (1), 33–63. doi: 10.1007/s11145-017-9749-x.
- Fix, M. 2004. Textrevisionen in der Schule. Prozessorientierte Schreibdidaktik zwischen Instruktion und Selbststeuerung. Empirische Untersuchung in achten Klassen. Schneider Verlag Hohengehren: Baltmannsweiler.
- Fix, M. 2008. Texte schreiben – Schreibprozesse im Deutschunterricht. Paderborn: UTB.
- Frahm, S., Blatt, I. 2015. Gibt es überhaupt einen Unterschied zwischen Hand- und Computerschreiben? Zu Mode-Effects bei der Rechtschreibung in Klasse 5. *Didaktik Deutsch*, 20 (39), 3–6. Iegūts no: <https://didaktik-deutsch.de/index.php/dideu/article/view/484/464> [20.07.2023.].
- Frangou, S. M., Ruokamo, H., Parviainen, T., Wikgren, J. 2018. Can you put your finger on it? The effects of writing modality on Finnish students' recollection. *Writing Systems Research*, 10 (2). doi: 10.1080/17586801.2018.1536015.
- Friedrich, H. F., Mandl, H. 2006. Lernstrategien: Zur Strukturierung des Forschungsfeldes. In: Friedrich, H. F., Mandl, H. (Hrsg.) Handbuch Lernstrategien, 1–23. Göttingen: Hogrefe Verlag.
- Gold, A. 2007. Lesen kann man lernen: Lesestrategien für das 5. und 6. Schuljahr. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Graham, S., Berninger, V., Weintraub, N., Schafer, W. 1998. Development of Handwriting Speed and Legibility in Grades 1-9. *Journal of Educational Research*, 92 (1), 42–52. doi: 10.1080/00220679809597574.
- Graham, S., Weintraub, N. 1996. A review of handwriting research: Progress and prospects from 1980 to 1994. *Educational Psychology Review*, 8 (1), 7–87. doi:10.1007/BF01761831.
- Kepser, M., Abraham, U. 2016. Literaturdidaktik Deutsch. Eine Einführung. Berlin: Erich Schmidt Verlag.
- Kiefer, K. H. 2011. Kommunikative Kompetenzen im Berufsfeld der Internationalen Steuerberatung. Möglichkeiten ihrer Vermittlung im fach- und berufsbezogenen Fremdsprachenunterricht unter Einsatz von Fallsimulationen. Dissertation, TU Berlin. Iegūts no: <http://opus.kobv.de/tuberlin/volltexte/2011/3139/> [20.07.2012].
- Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūts. 2018. Elektroniskā Latviešu valodas rokasgrāmata. Iegūts no: <http://valodasrokasgramata.lv/> Rīga: Latviešu valodas aģentūra [12.04.2023.]
- Longcamp, M., Boucard, C., Gilhodes, J. C., Anton, J. L., Roth, M., Nazarian, B., Velay, J. L. 2008. Learning through Hand- or Typewriting Influences Visual Recognition of New Graphic Shapes: Behavioral and Functional Imaging Evidence. *Journal of Cognitive Neuroscience*, 20 (5), 802–815. doi:10.1162/jocn.2008.20504.
- Luhmann, N. 1997. Die Gesellschaft der Gesellschaft. Frankfurt am Main: Suhrkamp Taschenbuch Verlag.
- Malecki, C. K., Jewell, J. 2003. Developmental, gender, and practical considerations in scoring curriculum-based measurement writing probes. *Psychology in the Schools*, 40 (4), 379–390. doi:10.1002/pits.10096.
- Menzel, W., Eisenberg, P. 1995. Grammatik-Werkstatt. In: Sonderheft der Zeitschrift Praxis Deutsch: Zeitschrift für den Deutschunterricht, 22.

- Merz-Grötsch, J. 2010. Texte schreiben lernen: Grundlagen, Methoden, Unterrichtsvorschläge. Seelze: Kallmeyer.
- Ministru kabinets. 25.08.2021. Par Valsts valodas politikas pamatnostādņēm 2021.–2027. gadam. Ministru kabineta rīkojums Nr. 601. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/325679> [03.04.2023.].
- Ministru kabinets. 27.11.2018. Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem: MK noteikumi Nr. 747. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/303768> [24.04.2023.].
- Mueller, P. A., Oppenheimer, D. M. 2014. The Pen Is Mightier Than the Keyboard: Advantages of Longhand Over Laptop Note Taking. *Psychological Science*, 25 (6), 1159–1168. doi:10.1177/0956797614524581 .
- Müller-Walde, K. 2010. Warum Jungen nicht mehr lesen und wie wir das ändern können. Frankfurt am Main: Campus Verlag.
- Nottbusch, G. 2013. Zur Neurophysiologie und Motorik des Schreibens. Verbindungen und Pausen. *Die Grundschulzeitschrift*, 27 (265/266), 12–15. Hannover: Friedrich Verlag.
- Odersky, E. 2018. Handschrift und Automatisierung des Handschreibens. Eine Evaluation von Kinderschriften im 4. Schuljahr. Berlin: Metzler.
- Onnela, H. T. 2015. Finnische Schüler lernen auch künftig von Hand zu schreiben. Botschaft von Finnland, Berlin (13.01.2015). Iegūts no: <http://www.finnland.de/public/default.aspx?contentid=319607&nodeid=37052&culture=de-DE> [04.03.2015.].
- Ossner, J. 2015. Das Neueste ist manchmal der Feind des Besseren. *Didaktik Deutsch*, 20 (39), 15–18. Iegūts no: <https://didaktik-deutsch.de/index.php/dideu/article/view/487/467> [23.07.2023.].
- Philipp, M. 2012. Wirksame Schreibförderung: Metaanalytische Befunde im Überblick. *Didaktik Deutsch*, 18 (33), 59–73. Iegūts no: <https://didaktik-deutsch.de/index.php/dideu/article/view/418/402> [20.07.2023.].
- Philipp, M., Garbe, C. 2007. Lesen und Geschlecht – empirisch beobachtbare Achsen der Differenz [CD-ROM] In: Bertschi-Kaufmann, A. (Hg.). *Lesekompetenz – Leseleistung – Leseförderung. Grundlagen, Modelle und Materialien*. Seelze: Friedrich Verlag.
- Rosebrock, C. 2012. Was ist Lesekompetenz, und wie kann sie gefördert werden? Online-Plattform für Literalität. *leseforum.ch*. Iegūts no: https://www.leseforum.ch/myUploadData/files/2012_3_Rosebrock.pdf [05.07.2023.].
- Rosebrock, C., Nix, D. 2008. Grundlagen der Lesedidaktik und der systematischen schulischen Leseförderung. 2. korrigierte Auflage. Baltmannsweiler: Schneider Hohengehren.
- Schmenk, B. 2005. Mode, Mythos, Möglichkeiten oder Ein Versuch, die Patina des Lernziels ‚kommunikative Kompetenz‘ abzukratzen. *Zeitschrift für Fremdsprachenforschung*, 16, 57–87.
- Smoker, T. J., Murphy, C. E., Rockwell, A. K. 2009. Comparing Memory for Handwriting versus Typing. *Human Factors and Ergonomics Society Annual Meeting Proceedings*, 53 (22), 1744–1747. doi:10.1518/107118109X12524444081755.
- Spinner, K. 2006. Literarisches Lernen. In: *Praxis Deutsch: Zeitschrift für den Deutschunterricht*, 200, 6–16.
- Spinner, K. H. 2007. Literarisches Lernen in der Grundschule. In: *Kinder-/Jugendliteratur und Medien*, 3, 3–10. München: kopaed verlagsmbh.
- Spinner, K. H. 2015. *Kreativer Deutschunterricht: Identität – Imagination – Kognition*. 5. Auflage. Seelze: Klett-Kallmeyer.
- Steinig, W., Huneke, H. W. 2007. Über Sprache reflektieren. In: Steinig, W., Huneke, H. W. (Hg.) *Sprachdidaktik Deutsch*, 165–195. Eine Einführung. Berlin: Erich Schmidt Verlag.
- Sturm, A. 2014. Experten- und Novizen-Feedback in der Domäne Schreiben. *leseforum.ch* Iegūts no: https://www.leseforum.ch/myUploadData/files/2014_3_Sturm.pdf [31.03.2023.].
- Tajino, A. 2019. *A Systems Approach to Language Pedagogy*. 1st ed. Singapore: Springer.
- van der Meer, A., van der Weel, F. R. 2017. Only Three Fingers Write, but the Whole Brain Works: A High-Density EEG Study Showing Advantages of Drawing Over Typing for Learning. *Frontiers in Psychology*, 8. doi:10.3389/fpsyg.2017.00706.
- Wagner, R. W. 2006. *Mündliche Kommunikation in der Schule*. Paderborn: Brill, Schöningh-Fink.

Wildemann, A. 2015. Heterogenität im sprachlichen Anfangsunterricht. Von der Diagnose bis zur Unterrichtsgestaltung. Seelze: Friedrich Verlag.

Wildemann, A., Vach, K. 2022. Deutsch unterrichten in der Grundschule. Kompetenzen fördern, Lernumgebungen gestalten. Hannover: Kallmeyer, Klett Friedrich Verlag.

Wollscheid, S., Sjaastad, J., Tømte, C. 2016. The impact of digital devices vs. Pen(cil) and paper on primary school students' writing skills – A research review. *Computers & Education*, 95, 19–35.
doi.org/10.1016/j.compedu.2015.12.001

Mācību snieguma vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni

Pieeja un pamatprincipi

Ir apstiprinātas izmaiņas skolēnu mācību sniegumu vērtēšanā. MK noteikumi Nr. 550 „Grozījumi Ministru kabineta 2018. gada 27. novembra noteikumos Nr. 747 „Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem”” nosauc mācību snieguma vērtēšanas pamatprincipus – sistēmiskuma princips, atklātības un skaidrības princips, metodiskās daudzveidības princips, iekļaujošais princips, objektivitātes princips, vērtējuma obligātuma princips.

1. Sistēmiskuma princips – mācību snieguma vērtēšanas pamatā ir sistēma, kuru raksturo regulāru un pamatotu, noteiktā secībā veidotu darbību kopums:

1.1. pedagogs izstrādā summatīvo pārbaudes darbu plānojumu atbilstoši mācību priekšmeta satura specifikai, lielāku svaru piešķirot tiem summatīvās vērtēšanas darbiem, kuri aptver plašāku sasniedzamo rezultātu kopumu;

1.2. pedagogs skolēna pēdējam demonstrētajam mācību sniegumam par vieniem un tiem pašiem sasniedzamajiem rezultātiem piešķir lielāku svaru salīdzinājumā ar agrāk iegūtajiem summatīvajiem vērtējumiem mācību gada ietvaros;

1.3. izsakot mācību gada noslēguma summatīvo vērtējumu, pedagogs ņem vērā visus skolēna iegūtos summatīvos vērtējumus mācību gada ietvaros;

1.4. pedagogs nodrošina skolēnam papildu iespējas demonstrēt sniegumu, ja pedagogam nav bijusi iespēja objektīvi novērtēt skolēna sniegumu attiecībā pret konkrētiem sasniedzamajiem rezultātiem vai ja mācību gada noslēgumā vērtējums izšķiras vienas balles robežās vai skolēns izteicis vēlēšanos uzlabot vērtējumu;

1.5. ja pedagogam nav iespējas objektīvi novērtēt skolēna sniegumu, izglītības iestādes dokumentācijā šādu gadījumu fiksēšanai tiek lietots apzīmējums "nv" (nav vērtējuma).

2. Atklātības un skaidrības princips – pirms mācību snieguma demonstrēšanas skolēnam ir zināmi un saprotami plānotie sasniedzamie rezultāti un viņa mācību snieguma vērtēšanas kritēriji.

3. Metodiskās daudzveidības princips – mācību snieguma vērtēšanai izmanto dažādus vērtēšanas metodiskos paņēmienus.

4. Iekļaujošais princips – mācību snieguma vērtēšana tiek pielāgota ikviena skolēna dažādajām mācīšanās vajadzībām, piemēram, laika dalījums un ilgums, vide, skolēna snieguma demonstrēšanas veids, piekļuve vērtēšanas darbam.

5. Objektivitātes princips – mācību snieguma vērtējums atspoguļo skolēna sniegumu vērtēšanas brīdī attiecībā pret konkrētiem sasniedzamajiem rezultātiem (zināšanas, izpratne, prasmes mācību jomā, caurviju prasmes), ikviena skolēna sniegumam piemērojot līdzvērtīgus nosacījumus:

5.1. izglītības iestāde papildus mācību snieguma vērtēšanai var vērtēt skolēna mācīšanās ieradumus un attieksmi;

5.2. vērtējumu var apstrīdēt mācīšanās posma (piemēram, temata, mācību gada, izglītības pakāpes) noslēgumā, ja tas tieši ietekmē skolēna tiesības un intereses.

6. Vērtējuma obligātuma princips – skolēnam jāiegūst vērtējums visos attiecīgās izglītības programmas mācību priekšmetos un valsts pārbaudījumos, izņemot tos mācību

priekšmetus un valsts pārbaudījumus, no kuriem skolēns ir atbrīvots Ministru kabineta noteiktajā kārtībā.

MK noteikumi Nr. 550 „Grozījumi Ministru kabineta 2018. gada 27. novembra noteikumos Nr. 747 „Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem”” nosaka vērtēšanas veidus – formatīvā vērtēšana, summatīvā vērtēšana, diagnosticējošā vērtēšana un monitoringa vērtēšana.

Formatīvā vērtēšana ir nepārtraukta ikdienas mācību procesa sastāvdaļa un nodrošina skolēnam un pedagogam **atgriezenisko saiti** par skolēna tā brīža sniegumu attiecībā pret plānotajiem sasniedzamajiem rezultātiem. Formatīvie vērtējumi neietekmē skolēna snieguma summatīvos vērtējumus. Formatīvo vērtēšanu īsteno: 1) pedagogs, lai noteiktu skolēna mācīšanās vajadzības un sniegtu papildu atbalstu skolēnam, plānotu un uzlabotu mācīšanu; 2) skolēns, lai uzlabotu mācīšanos, patstāvīgi vērtētu savu un cita sniegumu.

Summatīvo vērtēšanu organizē **mācīšanās posma** (piemēram, temata, mācību gada, izglītības pakāpes) **noslēgumā**, lai novērtētu un dokumentētu skolēna mācīšanās rezultātu. Summatīvo vērtēšanu īsteno: 1) pedagogs, lai novērtētu un dokumentētu, kā skolēns ir apguvis plānoto sasniedzamo rezultātu mācīšanās posma noslēgumā; 2) Valsts izglītības satura centrs, lai novērtētu un dokumentētu, kā skolēns apguvis šo noteikumu skolēnam noteiktos sasniedzamos rezultātus izglītības pakāpes noslēgumā. Summatīvo vērtējumu izsaka: **1.–3. klasē – apguves līmeņos** (1. pielikums. Ministru kabineta 2022. gada 6. septembra noteikumiem Nr. 550); **4.–9. klasē – 10 ballu skalā** (2. pielikums. Ministru kabineta 2022. gada 6. septembra noteikumiem Nr. 550).

Diagnosticējošā vērtēšanā nosaka skolēna mācīšanās **stiprās un vājās puses** un noskaidro nepieciešamo **atbalstu**. Diagnosticējošie vērtējumi **neietekmē** skolēna snieguma summatīvos vērtējumus. Diagnosticējošo vērtēšanu īsteno: 1) pedagogs, lai noteiktu skolēna mācīšanās vajadzības un plānotu turpmāko mācīšanās procesu; 2) Valsts izglītības satura centrs, lai pilnveidotu pamatizglītības mācību saturu, veicinātu mācību līdzekļu kvalitāti un pedagogu profesionālo kompetenci.

Monitoringa vērtēšanā izvērtē skolēnu sniegumu un mācību procesa kvalitāti atbilstoši izglītības **ricībpolitikas** pilnveides **mērķiem**. Monitoringa darbu vērtējumi **neietekmē** skolēna snieguma summatīvos vērtējumus. Monitoringa vērtēšanu īsteno: 1) Valsts izglītības satura centrs, lai pilnveidotu pamatizglītības mācību saturu un veicinātu mācību līdzekļu kvalitāti un pedagogu profesionālo kompetenci. Izglītības iestādes dalība centra īstenotajos monitoringa darbos ir obligāta; 2) izglītības iestāde un izglītības iestādes dibinātājs, lai pilnveidotu pedagogu profesionālo kompetenci un veiktu atbalsta pasākumus skolēniem un izglītības iestādēm kvalitatīva mācību procesa īstenošanai.

Vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni

Latviešu valodas apgūvē, lai noteiktu skolēnu zināšanas, prasmes un pārlicinātos, kā viņi apgūst mācību saturu un kā attīstās mācīšanās spējas, **galvenās vērtēšanas formas ir mutiskas un rakstiskas**, taču var izmantot arī vizuālo, audiālo, audiovizuālo formu. Dominējošā ir rakstiskā vērtēšanas forma, kaut arī tās iespējas ir diezgan ierobežotas – vairāk palīdz izzināt skolēnu kognitīvās prasmes. Papildus ir nepieciešams izmantot mutisko vērtēšanas formu, ja skolēniem zināšanas un prasmes ir jāparāda atbilstošā saziņas situācijā.

Piemēram, skolēna prasmi uzstāties var vērtēt tikai uzstāšanās laikā. Labi būtu skolēna zināšanas un prasmes izzināt atbilstošās runas darbības kontekstos.

Vērtēšanas metodiskā paņēmiena izvēle ir atkarīga no mācību programmā noteiktā sasniedzamā rezultāta veida. Lai raksturotu skolēna snieguma līmeni latviešu valodas apguvē, daudzi no vērtēšanas paņēmieniem, piemēram, teksta analīze, atstāstījums, stāstījums, monologs, dialogs, projekta darba rezultātu prezentācija var būt gan rakstiski, gan mutiski, gan audiovizuāli.

Katram no vērtēšanas paņēmieniem ir savas priekšrocības un trūkumi. Izmantojot **rakstveida vērtēšanas paņēmienus** (pārbaudes darbs, pārspriedums, argumentētā esēja, jaunrades darbs u.c.), var rūpīgi un detalizēti analizēt skolēna sniegumu, taču daudziem skolēniem ir valodas lietošanas grūtības rakstiskos uzdevumos. Izmantojot **mutvārdu vērtēšanas paņēmienus** (prezentācijas, sarunas, diskusijas, atbildes uz jautājumiem u.c.), rodas iespēja ātri un elastīgi iedziļināties atbildēs un ar jautājumiem iegūt lielāku skaidrību par skolēna snieguma līmeni. Sarunās ir vieglāk pamanīt, vai atbildes ir "iekaltas" bez sapratnes vai tās balstās uz dziļāku izpratni. Galvenā problēma – skolotājam vajag spontāni interpretēt, taču spontāno interpretāciju viegli var sabojāt skolotāja gaidas/aizspriedumi un skolēna sniegumu var ietekmēt bailes no mutiskas pārbaudes, piemēram, uzstāšanās citu priekšā. Mācību procesa vērošanas process ir intuitīvs, taču tas ir tiešākais veids, kā izzināt skolēna mācīšanās procesus un grūtības. Galvenās problēmas rada tikai tas, ka vērojumi arī lielā mērā ir atkarīgi no skolotāja gaidām/aizspriedumiem, un vērtējums rodas, balstoties uz atmiņu.

Vizuālo, audiālo, audivizuālo paņēmieni izmantošana vērtēšanā ir jāpārdomā vēl daudz rūpīgāk. Piemēram, pārbaudes uzdevums „Kādas asociācijas tev rodas par konkrētajiem frazeoloģismiem? Uzzīmē attēlu!” skolēnam piedāvā plašu „spēles” telpu – uz papīra vizuāli izteikt savus priekšstatus par konkrēto frazeoloģismu. Paņēmieni – zīmējums vērtēšanā ir piemērots tikai tad, ja ir jānosaka ne tikai kognitīvie, bet arī afektīvie aspekti, piemēram, palīdz uzzināt par skolēna priekšstatiem un nostāju, it īpaši jaunākajiem skolēniem. Taču galvenā problēma – augsta vērtēšanas subjektivitāte (interpretācijas brīvība), kas apgrūtina sniegt pat objektīvu atgriezenisko saiti par sasniegto rezultātu.

Skolotājam jāizvērtē katra izvēlēta vērtēšanas paņēmiena priekšrocības un trūkumi, tikai tad var iegūt objektīvu informāciju par skolēnu zināšanām un prasmēm latviešu valodas apguves procesā.

Rakstisko pārbaudes darbu skaitu, ilgumu un veidu latviešu valodas apguvē nosaka satura plānojums mācību priekšmeta programmā, ievērojot proporciju starp rakstveida un mutvārdu snieguma vērtēšanu. Protams, lēmumu var pieņemt mācību priekšmeta metodiskajās sanāksmēs. Piemēram, var noteikt proporcionālo sadalījumu starp rakstveida un citiem snieguma veidiem visos mācību priekšmetos vienas skolas ietvaros: rakstisko sniegumu maksimums drīkst būt 66 % un minimums 50 %.

Vienošanās par vērtēšanas formām un metodēm ar skolēniem vēlama mācību gada sākumā, un tā nav tikai atklātības un skaidrības principa ievērošana. Tas palīdz optimizēt mācīšanos un samazināt stresu vērtēšanas laikā. Ievērojot skaidri definētās prasības, skolēni var labāk apzināties savas stiprās puses un precīzāk nosaukt savus trūkumus.

Vērtēšanas saturs, kritēriji un uzdevumi

Formatīvajā vērtēšanā, kas ir nepārtraukta ikdienas mācību procesa sastāvdaļa, skolēns (arī skolotājs) gūst atgriezenisko saiti par konkrētajā brīdī sasniegtajiem rezultātiem un par to, kādas mācīšanās darbības jāveic, lai skolēna sniegums uzlabotos. Atgriezeniskā saite ir svarīgākā formatīvās vērtēšanas daļa. Tas ir informācijas apmaiņas process starp skolēnu un skolotāju ne tikai par paveikto konkrēto uzdevumu, bet arī par mācīšanās procesu un mērķiem. Atbilstoši Ļ. Vigotska teorijai par „tuvākās attīstības zonu” – skolēna attīstība notiek tikai tad, ja tā atrodas tuvākās attīstības zonā (Vigotskis, 2002). Skolotāja sniegtajai atgriezeniskajai saitei ir liela nozīme, jo viņš virza tālāk, dod padomus un palīdz atrisināt problēmas, tādēļ nepietiekama ir tikai novērtēšana kā normatīva procedūra. Atgriezeniskās saites sniegšanas laikā ir jāiegūst atbildes uz visiem šiem jautājumiem – ko es varu? ko es varu, ja man palīdz? ko es nevaru? ko darīt turpmāk? Atgriezeniskās saites kvalitāte ietekmē skolēna motivāciju mācīties. Atgriezeniskā saite ietver komentāru, kas pārsvarā kalpo snieguma veicinošai vērtēšanai un skolēna atzinīgai novērtēšanai. Lai skolotājs varētu pateikt komentāru, kas pārliecinātu skolēnu un būtu viņam saprotams, ir ieteicams izmantot kritēriju katalogus, kas ietver vērtēšanas kritērijus noteiktā sistēmā. Vērtēšanas kritēriji ir būtiskas pazīmes, pēc kurām var noteikt, kādu snieguma kvalitāti demonstrē skolēns attiecībā pret plānoto sasniedzamo rezultātu. Kritēriju katalogi var būt divējādi – pamata jeb tā sauktais bāzes (atbilstoši zināšanām un prasmēm, kas noteiktas mācību priekšmeta standartā, piemēram, par rakstītprasmes attīstību), kurā ietverts viss, lai skolēni varētu sekot savai attīstībai; specifiskie, kuri veidoti atsevišķu teksta veidu rakstīšanai, piemēram, pārspriedumam vai argumentētai esejai. Šos specifiskos kritēriju katalogus izmanto viena noteikta uzdevuma veida veikšanai, pamata jeb bāzes kritēriju katalogus izstrādā tā, lai tos varētu vienas tēmas, piemēram, stāstījums, visām uzdevumu nostādnēm – piedzīvojuma stāsts, fantāzijas stāsts, attēlu stāsts u.c. stāstīšanas variācijām. Kritēriju katalogi var palīdzēt nodalīt arī mācīšanās un vērtēšanas situācijas. Darbojoties ar kritēriju katalogiem, skolēna sniegumu valodas mācībās var novērtēt pēc metodiskajiem aspektiem. Piemēram, vērtējums ballēs (summatīvā vērtēšana) nekad nevar pilnībā aptvert rakstītā teksta daudzpusīgumu. Rakstītprasmes attīstības metodikā ir jāatrod jaunas vērtēšanas idejas, jo rakstītprasmes attīstības metodiskie mērķi ir daudzveidīgi: skolēna rakstītprasmes attīstību veicināt atbilstoši viņa intelektuālo spēju attīstībai; individuāli plānot, kā skolēns no mazāk veiksmīga teksta var nonākt līdz veiksmīgam tekstam; tekstu uztvert kā melnrakstu; rakstīšanas procesu uztvert līdzvērtīgu rezultātam; vērtēšanu uztvert kā dialogu (saziņa starp skolēnu un skolotāju (rakstītāju – lasītāju)); no savstarpējas vērtēšanas pakāpeniski nonākt līdz pašvērtējumam. Kritēriju katalogu var izmantot arī kā palīg līdzekli, kas rakstīšanas procesu palīdz vadīt vairāk vai mazāk koncentrētā formā. Piemēram, ja skolēnam ir grūtības ar teksta loģisku uzbūvi, var papildus formulēt divus vai trīs jautājumus par uzbūves izveidi. Ja kādam skolēnam bieži ir grūtības saprotami izteikties, var izmantot sarakstu ar precīziem izteicieniem. Kritēriju katalogu var izmantot arī teksta rediģēšanā un teksta pašvērtēšanai. Skolotājam tie var noderēt veiksmīgu/neveiksmīgu vietu atrašanai skolēna sniegumā.

Gan formatīvajā, gan summatīvajā vērtēšanā svarīgi ir atbildēt uz jautājumiem, kuri skolēna sniegumi valodas apguvē ir „izmērāmi”, ko var „mērīt” un kā tie ir „jāmēra”. Rakstīšana, lasīšana, (pareiz)rakstība noteikti nav tie reprezentatīvākie valodas sniegumu komponenti. Pastāv liela aspektu daudzveidība, ko ar kādu no ierastajiem vērtēšanas

paņēmienu, piemēram, atstāstījums vai pārspriedums, praktiski nav iespējams izzināt. Piemēram, saziņas prasmes (retoriskie un estētiskie aspekti), radoša pieeja, valodas refleksijas, mediju izmantošana. Ja vēlamies vērtēt skolēna valodas apguves sniegumu, tad jāatbild uz jautājumiem ne tikai par to, kādu skolēna sniegumu var novērtēt, bet arī uz to, kā var novērtēt atbilstoši snieguma līmenim. Grūts uzdevums latviešu valodas metodikā, taču ļoti nozīmīgs – izstrādāt valodas prasmju mērīšanas iespējas visās mācību saturā jomās. Arī vērtēšanas paņēmienu izstrāde ir saistīta ar iedziļināšanos konkrētajā mācību saturā. Piemēram, publiskā runa – novērojamo kritēriju apkopošana par uzstāšanos (piemēram, ķermeņa valoda, kontakts ar klausītājiem, mediju izmantošana) ir galvenā izpētes sastāvdaļa. Snieguma vērtēšana ir vērsta uz šādiem aspektiem: kādas aktivitātes, zināšanas un prasmes ir mērāmas un novērojamas; vai kritērijs ir izpildāms un kādā līmenī. Piemēram, rakstveida teksta vērtēšanā galvenā uzmanība ir jāpievērš teksta rediģēšanai un pilnveidošanai. Metodiskajā literatūrā ir atrodamī daudzuveidīgi priekšlikumi teksta rediģēšanai.

- Rakstīšanas konference: skolēns (autors) izvēlas divus klases biedrus, ar kuriem pārrunā savu tekstu, un skolotājam atdod pilnveidotu teksta variantu.
- Rakstīšanas darbnīca: teksta autors „iegūst” sev dubultnieku, kas aizstāv viņa tekstu pret kritiķiem. Tādā veidā tiek diskutēts par izmaiņu priekšlikumiem, autoram pašam nejūtoties personīgi kritizētam.
- Teksts “zem palielināmā stikla”: skolēni mazās grupās saņem kritēriju katalogu klases biedra teksta izpētei un priekšlikumu izteikšanai.
- Ekspertu komanda: tiek izveidota grupa ar iepriekš noteiktu specializāciju katram dalībniekam (pareizrakstība, saprotamība vai vēl detalizētāk – vārdu atkārtojumi, iespējamie papildinājumi...), kas izstrādā priekšlikumus teksta pilnveidošanai (Böttcher, Becker-Mrotzek, 2008).

Šiem metodiskajiem priekšlikumiem ir kopīga viena pazīme: tiek izmainīta skolotāja perspektīva – skolotājs attiecībā uz teksta kvalitāti nevar primāri meklēt tikai pareizrakstības un stila kļūdas. Tikai pēc skolēna teksta pilnveides priekšlikumiem skolotājs var spriest par mācīšanās procesu. Valodas prasmju un spēju attīstības ziņojumi, kas sniedz informāciju par mācīšanos ilgākā laika posmā, ne tikai informē skolēnus, bet arī vecākus.

Daži priekšlikumi atbildīgā vērtēšanas procesam:

- ievērot pamatprincipu: nevienu vērtējumu neatstāt bez verbāla komentāra. Tas attiecas gan uz formatīvo un gan summatīvo vērtēšanu;
- kritēriju katalogus var sasaitīt ar punktiem, ko var „pārrēķināt” apguves līmeņos;
- izveidot portfolio (darba mapes), kurās skolēns sakārto teksta tīrraksta variantus vai apkopo arī teksta uzmetumus, pārstrādātos variantus un ar rakstīšanu saistītos materiālus. Ja rakstīšanas process ir caurredzams, tad ir iespējama arī uz procesu orientēta vērtēšana (formatīvā vērtēšana). Ja skolēns vēlas, tad viņam var dot iespēju vēlreiz pilnveidot portfolio, lai iegūtu augstāku vērtējumu (summatīvā vērtēšana);
- skolēna iesaistīšanās vērtēšanas procesā pilnveido un nostiprina skolēna refleksijas un pašvērtēšanas prasmes, un sarunās ar skolotāju par vēlamo rezultātu var panākt ne tikai augstāku summatīvo vērtējumu, bet arī akceptu no skolēna puses par nepieciešamajiem uzlabojumiem.

Vērtēšanu metodiski var pilnveidot ar kvalitatīviem uzdevumiem. Uzdevumu veidošana gan formatīvajā, gan summatīvajā vērtēšanā prasa ievērot noteiktu darbību kopumu, lai sasniegtu izvēlēto vērtēšanas mērķi, starp tiem arī uzdevumu funkciju apzināšanās un izvēlētas vērtēšanas formas efektivitāte.

Galvenie ieteikumi attiecībā uz uzdevumu izveidi, kas var palīdzēt skolotājam:

- Vai uzdevumu saturs un forma ir orientēta uz iepriekš apgūtajām prasmēm?
- Vai ir izmantota iespēja izveidot dažādas grūtības pakāpes uzdevumus? Vai uzdevumi ir risināmi dažādos līmeņos, piemēram, izmantojot metodiskos palīglīdzekļus?
- Vai pirms uzdevuma veikšanas iepriekš ir noteikti un visiem skolēniem zināmi vērtēšanas kritēriji un snieguma līmeņa noteikšanas nosacījumi?
- Vai skolēniem tiek prasīta atgriezeniskā saite par uzdevumiem?

Pirms konkrētu uzdevumu izstrādes ir jāpārskata, kādas zināšanas un prasmes kādā satura kontekstā ir jāpārbauda. Tā kā vienā pārbaudes darbā nav iespējams ietilpināt visus iespējamus uzdevumus, tad ir jāizvēlas. No visiem uzdevumiem tiek izveidota neliela izlase, kas labākajā gadījumā proporcionāli atbilst mācīšanās procesam. Piemēram, ja latviešu valodas stundu tematā ir iekļauta gan izteiksmīga lasīšana, gan arī teksta analīze un sava teksta rakstīšana, tad pārbaudes darbā satura proporcionāls sadalījums ir praktiski neiespējams. Izstrādājot uzdevumus, ir jānosaka minimālās prasības, respektīvi, jādefinē minimālās valodas zināšanas un prasmes, kuras ir uzskatāmas par apgūtām konkrētajā saturā. Pastāv arī risks, ka skolotāji reizēm uzstāda „latiņu” pārāk augstu – „pārvērtē” savu skolēnu spējas.

Pirms summatīvā pārbaudes darba veikšanas rūpīgi vajag pārbaudīt katra uzdevuma metodiskās prasības, vai visiem skolēniem tās ir saprotamas (definētais uzdevumu veids, darbību saraksts). Skolēnam ir jāzina, kādas darbības ir jāveic, ja tiek prasīts satura atstāstījums, teksta izskaidrojums vai teksta analīze, un kādas dažādās prasības tiek iekļautas konkrētos uzdevumu veidos. Šīm prasībām un attiecīgajiem kvalitātes un kvantitātes vērtēšanas kritērijiem skolēnam ir jābūt zināmiem pirms darba uzsākšanas, tas pats attiecas arī uz grūtības pakāpi un to, kāda ir katra atsevišķā uzdevuma loma kopējā vērtējumā.

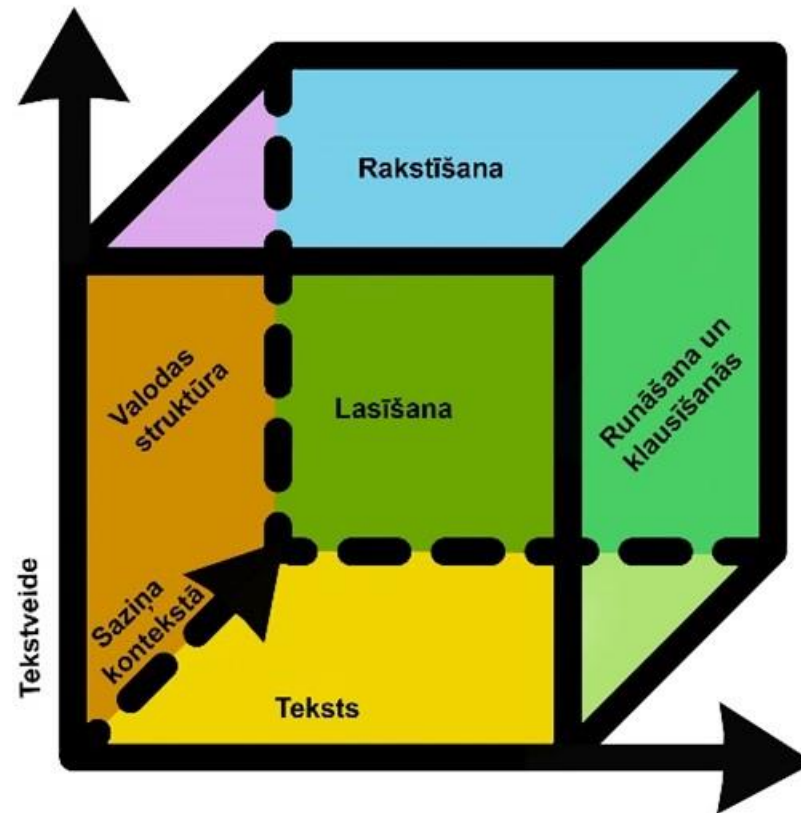
Uzdevumiem jāatbilst skolēna dažādajiem snieguma līmeņiem: apgūtā mācību satura reprodukcija atbilst pirmajam snieguma līmenim (sācis apgūt), taču – ja apstākļi to pieļauj – interesantāku problēmu risināšanas gadījumā skolēns drīkst apliecināt arī īpašas zināšanas un prasmes, kas atbilst ceturtajam līmenim (apguvis padziļināti).

Mācību satura apguves laikā tiek pārrunātas atbilstošās sagatavošanās iespējas pārbaudes situācijām. Pārbaudes darbā prasībām ir jābūt tā sagatavotām, lai var izpildīt „jaunos” uzdevumus, pamatojoties uz iepriekš apgūtajām zināšanām un iepriekš pārbaudītajiem darba modeļiem. Skolēniem ir jābūt nepieciešamajām zināšanām un prasmēm, jābūt skaidriem uzdevuma veikšanas paņēmieniem, taču svarīgi arī pārbaudes uzdevumos saglabāt skolēna vēlmi un interesi tos izpildīt.

Literatūra

- Abraham, U., Baurmann, J., Feilke, H. et al. 2007. Kompetenzorientiert unterrichten. Überlegungen zum Schreiben und Lesen. In: Praxis Deutsch: Zeitschrift für den Deutschunterricht, 203, 6–14.
- Abraham, U., Launer, C. 1999. Beantwortung und Bewertung kreativer schriftlicher Leistungen. In: Praxis Deutsch: Zeitschrift für den Deutschunterricht, 155, 43–46.
- Baurmann, J. 2017. Schreiben – Überarbeiten – Beurteilen: ein Arbeitsbuch zur Schreibdidaktik. 5. Auflage. Hannover: Friedrich Verlag.
- Baurmann, J., Dehn, M. 2004. Beurteilen im Deutschunterricht. In.: Praxis Deutsch: Zeitschrift für den Deutschunterricht, 184, 6–13.
- Baurmann, J., Pohl, T. 2009. Schreiben – Texte verfassen. In: Bremerich-Vos, A. et al. (Hg.) Bildungsstandards für die Grundschule: Deutsch konkret, 75–103. Berlin: Cornelsen.
- Beck, E., Guldemann, T., Zutavern, M. 1991. Eigenständig lernende Schülerinnen und Schüler. Zeitschrift für Pädagogik 37 (5), 735–767.
- Beck, E., Guldemann, T., Zutavern, M. 1994. Eigenständiges Lernen verstehen und fördern. In: Reusser, K., Reusser-Weyeneth, M. (Hg.). Verstehen. Psychologischer Prozeß und didaktische Aufgabe, 207–225. Bern: Hans Huber.
- Beck, O. 1979. Theorie und Praxis der Aufsatzbeurteilung – Ein Handbuch für Lehrende und Studierende. Bochum: Verlag Ferdinand Kamp.
- Becker-Mrotzek, M. 2000. Schreibkonferenzen: Eine diskursive Form der Textbearbeitung In: Grundschule 12, 49–53.
- Becker-Mrotzek, M. 2014. Schreibleistungen bewerten und beurteilen. In: Feilke, H., Pohl, T. (Hg.) Schriftlicher Sprachgebrauch – Texte verfassen, 501–513. Baltmannsweiler: Schneider-Verlag.
- Becker-Mrotzek, M., Böttcher, I. 2008. Schreibkompetenz entwickeln und beurteilen. 2. Auflage. Berlin: Cornelsen.
- Beisbart, O., Marenbach, D. 2010. Bausteine der Deutschdidaktik. Ein Studienbuch. Donauwörth: Auer Verlag.
- Fix, M. 2000. Textrevisionen in der Schule. Prozessorientierte Schreibdidaktik zwischen Instruktion und Selbststeuerung – empirische Untersuchungen in achten Klassen. Baltmannsweiler: Schneider
- Grunder, H. U., Bohl, T. (Hg.) 2008. Neue Formen der Leistungsbewertung in den Sekundarstufen I und II. 3. Auflage. Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohengehren.
- Haas, G. 1997. Handlungs- und produktionsorientierter Literaturunterricht. Seelze: Kallmeyer, Klett.
- Habringer, G., Staud, H., Taubinger, W. 2010. Praxishandbuch für Deutsch 5.–8. Schulstufe. Bundesinstitut für Bildungsforschung, Innovation & Entwicklung des österreichischen Schulwesens (Hg.), Graz: Leykam.
- Hascher, T. (2008). Quantitative and qualitative research approaches to assess student well-being. International Journal of Educational Research, 47(2), 84–96.
- Maas, K. 2010. Der Textanalysebaum. Über Texte und Textualität reden. In: Praxis Deutsch: Zeitschrift für den Deutschunterricht, 223, 18–25.
- Ministru kabinets. 27.11.2018. Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem: MK noteikumi Nr 747. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/303768> [24.04.2023.].
- Ministru kabinets. 06.09.2022. Grozījumi Ministru kabineta 2018. gada 27. novembra noteikumos Nr. 747 „Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem”: MK noteikumi Nr. 550. Iegūts no: <https://www.vestnesis.lv/op/2022/175.6> [24.04.2023.].
- Paradies, L., Linser, H. J., Greving, J. 2007. Diagnostizieren, Fordern und Fördern. Berlin: Cornelsen.
- Paradies, L., Wester, F., Greving, J. 2005. Leistungsmessung und -bewertung. Berlin: Cornelsen.
- Vigotskis, Ļ. Domāšana un runa. 2002. Rīga: Izdevniecība EVE.

Mācību satura apguves secība

1. klase
204 stundas

1. temats

Ieteicamais stundu skaits: 24

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Fonētika. Pareizrūna. Pareizrakstība</p> <p>Patskaņu, divskaņu, līdzskaņu izruna Sadzird un diferencē skaņas dažādās pozīcijās – vārda sākumā, vidū un beigās. Salīdzina skaņas pēc izrunas: patskaņi (īsie un garie), divskaņi, līdzskaņi (s:š; z:ž; ķ:č; ģ:dž). Vingrinās pareizi izrunāt vārdus, kuros blakus atrodas divi vienādi līdzskaņi. (3.1.4.)¹ Vingrinās pareizi izrunāt vārdus. (3.1.3.)</p>	<p>Teksta satura uztvere un analīze</p> <p>Atstāstīšana Atstāsta tuvu tekstam, piemēram, tautas pasaku. (2.1.2.)</p>	<p>Runātprasme un klausīšanās prasme</p> <p>Formāla un neformāla saziņa Gūst priekšstatu par runas etiķeti, ko ievēro klasē un skolā. Lieto pieņemtos noteikumus, sasveicinoties, atvadoties, atvainojoties un izsakot lūgumu un pateicību klasē. (1.1.8.)</p> <p>Klausīšanās kā informācijas uztveres process Vingrinās uzmanīgi klausīties, koncentrēties un uztvert informāciju. (1.1.2.)</p> <p>Audio teksts Klausās audio pasaku, piemēram, izvēloties kādu no raidījuma <i>Radioteātris bērniem</i> (Latvijas Sabiedriskie mediji) arhīva ne garāku par 3–5 minūtēm. Vingrinās uztvert un saprast dzirdētās pasakas saturu. (1.1.2.)</p>

2. temats

Ieteicamais stundu skaits: 30

Sasniedzamais rezultāts

¹ Kods ir atsauce uz standartā norādīto skolēnam sniedzamo rezultātu, beidzot 3., 6., 9. klasi.

Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Fonētika. Pareizrūna. Pareizrakstība</p> <p>Skaņu un burtu atbilsme Zina skaņai atbilstošu burtu/burtus un vingrinās rakstīt tos patstāvīgi. Saklausa atšķirības līdzskaņu skanējumā un lieto atbilstošu burtu/burtus (p/b; t/d; c/dz; č/dž; k/g; ķ/ģ). Sadala vārdu skaņās un raksta īsus vārdus. (3.1.4.)</p>	<p>Teksta satura uztvere un analīze</p> <p>Virsraksts Gūst priekšstatu par tekstu un tā virsrakstu. Vingrinās prognozēt teksta saturu pēc virsraksta. (2.1.1)</p>	<p>Runātprasme un klausīšanās prasme</p> <p>Saziņas situācija (temats, dalībnieki) Iesaistās saziņas situācijās un stāsta par dzirdēto, lasīto un novēroto. (1.1.4.)</p> <p>Saziņas veidi. Saruna Zina, ka sarunā iesaistās vismaz divi aktīvi sarunas dalībnieki (runātājs un klausītājs). Zina, ka ikvienam sarunas dalībniekam ir gan tiesības, gan pienākums ne tikai izteikt savu viedokli, bet arī dot iespēju otram izteikt savu (pat atšķirīgu) viedokli. Vingrinās mācību situācijās sarunas partnerim saprotami izteikt un paskaidrot savu viedokli. (1.1.5.)</p> <p>Rakstītprasme</p> <p>Vingrinās rakstīšanas tehnikā (kaligrāfijas prasmes) – apgūst dažādu līniju un burtu elementu rakstību un saistījumu.</p> <p>Lasītprasme</p> <p>Pareiza un raita lasīšana Vingrinās lasīt veikli, bez kļūdām vārdus, teikumus un uztvert vārda/vārdu nozīmes un teikumu saturu. (1.1.3.)</p>

3. temats

Ieteicamais stundu skaits: 18

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā

<p>Fonētika. Pareizrūna. Pareizrakstība</p> <p>Zilbe Zina, ka latviešu valodā vārdus veido viena vai vairākas zilbes. Saprot, ka zilbes galvenais elements ir patskanis vai divskanis. Pareizi izrunā garās un īsās zilbes. Veido vārdus ar 2–4 zilbēm un vingrinās tos rakstīt pēc atmiņas. (3.1.4.)</p> <p>Vārda uzsvars. Zilbes intonācija Zina, ka vārda uzsvars ir vienas zilbes izcēlums vairākzilbju vārdā, ko panāk ar skaļāku zilbes izrunu. Vingrinās saklausīt zilbes intonācijas, balss izmaiņas garajās zilbēs, ar divskani centrā, ar īsa patskaņa savienojumu ar līdzskaņiem <i>m, ņ, l, ļ, r</i> vienā zilbē. Vingrinās pareizi nodalīt vārdus runas plūsmā citu no cita. (3.1.3.)</p>	<p>Teksta satura uztvere un analīze</p> <p>Atslēgvārdi Vingrinās atrast atslēgvārdus, kas izsaka tekstā galveno domu. (2.1.1.)</p> <p>Temats Vingrinās noteikt, par ko ir stāstīts tekstā. (2.1.1.)</p>	<p>Runātprasme un klausīšanās prasme</p> <p>Saziņas situācija (temats, dalībnieki) Iesaistās saziņas situācijās un stāsta par dzirdēto, lasīto un novēroto. Izsaka savu attieksmi par dzirdēto, lasīto un novēroto, izmantojot modeļus: <i>Tas man patīk/nepatīk, tāpēc ka...; Es piekrītu/nepiekrītu...; Es domāju, ka...; Es gribu uzzināt... u. c.</i> (1.1.4.)</p> <p>Saziņas veidi. Saruna Vingrinās saprotami izteikt un paskaidrot savu viedokli mācību situācijās – sarunas partnerim saprotamā veidā. (1.1.5.)</p> <p>Rakstītprasme</p> <p>Vingrinās rakstīšanas tehnikā (kaligrāfijas prasmes) – apgūst dažādu līniju un burtu elementu rakstību un saistījumu.</p> <p>Lasītprasme</p> <p>Pareiza un raita lasīšana Vingrinās lasīt veikli, bez kļūdām vārdus, teikumus un uztvert vārda nozīmes un teikumu saturu. (1.1.3.)</p>
---	--	--

4. temats

Ieteicamais stundu skaits: 18

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
Sintakse. Interpunkcija	Teksta satura uztvere un analīze	Runātprasme un klausīšanās prasme
Teikuma jēdziens	Galvenā doma	Saziņas situācija (temats, dalībnieki)

<p>Saprot, ka runā teikumos un teikumos izsaka to, ko redz, dzird, dara, domā. Saprot, ka teikums ir relatīvi pabeigta runas vienība un katram teikumam ir savs mērķis. Vingrinās veidot teikumus. (3.1.7.).</p>	<p>Vingrinās secināt, kas ir pats svarīgākais konkrētajā tekstā. (2.1.1.)</p>	<p>Vingrinās iesaistīties saziņas situācijās un stāstīt par dzirdēto, lasīto un novēroto. Izsaka savu attieksmi par dzirdēto, lasīto un novēroto, izmantojot modeļus: <i>Tas man patīk/nepatīk, tāpēc ka...; Es piekrītu/nepiekrītu...; Es domāju, ka...; Es gribu uzzināt... u. c.</i> (1.1.4.) Saziņas veidi. Saruna Vingrinās saprotami izteikt un paskaidrot savu viedokli mācību situācijās – sarunas partnerim saprotamā veidā. (1.1.5.) Klausīšanās kā informācijas uztveres process Klausās stāstu skolotāja lasījumā, uztver informāciju par tēliem un atbild uz jautājumiem. (1.1.2.) Rakstītprasme Vingrinās rakstīšanas tehnikā (kaligrāfijas prasmes, grafēmikas prasmes) – raksta burtus, burtu savienojumus. Noraksta pēc parauga vienkāršus vārdus. Lasītprasme Pareiza un raita lasīšana Lasa tekstu (4–6 teikumi). Vingrinās lasīt veikli, bez kļūdām vārdus, teikumus un uztvert vārda nozīmes un teikumu saturu. (1.1.3.)</p>
--	---	--

5. temats

Ieteicamais stundu skaits: 18

Sasniedzamais rezultāts

Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Sintakse. Interpunkcija</p> <p>Teikuma iedalījums pēc izteikuma mērķa Gūst priekšstatu par stāstījuma, jautājuma un izsaukuma teikumiem pēc pazīmēm – pastāsta, paziņo, paskaidro, jautā, aicina, mudina, izsaka pavēli. Saskata atšķirības starp stāstījuma, jautājuma un izsaukuma teikumu. Veido stāstījuma, jautājuma un izsaukuma teikumus (mutiski). (3.1.7.)</p>	<p>Teksta veidi</p> <p>Lietišķie raksti Ielūgums Raksta pēc parauga ielūgumu uz dzimšanas dienas svinībām. (2.1.5.)</p>	<p>Runātprasme un klausīšanās prasme</p> <p>Saziņas situācija (temats, dalībnieki) Vingrinās izjust vajadzību iesaistīties saziņas situācijās un stāstīt par dzirdēto, lasīto un novēroto. (1.1.4.) Saziņas veidi. Saruna Vingrinās saprotami izteikt un paskaidrot savu viedokli mācību situācijās – sarunas partnerim saprotamā veidā. (1.1.5.)</p> <p>Rakstītprasme</p> <p>Vingrinās rakstīšanas tehnikā (kaligrāfijas prasmes, grafēmikas prasmes) – raksta burtus, burtu savienojumus. Noraksta pēc parauga vienkāršus 2–4 teikumus.</p> <p>Lasītprasme</p> <p>Pareiza un raita lasīšana Lasa tekstu (4–6 teikumi). Vingrinās lasīt veikli, bez kļūdām vārdus, teikumus un uztvert vārda nozīmes un teikumu saturu. (1.1.3.)</p>

6. temats

Ieteicamais stundu skaits: 18

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
Fonētika. Pareizrūna. Pareizrakstība	Teksta veidi	Runātprasme un klausīšanās prasme
Teikuma intonācija	Lietišķie raksti	Emociju izpausmes saziņā

<p>Gūst priekšstatu, kā intonācijas maiņa ietekmē runāto teikumu un tā satura uztveri.</p> <p>Vingrinās lietot kāpjšo intonāciju jautājuma teikuma izrunā. (3.1.3.)</p>	<p>Apsveikums</p> <p>Apsveic mutvārdos klases biedrus svētkos. (2.1.5.)</p> <p>Raksta pēc parauga dzimšanas dienas apsveikumu. (2.1.5.)</p>	<p>Vingrinās uztvert, saprast un lietot saziņas situācijā pozitīvos (prieks, laime, interese) un negatīvos (skumjas, bailes, satraukums) emociju vārdus. (1.1.7.)</p> <p>Pēta emociju vārdu lietojumu ikdienas saziņā un literāros tekstos. (1.1.7.)</p> <p>Rakstītprasme</p> <p>Vingrinās rakstīšanas tehnikā – raksta burtu savienojumus, zilbes, vārdus atbilstoši prasībām.</p> <p>Noraksta pēc parauga vienkāršus 2–4 teikumus.</p> <p>Lasītprasme</p> <p>Izteiksmīga lasīšana</p> <p>Lasa latviešu tautasdziesmas, sakāmvārdus, parunas un vingrinās uztvert, saprast kulturoloģisko informāciju.</p> <p>Vingrinās izteiksmīgi lasīt, ievērojot teikuma robežas un teikuma intonācijas. (1.1.3.)</p>
---	--	---

7. temats

Ieteicamais stundu skaits: 18

	Sasniedzamais rezultāts	
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Pareizrakstība</p> <p>Lielo sākumburtu lietošana</p> <p>Lieto lielo sākumburtu teikuma sākumā.</p> <p>Vingrinās lietot lielos sākumburtus personvārdos un ģeogrāfiskos nosaukumos. (3.1.4.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Radošā rakstīšana</p> <p>Vingrinās iztēloties un fantazēt.</p> <p>Raksta īsu jaunrades darbu pēc fantastiskās hipotēzes – <i>kas notiktu, ja...</i>, piemēram, kas notiktu, ja visiem cilvēkiem būtu spārni. (2.1.4.)</p>	<p>Runātprasme un klausīšanās prasme</p> <p>Saziņas veidi pēc runas darbības. Mutvārdu runa. Rakstu runa</p> <p>Vingrinās izteikties saziņas situācijās.</p> <p>Vingrinās saskatīt līdzīgās un atšķirīgās valodas īpatnības mutvārdu un rakstu runā. (1.1.6.)</p> <p>Rakstītprasme</p> <p>Vingrinās rakstīšanas tehnikā – raksta burtu</p>

		<p>savienojumus, zilbes, vārdus atbilstoši prasībām. Noraksta pēc parauga vienkāršus 2–4 teikumus.</p> <p>Lasītprasme</p> <p>Izteiksmīga lasīšana Lasa latviešu tautas pasakas vai teikas un vingrinās uztvert, saprast kulturoloģisko informāciju. Vingrinās izteiksmīgi lasīt, ievērojot teikuma robežas un teikuma intonāciju. (1.1.3.)</p>
--	--	--

8. temats

Ieteicamais stundu skaits: 18

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Fonētika</p> <p>Alfabēts Gūst priekšstatu par alfabētu un tā izmantošanu. (3.1.4.)</p>	<p>Teksta satura uztvere un analīze</p> <p>Atstāstīšana Atstāsta tuvu tekstam, gūstot priekšstatu par teksta struktūru. (2.1.2.)</p>	<p>Runātprasme un klausīšanās/skatīšanās prasme</p> <p>Video sižets Skatās video sižetu par dabas tēmu, piemēram, par sikspārņu ziemošanas vietu izpēti Gaujas Nacionālajā parkā. Vingrinās uztvert un saprast video sižetu. (1.1.2.)</p> <p>Informācijas kritiska atlase un vērtēšana</p> <p>Informācijas analīze Vingrinās uztvert informāciju tekstā. Vingrinās spriest patstāvīgi, paļauties pašam uz savām domāšanas spējām. (1.1.9.)</p> <p>Informācijas avota analīze Vingrinās noskaidrot, kas ir ticams uzziņas avots. (1.1.9.)</p> <p>Informācijas vērtēšana Vingrinās izvērtēt savas zināšanas par konkrēto</p>

		<p>informāciju un attīstīt vēlmi nonākt pie sava pārdomāta viedokļa. (1.1.9.)</p> <p>Rakstītprasme</p> <p>Vingrinās rakstīšanas tehnikā – raksta burtu savienojumus, zilbes, vārdus atbilstoši prasībām. Noraksta pēc parauga vienkāršus 2–4 teikumus.</p> <p>Lasītprasme</p> <p>Apzināta lasīšana Lasa īsus informatīvus tekstus. Vingrinās uztvert teksta saturu, piemērojot dažādus paņēmienus: meklēt un atrast informāciju; atšķirt svarīgo no mazsvarīgā; atstāstīt izlasīto saviem vārdiem; atbildēt uz jautājumiem par izlasīto. (1.1.3.)</p> <p>Lasīšanas kultūra Vingrinās izvēlēties lasāmvielu, kas interesē un sagādā prieku. (1.1.3.)</p>
--	--	---

9. temats

Ieteicamais stundu skaits: 18

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Leksikoloģija</p> <p>Vārda leksiskā nozīme. Viennozīmīgi un daudznozīmīgi vārdi Saprot, ka vārdam kā valodas vienībai ir skanējums un nozīme. Vingrinās skaidrot vārda nozīmi teikumā. (3.1.1.)</p> <p>Vārdnīcas izmantošana Saprot, kas ir vārdnīca, kāpēc un kā tā ir</p>	<p>Teksta satura uztvere un analīze</p> <p>Teksta uzbūve. Ievads. Galvenā daļa. Nobeigums Gūst priekšstatu par to, ka tekstam ir noteikta uzbūve un atsevišķas daļas. Gūst priekšstatu, ka tekstam ir ievads (sagatavot lasītāju satura izpratnei), galvenā daļa (izstāstīt galveno informāciju) un nobeigums (izteikt</p>	<p>Runātprasme un klausīšanās prasme</p> <p>Saziņas situācija (temats, dalībnieki) Vingrinās izjust vajadzību iesaistīties saziņas situācijās un stāstīt par dzirdēto, lasīto un novēroto. Izsaka savu attieksmi par dzirdēto, lasīto un novēroto, izmantojot modeļus: <i>Tas man patīk/nepatīk, tāpēc ka...; Es</i></p>

<p>jāizmanto. Vingrinās izmantot vārdnīcu vārda nozīmes skaidrošanai. (3.1.1.)</p>	<p>attieksmi pret aprakstīto objektu). (2.1.4.)</p>	<p><i>piekrītu/nepiekrītu...; Es domāju, ka...; Es gribu uzziņāt... u. c. (1.1.4.)</i> Saziņas veidi. Saruna Vingrinās saprotami izteikt un paskaidrot savu viedokli mācību situācijās – sarunas partnerim saprotamā veidā. (1.1.5.)</p> <p>Rakstītprasme</p> <p>Vingrinās rakstīšanas tehnikā – raksta burtu savienojumus, zilbes, vārdus atbilstoši prasībām. Pareizi pieraksta vārdus pēc parauga un pēc dzirdes. Noraksta pēc parauga vienkāršus 2–4 teikumus.</p> <p>Lasītprasme</p> <p>Apzināta lasīšana Lasa īsus informatīvus tekstus. Vingrinās uztvert teksta saturu, piemērojot dažādus paņēmienus – meklēt un atrast informāciju; atšķirt svarīgo no mazsvarīgā; atstāstīt izlasīto saviem vārdiem; atbildēt uz jautājumiem par izlasīto saturu. (1.1.3.)</p> <p>Lasīšanas kultūra Vingrinās izvēlēties lasāmvielu, kas interesē un sagādā prieku. Vingrinās aizpildīt anketu par izlasīto grāmatu. (1.1.3.)</p>
--	---	---

10. temats

Ieteicamais stundu skaits: 24

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā

<p>Leksikoloģija</p> <p>Sarunvaloda. Literārā sarunvaloda. Neliterārā sarunvaloda Vingrinās saklausīt un salīdzināt vārdu lietojumu klasē mācību situācijās un ikdienišķās situācijās. (3.1.2.)</p> <p>Vārdu grupas. Sinonīmi. Antonīmi Vingrinās tekstā saskatīt sinonīmus un antonīmus. (3.1.1.)</p> <p>Vārdnīcas izmantošana Vingrinās izmantot vārdnīcu vārda nozīmes skaidrošanai. (3.1.1.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Vēstījums Gūst priekšstatu par vēstījumu – vēstījumam kopumā ir jāatbild uz jautājumu: <i>kas notika</i>. Raksta īsu vēstījumu par sižetisku attēlu sēriju, kurā tiek izstāstīts viens notikums.</p> <p>Sagatavošanās Vingrinās vērot sižetisku attēlu sēriju, kas atspoguļo kāda notikuma norisi. (2.1.3.)</p> <p>Plānošana Gūst priekšstatu, ka tekstā domas ir jāsakārto noteiktā secībā. Vingrinās plānot, kā secīgi stāstīt par notikumu, izmantojot vienkāršus, shematiskus zīmējumus. (2.1.3.)</p> <p>Rediģēšana Gūst priekšstatu, ka ir jāpārbauda teksta melnraksts. (2.1.7.)</p>	<p>Runātprasme un klausīšanās prasme</p> <p>Valodas nozīme indivīda un sabiedrības dzīvē Gūst priekšstatu, kāpēc un kā cilvēks apgūst valodu. (1.1.1.)</p> <p>Saziņas situācija (temats, dalībnieki) Vingrinās izjust vajadzību iesaistīties saziņas situācijās un stāstīt par dzirdēto, lasīto un novēroto. (1.1.4.)</p> <p>Saziņas veidi. Saruna Vingrinās saprotami izteikt un paskaidrot savu viedokli mācību situācijās – sarunas partnerim saprotamā veidā. (1.1.5.)</p> <p>Rakstītprasme</p> <p>Vingrinās rakstīšanas tehnikā – raksta burtu savienojumus, zilbes, vārdus atbilstoši prasībām. Pareizi pieraksta vārdus pēc parauga un pēc dzirdes. Noraksta pēc parauga vienkāršus 2–4 teikumus.</p> <p>Lasītprasme</p> <p>Apzināta lasīšana Lasa īsus informatīvus tekstus. Vingrinās uztvert teksta saturu, piemērojot dažādus paņēmienus – meklēt un atrast informāciju; atšķirt svarīgo no mazsvarīgā; atstāstīt izlasīto saviem vārdiem; atbildēt uz jautājumiem par izlasīto saturu. (1.1.3.)</p> <p>Lasīšanas kultūra Izvēlas lasāmvielu, kas interesē un sagādā prieku. Vingrinās aizpildīt anketu par izlasīto grāmatu. (1.1.3.)</p>
--	---	---

2. klase
210 stundas

1. temats

Ieteicamais stundu skaits: 18

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Fonētika. Pareizrūna. Pareizrakstība</p> <p>Skaņu un burtu atbilstme Saskata skaņu un burtu attiecības vārdā, pareizi izrunā un raksta vārdus. (3.1.4.)</p> <p>Patskaņu, divskaņu, līdzskaņu izruna Salīdzina skaņas pēc izrunas: patskaņu, divskaņu un līdzskaņu izruna; īsie un garie patskaņi. Saprot, ka atkarībā no balss saišu darbības līdzskaņus iedala balsīgajos un nebalsīgajos. Diferencē balsīgos un nebalsīgos līdzskaņus, vēro izrunu skaidrajā pozīcijā un pareizi raksta vārdus. (3.1.3.)</p> <p>Uztver vārdos dubultos līdzskaņus un pareizi raksta vārdus. (3.1.4.)</p> <p>Alfabēts Izprot alfabētu kā noteiktā kārtībā sakārtotu visu burtu sarakstu. Saprot, kāda ir alfabēta nozīme un kā to izmanto. Sakārto vārdus alfabēta secībā. Atrod nepieciešamo vārdu vārdnīcā. (3.1.4.)</p>	<p>Teksta satura uztvere un analīze</p> <p>Virsraksts Lieto terminu <i>virsraksts</i>. Saprot, ka teksta vai teksta daļas nosaukums tieši vai netieši informē par attiecīgā teksta saturu. Analizē, kā teksta vai teksta daļas virsraksts informē par teksta saturu. (2.1.1.)</p> <p>Temats Lieto terminu <i>temats</i>. Zina, ka rakstu darbiem un mutvārdu runām ir kāds galvenais satura jautājums, par ko runā un/vai raksta. Vingrinās noteikt tematu literāram tekstam.. (2.1.1.)</p>	<p>Runātprasme un klausīšanās</p> <p>Saziņas situācija (temats, dalībnieki) Saprot, ka saziņas situācijā dalībnieki apmainās ar informāciju, savstarpēji ietekmē un pauž emocionālo attieksmi par dzirdēto, lasīto, novēroto. Analizē saziņas situāciju (kas runā; ar ko runā; par ko runā). Iesaistās par dzirdēto, lasīto, novēroto sarunās. (1.1.4.)</p> <p>Rakstītprasme</p> <p>Attīsta rakstīšanas tehniku – raksta noteikta veidojuma burtus un tos savieno saistītā rakstā vārdos.</p> <p>Lasītprasme</p> <p>Pareiza un raita lasīšana Pilnveido lasīšanas tehniku – lasa vārdus, teikumus, tekstus, uztverot teikumu saturu un jēdzieniskās saiknes starp teikumiem. Uztver teksta saturu piemērotā laika posmā un pēc teksta izlasīšanas izlasīto atstāsta saviem vārdiem. (1.1.3.)</p>

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Fonētika. Pareizrūna. Pareizrakstība</p> <p>Zilbe Saprot, ka vārdi sastāv no vienas zilbes, divām vai vairākām zilbēm. Saprot, ka vārda dalījums zilbēs ne vienmēr sakrīt ar vārda pārnesanas jaunā rindā nosacījumiem, piemēram, ola. Vingrinās noteikt zilbes un vārdu pārnest jaunā rindā (fonētiskais princips). (3.1.4.)</p> <p>Vārda uzsvars. Zilbes intonācija Zina, ka vārda uzsvars piešķir vārdam raksturīgo skanējumu. Saprot, ka zilbes izrunas laikā var mainīties/nemainīties skaņas stiprums un augstums. Pēta vārdu skanējumu garajās zilbēs un intonācijas maiņu zilbju izrunas laikā. (3.1.3.)</p>	<p>Teksta satura uztvere un analīze</p> <p>Atslēgvārdi Nosaka atslēgvārdus tekstā, kas izsaka galveno saturu, un analizē, kā atslēgvārdi palīdz uztvert un atcerēties teksta saturu. (2.1.1.)</p> <p>Galvenā doma/ideja Saprot, ka, meklējot teksta galveno domu, ir jāmeklē atbilde uz jautājumu – ko autors ar šo konkrēto tekstu vēlas pateikt lasītājam. Vingrinās noteikt, kas ir teksta galvenā doma. (2.1.1.)</p> <p>Atstāstīšana Atstāsta tuvu tekstam, izmantojot autora valodu, viņa lietotos izteiksmes līdzekļus. (2.1.2.)</p>	<p>Runātprasme un klausīšanās</p> <p>Klausīšanās kā informācijas uztveres process Klausās stāstu skolotāja lasījumā. Vingrinās aktīvi klausīties. (1.1.2.)</p> <p>Audīo teksts Klausās audio pasaku, piemēram, izvēloties kādu no raidījuma <i>Radioteātris bērniem</i> (Latvijas Sabiedriskie mediji) arhīva ne garāku par 5–8 minūtēm, un vingrinās mērķtiecīgi virzīt uzmanību atbilstoši izvirzītajam klausīšanās uzdevumam. Vingrinās uztvert dzirdēto tekstu kopumā – dzirdēt un saprast vārdus, uztvert teksta jēgu, svarīgākās detaļas, uztvert teksta domas un izteikt savu emocionāli vērtējošo attieksmi. (2.1.2.)</p> <p>Rakstītprasme Attīsta rakstīšanas tehniku – raksta noteikta veidojuma burtus un tos savieno saistītā rakstā vārdos.</p> <p>Lasītprasme</p> <p>Pareiza un raita lasīšana Pilnveido lasīšanas tehniku – lasa vārdus, teikumus, tekstus, uztverot teikumu saturu un jēdzieniskās saiknes starp teikumiem. Uztver teksta saturu piemērotā laika posmā un pēc teksta izlasīšanas izlasīto atstāsta saviem vārdiem. (1.1.3.)</p>

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Leksikoloģija</p> <p>Vārda leksiskā nozīme. Viennozīmīgi un daudznnozīmīgi vārdi Saprot, ka vārda daudznnozīmība izpaužas lietojumā (vārda nozīmi var noteikt kontekstā). Vingrinās izprast, skaidrot un lietot daudznnozīmīgus vārdus. (3.1.1.)</p> <p>Vārdu grupas. Sinonīmi. Antonīmi Veido sinonīmu rindu ar vismaz divām valodas vienībām un antonīmu pārus. (3.1.1.)</p> <p>Vārdnīcas izmantošana Atrod sev nepieciešamo vārdu nozīmes skaidrojumu vārdnīcā. (3.1.1.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Vēstījums Saprot, ka vēstījums ir teksts, kurā tiek stāstīti viens vai vairāki notikumi un kopumā atbild uz jautājumu – <i>Kas notika?</i> Raksta vēstījumu par piedzīvotiem vai izdomātiem notikumiem hronoloģiskā secībā. (2.1.3.)</p> <p>Sagatavošanās Iegūst informāciju (lasa, novēro, skatās, sarunājas u.tml.) atbilstoši tematam (jautājums, uz kuru vēstījumā jāsniedz skaidra, precīza atbilde). Vingrinās izvēlēties tematu, ja dotais virsraksts nav konkretizēts, piemēram, virsraksts ir <i>Interesants notikums</i>. (2.1.3.)</p> <p>Plānošana Plāno vēstījumu par kādu notikumu, atbildot uz jautājumiem (<i>Kas? Ko dara? Kur? Kad? Kā? Ko? Ar ko?</i>). Vingrinās savas idejas izteikt secīgi, izmantojot vienkāršus plānošanas paņēmienus. (2.1.3.)</p> <p>Rediģēšana Vingrinās atrast nepilnības paša rakstītā tekstā pēc izveidotajiem kritērijiem. Vingrinās pārbaudīt pareizrakstību paša rakstītā tekstā. Vingrinās pilnveidot savu tekstu, ievērojot skolotāja ieteikumus. (2.1.7.)</p>	<p>Runātprasme un klausīšanās/skatīšanās prasme</p> <p>Video sižets Skatās video sižetu, kurā ir atrodams pieredzes stāsts par kādā interesējošā nozarē strādājošu cilvēku. Vingrinās uztvert sižetu un to, kā tehniskais izpildījums atbalsta stāsta galveno domu (kā fons atbalsta saturu; kādi elementi novērš uzmanību no satura; kāds ir stāstītāja ārējais izskats; kā audio, video un gaisma pastiprina stāsta galveno ideju). (1.1.2.)</p> <p>Rakstītprasme</p> <p>Attīsta rakstīšanas tehniku – raksta noteikta veidojuma burtus un tos savieno saistītā rakstā vārdos.</p> <p>Lasītprasme</p> <p>Pareiza un raita lasīšana Pilnveido lasīšanas tehniku – lasa vārdus, teikumus, tekstus, uztverot teikumu saturu un jēdzieniskās saiknes starp teikumiem. Uztver teksta saturu piemērotā laika posmā un pēc teksta izlasīšanas izlasīto atstāsta saviem vārdiem. (1.1.3.)</p>

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Leksikoloģija</p> <p>Sarunvaloda. Literārā sarunvaloda. Neliterārā sarunvaloda Zina, ka sarunvaloda atšķiras no literārās valodas. Pēta sarunvalodas lietojumu ģimenē vai skolā. (3.1.2.)</p>	<p>Teksta veidi</p> <p>Lietišķie raksti</p> <p>Ielūgums Saprot, ka ielūgums ir uzaicinājums atsevišķām personām ierasties uz kādu pasākumu un ka ielūguma stilam ir raksturīga pieklājības forma (<i>Ielūdzu Tevi/Ielūdzam Jūs..., Aicinu Tevi/Aicinām Jūs... u. tml.</i>), kas izsaka cieņu pret personu, ko ielūdz. Raksta ielūgumu, piemēram, vecākiem uz klases pasākumu. (2.1.5.)</p> <p>Teksta noformēšana Vingrinās noformēt savu tekstu. (2.1.6.)</p>	<p>Runātprasme un klausīšanās</p> <p>Formālā un neformālā saziņa Gūst priekšstatu par runas etiķeti lietišķās un privātās telefona sarunās. Prot sagatavoties lietišķai telefona sarunai (noskaidrot telefona sarunas mērķi; ievērot laiku, kurā var zvanīt; izvēlēties laipnu intonāciju) un veidot sarunu (sasveicināties; nosaukt savu vārdu, uzvārdu; pateikt zvanīšanas iemeslu; pateikties par sarunu un pieklājīgi atvadīties). (1.1.8.)</p> <p>Saziņas veidi. Saruna Zina, ka saziņā notiek viedokļu apmaiņa – izsaka savas domas un uzklausa sarunas partnera viedokli par kādu jautājumu. Saprot, ka galvenais saziņas uzdevums ir saprašanās par atšķirīgiem viedokļiem (saprast citam citu). Vingrinās izteikt savu viedokli saprotami un veicināt uzticēšanos sarunās. (1.1.5.)</p> <p>Rakstītprasme</p> <p>Attīsta rakstīšanas tehniku – raksta noteikta veidojuma burtus un tos savieno saistītā rakstā vārdos.</p> <p>Lasītprasme</p> <p>Pareiza un raita lasīšana Pilnveido lasīšanas tehniku – lasa vārdus,</p>

		teikumus, tekstus, uztverot teikumu saturu un jēdzieniskās saiknes starp teikumiem. Uztver teksta saturu piemērotā laika posmā un pēc teksta izlasīšanas izlasīto atstāsta saviem vārdiem. (1.1.3.)
--	--	---

5. temats

Ieteicamais stundu skaits: 24

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Morfēmika. Vārddarināšana</p> <p>Radniecīgi vārdi Zina, kas ir radniecīgi vārdi. Vingrinās pazīt radniecīgus vārdus tekstā. (3.1.5.)</p> <p>Pirmatnīgi un atvasināti vārdi Zina, ka vārdam ir sakne un galotne un ka vārdi tiek darināti ar piedēkli. Vingrinās saskatīt un skaidrot, kā piedēkļi maina vārda nozīmi. (3.1.5.)</p>	<p>Teksta veidi</p> <p>Lietišķie raksti Apsveikums Raksta apsveikumu pēc parauga. (2.1.6.)</p> <p>Teksta noformēšana Vingrinās noformēt savu tekstu. (2.1.6.)</p>	<p>Runātprasme un klausīšanās</p> <p>Emociju izpausmes saziņā Vingrinās uztvert un saprast emocijas ikdienas saziņas situācijās, literārajos tekstos un apzināti lietot pozitīvo un negatīvo emociju vārdus. (1.1.7.)</p> <p>Rakstītprasme</p> <p>Attīsta rakstīšanas tehniku – raksta noteikta veidojuma burtus un tos savieno saistītā rakstā vārdos.</p> <p>Lasītprasme</p> <p>Izteiksmīga lasīšana Vingrinās sagatavoties izteiksmīgai teksta lasīšanai citiem priekšā. Vingrinās izteiksmīgi lasīt, ievērojot intonācijas un pauzes, lai paustu izpratni par teksta saturu un savu attieksmi pret lasīto. (1.1.3.)</p>

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Morfoloģija. Pareizrakstība</p> <p>Lietvārds Lieto terminu <i>lietvārds</i>. Zina, ka latviešu valodā ir daudz vārdu, kas nosauc ikdienā lietojamus priekšmetus, dzīvas būtnes, parādības un vielas. Saskata tekstā lietvārdus, kas nosauc lietas, dzīvas būtnes, parādības, vielas. Atšķir lietvārdu no citām vārdšķirām. Atšķir sugas vārdus un īpašvārdus. Raksta biežāk lietotos īpašvārdus (vārdus, uzvārdus, ģeogrāfiskus nosaukumus) ar lielo burtu. Saprot, kas ir lietvārda dzimte un skaitlis. Saprot, ka lietvārdam mainās galotnes saistījumā ar citiem vārdiem. Vingrinās lietot vajadzīgās lietvārda gramatiskās formas. (3.1.6.)</p>	<p>Teksta satura uztvere un analīze</p> <p>Teksta uzbūve. Ievads. Galvenā daļa. Nobeigums Izprot, ka katram teksta tipam ir atbilstoša uzbūve (ievads, galvenā daļa, nobeigums). Saprot, ka ievadā īsi pasaka par izvēlēto tematu vai jautājuma izvēli, lai izraisītu lasītāja/klausītāja interesi. Saprot, ka galvenā daļa ir svarīgākā teksta daļa, kurā informācija tiek izkārtota noteiktā kārtībā. Saprot, ka nobeigums ir visa teksta īss kopsavilkums. Pēta uzbūvi dažādos teksta veidos. (2.1.4.)</p>	<p>Runātprasme un klausīšanās</p> <p>Saziņas veidi. Saruna Zina, ka saziņā notiek viedokļu apmaiņa – izsakām savas domas un uzklusām sarunas partnera viedokli par kādu jautājumu. Saprot, ka galvenais saziņas uzdevums ir saprašanās par atšķirīgiem viedokļiem (saprast citam citu). Vingrinās izteikt savu viedokli saprotami un veicināt uzticēšanos mācību sarunās. (1.1.5.)</p> <p>Rakstītprasme</p> <p>Attīsta rakstīšanas tehniku – raksta noteikta veidojuma burtus un tos savieno saistītā rakstā vārdos.</p> <p>Lasītprasme</p> <p>Izteiksmīga lasīšana Vingrinās sagatavoties izteiksmīgai teksta lasīšanai citiem priekšā. Vingrinās izteiksmīgi lasīt, ievērojot teikuma intonācijas un pauzes, lai paustu izpratni par teksta saturu un savu attieksmi pret lasīto. (1.1.3.)</p>

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Morfoloģija. Pareizrakstība</p> <p>Īpašības vārds Zina, ka īpašības vārds nosauc pazīmes – īpašības, kas kādam priekšmetam var piemist lielākā vai mazākā mērā. Nosaka īpašības vārda piederību vārdšķirai, skaidro to leksisko nozīmi. Saprot, ka īpašības vārda dzimti nosaka lietvārds, ar kuru tas saistīts. Saskata teikumā īpašības vārdu un vingrinās noteikt dzimti un skaitli. Raksturo kādu priekšmetu, dzīvu būtni, izvēloties nozīmes ziņā piemērotus īpašības vārdus. (3.1.6.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Radošā rakstīšana Vingrinās pārvarēt grūtības, kas rodas radošās rakstīšanas laikā (domāšanas blokādes, ideju trūkums, sapīkums). Vingrinās asociatīvajā rakstīšanā. Iesaistās kopīgās rakstīšanas spēlēs, piemēram, rakstīšana pa ķēdīti. (2.1.4.)</p>	<p>Runātprasme un klausīšanās</p> <p>Saziņas veidi pēc runas darbības. Mutvārdu runa. Rakstu runa Saprot, ka mutvārdu un rakstu runa ir cieši saistīta, ka tie ir divējādi izpausmes veidi valodā, lai izteiktu savas domas sakarīgi, skaidri, loģiski, tēlaini. Saprot mutvārdu runa īpatnības – runātājs (adresants) un uztvērējs (adresāts) ir tieši klātesoši; noteikts valodas saturs tiek izrunāts ar balss orgānu palīdzību un klausītājs to uztver ar dzirdi; mutvārdu runā nozīmīga ir balss nokrāsa, runas temps, mīmika, žesti, kustības, runas skaļums un uzvedība. Saprot rakstu runas īpatnības – var pat nebūt zināms uztvērējs (adresāts); rakstu runu lieto bez balss orgānu līdzdalības; daudz sarežģītāks domu izteikšanas process (tehniski, grafiski, pareizrakstības dēļ). Vingrinās saziņas situācijā saskaņot atšķirības mutvārdu runā un rakstu runā. (1.1.6.)</p> <p>Rakstītprasme</p> <p>Attīsta rakstīšanas tehniku – raksta noteikta veidojuma burtus un tos savieno saistītā rakstā vārdos.</p> <p>Lasītprasme</p> <p>Apzināta lasīšana</p>

		<p>Vingrinās izmantot teksta uztveres paņēmienus – meklēt, iegūt, atspoguļot un sasaistīt informāciju; atšķirt svarīgo no mazsvarīgā; runāt par sapratnes grūtībām; veidot vienkāršus secinājumus; sasaistīt ar savu pieredzi; atspoguļot teksta saturu saviem vārdiem; izteikt emocijas par izlasīto; runāt ar citiem par izlasīto. (1.1.3.)</p> <p>Lasīšanas kultūra</p> <p>Saprot, kas ir lasīšanas intereses un kādi ir dažādi lasīšanas mērķi (informācijas ieguve, darbības instrukcija, intelektuāla izklaide).</p> <p>Vingrinās atrast lasāmvielu par sev interesējošiem tematiem, vērtē to un pārrunā ar vienaudžiem. (1.1.3.)</p>
--	--	--

8. temats

Ieteicamais stundu skaits: 24

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Morfoloģija. Pareizrakstība</p> <p>Darbības vārds Saprot, ka darbības vārds izsaka darbību vai stāvokli. Saskata teikumā darbības vārdus, skaidro to leksisko nozīmi. Saprot, ka darbības vārds pamatformā atbild uz jautājumu <i>ko darīt?</i> (<i>ko nedarīt?</i>) un galotne ir <i>-t</i> vai <i>-ties</i>. Pārveido darbības vārdus pamatformā. Vingrinās grupēt darbības vārdus pēc laika (vakar – pagātne; šodien – tagadne; rīt – nākotne). (3.1.6.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Publiskā runa Runas sagatavošana Vingrinās sagatavot īsu svētku runu, piemēram, apsveikuma runu draugam dzimšanas dienas svinībās. (2.1.8.) Pārliecinoša uzstāšanās Vingrinās uzstāties ar iepriekš sagatavotu runu. (2.1.8.)</p>	<p>Runātprasme un klausīšanās/skatīšanās prasme</p> <p>Video sižets Skatās video sižetu, kurā kāds uzstājas ar publisko runu. Vingrinās uztvert informāciju un analizēt runas uzbūvi. (1.1.2.)</p> <p>Rakstītprasme</p> <p>Attīsta rakstīšanas tehniku – raksta noteikta veidojuma burtus un tos savieno saistītā rakstā vārdos.</p> <p>Lasītprasme</p>

		<p>Apzināta lasīšana Vingrinās izmantot teksta uztveres paņēmienus – meklēt, iegūt, atspoguļot un sasaistīt informāciju; atšķirt svarīgo no mazsvarīgā; runāt par sapratnes grūtībām; veidot vienkāršus secinājumus; sasaistīt ar savu pieredzi; atspoguļot teksta saturu saviem vārdiem; izteikt emocijas par izlasīto; runāt ar citiem par izlasīto. (1.1.3.)</p> <p>Informācijas kritiska atlase un vērtēšana Informācijas analīze Atrod informāciju tekstā. Vingrinās sistematizēt informāciju rakstiski. Attīsta vēlmi noskaidrot patiesību.</p> <p>Informācijas avotu analīze Vingrinās pārbaudīt informāciju un noskaidrot uzziņu avota ticamību.</p> <p>Informācijas vērtēšana Vingrinās izvērtēt informāciju pēc kritērijiem – vai informācija ir skaidri izteikta; vai informācija ir precīza; vai informācija ir pamatota; vai informācija ir patiesa. (1.1.9.)</p>
--	--	---

9. temats

Ieteicamais stundu skaits: 24

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Sintakse. Interpunkcija</p> <p>Teikums. Teikuma locekļi. Teikuma priekšmets un izteicējs Saprot, ka teikumā vārdi atrodas savstarpējā saistījumā. Gūst priekšstatu par teikuma priekšmetu un</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Stāstīšana Vingrinās <i>stāstīt stāstus</i>, izmantojot zināšanas par stāsta sākumu un beigām, spriedzes līkni un galvenās personas raksturojumu. (2.1.2.)</p> <p>Darbojošās personas</p>	<p>Valodas nozīme indivīda un sabiedrības dzīvē <i>Zina terminus valsts valoda un dzimtā valoda.</i> Saprot, ka valodu apgūst, lai to saprastu, tajā runātu, lasītu un rakstītu. Vingrinās izteikt savas domas par to, ka valoda ir cilvēka būtiska pazīme, kas viņu atšķir no pārējās dzīvās pasaules. (1.1.1.)</p>

<p>izteicēju vienkāršā nepaplašinātā un vienkāršā paplašinātā teikumā, analizējot to kā teikuma “kodolu”. (3.1.7.)</p> <p>Vienkāršs nepaplašināts un vienkāršs paplašināts teikums Vingrinās veidot vienkāršu nepaplašinātu un vienkāršu paplašinātu teikumu, analizējot vārdu saistījumu teikumā. (3.1.7.)</p> <p>Teikuma iedalījums pēc izteikuma mērķa Saprot, kā teikuma izruna saistīta ar izteikuma mērķi un saturu, ko grib paust ar attiecīgo teikumu. (3.1.3.)</p> <p>Saskata tekstā stāstījuma, jautājuma un izsaukuma teikumus. (3.1.7.)</p> <p>Vingrinās lietot atbilstošas pieturzīmes teikuma beigās. (3.1.8.)</p>	<p>Saprot, ka stāstā ir galvenā persona (nav obligāti cilvēks), kam ir konkrētas iezīmes (domas, runa, rīcība) un stāsta konflikts/problēma ir saistīta ar galveno personu.</p> <p>Vingrinās izdomāt galveno personu, kas atbilstu stāsta notikumam (kāda uzvedība; ko domā; ko un kā runā). (2.1.2.)</p> <p>Notikumu (darbības) attīstība Saprot, ka sižetam ir jābūt spraigam, ka, veidojot stāstu par kādu tematu, var izmantot paņēmienu stāsta <i>sprieguma līkni</i>: kā notikums sāksies; kā attīstīsies konflikts/problēma; kāda būs kulminācija; kāds būs konflikta/problēmas atrisinājums.</p> <p>Vingrinās izdomāt sižetu atbilstoši sprieguma līknei. (2.1.2.)</p> <p>Sākums un beigas Saprot, ka stāsta ievads un nobeigums ir svarīgi – ievadā ir jāpiesaista lasītāja/klausītāja uzmanība un jāļauj nojaust, par kādu jautājumu būs stāsts; nobeigumā – ir jāpabeidz tā, lai lasītājs/klausītājs varētu turpināt domāt par dzirdēto/lasīto stāstu.</p> <p>Vingrinās izdomāt ievadu un nobeigumu stāstam. (2.1.2.)</p>	<p>Runātprasme un klausīšanās</p> <p>Audio teksts Klausās audio stāstu un vingrinās mērķtiecīgi virzīt uzmanību atbilstoši izvīrītājam klausīšanās uzdevumam.</p> <p>Vingrinās uztvert dzirdēto tekstu kopumā – dzirdēt un saprast vārdus, uztvert teksta jēgu, svarīgākās detaļas, uztvert tekstā paustās domas un izteikt savu emocionāli vērtējošo attieksmi. (2.1.2)</p> <p>Rakstītprasme Attīsta rakstīšanas tehniku – raksta noteikta veidojuma burtus un tos savieno saistītā rakstā vārdos.</p> <p>Lasītprasme</p> <p>Apzināta lasīšana Vingrinās izmantot teksta uztveres paņēmienus – meklēt, iegūt, atspoguļot un sasaistīt informāciju; atšķirt svarīgo no mazsvarīgā; runāt par sapratnes grūtībām; veidot vienkāršus secinājumus; sasaistīt ar savu pieredzi; atspoguļot teksta saturu saviem vārdiem; izteikt emocijas par izlasīto; runāt ar citiem par izlasīto. (1.1.3.)</p> <p>Lasīšanas kultūra Saprot, kas ir lasīšanas intereses un kādi ir dažādi lasīšanas mērķi (informācijas ieguve, darbības instrukcija, intelektuāla izklaide).</p> <p>Vingrinās atrast lasāmvielu par sev interesējošiem tematiem, vērtē to un pārrunā ar vienaudžiem.</p> <p>Lasa dažādu autoru literāros darbus pilnā apjomā. (1.1.3.)</p>
--	--	--

3. klase
210 stundas

1. temats

Ieteicamais stundu skaits: 24

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Fonētika. Pareizrūna. Pareizrakstība</p> <p>Patskaņu, divskaņu, līdzskaņu izruna Analizē vārdā skaņas un saskata to saistību ar vārda nozīmi. Izrunā saprotami patskaņus, divskaņus un līdzskaņus un skaņu savienojumus. Pareizi izrunā vārdus ar skaņu <i>ķ</i> un <i>č</i>, <i>ģ</i> un <i>dž</i>. (3.1.3.) Pareizi izrunā un raksta vārdus ar diftongisko savienojumu <i>ul</i> (gulta, bulta). Pareizi izrunā un raksta vārdus ar dubultiem līdzskaņiem. (3.1.4.)</p> <p>Vārda uzsvars. Zilbes intonācija Saprot, ka latviešu valodā tiek uzsvērtā pirmā zilbe. Saprot, ka skaņas un augstuma pārmaiņas zilbē sauc par zilbes intonāciju. Vingrinās saklausīt zilbju intonācijas (krītošā, lauztā, stieptā). (3.1.3.)</p> <p>Zilbe. Vārdu pārņemšana jaunā rindā Saprot, kā daļa vārdus pārņemšanai jaunā rindā, ja visu vārdu nevar sarakstīt iesāktajā rindā. Saprot, ka nav atdalāmi vienzilbes vārdi, nav atdalāms viens burts, līdzskaņu burtu kopas <i>dz</i>, <i>dž</i>. Dala vārdus pārņemšanai jaunā rindā, ievērojot zilbes robežu, līdzskaņu skaitu starp patskaņiem un divskaņiem. (3.1.4.)</p>	<p>Teksta satura uztvere un analīze</p> <p>Virsraksts Veido virsrakstu tekstam un teksta daļām, informējot par teksta saturu. (2.1.1.)</p> <p>Temats Nosaka tematu literāram tekstam. (2.1.1.)</p> <p>Atslēgvārdi Lieto terminu <i>atslēgvārds</i>. Atrod atslēgvārdus tekstā, kas izsaka galveno saturu, un analizē, kā atslēgvārdi palīdz uztvert un atcerēties teksta saturu. (2.1.1.)</p> <p>Galvenā doma Saprot, kā temats un galvenā doma tekstā ir saistīti un kāpēc pēc temata noteikšanas ir nozīmīgi meklēt atbildi uz jautājumu – ko autors saka par teksta tematu, lai varētu secināt, kas ir teksta galvenā doma. Nosaka teksta galveno domu. (2.1.1.)</p> <p>Atstāstīšana Atstāsta tuvu tekstam, izmantojot autora valodu, lietotos mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus. (2.1.2.)</p>	<p>Valodas nozīme indivīda un sabiedrības dzīvē Lieto terminus <i>valsts valoda</i> un <i>dzimtā valoda</i>. Saprot, ka ikvienam cilvēkam ir dzimtā valoda un izsaka savas domas par valodas nozīmi savā dzīvē. (1.1.1.)</p> <p>Runātprasme un klausīšanās prasme</p> <p>Saruna. Sarunāšanās Saprot, ka sarunāšanās uzdevums ir sarunas gaitā nonākt ar visiem sarunā iesaistītajiem pie kopīga viedokļa. Izsaka saprotami savas domas un uzklausa citu viedokļus (pat atšķirīgus). Sarunājoties izrāda vēlmi saprasties ar sarunas partneri. (1.1.5.)</p> <p>Rakstītprasme</p> <p>Attīsta individuālo rokrakstu, rakstot tekstus atkarībā no saziņas situācijas, ievērojot pareizas burtu formas, vienādu burtu slīpumu, ciešumu un samērību.</p> <p>Lasītprasme</p> <p>Pareiza un raita lasīšana Pilnveido lasīšanas tehniku – lasa vārdus, teikumus, tekstu, uztverot teksta saturu, saiknes starp rindkopām, teksta daļām un visu saturu</p>

		kopumā. Attīsta individuālo lasīšanas ātrumu atbilstoši savam uztveres un runas tempam. (1.1.3.)
--	--	--

2. temats

Ieteicamais stundu skaits: 18

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Leksikoloģija</p> <p>Vārda leksiskā nozīme. Viennozīmīgi un daudznozīmīgi vārdi Saprot, ka valodas pamats ir vārdi ar savu tradicionālo saturu un nozīmi. Saprot, ka vārda pamatnozīme ir vēsturiski senākā, biežāk lietotā un atvasinātas nozīmes var atklāt kontekstā. Analizē vārdu saistījumu un skaidro vārdu nozīmes. (3.1.1.)</p> <p>Vārdu grupas. Sinonīmi. Antonīmi Saprot, ka sinonīmi padara valodu bagātāku un dod iespēju izteikties precīzāk, niansētāk. Izvēlas piemērotāko vārdu no sinonīmu rindas un skaidro tā nozīmi. Izvēlas piemērotāko antonīmu, lai izteiktu loģiskus pretstatus. (3.1.1.)</p> <p>Vārdnīcas izmantošana Atrod vārdu nozīmes skaidrojumu vārdnīcā, tai skaitā digitālajās. (3.1.1.) Izmanto alfabētu, meklējot informāciju. (3.1.4.)</p>	<p>Teksta veidi</p> <p>Lietišķie raksti Ielūgums Saprot, kāda informācija tiek rakstīta ielūgumos: ielūdzamās personas vārds, uzvārds; ielūdzējs; informācija par pasākumu; laiks; vieta; lūgums atbildēt. Raksta ielūgumu pēc parauga rokrakstā un e-vidē. (2.1.5.)</p> <p>Apsveikums Raksta apsveikumu pēc parauga (arī e-vidē), ievērojot noformēšanas nosacījumus. (2.1.5.)</p> <p>Teksta noformēšana Saprot izcēluma veidu izmantojumu rakstītā tekstā (<i>slīpraksts, treknraksts</i>) un to, kā tas ietekmē lasāmību. Vingrinās noformēt savu tekstu, tādējādi sniedzot mērķtiecīgu papildinformāciju. (2.1.6.)</p>	<p>Runātprasme un klausīšanās prasme</p> <p>Formāla un neformālas saziņas situācija Izprot runas formulas (gatavas izteikuma vienības, ko lieto noteiktās saziņas situācijās) lietišķās un privātās sarunās, lai uzsāktu, uzturētu un pabeigtu sarunu. Ievēro verbālos un neverbālos uzvedības noteikumus, kas noteikti saziņas situācijās klasē un skolā. (1.1.8.)</p> <p>Rakstītprasme</p> <p>Attīsta individuālo rokrakstu, rakstot tekstus atkarībā no saziņas situācijas, ievērojot pareizas burtu formas, vienādu burtu slīpumu, ciešumu un samērību.</p> <p>Lasītprasme</p> <p>Pareiza un raita lasīšana Pilnveido lasīšanas tehniku – lasa vārdus, teikumus, tekstus, uztverot teksta saturu, saiknes starp rindkopām, teksta daļām un visu saturu kopumā. Attīsta individuālo lasīšanas ātrumu atbilstoši savam uztveres un runas tempam. (1.1.3.)</p>

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Leksikoloģija</p> <p>Sarunvaloda. Literārā sarunvaloda. Neliterārā sarunvaloda Saprot, ka literārā valoda ir vispilnīgākais kādas valodas paveids un tā vislabāk nodrošina mutvārdu un rakstveida saziņu. Pēta sarunvalodā lietotos aizguvumus no angļu valodas. Vingrinās lietot literāro sarunvalodu, izvairoties no nevēlamiem aizguvumiem sarunvalodā. (3.1.2.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Radošā rakstīšana Gūst priekšstatu par radošās rakstīšanas procesu un apgūst paņēmienus, kas palīdz atrast idejas. Raksta jaunrades darbu, piemēram, pasaku vai piedzīvojumu stāstu. (2.1.4.)</p>	<p>Runātprasme un klausīšanās prasme</p> <p>Klausīšanās kā informācijas uztveres process Noskaņojas klausīšanās darbībām, koncentrējas un veic klausīšanās mācību uzdevumus. (1.1.2.)</p> <p>Audio teksts Klausās audio pasaku ne garāku par 5-8 minūtēm un mērķtiecīgi virza uzmanību atbilstoši izvirzītajam klausīšanās uzdevumam. Uztver dzirdēto tekstu kopumā – dzirdēt un saprast vārdus, uztvert teksta jēgu, svarīgākās detaļas (personas, darbības vieta un laiks), uztvert teksta domas un izteikt savu emocionāli vērtējošo attieksmi. (1.1.2.)</p> <p>Rakstītprasme</p> <p>Attīsta individuālo rokrakstu, rakstot tekstus atkarībā no saziņas situācijas, ievērojot pareizas burtu formas, vienādu burtu slīpumu, ciešumu un samērību.</p> <p>Lasītprasme</p> <p>Pareiza un raita lasīšana Pilnveido lasīšanas tehniku – lasa vārdus, teikumus, tekstus, uztverot teksta saturu, saiknes starp rindkopām, teksta daļām un visu saturu kopumā. Attīsta individuālo lasīšanas ātrumu atbilstoši savam uztveres un runas tempam. (1.1.3.)</p>

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Morfēmas. Vārddarināšana</p> <p>Pirmatnīgi un atvasināti vārdi Gūst priekšstatu par terminu <i>morfēma</i>. Nosaka morfēmas vārdā, saprotot, ka sakne ir vārda galvenā daļa un ietver galveno nozīmi, ka galotne izsaka nozīmes vārdformās; ka priedēklis atrodas pirms vārda saknes un priedēklis starp sakni un galotni. Zina, kādas morfēmas ir pirmatnīgajiem un atvasinātajiem vārdiem. Pēta, kādas nozīmes izsaka vārdi, kas darināti ar priedēkli un piedēkli. (3.1.5.)</p> <p>Radniecīgi vārdi Atpazīst radniecīgus vārdus tekstā un darina radniecīgu vārdu rindas, piemēram, <i>saul-e, pa+saul-e, pa-saul+īt-e, saul+ain-s</i>. Gūst priekšstatu par vārdu kā kultūras fenomenu, pētot, ko augu, ogu, kukaiņu nosaukumi stāsta par latviešu tautas pasaules uztveri. (3.1.5.)</p> <p>Salikteņu darināšana Zina, kas ir saliktenis un kā to darina. Skaidro salikteņa nozīmi. (3.1.5.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Publiskā runa Runas sagatavošana Sagatavo īsu informatīvu runu par norādīto tematu, piemēram, izlasīto grāmatu. (2.1.8.)</p> <p>Pārliecinoša uzstāšanās Uzstājas ar iepriekš sagatavotu runu un atbild uz klausītāju jautājumiem. (2.1.8.)</p>	<p>Runātprasme un klausīšanās</p> <p>Saziņas situācija (temats, dalībnieki) Iesaistās sarunās par dzirdēto, lasīto, novēroto, piedzīvoto, apzinoties nozīmīgos elementus: kas runā (adresants), ar ko runā (adresāts) un par ko runā (temats). Novērtē saziņas situāciju pēc kritērijiem: vai klausītājs uzmanīgi klausījās; kas traucēja vai palīdzēja klausīties; ko interesantu uzzināja; kas liecināja par uzmanīgu vai neuzmanīgu klausīšanos. (1.1.4.)</p> <p>Rakstītprasme</p> <p>Attīsta individuālo rokrakstu, rakstot tekstus atkarībā no saziņas situācijas, ievērojot pareizas burtu formas, vienādu burtu slīpumu, ciešumu un samērību.</p> <p>Lasītprasme</p> <p>Pareiza un raita lasīšana Pilnveido lasīšanas tehniku – lasa vārdus, teikumus, tekstus, uztverot teksta saturu, saiknes starp rindkopām, teksta daļām un visu saturu kopumā. Attīsta individuālo lasīšanas ātrumu atbilstoši savam uztveres un runas tempam. (1.1.3.)</p>

5. temats

Ieteicamais stundu skaits: 24

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Morfoloģija. Pareizrakstība</p> <p>Lietvārds Atpazīst teikumā lietvārdus un nosaka to leksisko nozīmi, dzimti, skaitli. Zina biežāk lietotos kopdzimtes lietvārdus un lietvārdus, kurus lieto tikai vienā skaitlī. Gūst priekšstatu par lietvārdu locīšanu un to, ka locījums ir gramatiskā forma. Pārveido lietvārdus pamatformā – vienskaitļa nominatīvā. Iesaista lietvārdus teikumā dažādos locījumos. Raksta lietvārdus ar priedēkļiem saskaņā ar ortogrāfijas nosacījumiem. (3.1.6.) Raksta ar lielo sākumburtu personvārdus un ģeogrāfiskos nosaukumus. (3.1.4.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Stāstīšana Veido stāstu, izmantojot zināšanas par stāsta sākumu un beigām, sižeta līkni un galvenās personas raksturojumu. (2.1.2.)</p> <p>Darbojošās personas Izprot, kādas funkcijas un darbības veic galvenā persona stāstā. Izdomā galveno personu, tā raksturojumu, kas izraisa simpātijas lasītājos/klausītājos. (2.1.2.)</p> <p>Notikumu (darbības) attīstība Izprot, kā veidot sižetu stāstā un kā izmantot zināšanas par sižeta līkni. Izdomā secīgu, loģisku notikumu attīstību, kas virza darbību stāstā. (2.1.2.)</p> <p>Sākums un beigas Izprot ievada un nobeiguma nozīmi stāstā. Izdomā ievadu, kas aizrauj lasītāju/klausītāju, un nobeigumu, kas ietver kādu būtisku informāciju, lai lasītājs/klausītājs atcerētos konkrēto stāstu. (2.1.2.)</p>	<p>Runātprasme un klausīšanās prasme</p> <p>Emociju izpausmes saziņā Saprot, ka emocijas saziņas situācijā ir nozīmīga ikdienas sastāvdaļa. Saprot, ka, paužot emocijas var gūt atšķirīgu rezultātu saziņas situācijās. Uztver un saprot emociju vārdus ikdienas saziņas situācijās un literārā tekstā. (1.1.7.)</p> <p>Rakstītprasme</p> <p>Attīsta individuālo rokrakstu, rakstot tekstus atkarībā no saziņas situācijas, ievērojot pareizas burtu formas, vienādu burtu slīpumu, ciešumu un samērību.</p> <p>Lasītprasme</p> <p>Izteiksmīga lasīšana Patstāvīgi sagatavojas teksta izteiksmīgai lasīšanai. Lasa tekstu lomās. (1.1.3.)</p>

6. temats

Ieteicamais stundu skaits: 24

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
Morfoloģija. Pareizrakstība	Tekstveides process	Runātprasme un klausīšanās prasme

<p>Īpašības vārds Gūst priekšstatu par īpašības vārdiem kā tēlainas valodas veidotājiem. Izprot, kā īpašības vārdi teikumā ir saistīti ar lietvārdiem. Nosaka īpašības vārda saistījumu ar lietvārdu. Saskaņo lietvārdu un īpašības vārdu dzimtē, skaitlī un locījumā. (3.1.6.)</p>	<p>Teksta uzbūve Ievads. Galvenā daļa. Nobeigums Izprot teksta uzbūves nosacījumus. Veido galvenās daļas saturu pēc hronoloģiskā principa, stāstot par kādu notikumu. (2.1.4.)</p>	<p>Klausīšanās kā informācijas uztveres process Klausās skolotāja lasītu tekstu. Noskaņojas klausīšanās darbībām, koncentrējas un veic klausīšanās mācību uzdevumus. (1.1.2.)</p> <p>Rakstītprasme</p> <p>Attīsta individuālo rokrakstu, rakstot tekstus atkarībā no saziņas situācijas, ievērojot pareizas burtu formas, vienādu burtu slīpumu, ciešumu un samērību.</p> <p>Lasītprasme</p> <p>Izteiksmīga lasīšana Patstāvīgi sagatavojas teksta izteiksmīgai lasīšanai. Lasa tekstu citiem priekšā. (1.1.3.)</p>
--	--	---

7. temats

Ieteicamais stundu skaits: 24

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Morfoloģija. Pareizrakstība</p> <p>Darbības vārds Saskata teikumā darbības vārdu un skaidro darbības vārda leksisko nozīmi. Nosaka darbības vārdu laiku, skaitli un personu. Pārveido darbības vārda personas un laika formas nenoteiksmē. Raksta darbības vārdu nenoteiksmē ar garo patskani piedēklī. Grupē darbības vārda lietojumu tagadnē, pagātnē</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Vēstījums Saprot, ka vēstījumā iekļauj informāciju par notikuma vietu, laiku, personām un to rīcību. Vingrinās izmantot precīzus valodas izteiksmes līdzekļus, lai raksturotu notikuma vidi, personu ārējo izskatu un izturēšanos. Raksta vēstījumu par piedzīvotiem vai izdomātiem notikumiem hronoloģiskā secībā. (2.1.3.)</p>	<p>Runātprasme un klausīšanās prasme</p> <p>Saziņas veidi pēc runas darbības. Mutvārdu runa. Rakstu runa Saskata un skaidro mutvārdu runas un rakstu runas atšķirības konkrētās saziņas situācijās, pievēršot uzmanību satura veidojumam un izvēlētajiem valodas līdzekļiem. (1.1.6.)</p> <p>Rakstītprasme</p>

<p>un nākotnē. Lieto piemērotu darbības vārda formu teikumā. (3.1.6.)</p>	<p>Sagatavošanās Iegūst informāciju atbilstoši tematam: veic novērojumus, lasa, skatās, intervē u.tml. (2.1.3.)</p> <p>Plānošana Plāno teksta saturu, izmantojot vienkāršus plānošanas paņēmienus, piemēram, domu karti. (2.1.3.)</p> <p>Rediģēšana Izmanto teksta vērtēšanas kritērijus un analizē savus un klases biedru tekstus. Pilnveido savu tekstu, ievērojot saņemtos ieteikumus. Secina, vai teksts pēc pilnveidošanas ir kļuvis kvalitatīvāks. (2.1.7.)</p>	<p>Attīsta individuālo rokrakstu, rakstot tekstus atkarībā no saziņas situācijas, ievērojot pareizas burtu formas, vienādu burtu slīpumu, ciešumu un samērību.</p> <p>Lasītprasme</p> <p>Apzināta lasīšana Izmanto mērķtiecīgi zināmos teksta uztveres paņēmienus un vingrinās izmantot jaunus – atrast tekstā informāciju, kuras uztvere ir apgrūtināta; izmantot fona zināšanas teksta sapratnei; formulēt pieņēmumus par teksta nolūku; analizēt izlasīto; veidot un pamatot secinājumus; izteikt un pamatot savas domas par tekstu; novērtēt saturu un valodu. Veido jautājumus un atbild uz jautājumiem, parādot izpratni par teksta saturu. (1.1.3.)</p>
---	--	--

8. temats

Ieteicamais stundu skaits: 12

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Morfoloģija. Pareizrakstība</p> <p>Skaitļa vārds Saprot, ka skaitļa vārds izsaka priekšmetu, dzīvu būtņu skaitu vai secību. Saskata teikumā skaitļa vārdus, skaidro to leksisko nozīmi. Atšķir skaitļa vārdu no citām vārdšķirām. Atšķir pamata skaitļa vārdus un kārtas skaitļa vārdus teikumā. (3.1.6.)</p>	<p>Teksta satura uztvere un analīze</p> <p>Atstāstīšana Atstāsta konspektīvi, izceļot galveno domu un neizmantojot mazsvarīgus faktus. (2.1.2.)</p>	<p>Runātprasme un klausīšanās prasme</p> <p>Saziņas veidi. Saruna Saprot, ka sarunāšanās uzdevums ir sarunas gaitā nonākt ar visiem sarunā iesaistītajiem pie kopīga viedokļa (kopīga viedokļa izstrāde par sarunas priekšmetu). Izsaka saprotami savu viedokli un uzklausa citu viedokļus (pat atšķirīgus). Sarunājoties izrāda vēlmi saprasties ar sarunas partneri. (1.1.5.)</p>

		<p>Rakstītprasme</p> <p>Attīsta individuālo rokrakstu, rakstot tekstus atkarībā no saziņas situācijas, ievērojot pareizas burtu formas, vienādu burtu slīpumu, ciešumu un samērību.</p> <p>Lasītprasme</p> <p>Apzināta lasīšana Izmanto mērķtiecīgi zināmos teksta uztveres paņēmienus un vingrinās izmantot jaunus – atrast tekstā informāciju, kuras uztvere ir apgrūtināta; izmantot fona zināšanas teksta sapratnei; formulēt pieņēmumus par teksta nolūku; analizēt izlasīto; veidot un pamatot secinājumus; izteikt un pamatot savas domas par tekstu; novērtēt saturu un valodu. Veido jautājumus un atbild uz jautājumiem, parādot izpratni par teksta saturu. (1.1.3.)</p> <p>Lasīšanas kultūra Pilnveido lasīšanas pieredzi, nosauc un pastāsta par savām mīļākajām grāmatām. Iesaistās ar lasīšanu saistītajos pasākumos skolā. (1.1.3.)</p>
--	--	---

9. temats

Ieteicamais stundu skaits: 24

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Sintakse. Interpunkcija</p> <p>Teikums. Teikuma locekļi. Teikuma priekšmets un izteicējs Saprot vārdu saistījumu teikumā un to nozīmi.</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Radošā rakstīšana Raksta jaunrades darbu pēc norādēm vai modeļiem, lai pilnveidotu vārdu krājumu un</p>	<p>Runātprasme un klausīšanās/skatīšanās prasme</p> <p>Video sižets Skatās video sižetu par kādu notikumu.</p>

<p>Izprot, kā uzdot jautājumus, lai noteiktu virslocekļus vienkāršā paplašinātā teikumā. Saskata teikuma priekšmetu un izteicēju, skaidro to nozīmi teikumā.</p> <p>Nosaka, kuri vārdi teikumā paskaidro teikuma priekšmetu un izteicēju.</p> <p>Paplašina teikumu ar palīglocekļiem, kas atbild uz noteiktiem jautājumiem. (3.1.7.)</p> <p>Vienkāršs nepaplašināts un vienkāršs paplašināts teikums</p> <p>Saskata tekstā vienkāršu nepaplašinātu un vienkāršu paplašinātu teikumu.</p> <p>Saskata atšķirības starp vienkāršu nepaplašinātu un vienkāršu paplašinātu teikumu.</p> <p>Veido vienkāršu nepaplašinātu un vienkāršu paplašinātu teikumu un nosaka, kurš vārds ar kuru ir saistīts un kurš vārds kuram ir pakārtots. (3.1.7.)</p>	<p>apgūtos jaunus vārdus izmantotu savā tekstā, piemēram, raksta dzejoli, kurā visi vārdi vai rindas sākas ar vienu un to pašu burtu (tautogramma). (2.1.4.)</p>	<p>Vingrinās uztvert tekstuālo un vizuālo informāciju – kā tiek pieteikts video sižets; kā tiek pieteikts notikums; kādas galvenās domas tiek izteiktas, kāds ir tēmas izklāsts; kā tehniskais risinājums (audio, video, gaisma) pastiprina stāsta galveno domu. (1.1.2.)</p> <p>Informācijas kritiska atlase un vērtēšana</p> <p>Informācijas analīze</p> <p>Uztver informāciju tekstā.</p> <p>Sistematizē informāciju domu kartē.</p> <p>Attīsta vēlmi pārbaudīt faktus un kritiski izturēties pret savām domām (priekšstatiem, aizspriedumiem). (1.1.9.)</p> <p>Informācijas avota analīze</p> <p>Vingrinās pārbaudīt un novērtēt uzziņu avota ticamību.</p> <p>Norāda izmantotos uzziņu avotus. (1.1.9.)</p> <p>Informācijas vērtēšana</p> <p>Pārbauda pierādījumus, kas liecina par ticamu vai mazticamu informāciju, piemēram, kādi pierādījumi varētu liecināt, ka Zemi ir apmeklējuši citplanētieši. (1.1.9.)</p> <p>Rakstītprasme</p> <p>Attīsta individuālo rokrakstu, rakstot tekstus atkarībā no saziņas situācijas, ievērojot pareizas burtu formas, vienādu burtu slīpumu, ciešumu un samērību.</p> <p>Lasītprasme</p> <p>Apzināta lasīšana</p> <p>Izmanto mērķtiecīgi zināmos teksta uztveres paņēmienus un vingrinās izmantot jaunus –</p>
--	--	---

		<p>atrast tekstā informāciju, kuras uztvere ir apgrūtināta; izmantot fona zināšanas teksta sapratnei; formulēt pieņēmumus par teksta nolūku; analizēt izlasīto; veidot un pamatot secinājumus; izteikt un pamatot savas domas par tekstu; novērtēt saturu un valodu.</p> <p>Veidot jautājumus un atbild uz jautājumiem, parādot izpratni par teksta saturu. (1.1.3.)</p>
--	--	--

10. temats

Ieteicamais stundu skaits: 18

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Sintakse. Interpunkcija</p> <p>Teikuma iedalījums pēc izteikuma mērķa Raksturo teikumus pēc izteikuma mērķa un emocionālās nokrāsas. Veido stāstījuma teikumus (tiek paziņots, tiek paskaidrots), jautājuma teikumus (meklējot vārda uzsvērumu atkarībā no tā, ko jautātājs gaida atbildē) un izsaukuma, vēlējuma, rosinājuma teikumus (izsakot emocionālu attieksmi). Analizē sintaktiski vienkāršus teikumus. (3.1.7.) Izrunā teikumus atbilstošā intonācijā. (3.1.3.) Lieto atbilstošas pieturzīmes teikuma beigās. (3.1.8.)</p>	<p>Teksta satura uztvere un analīze</p> <p>Virsraksts Veido virsrakstu tekstam un teksta daļām, kas informē par teksta saturu. (2.1.1.)</p> <p>Temats Nosaka tematu tekstam. (2.1.1.)</p> <p>Atslēgvārdi Atrod atslēgvārdus tekstā, kas izsaka galveno saturu, un analizē, kā atslēgvārdi palīdz uztvert un atcerēties teksta saturu. (2.1.1.)</p> <p>Galvenā doma Saprot, kā temats un galvenā doma tekstā ir saistīti un kāpēc pēc temata noteikšanas ir nozīmīgi meklēt atbildi uz jautājumu – ko autors saka par teksta tematu, lai varētu secināt, kas ir teksta galvenā doma. Nosaka teksta galveno domu. (2.1.1.)</p>	<p>Runātprasme un klausīšanās prasme</p> <p>Klausīšanās kā informācijas uztveres process Noskaņojas klausīšanās darbībām, koncentrējas un veic klausīšanās mācību uzdevumus. (1.1.2.)</p> <p>Audio teksts Klausās audio pasaku ne garāku par 5-8 minūtēm un mērķtiecīgi virza uzmanību atbilstoši izvirzītajam klausīšanās uzdevumam. Uztver dzirdēto tekstu kopumā – dzirdēt un saprast vārdus, uztvert teksta jēgu, svarīgākās detaļas (personas, darbības vieta un laiks), uztvert teksta domas un izteikt savu emocionāli vērtējošo attieksmi. (1.1.2.)</p> <p>Rakstītprasme</p> <p>Attīsta individuālo rokrakstu, rakstot tekstus atkarībā no saziņas situācijas, ievērojot pareizas burtu formas, vienādu burtu slīpumu, ciešumu un samērību.</p>

		<p>Lasītprasme</p> <p>Apzināta lasīšana Izmanto mērķtiecīgi zināmos teksta uztveres paņēmienus un vingrinās izmantot jaunus – atrast tekstā informāciju, kuras uztvere ir apgrūtināta; izmantot fona zināšanas teksta sapratnei; formulēt pieņēmumus par teksta nolūku; analizēt izlasīto; veidot un pamatot secinājumus; izteikt un pamatot savas domas par tekstu; novērtēt saturu un valodu. Veido jautājumus un atbild uz jautājumiem, parādot izpratni par teksta saturu. (1.1.3.)</p> <p>Lasīšanas kultūra Pilnveido lasīšanas pieredzi, nosauc un pastāsta par savām mīļākajām grāmatām. Iesaistās ar lasīšanu saistītajos pasākumos skolā. (1.1.3.)</p>
--	--	--

4. klase
140 stundas

1. temats

Ieteicamais stundu skaits: 15

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Sintakse. Interpunkcija</p> <p>Vienkāršs teikums Raksturo vienkāršu teikumu pēc uzbūves, nošķir vienkāršu nepaplašinātu un vienkāršu paplašinātu teikumu. (3.1.7.)</p> <p>Teikuma locekļi Nosaka teikuma virslocekļus jeb gramatisko centru: teikuma priekšmetu un izteicēju, tai skaitā ar saitiņu kā izteicēja daļu. Skaidro teikuma virslocekļu nozīmi teikumā. Saskata teikuma palīglocekļu lietojumu vienkāršos paplašinātos teikumos. Lieto mērķtiecīgi palīglocekļus vienkāršu paplašinātu teikumu veidošanā. (3.1.7.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Atstāstīšana Atstāsta tekstu, ievērojot galveno domu un notikumu secību, taču brīvi lietojot savu vārdu krājumu. (2.1.2.)</p>	<p>Valodas nozīme indivīda un sabiedrības dzīvē Saprot uzdevumus, ko valoda veic sabiedrībā un cilvēka dzīvē. Raksturo saziņas funkciju, domāšanas un domu izteikšanas funkciju valodā. Gūst priekšstatu par radniecīgām valodām, to dalījumu un latviešu valodas radniecību ar citām valodām. (1.1.1.)</p> <p>Video sižets Skatās video sižetu par valodas nozīmi indivīda un sabiedrības dzīvē. Uztver galveno informāciju un atbild uz jautājumiem. Izsaka savu vērtējumu par galveno informāciju video sižetā. (1.1.2.)</p> <p>Pareiza un raita lasīšana Pilnveido lasīšanas tehniku, lasot dažāda stila tekstus, lai gūtu pārlicību par lasītprasmi un sasniegtu sev piemērotu lasīšanas ātrumu. (1.1.3.)</p>

2. temats

Ieteicamais stundu skaits: 14

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Sintakse. Interpunkcija</p>	<p>Tekstveides process</p>	<p>Izteiksmīga lasīšana Sagatavojas teksta izteiksmīgai lasīšanai – loģiski</p>

<p>Vienlīdzīgi teikuma locekļi Saprot, ka ir teikuma locekļi, kuri teikumā atbild uz vienu un to pašu jautājumu un ir saistīti ar vienu un to pašu teikuma locekli (vienlīdzīgi teikuma locekļi). Iesaista vienlīdzīgus teikuma locekļus vienkāršā teikumā. (3.1.7.) Vingrinās lietot komatus teikumos ar vienlīdzīgiem teikuma locekļiem. (3.1.8.)</p>	<p>Stāstīšana Veido stāstījumu, izmantojot zināšanas par stāstījuma ievadu un nobeigumu, sižeta līniju un darbības attīstības dinamiku. Veido ievadu, kas aizrauj lasītāju/klausītāju, un nobeigumu, kas ietver kādu būtisku informāciju, lai lasītājs/klausītājs atcerētos konkrēto stāstu. Veido galvenās personas un epizodiskās personas raksturojumu, lai izraisītu vēlmi lasītājos/klausītājos iedziļināties stāstā. Veido secīgu, loģisku notikumu attīstību. (2.1.2.)</p> <p>Valodas izteiksmes līdzekļi Izvēlas īpašības vārdus un lietvārdus, ar kuriem var veidot personu raksturojumu. Izvēlas darbības vārdus (kā izteicējus) atbilstoši notikumu secībai, apzinoties, kā darbības vārdi var to padarīt straujāku vai lēnāku. (2.1.2.)</p>	<p>analizē teksta mērķi, galveno domu, teksta uzbūvi; iejūtas personās; loģiski analizē teikumu, atrodot galveno vārdu un sadalot teikumu loģiskās vienībās. Saprot, kādu ideju vēlas nodot klausītājiem (dalīties domās, pārliecināt, sasmēdināt utt.), un atklāj to lasījumā. (1.1.3.)</p>
--	---	--

3. temats

Ieteicamais stundu skaits: 15

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Sintakse. Interpunkcija</p> <p>Uzruna Saprot, ko nozīmē uzrunāt (vērsties pie kāda), un saskata uzrunas lietojumu sarunvalodā. Zina, ka uzruna ir vārds vokatīva formā, ko lieto uzrunāšanai. Saskata uzrunas lietojumu teikuma sākumā, vidū un beigās. Lieto uzrunu gan mutvārdos, gan rakstos. (3.1.7.) Lieto pieturzīmes teikumos ar uzrunu. (3.1.8.)</p>	<p>Teksta veidi</p> <p>Lietišķie raksti</p> <p>Ielūgums Pēta privātus un lietišķus ielūgumus, nosaka kopīgās un atšķirīgās pazīmes. Raksta ielūgumu pēc parauga, ievērojot ielūguma saturu, uzbūves, noformējuma un pareizrakstības nosacījumus. (2.1.5.)</p> <p>Apsveikums Raksta apsveikumu pēc parauga, ievērojot saturu, uzbūves, noformējuma un pareizrakstības</p>	<p>Saziņas situācija (temats, dalībnieki, nolūks, laiks un vieta, saziņas līdzekļi) Saprot, ka saziņas situācijas ir mērķtiecīgas un tām ir konkrēts nolūks (ar kādu nolūku runājam – informēt, gūt informāciju, sadarboties, ietekmēt) un noteikta vieta un laiks (kur runājam – sadzīves situācijās vai oficiālos apstākļos; cik daudz laika atvēlēts). (1.1.4.)</p> <p>Saziņas veidi pēc runas darbības. Rakstu runa Saprot, ka rakstu runas būtiskākā pazīme ir</p>

	<p>nosacījumus. (2.1.5.)</p> <p>Vēstule Saprot, ka vēstule ir viens no sazināšanās līdzekļiem un tās ir gan privātas, gan lietišķas. Zina, ka vēstulēm ir konkrēta uzbūve – ievaddaļa, vēstules teksts un nobeigums. Raksta privātu vēstuli pēc parauga. (2.1.5.)</p> <p>Teksta noformēšana Lieto elementāras teksta noformēšanas darbības: izcelt, pasvītrot svarīgāko tekstā. (2.1.6.)</p>	<p>pabeigtība un izteiktajam saturam jābūt saprotamam lasītājam. Iztēlojas saziņas situācijā lasītāja intereses un vajadzības, lai pilnveidotu rakstīšanas pieredzi. (1.1.6.)</p> <p>Formāla un neformāla saziņa Saprot, ka rakstiskā saziņa veidojas noteiktā saziņas situācijā un ka informācijas saņēmējs atrodas citā vidē un laikā. Sasniedz konkrētu mērķi, saistītu ar savām interesēm un vēlamo rezultātu, rakstiskā saziņā (modelētās mācību situācijās). (1.1.8.)</p>
--	--	--

4. temats

Ieteicamais stundu skaits: 8

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Sintakse. Interpunkcija</p> <p>Teikumu iedalījums pēc izteikuma mērķa Izprot teikumu iedalījumu pēc izteikuma mērķa. Raksturo vienkāršu teikumu pēc izteikuma mērķa. Saskata tekstā stāstījuma, rosinājuma, vēlējuma, izsaukuma, jautājuma teikumus. Veido teikumu atbilstīgi norādītajam izteikuma mērķim. (3.1.7.) Saklausa atbilstošu intonāciju un loģiskās pauzes teikumā, starp teikumiem un lieto tās, lai precīzāk atklātu teksta saturu un attieksmi pret īstenību. (3.1.3.) Lieto teikuma beigu pieturzīmes vienkāršā teikumā. (3.1.8.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Radošā rakstīšana Izprot iztēles, fantāzijas, jūtu izteikšanas nozīmi jaunrades darbos. Attīsta iztēli, veicot ar personisko pieredzi un fantāziju saistītus radošās rakstīšanas vingrinājumus. Izmanto ideju “bankas” (atslēgvārdu sarakstus, analogiju sarakstus utt.), kas raisa fantāziju un veicina radošo domāšanu. Raksta jaunrades darbu, piemēram, par kādu priekšmetu, iedomājoties, ka tas stāsta par savu dzīvi autoram. (2.1.4.)</p>	<p>Klausīšanās kā informācijas uztveres process Klausās ar mācību saturu vai ar interesēm saistītu tekstu. Saprot, ka klausīšanās ir intensīvs domāšanas process. Gūst priekšstatu, kādi paņēmieni ir jāizmanto klausīšanās laikā (saprast vārdus, uztvert teksta galveno domu, uztvert svarīgākās detaļas (personas, darbības vieta un laiks) un attīsta ieradumu tos apzināti izmantot. (1.1.2.)</p>

5. temats

Ieteicamais stundu skaits: 8

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Sintakse. Interpunkcija</p> <p>Salikts teikums Gūst priekšstatu par salikta teikuma pazīmēm. (3.1.7.) Vingrinās lietot pieturzīmes saliktā teikumā. (3.1.8.)</p>	<p>Teksta satura uztvere un analīze</p> <p>Virsraksts Veido virsrakstu tekstam, lai informētu par teksta saturu. Analizē, kā virsraksts aktivizē lasītāja zināšanas un pieredzi. (2.1.1.)</p> <p>Temats Nosaka tematu literāram tekstam. (2.1.1.)</p> <p>Atslēgvārdi Vingrinās noteikt atslēgvārdus tekstā. Saprot, ka atslēgvārdus (vārds vai vārdu savienojums) izmanto informācijas meklēšanai un atrašanai internetā. Meklē informāciju, izmantojot atslēgvārdus. (2.1.1.)</p> <p>Galvenā doma Saskata teksta galveno domu. (2.1.1.)</p>	<p>Apzināta lasīšana Izvēlas un ar izpratni lasa mācībām un savām interesēm atbilstošus tekstus. Izmanto mērķtiecīgi zināmos teksta uztveres paņēmienus – meklēt, iegūt, atspoguļot un sasaistīt informāciju; atšķirt svarīgo no mazsvarīgā, runāt par sapratnes grūtībām; atstāstīt izlasīto saviem vārdiem; atbildēt uz jautājumiem par izlasīto saturu; atrast tekstā informāciju, kuras uztvere ir apgrūtināta; izmantot fona zināšanas teksta sapratnei; formulēt pieņēmumus par teksta nolūku; analizēt izlasīto; veidot un pamatot secinājumus; izteikt un pamatot savas domas un emocijas par tekstu; novērtēt saturu un valodu. Izsaka savas domas par izlasīto tekstu un iespējām izmantot iegūto informāciju. (1.1.3.)</p> <p>Lasīšanas kultūra Izmanto mērķtiecīgi lasīšanas laiku un labprāt dalās savās pārdomās par lasīšanas piedzīvojumiem. Izvēlas lasāmvielu atbilstoši savām interesēm un vajadzībām. (1.1.3.)</p>

6. temats

Ieteicamais stundu skaits: 12

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
Sintakse. Interpunkcija	Tekstveides process	Saziņas veidi. Dialogs

<p>Citas personas runas un domu atspoguļojums valodā. Tiešā runa Izprot tiešās runas nozīmi valodā un lieto terminus <i>tiešā runa</i> un <i>piebilde</i>. Vingrinās veidot teikumus ar tiešo runu un ievērot to rakstības nosacījumus. (3.1.7.) Vingrinās lietot pieturzīmes teikumos ar tiešo runu. (3.1.8.)</p>	<p>Stāstīšana Veido stāstījumu, izmantojot zināšanas par stāstījuma ievadu un nobeigumu, sižeta līniju un darbības attīstības dinamiku. Veido ievadu, kas aizrauj lasītāju/ klausītāju, un nobeigumu, kas ietver kādu būtisku informāciju, lai lasītājs/klausītājs neaizmirstu konkrēto stāstu. Veido galvenās personas un epizodiskās personas raksturojumu, lai izraisītu vēlmi lasītājos/klausītājos iedziļināties stāstā. Veido secīgu, loģisku notikumu attīstību stāstījumā. (2.1.2.)</p>	<p>Iesaistās saziņā un veido dialogu atbilstoši nolūkam. Saprot, ka veiksmīgas saziņas priekšnoteikums ir piemērots sarunas sākums un beigas. Saprot telefona sarunas etiķetes norādījumus un ievēro tos, lai saruna veidotos savstarpēji patīkama. Pēta, kas raksturīgs telefona sarunai (privātai, lietišķai) un kādi valodas izteiksmes līdzekļi tiek izmantoti sarunas sākumā un beigās. (1.1.5.) Saprot, ko un kā adresants ir pateicis, un analizē, cik veiksmīgi ir izdevies realizēt saziņas nolūku. (1.1.4.)</p> <p>Saziņas kultūra Saprot, ka runas un uzvedības etiķete, kas nosaka saziņas ārējās izpausmes, palīdz izvairīties no neveiklām situācijām un nedrošības. Ievēro sasveicināšanās, atvadīšanās normas saziņas situācijās ar pazīstamiem, mazpazīstamiem vai nepazīstamiem cilvēkiem (arī telefonsarunās). (1.1.8.)</p> <p>Starpkultūru saziņa Gūst priekšstatu, ka dažādās kultūrās atšķirīgi sasveicinās nepazīstami cilvēki, sievietes un vīrieši, lieto atšķirīgas pieklājības frāzes un žestus. (1.1.8.)</p>
---	--	--

7. temats

Ieteicamais stundu skaits: 12

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
Leksikoloģija	Tekstveides process	Saziņas veidi pēc runas darbības. Mutvārdu runa

<p>Vārda leksiskā nozīme. Viennozīmīgi un daudznozīmīgi vārdi Izprot viennozīmīgu un daudznozīmīgu vārdu atšķirības un skaidro daudznozīmīgu vārdu nozīmi teikumā. Izmanto vārdnīcas, tai skaitā digitālās, vārda nozīmju skaidrojumam. (3.1.1.)</p> <p>Vārda leksiskā nozīme. Tiešā un pārnestā nozīme Zina terminus vārda <i>tiešā</i> un <i>pārnestā</i> nozīme. Saskata tekstā pārnestā nozīmē lietotus vārdus un skaidro to nozīmes. (3.1.1.)</p> <p>Frazeoloģismi Zina terminu <i>frazeoloģisms</i>. Vingrinās tekstā saskatīt frazeoloģismus un izskaidrot to nozīmi.</p> <p>Vārdu grupas. Sinonīmi. Antonīmi Lieto terminus <i>sinonīmi</i> un <i>antonīmi</i>. Nosaka tekstā sinonīmus un antonīmus. Atrod dotajiem vārdiem nozīmes ziņā piemērotus sinonīmus un antonīmus un iesaista tos teikumos. (3.1.1.)</p> <p>Homonīmi Zina terminu <i>homonīmi</i>. Iesaista homonīmus teikumos, lai atklātos to atšķirīgā nozīme. Izmanto vārdnīcas homonīmu nozīmju skaidrojumam. (3.1.1.)</p>	<p>Publiskā runa Runas sagatavošana Sagatavo informatīvu runu par norādīto tematu (piemēram, vienaudžu lasīšanas ieradumi un intereses; lasīšanas nozīme un iespējas; lasīšanas piedzīvojumi u.tml.), ievērojot runas uzbūvi – ievads, galvenā daļa un nobeigums. (2.1.8.)</p> <p>Pārliecinoša uzstāšanās Zina, ka runas intonācija ir skaņu īpašību maiņa runas plūsmā (skaļums, augstums, temps, tembrs) un pauze ir runas pārtraukums un kā tas ietekmē teksta saturu un klausītāja uztveri. (3.1.3.) Uztājas ar iepriekš sagatavotu runu un atbild uz klausītāju jautājumiem. (2.1.8.)</p>	<p>Saprot, ka mutvārdu runu, tās saturu un valodas izteiksmes līdzekļu izvēli ietekmē konkrētā saziņas situācija. Gūst priekšstatu par mutvārdu runas īpatnībām – balss nokrāsas, runas tembrs, mīmika, žesti, kustības, runas skaļums un uzvedība sarunas laikā – un tās izmanto saziņas situācijās. (1.1.6.)</p> <p>Saziņas situācija (temats, dalībnieki, nolūks, laiks un vieta, saziņas līdzekļi) Saprot, ka neverbālie saziņas līdzekļi (acu kontakts, sejas mīmika, roku un plaukstu žesti, stāja, ķermeņa kustības, rokasspiediens u.tml.) papildina verbālo saziņu un ir nozīmīgi emociju paušanai. (1.1.4.)</p> <p>Emociju izpausme saziņā Uztver un saprot daudzveidīgo emociju izpausmes (prieks, sajūsma, skumjas, dusmas, naidis, aizvainojums, nicinājums) ikdienas saziņas situācijās un literārā tekstā. (1.1.7.)</p>
--	---	--

8. temats

Ieteicamais stundu skaits: 14

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
Leksikoloģija	Tekstveides process	Saziņas veidi. Diskusija Saprot diskusiju kā organizētu saziņas veidu, kurā

<p>Sarunvaloda. Literārā sarunvaloda. Neliterārā sarunvaloda Zina sarunvalodas tipiskās pazīmes (brīvāka attieksme pret literārās valodas normām; leksikas īpatnības). Pēta klases biedru sarunvalodas pazīmes ikdienišķās saziņas situācijās. (3.1.2.) Vārdu krājuma diferenciācija. Emocionāli ekspresīvā leksika Atpazīst un lieto vārdus ar emocionālu ekspresiju, izsakot attieksmi pret parādību vai vērtējumu un iedarbojoties uz klausītāja emocijām. Vārdu krājuma diferenciācija. Mantotā un aizgūtā leksika Gūst priekšstatu par mantoto leksiku, kas kopīga indoeiropiešu un baltu valodām, un aizgūto leksiku. (3.1.2.) Apvidvārdi Zina terminu <i>apvidvārds</i>. Saprot, ka vienai reālijai dažādos apvidos var būt atšķirīgi nosaukumi (apvidvārdi). Lieto vārdnīcu apvidvārdu nozīmes skaidrojumam. (3.1.2.)</p>	<p>Vēstījums Izprot vēstījumu kā secīgu stāstījumu par kādu notikumu vai notikumiem. Veido vēstījuma uzbūvi: sākums jeb ievada daļa, kurā iepazīstas ar personām, par kurām būs stāsts; galvenā daļa – risinājums jeb notikuma secība; nobeigums jeb atrisinājums, kurā mācās novērtēt personu rīcību. Raksta vēstījumu par paša izvēlētiem notikumiem. (2.1.4.) Sagatavošanās Veido piezīmes par nepieciešamo informāciju vēstījumam – raksta pārdomas, piezīmes; ar simboliem, krāsām atzīmē aktuālu informāciju, kas saistīta ar rakstīšanas mērķi. (2.1.3.) Plānošana Izprot plānošanas procesu kā svarīgu domāšanas posmu, lai varētu saprast, ko un kā vēlas pateikt konkrētajā rakstu darbā. Veido domu karti, lai sakārtotu informāciju, idejas noteiktā secībā. Apspriež idejas ar citiem un izvērtē pozitīvos un kritiskos ieteikumus. (2.1.3.) Rediģēšana Izprot teksta rediģēšanas nozīmi rakstīšanas procesā. Lasa savu un citu tekstus, pēc dotajiem kritērijiem saskata pretrunas, nepilnības tekstā un pilnveido savu tekstu. (2.1.7.)</p>	<p>tiek izteikti dažādi uzskati par kādu problēmu (piemēram, sarunvalodas lietojumu vai vārdu krājumu). Ievēro kopīgi izstrādātos noteikumus diskusijai. Vingrinās izteikt savu viedokli diskusijā un uzklaut citu viedokļus. (1.1.5.)</p>
---	--	--

9. temats

Ieteicamais stundu skaits: 12

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
Morfēmika. Vārddarināšana. Morfoloģija	Tekstveides process	Saziņas situācija (temats, dalībnieki, nolūks,

<p>Pirmatnīgi un atvasināti vārdi Lieto terminus <i>pirmatnīgs vārds un atvasināts vārds</i>. Vingrinās noteikt vārdā morfēmas (sakni, galotni, piedēkli, priedēkli). Saskata, kādu nozīmi vārdam piešķir vārddarināšanas līdzekļi (priedēkli, piedēkli un galotne). Pēta ar priedēkļiem darinātus vārdus, to nozīmi un lietojumu. Saprot, ko izsaka ar deminutīvpiedēkli darināti vārdi un kad tie tiek lietoti. (3.1.5.) Saskata un pamato izrunas un rakstības atšķirības priedēkļa un saknes saturā (piemēram, <i>uz-saukt, ap-braukt, at-bilde</i>). Saskata un pamato izrunas un rakstības atšķirības saknes un galotnes saturā (piemēram, <i>mež-s, gald-s</i>). (3.1.4.)</p> <p>Salikteņu darināšana Lieto terminu <i>saliktenis</i>. Izprot, ka saliktenis ir divu vai vairāku patstāvīgo vārdu apvienojums vienā vārdā. Skaidro salikteņu nozīmi. Vingrinās noteikt morfēmas saliktenī un darina salikteņus (pirmās daļas galotne ir/nav saglabājusies, piemēram, <i>rudzupuķe, mežābele</i>). (3.1.5.)</p>	<p>Radošā rakstīšana Pēta, kā autori izmanto valodas spēles – “spēlējas” ar vārdiem (tai skaitā, darinot jaunus vārdus), vārdformām, vārda nozīmēm un teikumiem kā mākslinieciskās izteiksmes līdzekļiem teksta satura un galvenās domas atklāšanai. Pēta tekstā valodas līdzekļu lietojumu. (3.1.3.) Attīsta iztēli, izpildot ar fantāziju saistītus radošās rakstīšanas vingrinājumus. Raksta jaunrades darbu, piemēram, “nē-dzejoli”, kas sastāv no divrindes ar atskaņām. (Pirmā rinda pauž kādu „traku” apgalvojumu, kas otrajā rindā tas tiek noliegts, iesākot ar <i>nē</i>, piemēram, <i>Es mīlu veco kannu./Nē, es mīlu savu mammu.</i>) (2.1.4.)</p> <p>Teksta noformēšana Saprot jēdzienu <i>rakstzīme</i> kā burtu, ciparu, simbolu, ko izmanto datu grafiskai attēlošanai. Vērtē rakstzīmju lietojumu paša veidotos tekstos, tai skaitā ikdienas saziņā digitālajā vidē (īsziņās). Pēta izmantotos pasvītrotumus un izcēlumus noformētā tekstā, skaidro to nozīmi. Lieto elementāras teksta noformēšanas darbības: izcelt, pasvītrot svarīgāko tekstā. (2.1.6.)</p>	<p>laiks un vieta, saziņas līdzekļi) Saprot, ka mutvārdu un rakstu runas saturu un valodas izteiksmes līdzekļus ietekmē konkrēta saziņas situācija. Vingrinās lietot valodas izteiksmes līdzekļus (piemēram, deminutīvu izvēle) atbilstoši saziņas situācijai. (1.1.6.)</p> <p>E-saziņa Saprot, ka saziņa viedierīcēs ir mutvārdu runas un rakstu runas kombinācija. Pēta īsziņas kā tekstus – kādi ziņojumi, īsas vēstules tiek izmantotas saziņas situācijās un kas sekmē vai traucē izveidot attiecības. (1.1.6.)</p>
---	--	--

10. temats

Ieteicamais stundu skaits: 30

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
Morfēmika. Vārddarināšana. Morfoloģija	Tekstveides process	Apzināta lasīšana Izmanto zināmos teksta uztveres paņēmienus:

<p>Lietvārds, tā raksturojums Saskata teikumā lietvārdus. Nosaka lietvārda iedalījumu pēc to nozīmes. Nosaka lietvārda gramatiskās pazīmes – dzimte, skaitlis un locījums. Zina, kas ir <i>vienskaitlinieki</i> un <i>daudzskaitlinieki</i>. Gūst priekšstatu, kā zināšanas par lietvārda gramatiskajām kategorijām palīdz precīzi izteikties latviešu valodā. (3.1.6.) Pareizi raksta īpašvārdus – personvārdus, dzīvnieku vārdus, grāmatu u.c. mākslas darbu nosaukumus, vienvārda svētku nosaukumus, vienvārda ģeogrāfiskos nosaukumus, vienvārda debess ķermeņu nosaukumus. Lieto pareizrakstības vārdnīcu (arī digitālo vārdnīcu) vārdu pareizrakstības pārbaudei. (3.1.4.) Īpašības vārds, tā raksturojums Saskata teikumā īpašības vārdus. Saprot īpašības vārda funkcijas teikumā. Izprot īpašības vārda dzimtes un skaitļa saistību ar lietvārdu. Nosaka īpašības vārda gramatiskās pazīmes – dzimte, skaitlis un locījums. (3.1.6.) Lieto pareizrakstības vārdnīcu (arī digitālo vārdnīcu) vārdu pareizrakstības pārbaudei. (3.1.4.) Skaitļa vārds, tā raksturojums Saskata teikumā skaitļa vārdus. Saprot skaitļa vārda lietojuma nozīmi valodā. Atšķir pamata un kārtas skaitļa vārdus, skaidro to nozīmi, prot tos pierakstīt ar arābu cipariem. (3.1.6.) Vietniekvārds, tā raksturojums Saskata teikumā vietniekvārdus. Saprot vietniekvārda lietojumu valodā un</p>	<p>Apraksts Saprot, ka aprakstā tiek aprakstītas priekšmetu, dzīvu būtņu un citu objektu ārējais izskats; ka aprakstā atrodami vārdi, kas atbild uz jautājumu <i>kāds? kāda?</i> un izsaka objektu pazīmes. (2.1.3.) Veido aprakstu atbilstoši tā uzbūvei: sākumā jeb ievada daļā vispārīgs raksturojums; galvenajā daļā objekta daļu apraksts, akcentējot ārējās pazīmes un būtiskās īpašības; nobeigumā – priekšmeta neliels vērtējums (bez analīzes). Raksta aprakstu, kurā tiek attēlotas kāda objekta ārējās pazīmes. (2.1.4.) Sagatavošanās Veido piezīmes par nepieciešamo informāciju aprakstam – raksta pārdomas, piezīmes; ar simboliem, krāsām atzīmē aktuālu informāciju, kas saistīta ar rakstīšanas mērķi. (2.1.3.) Plānošana Izprot plānošanas procesu kā svarīgu domāšanas posmu, lai varētu saprast, ko un kā vēlas pateikt konkrētajā rakstu darbā. Izmanto domu karti plānošanas procesā, lai sakārtotu informāciju, idejas noteiktā secībā. Apspiež savas idejas ar citiem un izvērtē pozitīvos un kritiskos ieteikumus. (2.1.3.) Rediģēšana Izprot teksta rediģēšanas nozīmi rakstīšanas procesā. Lasa savu un citu tekstus, pēc dotajiem kritērijiem saskata pretrunas, nepilnības tekstā. (2.1.7.)</p>	<p>meklēt, iegūt, atspoguļot un sasaistīt informāciju; atšķirt svarīgo no mazsvarīgā, runāt par sapratnes grūtībām; atstāstīt izlasīto saviem vārdiem; atbildēt uz jautājumiem par izlasīto saturu; atrast tekstā informāciju, kuras uztvere ir apgrūtināta; izmantot fona zināšanas teksta sapratnei; formulēt pieņēmumus par teksta nolūku; veidot un pamatot secinājumus; izteikt un pamatot savas domas un emocijas par tekstu; novērtēt saturu un valodu. Izsaka savas domas par izlasīto tekstu un iespējām izmantot iegūto informāciju (1.1.3.) Informācijas kritiska atlase un vērtēšana Informācijas analīze Atrod informāciju par noteiktu tēmu atbilstoši mērķim uzziņu avotos un to sistematizē domu kartē. Vingrinās orientēties informācijas pārpilnībā un pārvarēt grūtības, meklējot atbilstošu informāciju. (1.1.9.) Informācijas avotu analīze Vingrinās izmantot norādītos uzziņu avotus (drukātie izdevumi un interneta vidē) informācijas patiesuma pārbaudei. Vingrinās precīzi norādīt izmantotos informācijas avotus. (1.1.9.) Informācijas vērtēšana Salīdzina informāciju no dažādiem uzziņu avotiem un nosaka to nolūkus. Vērtē, kuru informāciju var izmantot turpmākajā darbā. (1.1.9.) Informācijas attēlošana vizuāli Pēta informatīvas ilustrācijas, kas veidotas ar valodas izteiksmes līdzekļiem un attēlu elementiem. (1.1.6.)</p>
--	---	--

<p>saistījumu ar citām patstāvīgajām vārdsķirām. Izprot personu vietniekvārdu lietojumu teikumā. (3.1.6.)</p> <p>Apstākļa vārds, tā raksturojums Saskata teikumā apstākļa vārdus un izprot to lietojuma nozīmi. Nošķir apstākļa vārda vietas, laika, veida, mēra, cēloņa nozīmes lietojumu teikumā. (3.1.6.)</p> <p>Darbības vārds, tā raksturojums Saskata teikumā darbības vārdus un analizē to lietošanas nozīmi. Saprot darbības vārda lietošanas nozīmīgumu valodā. Pārveido darbības vārda formu nenoteiksmē. Vingrinās lietot darbības vārdu vajadzīgajā vienkāršā laika un personas formā. (3.1.6.) Lieto pareizrakstības vārdnīcu (arī digitālo vārdnīcu) vārdu pareizrakstības pārbaudei. (3.1.4.)</p>		
--	--	--

5. klase
175 stundas

1. temats

Ieteicamais stundu skaits: 30

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Sintakse. Interpunkcija</p> <p>Teikuma locekļi Nosaka teikuma virslocekļus jeb gramatisko centru, tai skaitā ietverto teikuma priekšmetu un galveno locekli. Veido vienkāršus teikumus ar dažāda veida virslocekļiem. Nosaka vienkāršā teikumā apzīmētājus, papildinātājus un apstākļus. Nosaka, ar kuru patstāvīgo vārdšķiru izteikts teikuma loceklis un kuras vārdšķiras vārdu tas paskaidro. Iesaista apzīmētājus, papildinātājus un apstākļus teikumos un vērtē to nozīmi tēlaina un informatīvi bagāta teksta veidošanā. (3.1.7.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Apraksts Izprot, kas raksturīgs aprakstam kā teksta tipam – centrā kāds priekšmets, parādība, cilvēks vai cita dzīva būtne; nepieciešams aprakstīt to ārējās pazīmes un būtiskās īpašības. (2.1.3.) Veido aprakstu, gan lietišķi, gan mākslinieciski attēlojot pazīmes un īpašības. Veido aprakstu, sniedzot vispārīgu apskatu (koptēls vai tuvumā), daļu aprakstu, akcentējot ārējās pazīmes un būtiskās īpašības, un nobeigumā sniedzot īsu vērtējumu. Veido uzbūvi aprakstam, izvēloties piemērotāko un loģiskāko kompozīciju. Raksta īsu, pārliecinošu ievadu un nobeigumu aprakstam. (2.1.4.)</p> <p>Sagatavošanās Veido piezīmes atbilstoši rakstīšanas mērķim, strukturējot informāciju saistībā ar tematu (integrē zināmo; saskata saistību ar citām jomām; uztver nezināmo, neskaidro; veido komentārus). (2.1.3.)</p> <p>Plānošana Veido domu karti plānošanas procesā, atzīmējot atslēgvārdus, būtiskos faktus un izvērtējot informāciju, ko nepieciešams izmantot rakstīšanas procesā. Apspriež savas idejas ar citiem, uzklasa un izvērtē pozitīvos un kritiskos ieteikumus. (2.1.3.)</p>	<p>Valodas nozīme indivīda un sabiedrības dzīvē Lieto terminu <i>valodas funkcijas</i>. Raksturo latviešu valodas lietojuma nozīmi savā un sabiedrības dzīvē. Gūst priekšstatu par indoeiropiešu valodas saimi un baltu valodām. (1.1.1.)</p> <p>Pareiza un raita lasīšana Pilnveido tehniku lasīšanas ātruma un precizitātes palielināšanai. Izmanto ātras lasīšanas paņēmienus – caurlūkošanu (iegūt vispārēju informāciju, atrast atsevišķas valodas vienības un teksta fragmentu) un pārlūkošanu (iegūt vispārēju priekšstatu par informācijas avotu – tēmu, virsrakstu, grafiskiem izcēlumiem u. c.) (1.1.3.)</p>

	<p>Rediģēšana Saskata iespējas pilnveidot tekstu pēc dotajiem kritērijiem. Analizē ierosinātās izmaiņas tekstā un izmanto tās teksta pilnveidei. (2.1.7.)</p>	
--	--	--

2. temats

Ieteicamais stundu skaits: 15

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Sintakse. Interpunkcija</p> <p>Vienlīdzīgi teikuma locekļi Lieto terminus <i>vienlīdzīgi teikuma locekļi</i>. Pēta vienlīdzīgu teikuma locekļu lietojumu pēc morfoloģiskajām formām (vienas un tās pašas vai dažādu vārdšķiru vārdi). Saprot, ka vienlīdzīgi teikuma locekļi var būt saikļa vai bezsaikļa saistījumā. Lieto vienlīdzīgus teikuma locekļus tēlaina un saturiski bagāta stāstījuma veidošanai. (3.1.7.) Izprot pieturzīmju lietošanas nosacījumus teikumos ar vienlīdzīgiem teikuma locekļiem. (3.1.8.) Lieto atbilstošas pieturzīmes teikumos ar vienlīdzīgiem teikuma locekļiem. (3.1.8.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Stāstīšana Veido stāstījumu, izmantojot zināšanas par stāstījuma ievadu un nobeigumu, sižeta līniju, darbības attīstības dinamiku un personām. Veido stāstījuma ievadu, kas piesaista adresāta uzmanību, un nobeigumu, kas ļauj stāstījuma adresātam izdarīt secinājumus. Veido secīgu, loģisku notikumu attīstību stāstā trīs posmos (ekspozīcija, galvenā daļa un atrisinājums) atbilstoši katra posma uzdevumam. Attēlo personas ar unikālām īpašībām, savdabīgiem uzskatiem, izprotot, ka lasītājus/klausītājus saista spilgti un pretrunīgi raksturi. (2.1.2.)</p>	<p>Video sižets vai filma Skatās video sižetu vai dokumentālu filmu par skolēniem aktuālu tematu. (1.1.2.)</p> <p>Video sižets Saprot, ka video sižetā tiek izmantota atlasīta, apstrādāta un sakārtota informācija par kādu jautājumu. Uztver tekstuālo un vizuālo informāciju, analizē sižetā ietvertu informāciju, tās nozīmīgumu. Izsaka savu viedokli par to, kā konkrētais video sižets piesaista skatītāja uzmanību, sniedz informāciju un ietekmē uzskatus. (1.1.2.)</p> <p>Filma Saprot, ka dokumentālā filmā notikumus var attēlot dažādi – kā lineāru laika ritējumu, kā atmiņu epizodes u. tml. Analizē filmas sižetu, mēģinot atbildēt uz jautājumiem, par ko ir stāsts un kā tas tiek izstāstīts. Izsaka atziņas un savu attieksmi par redzēto/dzirdēto filmā. (1.1.2.)</p>

3. temats

Ieteicamais stundu skaits: 15

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Sintakse. Interpunkcija</p> <p>Uzruna. Uzrunas grupa Lieto terminus <i>uzruna</i> un <i>uzrunas grupa</i>. Pēta, kā uzrunas jēdzieniskā attieksme izpaužas dzīvas būtnes, priekšmeta, parādības nosaukšanā, sarunas partnera uzmanības pievēršanā un emocionālās ekspresivitātes pastiprināšanā. (3.1.7.) Lieto pieturzīmes teikumos ar uzrunu un uzrunas grupu teikuma sākumā, vidū un beigās. (3.1.8.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Publiskā runa. Svētku runa Zina runas veidus un nošķir svētku, informatīvu un pārliecināšanas runu. (2.1.8.)</p> <p>Runas sagatavošana Pēta svētku runas uzbūvi, tai raksturīgās pazīmes ievadā, galvenajā daļā, nobeigumā, daļu funkcijas un sasaisti. Sagatavo svētku runu, ievērojot runas nolūkam (apsveikt, svinēt, godināt u.tml.) atbilstošu noskaņu (pozitīva, emocionāla, svinīga, humoristiska u.tml.). (2.1.8.)</p> <p>Pārliecināšana Uzstājas ar iepriekš sagatavotu svētku runu. (2.1.8.) Saprot, ka runa ir ne tikai informatīva, bet arī ekspresīva un ka runātājs cenšas pārliecināt klausītāju un parāda savu attieksmi pret teikto un sarunas partneri. Lieto runas intonāciju kā vienu no satura izpausmes līdzekļiem. Pēta savu runas tempu un meklē labāko risinājumu teikuma intonācijas lietošanā. (3.1.3.)</p>	<p>Saziņas veidi pēc runas darbības. Mutvārdu runa Saprot, kā izvēlēties valodas līdzekļus dažādās runas situācijās atkarībā no tā, vai runa iepriekš tiek/netiek plānota (piemēram, runa netiek plānota – runas stimulē ir sarunas partnera izteikums; runa tiek plānota – runātājs var iepriekš izplānot saturu). Vingrinās atbilstoši saziņas nolūkam izvēlēties saturu un valodas līdzekļus, lai pārliecinātu klausītāju un ievērotu klausītāja vajadzības. (1.1.6.)</p> <p>Rakstu runa Saprot, kā attīstīt savu domāšanu (piemēram, novērošanas prasmes), lai varētu pilnveidot savu rakstu runu. Izsaka savas domas ar saziņas situācijai atbilstošu, konkrētu un nozīmīgu saturu un piemērotiem valodas līdzekļiem. (1.1.6.)</p> <p>Saziņas veidi. Monologs Izprot jēdzienu <i>monologs</i> kā vienas personas runu. (1.1.5.)</p> <p>Formāla un neformāla saziņa. Saziņas kultūra Saprot, kā veidot kontaktu ar adresātu (sasveicināšanās vārds vai frāze un uzruna) un kā izvēlēta uzruna var veicināt vai kavēt kontakta nodibināšanu un uzturēšanu. Lieto saziņas situācijai atbilstošu uzrunu, izvērtē, kāda uzruna var būt nepiemērota vai aizskaroša. (1.1.8.)</p>

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Sintakse. Interpunkcija</p> <p>Vienkāršs un salikts teikums Raksturo vienkāršu un saliktu teikumu pēc uzbūves, nošķir vienkāršu un saliktu teikumu. (3.1.7.)</p> <p>Salikts sakārtots teikums un salikts pakārtots teikums Izprot salikta sakārtota teikuma un salikta pakārtota teikuma jēdzienu un uzbūves īpatnības. Nosaka salikta sakārtota teikuma daļu saistījumu – bezsaikļa un saistījumu ar sakārtojuma saikļiem. Nosaka pakārtojuma vārdus, kas ievada palīgteikumu saliktā pakārtotā teikumā. Veido dažādus teikuma veidus pēc uzbūves: vienkāršu nepaplašinātu, vienkāršu paplašinātu, saliktu sakārtotu un saliktu pakārtotu. (3.1.7.) Lieto pieturzīmes saliktā sakārtotā un saliktā pakārtotā teikumā. (3.1.8.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Vēstījums Izprot, kas raksturīgs vēstījumam kā teksta tipam: centrā galvenā notikuma risinājums, kas sākas ar stāstījumu par to, kas noticis līdz galvenajam notikumam, un nobeigumā, kas notika pēc galvenā notikuma. (2.1.3.) Pēta vēstījuma uzbūvi. Raksta vēstījumu par vairākiem notikumiem, to norises apstākļiem, galveno personu piedzīvoto (ko persona redzēja, dzirdēja, izjuta). (2.1.4.)</p> <p>Sagatavošanās Veido piezīmes atbilstoši rakstīšanas mērķim, strukturējot informāciju saistībā ar tematu (integrē zināmo; saskata saistību ar citām jomām; nosaka nezināmo un neskaidro; veido komentārus). (2.1.3.)</p> <p>Plānošana Veido domu karti plānošanas procesā, atzīmējot atslēgvārdus, būtiskos faktus un izvērtējot informāciju, ko nepieciešams izmantot rakstīšanas procesā. Plāno vēstījuma uzbūvi, izvēloties piemērotāko un loģiskāko kompozīciju. Apspiež savas idejas ar citiem, uzklausa un izvērtē pozitīvos un kritiskos ieteikumus. (2.1.3.)</p> <p>Rediģēšana Saskata iespējas pilnveidot tekstu pēc dotajiem kritērijiem. Analizē ierosinātās izmaiņas tekstā. (2.1.7.)</p>	<p>Izteiksmīga lasīšana Sagatavo tekstu izteiksmīgai lasīšanai – analizē teksta mērķi, galveno ideju, teksta uzbūvi; iejūtas personās, tēlos (arī dabas un priekšmetu); analizē teikumus, atrodot galveno vārdu un sadalot teikumu loģiskās vienībās. Izprot teksta noskaņu un to atklāj klausītājiem lasīšanas laikā. (1.1.3.)</p> <p>Lasīšanas kultūra Pilnveido savu lasītāja pieredzi (lasītāja biogrāfija), dalās pārdomās par lasīšanu. (1.1.3.)</p>

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Sintakse. Interpunkcija</p> <p>Citas personas runas un domu atspoguļojums valodā. Tiešā runa Izprot tiešās runas lietojumu teikumos. Pēta piebildes saturu – ar kādu darbības vārdu ir izteikts, kā runā tiešās runas autors un kāda ir saturiskā saikne starp tiešās runas vārdiem un darbības vārdu piebildē. Veido teikumus ar tiešo runu un dažādu piebildes novietojumu. (3.1.7.) Ievēro pieturzīmju lietošanu teikumos ar tiešo runu. (3.1.8.)</p>	<p>Informācijas uztvere un analīze</p> <p>Atstāstīšana Raksta atstāstījumu ar formas maiņu, piemēram, mainot personu formu vai personas runas attēlojuma veidu. (2.1.2.)</p>	<p>Saziņas situācija (temats, dalībnieki, nolūks, laiks un vieta, saziņas līdzekļi) Analizē saziņas situāciju pēc komponentiem – temats, dalībnieki, nolūks, laiks un vieta, saziņas līdzekļi – un nosaka, vai saziņa ir bijusi veiksmīga. Vērtē nolūka atklāsmi pēc izvēlētajiem saziņas līdzekļiem (verbālajiem un neverbālajiem). (1.1.4.)</p> <p>Saziņas veidi. Dialogs Izprot jēdzienu <i>dialogs</i> kā divu personu sarunu. Saprot, ka dialogs ir kopīga domāšana un kopīga viedokļa veidošana. Saprot, ka saziņas procesa laikā var izveidoties dažāda veida šķēršļi un pārpratumi, kas ietekmē sadarbību. Izsaka korekti formulētu viedokli, lai īstenotu saziņas nolūku un panāktu sarunas partnera sapratni. Veido atklātu un atvērtu dialogu, ievērojot saziņas prasības, kas nodrošina viedokļu (domu) apmaiņu un attiecību veidošanos. (1.1.5.)</p> <p>Emociju izpausme saziņā Saprot, ka saziņas situācijā sarunas partneriem var rasties emocijas (patika, nepatika), kas ietekmē sarunas norisi. Raksturo emociju izpausmes ikdienas saziņas situācijās un literārajā tekstā, pamatojot savas domas ar konkrētiem piemēriem. (1.1.7.)</p>

		<p>Starpkultūru saziņa Saprot, ka pastāv stereotipi un aizspriedumi uzskatos par cilvēkiem un saziņu dažādās kultūrās. Pēta kopīgo un atšķirīgo neverbālās valodas lietojumā dažādās kultūrās. (1.1.8.)</p>
--	--	--

6. temats

Ieteicamais stundu skaits: 10

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Sintakse. Interpunkcija</p> <p>Teikumu iedalījums pēc izteikuma mērķa Nosaka izteikuma mērķi vienkāršos un saliktos teikumos. Veido teikumus pēc izteikuma mērķa atbilstoši saziņas situācijai. (3.1.7.) Lieto beigu pieturzīmes vienkāršos teikumos un pamato to lietojumu. Vingrinās lietot beigu pieturzīmes saliktā sakārtotā un saliktā pakārtotā teikumā un pamatot to lietojumu. (3.1.8.)</p>	<p>Teksta satura uztvere un analīze</p> <p>Virsraksts Saprot, ka virsrakstam var būt vairāki uzdevumi – ziņot par teksta tēmu; raksturot autoru; ietekmēt lasītāju; palīdzēt ieraudzīt teksta robežas, piemēram, nodaļas. Pēta, kādi ir virsraksti dažādiem teksta tiptiem un mēģina izskaidrot to funkcijas. (2.1.1.)</p> <p>Temats Izprot, kā noteikt teksta tematu, analizējot virsrakstā ietvertu informāciju un veidojot secinājumu, par ko tiek stāstīts tekstā. Nosaka teksta tematu dažādiem teksta tiptiem. (2.1.1.)</p> <p>Atslēgvārdi Saprot, kā atslēgvārdi palīdz uztvert tekstā pausto informāciju un atklāt temata virzību. Analizē atslēgvārdu nozīmi satura atklāsmē. (2.1.1.)</p> <p>Galvenā ideja Nosaka teksta galveno ideju, formulējot to kā secinājumu. (2.1.1.)</p>	<p>Apzināta lasīšana Izmanto mērķtiecīgi zināmos teksta uztveres paņēmienus un apgūst jaunus: sadalīt tekstu loģiskās vienībās; saskatīt galveno ideju; apkopot informāciju, kas iekļauta rindkopās; paskaidrot un konkretizēt teksta saturu; atrast noteiktu informāciju tekstā. Saprot teksta novērtēšanas paņēmienus – veidot saikni starp informācijas vienībām un saistīt ar savu pieredzi. Izsaka savas domas par izlasīto tekstu un iespējām izmantot iegūto informāciju. (1.1.3.)</p> <p>Informācijas attēlošana vizuāli Vingrinās veidot un izmantot informatīvas ilustrācijas, lai palīdzētu mērķauditorijai izprast informāciju ar vizuālajiem izteiksmes līdzekļiem. (1.1.6.)</p>

	<p>Tekstveides process</p> <p>Radošā rakstīšana Izprot radošo rakstīšanu kā brīvu, individuāli atšķirīgu procesu, ko var rosināt ar dažādiem paņēmieniem. Vingrinās atrast idejas, cenšas izvairīties no klišejām. Raksta jaunrades darbu pēc literārajiem modeļiem, piemēram, sajūtu dzejoli, kas sastāv no pieciem teikumiem (<i>Virsraksts. 1. rinda: ... izskatās...; 2. rinda: ... skan...; 3. rinda: ... smaržo...; 4. rinda: ... garšo...; 5. rinda: ... pēc taustes...</i>). (2.1.4.)</p>	
--	---	--

7. temats

Ieteicamais stundu skaits: 20

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Leksikoloģija</p> <p>Vārda leksiskā nozīme pēc funkcionālās nozīmības. Viennozīmīgi un daudznozīmīgi vārdi Pēta vārdu nozīmes un to lietojumu teikumos. Skaidro daudznozīmīgu vārdu nozīmi teikumā, izmantojot vārdnīcas, tai skaitā digitālās. (3.1.1.)</p> <p>Vārda leksiskā nozīme pēc tēlainības. Tiešā un pārnestā nozīme Izprot vārda tiešās un pārnestās nozīmes lietojumu valodā, skaidro to nozīmes un lietojuma atšķirības. Pēta, kā vārda pārnestā nozīme ietekmē tēlainību. Lieto vārdus pārnestajā nozīmē tēlainības</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Publiskā runa. Informatīvā runa Runas sagatavošana Pēta informatīvas runas uzbūvi, tai raksturīgās pazīmes ievadā, galvenajā daļā, nobeigumā, daļu funkcijas un sasaisti. Plāno runu, ievērojot katras daļas mērķus un izmēģinot kādu no galvenās daļas sakārtošanas paņēmieniem, piemēram, laika secību (vakar, šodien, rīt vai no pirmsākumiem līdz šodienai). Sagatavo informatīvu runu par kādu sev aktuālu problēmu. (2.1.8.)</p> <p>Pārliecinoša uzstāšanās Uzstājas ar iepriekš sagatavotu informatīvu runu.</p>	<p>Apzināta lasīšana Izmanto mērķtiecīgi zināmos teksta uztveres paņēmienus un apgūst jaunus: sadalīt tekstu loģiskās vienībās; saskaņot galveno ideju; apkopot informāciju, kas iekļauta rindkopās; paskaidrot un konkretizēt teksta saturu; atrast noteiktu informāciju tekstā. Saprot teksta novērtēšanas paņēmienus – veidot saikni starp informācijas vienībām un saistīt ar savu pieredzi. Izsaka savas domas par izlasīto tekstu un iespējām izmantot iegūto informāciju. (1.1.3.)</p> <p>Informācijas kritiska atlase un vērtēšana Informācijas analīze</p>

<p>radīšanai, emocionālajam iedarbīgumam mutvārdos un rakstos. (3.1.1.)</p> <p>Frazeoloģismi Lieto terminu <i>frazeoloģisms</i>. Saskata frazeoloģismus tekstā un skaidro tos. Iesaista teikumos frazeoloģismus, atklājot to nozīmi. Vērtē frazeoloģismu lietojumu saziņas situācijās. Izmanto frazeoloģijas vārdnīcu. (3.1.1.)</p> <p>Vārdu grupas. Sinonīmi. Antonīmi Veido sinonīmu rindas, nosakot pamatvārdu. Lieto sinonīmus precīzai domu izteikšanai. Lieto sinonīmu vārdnīcu, lai izvēlētos sinonīmus atbilstoši saziņas situācijai. Veido antonīmu pārus un mērķtiecīgi lieto tos kā stilistisku izteiksmes līdzekli, lai izceltu pretstatus un kāpinātu emocionālo iedarbību. (3.1.1.)</p> <p>Vārdu grupas. Homonīmi. Homofomas Saprot terminu <i>homonīmi</i> un <i>homofomas</i> atšķirību. Iesaista homonīmus un homofomas teikumos tā, lai atklātos to atšķirīgā nozīme. Pēta tekstā homonīmus un homofomas, analizē autora māksliniecisko nolūku to lietojumā. (3.1.1.)</p>	<p>(2.1.8.) Saprot, ka runa ir ne tikai informatīva, bet arī ekspresīva un runātājam ir jācenšas pārliecināt klausītāju un parādīt savu attieksmi pret teikto. Lieto runas intonāciju kā vienu no satura izpausmes līdzekļiem. Pēta savu runas tempu un meklē labāko risinājumu teikuma intonācijas lietošanā. (3.1.3.)</p>	<p>Atrod informāciju tematiski saistītos avotos atbilstoši mērķim un sistematizē saprasto informāciju shēmās, domu kartēs. Analizē faktus un vingrinās noteikt to patiesumu. (1.1.9.)</p> <p>Informācijas avotu analīze Vingrinās atrast ticamus informācijas avotus – meklēt informāciju atbilstoši nolūkam; pārbaudīt informācijas avotus; vērtēt informācijas avotus. Norāda izmantotos informācijas avotus. (1.1.9.)</p> <p>Informācijas vērtēšana Izsaka viedokli par lasīto informāciju un pamato to, izvērtējot savu zināšanu robežas argumentācijas sagatavošanā. (1.1.9.)</p>
--	---	--

8. temats

Ieteicamais stundu skaits: 20

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Leksikoloģija</p> <p>Sarunvaloda. Literārā sarunvaloda. Neliterārā sarunvaloda. Izprot literārās sarunvalodas un neliterārās</p>	<p>Teksta veidi</p> <p>Lietišķie raksti Privāta vēstule Izprot privātas vēstules nozīmi daudzveidīgās</p>	<p>Formāla un neformāla saziņa Saprot, ka rakstiskā saziņā gan formālās, gan neformālās situācijās nozīmīgi ir apzināties teksta lasāmību un uztveramību. Izvēlas rakstiskā saziņā gan formālās, gan</p>

<p>sarunvalodas atšķirības.</p> <p>Pēta sarunvalodā lietotās leksikas īpatnības ikdienišķās saziņas situācijās: vispārlietojamā leksika; vārdi ar stilistisku nokrāsu (poētismi, sarunvalodas vārdi, žargonismi; vienkāršrunas vārdi; vārdi ar emocionāli ekspresīvu noskaņu (pozitīva/negatīva emocionāla nokrāsa). (3.1.2.)</p> <p>Vārdu krājuma diferenciacija. Mantotā un aizgūtā leksika</p> <p>Pilnveido zināšanas par mantoto un aizgūto leksiku.</p> <p>Izprot, ka vārdu krājumā ir gan vēlami, gan nevēlami aizguvumi.</p> <p>Izprot terminu <i>svešvārds</i>.</p> <p>Pēta aizgūtos vārdus no angļu valodas jauniešu saziņā, mēģina atrast izskaidrojumu vārdu izvēlei un secināt, kurus aizgūtos vārdus uzskatīt par nevēlamiem un neiederīgiem latviešu valodā. (3.1.2.)</p> <p>Apvidvārdi</p> <p>Lieto terminu <i>apvidvārds</i>.</p> <p>Saprot, ka vēsturiski kādā noteiktā apvidū tiek lietoti savdabīgi vārdi.</p> <p>Saskata tekstā lietotus apvidvārdus un skaidro to nozīmi, izmantojot vārdnīcu.</p> <p>Pēta latviešu valodas dialekta atlanta leksikas kartes, lai izprastu noteiktā apvidū lietotus vārdus. (3.1.2.)</p>	<p>saziņas situācijās informācijas apmaiņai.</p> <p>Raksta privātu vēstuli rokrakstā un e-vidē, ievērojot uzbūves elementus un pareizrakstību. (2.1.5.)</p> <p>Iesniegums</p> <p>Saprot, ka iesniegums ir oficiāls raksts, ko iesniedz kādai iestādei vai amatpersonai, lai ko lūgtu, paziņotu, ieteiktu vai tml.</p> <p>Pēta iesnieguma paraugus un analizē iesnieguma tekstu.</p> <p>Zina būtiskākus noteikumus iesnieguma rakstīšanai – ievaddaļa; teksta daļa un paraksta daļa.</p> <p>Raksta iesniegumu pēc parauga, tai skaitā e-vidē. (2.1.5.)</p> <p>Paskaidrojums</p> <p>Saprot, ka paskaidrojums ir oficiāls raksts, ko sniedz pēc amatpersonas norādījuma par konkrētu savu vai citu personu rīcību vai notikumu.</p> <p>Pēta paskaidrojuma paraugus un vērtē paskaidrojuma saturu, uzbūvi, noformējumu.</p> <p>Raksta paskaidrojumu pēc parauga. (2.1.5.)</p> <p>Teksta noformēšana</p> <p>Pēta rakstzīmju lietojumu dažāda veida tekstos, tai skaitā digitālajā vidē, atbilstoši teksta nolūkam un adresātam.</p> <p>Lieto rakstzīmes sava teksta noformēšanā atbilstoši ortogrāfijas un interpunkcijas normām.</p> <p>Izmanto pasvītrojumus un izcēlumus nozīmīgākās informācijas akcentēšanai.</p> <p>Izkārto tekstu lapā atbilstoši satura atklāsmei, izceļot virsrakstu, rindkopas, nodaļas u.tml. (2.1.6.)</p>	<p>neformālās situācijās piemērotu saturu un valodas līdzekļus, veidojot atbilstoša stila tekstu. (1.1.8.)</p> <p>E-saziņa</p> <p>Saprot, ka interneta esamība sniedz iespējas sazināties un būtiski pārveido saziņu starp cilvēkiem.</p> <p>Pēta runas uzvedību tiešsaistē – verbālās un neverbālās saziņas normas, valodas līdzekļu izvēli un attieksmi. (1.1.6.)</p>
---	---	--

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Morfēmika. Vārddarināšana</p> <p>Lieto terminus <i>morfēma</i> un <i>morfēmu apvienojumi</i> – <i>celms</i> un <i>izskaņa</i>.</p> <p>Saprot, kādas ir morfēmu funkcijas un to loma jaunas nozīmes izteikšanā, atšķir vārddarināšanu no formveidošanas.</p> <p>Saskata vārdu pāreju no vienas vārdšķiras citā, piemēram, īpašības vārdu pāreju lietvārdos (piemēram, <i>sausīņš</i> un <i>Sausīņš</i>; abi radušies no īpašības vārda <i>sauss</i>).</p> <p>Darina vārdus, nosakot vārddarināšanas paņēmienus un līdzekļus un to lomu jaunas nozīmes.</p> <p>Pēta vārdu kā kultūras fenomenu, piemēram, cilvēku un dzīvnieku nosaukumus, ko tie stāsta par tautas pasaules uztveri.</p> <p>Saprot salikteņatvasinājumus – tiek darināts salikts celms un pievienota vārddarināšanas galotne vai piedēklis, piemēram, laba sirds: <i>lab+sird+is</i>, <i>lab+sird+īb+a</i>.</p> <p>Darina salikteņatvasinājumus, skaidro to nozīmi. (3.1.5.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Radošā rakstīšana</p> <p>Saskata, kā autors izmanto valodas spēles literārajos tekstos – „spēlējās” ar vārdiem, vārdformām, vārda nozīmēm un teikumiem kā mākslinieciskās izteiksmes līdzekļiem teksta saturā un galvenās domas atklāšanai.</p> <p>Pēta vārdu, vārdformu un vārdu nozīmju kā māksliniecisko izteiksmes līdzekļu lietojumu teikumā un tekstā.</p> <p>Izprot valodas līdzekļu lietojuma nozīmi iztēles attīstīšanai un emociju paušanai. (3.1.3.)</p> <p>Raksta jaunrades darbu, piemēram, par piedzīvojumu, ko ierosina attēlā redzamā vieta. (2.1.4.)</p>	<p>Klausīšanās kā informācijas uztveres process</p> <p>Klausās ar mācību saturu vai interesēm saistītu tekstu.</p> <p>Saprot, kā klausoties var uztvert informāciju – izvērtēt situāciju; izvērtēt klausīšanās mērķi; aktivizēt zināšanas par tematu; aktivizēt valodas zināšanas.</p> <p>Izmanto dzirdēto informāciju mācību procesā, piemēram, diskusijā. (1.1.2.)</p> <p>Saziņas veidi. Diskusija</p> <p>Izprot diskusijas norisi kā problēmsituāciju risināšanu savstarpējā saziņā, dalībniekiem paužot atšķirīgu redzējumu un piedāvājumu.</p> <p>Zina, ka diskusijai tiek noteikts konkrēts diskusijas priekšmets (par ko tiks runāts) un ka diskusijas sākumā dalībnieki izklāsta savu redzējumu.</p> <p>Izklāsta savu pozīciju par konkrēto problēmu un sniedz argumentus, kāpēc ir izvēlēta šāda pozīcija.</p> <p>Saskata atšķirības dalībnieku redzējumos (viedokļos un to argumentācijā). (1.1.5.)</p>

6. klase
140 stundas

1. temats

Ieteicamais stundu skaits: 16

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Leksikoloģija</p> <p>Vārdu krājuma diferenciacija. Mantotā un aizgūtā leksika Gūst priekšstatu par leksikas saistību ar konkrētiem vēsturiskiem apstākļiem. Izprot, kas ir mantotā leksika, aizgūtā leksika. Pēta aizgūtus vārdus no lībiešu valodas, slāvu, vācu valodas. Izprot svešvārdus kā aizgūtus vārdus, kurus lieto daudzās valodās un kuru skanējums ir līdzīgs. Izmanto svešvārdu vārdnīcas, tai skaitā digitālas, vārda nozīmes skaidrošanai. (3.1.2.)</p> <p>Apvidvārdi Izprot terminus <i>dialekts, izloksne</i>. Pēta savā dzimtā, novadā izplatītos apvidvārdus, to piederību noteiktam dialektam, izloksnei. Vingrinās motivēti lietot apvidvārdus kā stilistisku izteiksmes līdzekli. (3.1.2.)</p> <p>Sarunvaloda. Literārā sarunvaloda. Neliterārā sarunvaloda Izprot iemeslus, kāpēc literārajā sarunvalodā nelieto vienkāršrunas vārdus, vulgārismus. Pēta sarunvalodas lietojumu: kāda ir cilvēku ikdienas runa (ikdienas runa konkrētā reģionā, sociālā grupā un dažādās paaudzēs). (3.1.2)</p>	<p>Teksta satura uztvere un analīze</p> <p>Virsraksts Saprot, ka virsraksti var būt veidoti kā simbols, kā tēze, kā ziņojums un var būt atšķirīgi gan teikuma sintakses ziņā, gan valodas izteiksmes līdzekļu lietojumā. Uztver virsrakstā ietvertu saturiski konceptuālo informāciju (galveno domu, ideju, teksta veidošanas koncepciju). (2.1.1.)</p> <p>Temats Izprot, kā noteikt teksta tematu, atrodot un analizējot atslēgvārdus vai galvenos teikumus tekstā. Nosaka teksta tematu dažādiem teksta tipiem. (2.1.1.)</p> <p>Atslēgvārdi Saprot, pēc kādiem kritērijiem tiek izvēlēti atslēgvārdi. Izveido atslēgvārdu sarakstu, lai precīzi atklātu teksta saturu un temata virzību. (2.1.1.)</p> <p>Galvenā ideja Nosaka teksta galveno ideju. (2.1.1.)</p> <p>Atstāstīšana Veido izlases atstāstījumu, piemēram, pēc izvēles atstāstot vienu no sižeta līnijām vai arī izveidojot kāda tēla raksturojumu. (2.1.2.)</p>	<p>Valodas nozīme indivīda un sabiedrības dzīvē Saprot, ka valoda ir etniskas grupas kopības pazīme. Gūst priekšstatu par latviešu valodas izcelšanos un attīstību. Zina, kas ir <i>latgaliešu valoda</i> un <i>lībiešu valoda</i>, apzinās to mijiedarbību ar latviešu valodu. Saprot, kā veidojas valodu kontakti un kā valodas savstarpēji ietekmējas. Raksturo latviešu valodas nozīmi Latvijas sabiedrībā un dzimtās valodas nozīmi citu valodu apgūvē. (1.1.1.)</p> <p>Pareiza un raita lasīšana Pilnveido tehniku lasīšanas ātruma un precizitātes palielināšanai. Izmanto ātras lasīšanas paņēmienus – caurlūkošanu (iegūt vispārēju informāciju, atrast atsevišķas valodas vienības un teksta fragmentu) un pārlūkošanu (iegūt vispārēju priekšstatu par informācijas avotu – tēmu, virsrakstu, grafiskiem izcēlumiem u.c.), novērtējot informācijas avota lietderīgumu un izvēloties atbilstošu lasāmvielu. (1.1.3.)</p>

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Fonētika. Pareizrūna. Pareizrakstība</p> <p>Vārda izrunas un rakstības atšķirības Saprot, ka runas plūsmā citu skaņu ietekmē valodas skaņas var pārveidoties. Saskata vārdos izrunas un rakstības atšķirības, piemēram, svešvārdos (īso un garo patskaņu izruna un rakstība, piemēram, kino, bibliotēka). (3.1.3.)</p> <p>Patskaņu e, ē (šaurā un platā) lietojums Saprot šaurā un platā e, ē lietošanas nosacījumus. Ievēro šaurā un platā e, ē lietošanas nosacījumus precīzai vārdu izrunai. (3.1.3.)</p> <p>Patskaņa o, ō un divskaņa o [uo] lietojums Diferencē patskaņu o, ō un divskaņa o precīzu lietojumu izrunā. (3.1.3.)</p> <p>Līdzskaņu mija Izprot terminu <i>līdzskaņu mija</i>. Zina, kuri līdzskaņi var mīties un kuri līdzskaņi mijas ar līdzskaņu savienojumu lietvārda formās. Nosaka, kuros lietvārdos ir notikusi līdzskaņu mija. (3.1.4.)</p> <p>Līdzskaņu pārmaiņas priedēkļos Pareizi izrunā un raksta līdzskaņus priedēkļos, atrodot vārda pareizrakstības pārbaudes formas. (3.1.4.)</p> <p>Līdzskaņu pārmaiņas vārda beigās Pareizi izrunā un raksta līdzskaņus vārda beigās, atrodot vārda pareizrakstības pārbaudes formas. (3.1.4.)</p> <p>Līdzskaņu pārmaiņas saliktenos</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Radošā rakstīšana Uztver radošo rakstīšanu kā eksperimentu – lieto valodas spēles, stāstītāja perspektīvu maiņu, metaforas, spilgtas frāzes u.c. Raksta jaunrades darbu, piemēram, par attēlu, kurā ir divas vai trīs personas, un jāizdomā, kas notika pirms šīs attēlotās situācijas. (2.1.4.)</p>	<p>Izteiksmīga lasīšana Sagatavo tekstu izteiksmīgai lasīšanai – analizē teksta mērķi, galveno ideju, teksta uzbūvi; iejūtas personās, tēlos (arī dabas un priekšmetu); analizē teikumu saturu, atrodot galveno vārdu un sadalot teikumu loģiskās vienībās. Analizē priekšstatu gleznas (redzes, dzirdes utt.) tekstos, nosakot valodas līdzekļus, kas veido konkrētās gleznas, un sagatavo tās lasīt citiem priekšā. Izteiksmīgi lasa tekstu citiem priekšā pēc individuāla sagatavošanās laika. (1.1.3.)</p> <p>Lasīšanas kultūra Apzinās savas lasīšanas intereses, izvēlas sev atbilstošu lasāmvielu un mērķtiecīgi pilnveido lasītāja pieredzi. (1.1.3.)</p>

<p>Pareizi izrunā salikteņus un patstāvīgi izvēlas pārbaudes formas salikteņu pareizrakstības pārbaudei. (3.1.4.)</p> <p>Pareizrunas un pareizrakstības vārdnīca</p> <p>Patstāvīgi izmanto pareizrunas un pareizrakstības vārdnīcu, arī digitālo, pareizrunas un pareizrakstības pārbaudei. (3.1.4.)</p>		
---	--	--

3. temats

Ieteicamais stundu skaits: 24

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Morfēmika. Vārddarināšana. Morfoloģija</p> <p>Lietvārds, tā raksturojums</p> <p>Raksturo lietvārda lietojumu valodā un tā gramatiskās formas, nosakot iedalījumu pēc nozīmes, pēc pazīmēm – dzimte, skaitlis, locījums.</p> <p>Saskata teikumā nelokāmos lietvārdus.</p> <p>Izprot lietvārdu grupēšanu deklinācijās un nosaka lietvārda deklināciju.</p> <p>Pareizi loka 2. deklinācijas izņēmuma vārdus, 3. un 6. deklinācijas lietvārdus un iesaista tos teikumos.</p> <p>Saprot locījuma formā izteikto saturu un nozīmi (semantiskais saturs).</p> <p>Izprot atgriezenisko lietvārdu lietojumu valodā un ievēro to locīšanas īpatnības.</p> <p>Izprot kopdzimtes lietvārdu lietojumu valodā un ievēro to locīšanas īpatnības.</p> <p>Izprot vienskaitlinieku un daudzskaitlinieku lietojumu valodā un ievēro to locīšanas īpatnības. (3.1.6.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Publiskā runa. Pārlicināšanas runa</p> <p>Pēta pārlicināšanas runas uzbūvi, tai raksturīgās pazīmes ievadā, galvenajā daļā, nobeigumā, daļu funkcijas un sasaisti. (2.1.8.)</p> <p>Runas sagatavošana</p> <p>Sagatavo pārlicināšanas runu par aktuālu tematu, izmēģinot atsevišķus runas uzbūves modeļus, piemēram, problēma – cēloņi – risinājums.</p> <p>Iekļauj runā dažādus paņēmienus, piemēram, humoru, auditorijas uzmanības piesaistīšanai un noturēšanai. (2.1.8.)</p> <p>Pārlicinoša uzstāšanās</p> <p>Uzstājas ar iepriekš sagatavotu runu un iesaistās dialogā ar klausītājiem. (2.1.8.)</p> <p>Mērķtiecīgi lieto noteiktus runas intonācijas elementus – pauzi, intonatīvo skaļumu, loģisko akcentu, runas tempu un balss augstumu. (3.1.3.)</p>	<p>Apzināta lasīšana</p> <p>Lieto zināmos teksta uztveres paņēmienus un apgūst jaunus – sasaistīt saturiski nodalītas domas; veidot kopsavilkumu par teksta saturu; formulēt jautājumus par tekstu; izmantot palīglīdzekļus.</p> <p>Saprot teksta novērtēšanas paņēmienus: izprast valodas un formas pazīmes dažādos teksta veidos; sasaistīt informāciju no teksta ar savu pieredzi; pārbaudīt galveno apgalvojumu patiesumu.</p> <p>Lieto teksta satura iegaumēšanas paņēmienus: pārfrāzēt; veidot kopsavilkumu; vizualizēt teksta saturu.</p> <p>Argumentēti izsaka savas domas par izlasīto tekstu un iespējām izmantot iegūto informāciju. (1.1.3.)</p> <p>Informācijas kritiska atlase un vērtēšana</p> <p>Informācijas analīze</p> <p>Zina, kādus kritērijus (jautājumus) var izmantot, lai pārbaudītu informācijas satura ticamību un loģiku.</p>

<p>Īpašvārdu pareizrakstība Pareizi raksta īpašvārda nozīmē lietotus saliktus nosaukumus: laikrakstu un žurnālu nosaukumus; svētku un atceres dienu nosaukumus; valstu u.c. ģeogrāfiskos nosaukumus; debess ķermeņu nosaukumus; valsts iestāžu nosaukumus; organizāciju, iestāžu un uzņēmumu nosaukumus; goda nosaukumus. (3.1.4.)</p> <p>Morfēmika. Vārddarināšana Pilnveido zināšanas par lietvārdu darināšanu, morfēmu funkcijām un to lomām jaunās nozīmes izteikšanā. Saskata vārdu pāreju no citas vārdšķiras lietvārdos, piemēram, īpašības vārdu pāreju lietvārdos (piemēram, <i>vecāki</i> (brāļi) un (mani) <i>vecāki</i>). Saprot salikteņatvasinājumu darināšanu – saliktam celmam tiek pievienota vārddarināšanas galotne vai piedēklis, piemēram, laba sirds: <i>lab+sird+is</i>, <i>lab+sird+īb+a</i>. Pēta salikteņatvasinājumus literārajos tekstos un skaidro to nozīmi. Darina salikteņatvasinājumus atbilstoši radošajiem mācību uzdevumiem. (3.1.5.)</p>		<p>Kritiski analizē faktus un izteiktos viedokļus un sistematizē informāciju shēmās, modeļos, domu kartē. (1.1.9.)</p> <p>Informācijas avotu analīze Mērķtiecīgi meklē ticamus informācijas avotus – drukātos izdevumos un digitālajā vidē. Analizē informācijas avotus – vidi, kur publicēta informācija, un ziņas par autoru. Noformē atsauces par izmantotajiem informācijas avotiem (arī vizuālajiem). (1.1.9.)</p> <p>Informācijas vērtēšana Saprot, ka informācija var būt arī <i>viltus ziņa</i> – ietvert nepatiesu/nepilnīgu vēstījumu vai informāciju, neprecīzu statistiku un antizinātniskus apgalvojumus. Vērtē izteikto apgalvojumu patiesumu. (1.1.9.)</p> <p>Informācijas attēlošana vizuāli Saprot, kā veido informatīvas ilustrācijas, kādu informāciju tajās iekļauj. Izvēlas piemērotāko informatīvo ilustrāciju atbilstoši teksta tipam. (1.1.6.)</p>
---	--	---

4. temats

Ieteicamais stundu skaits: 20

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Morfēmika. Vārddarināšana. Morfoloģija</p> <p>Īpašības vārds, tā raksturojums Izprot īpašības vārdu ar noteikto un nenoteikto galotni lietojumu valodā.</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Apraksts Veido aprakstu par cilvēku vai citu dzīvu būtni, priekšmetu, parādību, minot novērotās ārējās</p>	<p>Saziņas situācija (temats, dalībnieki, nolūks, laiks un vieta, saziņas līdzekļi) Iesaistās reālās un modelētās saziņas situācijās, kad precīzi izvirzīts saziņas nolūks. Uztver sarunas partnera domas, vēlmes, ieceres,</p>

<p>Vingrinās lietot īpašības vārda formas ar noteikto un nenoteikto galotni, īpašu uzmanību pievēršot paplašinātajām galotnēm.</p> <p>Izprot īpašības vārda salīdzināmo pakāpju lietojumu.</p> <p>Veido īpašības vārdam salīdzināmās pakāpes un lieto īpašību un pazīmju salīdzināšanai teikumos.</p> <p>Izprot, ka salīdzināmās pakāpes neveido tiem īpašības vārdiem, kuru pazīmes vai īpašības nespēj pamazināties un palielināties.</p> <p>Izprot palīgvārdu <i>kā</i>, <i>nekā</i> un <i>par</i> lietošanu salīdzinājumu veidošanā.</p> <p>Raksturo īpašības vārdu un tā gramatisko formu, nosakot dzimti, skaitli, locījumu, salīdzināmo pakāpi un galotni. (3.1.6.)</p> <p>Raksta īpašības vārdus atbilstoši pareizrakstības normām, atrodot pārbaudes formu un/vai izmantojot pareizrakstības vārdnīcas, tai skaitā digitālās. (3.1.4.)</p> <p>Morfēmika. Vārddarināšana</p> <p>Pilnveido zināšanas par īpašības vārdu darināšanu, morfēmu funkcijām un to lomu jaunas nozīmes izteikšanā. (3.1.5.)</p>	<p>pazīmes, būtiskās īpašības un sniedzot to vērtējumu. (2.1.3.)</p> <p>Pēta dažādu tekstu tipu uzbūvi un saturu, nosaka kopīgās un atšķirīgās pazīmes.</p> <p>Veido aprakstam atbilstošu uzbūvi (ievadu, galveno daļu un nobeigumu).</p> <p>Veido galvenās daļas saturu, ievērojot kādu no teksta uzbūves principiem, piemēram, lokālo.</p> <p>Raksta aprakstu, nenovirzoties no temata, nepieļaujot ne sašaurinājumu, ne paplašinājumu. (2.1.4.)</p> <p>Sagatavošanās</p> <p>Veido piezīmes, strukturējot informāciju saistībā ar apraksta tematu un rakstīšanas mērķiem.</p> <p>Veido ideju sarakstu atbalstam rakstīšanas procesā. (2.1.3.)</p> <p>Plānošana</p> <p>Veido domu karti plānošanas procesā un izmanto refleksijas posmā, lai analizētu savu sagatavotību rakstīšanai.</p> <p>Apspiež savas idejas un plānojumu ar citiem, uzklauša un izvērtē pozitīvos un kritiskos ieteikumus. (2.1.3.)</p> <p>Rediģēšana</p> <p>Izvirza rediģēšanas mērķus.</p> <p>Rediģē un pilnveido savu tekstu, izmantojot zināšanas par teksta uzbūvi, ortogrāfiju un interpunkciju. (2.1.7.)</p>	<p>izprotot žestu un mīmikas lietojumu.</p> <p>Analizē saziņas darbības rezultātu – cik precīzi ir sasniegts nolūks, cik veiksmīga ir bijusi runa; kā precīzāk izmantot verbālos un neverbālos saziņas līdzekļus. (1.1.4.)</p> <p>Saziņas veidi pēc runas darbības. Rakstu runa</p> <p>Ievēro rakstu runā būtiskas pazīmes: domu saturīgums, valodas precizitāte, valodas pareizība, valodas skaidrība, valodas tēlainība, domu loģiskais saistījums.</p> <p>Izvēlas valodas līdzekļus atbilstoši rakstīšanas nolūkam, adresātam, saturam un teksta tipam. (1.1.6.)</p> <p>Mutvārdu runa</p> <p>Saprot, kā dažādās saziņas situācijas nosaka sarunvalodas, lietišķo, daiļliteratūras vai publicistiskā stila lietojumu.</p> <p>Izprot tematu, apzinās adresātu, plāno atbilstošu saturu un izvēlas valodas līdzekļus.</p> <p>Vērtē savas runas saturu un valodas līdzekļu izvēli.</p> <p>Pielāgo teksta saturu, uzbūvi, apjomu atbilstoši saziņas situācijai. (1.1.6.)</p>
--	---	--

5. temats

Ieteicamais stundu skaits: 24

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
Morfēmika. Vārddarināšana. Morfoloģija	Tekstveides process	Video sižets Skatās video sižetu par kādu problēmu, kā tās

<p>Skaitļa vārds, tā raksturojums Nosaka skaitļa vārda iedalījumu pēc nozīmes (pamata, kārtas), pēc morfēmiskā sastāva (vienkārši, salikteni, vārdu savienojumi), pēc lokāmības (lokāmi, nelokāmi). Saprot daļskaitļu un decimāldaļskaitļu lietojumu valodā. Loka skaitļa vārdus un tos iederīgi lieto teikumā. Pareizi saista lokāmos un nelokāmos skaitļa vārdus ar lietvārdu. Raksturo skaitļa vārdu un tā gramatisko formu, nosakot iedalījumu pēc nozīmes, sastāva, lokāmības, kā arī dzimti, skaitli, locījumu. (3.1.6.) Ievēro vienkāršu skaitļa vārdu, salikteņu, vārdu savienojumu, daļskaitļu un decimāldaļskaitļu pareizrakstību, izprotot skaitļa vārdu vārddarināšanas principus. (3.1.4.) Raksta skaitļa vārdus ar arābu un romiešu cipariem atbilstoši pareizrakstības normām. (3.1.6.)</p>	<p>Stāstīšana Veido stāstījumu, izmantojot noteiktus paņēmienus stāstījuma ievada un nobeiguma veidošanai, notikumu secībai, kas virza darbību, personu raksturošanai. Izprot ievada un nobeiguma nozīmīgumu stāstījumā un izmanto to veidošanas paņēmienus atbilstoši adresāta interesēm.</p> <p>Darbojošās personas Izprot kontrastu kā paņēmieni galvenās personas un pārējo personu raksturošanai, t.i., īpašību un raksturu atklāšanai.</p> <p>Notikumu (darbības) secība Izprot notikumu secības nozīmi un veido stāstījumu atbilstoši elementiem: ekspozīcijas/šķiršanās posms (informācija par tematu, konfliktu; nespēja dzīvot kā līdz šim; došanās ceļā; padomdevēji; “iekāpj” jaunajā pasaulē), galvenā daļa/pārbaudījumi (jauna pieredze un satraukums; konfrontācija ar pretspēlētājiem; riskanti piedzīvojumi; jāmaina raksturs; jāpamet piedzīvojumu pasaule); atrisinājums/mērķa sasniegšana (atgriešanās vai nonākšana pie mērķa; izšķirošā cīņa ar pretspēlētāju; balva par mērķa sasniegšanu). (2.1.2.)</p> <p>Valodas izteiksmes līdzekļi Veido teikumus, variējot ar teikumu garumu, vārdu kārtību un tos saistot tā, lai veidotos valodas ritms un paspilgtinātu darbību, notikumus. Pēta, kā, veidojot stāstus, valodas ritmu palīdz veidot grafiskais teksta izkārtojums (piemēram, rakstīt lieliem burtiem, izkārtot teikumus tā, lai rastos dramatisks noskaņa). (2.1.2.)</p>	<p>atspoguļošanā tiek izmantoti statistikas dati. Uztver tekstuālo un vizuālo informāciju, analizē sižetā ietvertu informāciju, tās nozīmīgumu. Uztver konfliktējošu informāciju, ja par kādu jautājumu viedokļi ir atšķirīgi, un izlemj, vai video sižetā tas iekļauts, lai piesaistītu skatītāju uzmanību. Izsaka savu viedokli par konkrētā video sižeta vēstījumu, tā aktualitāti un mērķi sniegt informāciju, lai palīdzētu skatītājiem pieņemt lēmumu. (1.1.2.)</p> <p>Saziņas veidi. Dialogs Saprot, kas jāievēro mērķtiecīgā dialogā, lai varētu sarunāties, saprasties un sadarboties. Saprot, kādi iemesli un mērķi liek izvēlēties konstruktīvu dialogu un kāda loma saziņas procesā ir saziņas saturam (ko vēlamies pateikt, kad runājam). Aktīvi klausās dialoga laikā, uztverot saturisko informāciju, runas veidu, runātāja emocijas un attieksmes, nosaka runātāja nodomus, mērķus un intereses. Iesaistās dialogā un izsaka savu, arī atšķirīgu, argumentētu viedokli, iecietīgi vērtē citu atšķirīgos viedokļus. (1.1.5.)</p> <p>Emociju izpausme saziņā Izsaka savu attieksmi un emocionālo vērtējumu saistībā ar notiekošo saziņas situācijā. Uztver saziņas situācijās emocionālos ietekmēšanas līdzekļus. Nosauc un raksturo emocijas ikdienas saziņas situācijās un literārajā tekstā, pamatojot savas domas ar konkrētiem piemēriem. (1.1.7.)</p>
--	--	---

		<p>E-saziņa Saprot, ka tiešsaistē ir iespēja sazināties mutiski un rakstiski, izteikt savas domas, veidot dialogu un izteikt emocijas. Pēta, kā tiek izteiktas emocijas un attieksme, ar kādiem līdzekļiem attēlo intonāciju, mīmiku, žestus, kā emocijzīmes izsaka pozitīvu un negatīvu vērtējumu. Ievēro valodas normas e-saziņā. (1.1.6.)</p>
--	--	---

6. temats

Ieteicamais stundu skaits: 24

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Morfēmika. Vārddarināšana. Morfolģija</p> <p>Vietniekvārds, tā raksturojums Zina, kādās grupās iedala vietniekvārdus pēc nozīmes un to funkcijām. Raksturo vietniekvārdu un tā gramatisko formu atbilstoši iedalījuma grupai. Nosaka vietniekvārdus teikumā un to piederību iedalījuma grupai. Izprot jautājamo, nenoteikto un attieksmes vietniekvārdu atšķirīgo lietojumu teikumā. Aizstāj citu vārdsšķiru vārdus (nomenus) ar piemērotiem vietniekvārdiem. Loka vietniekvārdus un tos atbilstoši lieto teikumā. (3.1.6.) Ievēro personu vietniekvārdu <i>tu</i> un <i>jūs</i>, piederības vietniekvārda <i>tavs</i> pareizrakstību lietišķajos rakstos (lielā sākumburta lietojums). Ievēro vietniekvārdu pareizrakstību, īpašu uzmanību pievēršot kopā un šķirti rakstāmiem vārdiem; pārbaudei izmanto pareizrakstības</p>	<p>Teksta veidi</p> <p>Lietišķie raksti Ielūgums Raksta ielūgumu atbilstoši norādītajai saziņas situācijai, ievērojot ielūguma satura, uzbūves, noformējuma un pareizrakstības nosacījumus. Raksta atbildi uz ielūgumu. Ievēro lietišķo etiķeti. (2.1.5.)</p> <p>Apsveikums Raksta apsveikumu atbilstoši norādītajai privātai un lietišķai saziņas situācijai, ievērojot apsveikuma satura, uzbūves, noformējuma un pareizrakstības nosacījumus. Ievēro lietišķo etiķeti. (2.1.5.)</p> <p>Lietišķa vēstule Izprot lietišķas vēstules nozīmi saziņā (vēstule kā dokuments, kurā tiek paziņots, lūgts, prasīts, jautāts). Raksta pēc parauga lietišķu vēstuli rokrakstā un e-vidē, ievērojot uzbūves elementus,</p>	<p>Formāla un neformāla saziņa. Saziņas kultūra Saprot, kā rakstiskā saziņa nodrošina sadarbību un kāpēc gan formālās, gan neformālās situācijās ir jāievēro noteikta etiķete. Prot rakstiskā saziņā sasniegt konkrētu mērķi, piemēram, pārliecināt, skaidrot, informēt u.tml., ievērojot saziņas kultūru. (1.1.8.)</p> <p>Filma Skatās spēlfilmu vai tās fragmentu, kurā vērojamas dažādas saziņas situācijas (formālas un neformālas). Saprot, ka vienu un to pašu stāstu/ notikumu/ problēmu/ ideju filmā var atspoguļot dažādi un katrs veids var atstāt citādu iespaidu uz skatītāju. Nosaka darbības laiku un vietu un izprot svarīgākos notikumus un tēlus. Pēta kino valodu, kā konkrētais stāsts ir nofilmēts, kāds ir operatora darbs (kameras, tuvplāni, vidējie plāni, kopplāni) un kāda ir montāža.</p>

<p>vārdnīcas, tai skaitā digitālās. (3.1.4.)</p>	<p>noformējumu un pareizrakstību. Ievēro lietišķo etiķeti. (2.1.5.)</p> <p>Teksta noformēšana Izprot atšķirības rakstzīmju lietojumā rokrakstā un digitālajā vidē. Pamato rakstzīmju lietojumu tekstā. Izmanto rakstzīmes sava teksta noformēšanā, ievērojot ortogrāfijas un interpunkcijas normas. Izmanto pasvītrojumu un izcēlumus nozīmīgākās informācijas akcentēšanai un/vai satura atklāšanai. (2.1.6.)</p>	<p>Uztver filmas emocionālo iedarbību un saprot filmas sižetu. Nosaka galveno informāciju un ideju un par to diskutē ar klases biedriem, paužot savas atziņas un attieksmi. (1.1.2.)</p> <p>Saziņas veidi. Diskusija Saprot, ka viedokļu apmaiņa diskusijā var izraisīt domstarpības, un par tām diskutē, izturoties ar cieņu. Saprot, ka diskusijas var būt gan produktīvas (prot iedziļināties oponenta viedokļos), gan neproduktīvas (vērsas neiecietīgi pret atšķirīgu redzējumu). Piedalās diskusijā, izsaka savu viedokli argumentēti, lai pārliecinātu oponentu par savu redzējumu. (1.1.5.)</p>
--	---	--

7. temats

Ieteicamais stundu skaits: 20

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Morfēmika. Vārddarināšana. Morfoloģija</p> <p>Apstākļa vārds, tā raksturojums Izprot apstākļa vārda vietas, laika, veida, mēra, cēloņa vai nolūka nozīmi. Saskata teikumā apstākļa vārdus un nosaka to iedalījumu pēc nozīmes. Izprot, ka apstākļa vārdi ir pirmatnīgi vai radušies no citu vārdšķiru formām un vārdu savienojumiem. Veido apstākļa vārdu salīdzināmās pakāpes un izmanto tās pazīmju salīdzināšanai. Nošķir vārdšķiru (īpašības un apstākļa vārdu)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Vēstījums Raksta vēstījumu par vairākiem notikumiem, to norises apstākļiem, galveno personu piedzīvoto (ko persona redzēja, dzirdēja, izjuta). (2.1.3.)</p> <p>Sagatavošanās Veido piezīmes, strukturējot informāciju saistībā ar tematu un rakstīšanas mērķiem. Veido ideju sarakstus atbalstam rakstīšanas procesā. (2.1.3.)</p> <p>Plānošana Veido domu karti plānošanas procesā un izmanto</p>	<p>Klausīšanās kā informācijas uztveres process Klausās ar interesēm un mācību saturu saistītu tekstu. Attīsta ieradumu uzmanīgi un mērķtiecīgi klausīties: saprast informāciju un noteikt teksta galveno ideju; raksturot un salīdzināt informāciju, veidot secinājumus; nošķirt svarīgo no mazsvarīgā, sakārtot noteiktā secībā vai veidā. (1.1.2.)</p> <p>Starpkultūru saziņa Pēta, kāda verbālā un neverbālā uzvedība ar atšķirīgu nozīmi pastāv dažādās kultūrās.</p>

<p>homoformas. Izprot atšķirību – teikuma loceklis <i>apstākļis</i> un vārdšķira <i>apstākļa vārds</i>. Lieto pareizu locījumu, saistot apstākļa vārdus ar lietvārdu, vietniekvārdu teikumā. (3.1.6.) Ievēro vienkāršu apstākļa vārdu, salikteņu un vārdu savienojumu pareizrakstību, īpašu uzmanību pievēršot līdzskaņu dubultojumiem vārdā; pārbaudei izmanto pareizrakstības vārdnīcas, tai skaitā digitālās. (3.1.4.)</p>	<p>refleksijas posmā, lai analizētu savu sagatavotību rakstīšanai. (2.1.3.) Plāno vēstījumam atbilstošu uzbūvi (ievadu, galveno daļu un nobeigumu). Plāno galvenās daļas saturu, ievērojot kādu no teksta uzbūves principiem, piemēram, lokālo. (2.1.4.) Apspiež savas idejas un plānojumu ar citiem, uzklauša un izvērtē pozitīvos un kritiskos ieteikumus. (2.1.3.) Rediģēšana Izvirza rediģēšanas mērķi. Vērtē vēstījumu, vai nav pamanāma novirzīšanās no temata, temata sašaurinājums vai paplašinājums. Rediģē un pilnveido savu tekstu, izmantojot zināšanas par teksta uzbūvi, ortogrāfiju un interpunkciju. (2.1.7.)</p>	<p>Veido sarunu (reālās vai modelētās situācijās) ar cilvēku, kas pieder atšķirīgai kultūrai par kultūras atšķirībām. (1.1.8.)</p>
---	--	--

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Leksikoloģija</p> <p>Vārda leksiskā nozīme. Viennozīmīgi un daudznozīmīgi vārdi. Tiešā un pārnestā nozīme. Izprot vārda daudznozīmību un funkcionalitāti dažādu stilu tekstos. Nosaka vārda nozīmi kontekstā. Analizē tiešā un pārnestā nozīmē lietotu vārdu lietderīgumu un efektivitāti dažādās saziņas situācijās. (3.1.1.)</p> <p>Vārdu grupas. Sinonīmi Izprot sinonīmiju kā bagātāko stilistisko sistēmu leksikā. Vingrinās lietot sinonīmus dažādās stilistiskās pozīcijās (zinātniskajās, lietišķajās, daiļliteratūras, sarunvalodas un vienkāršrunas). (3.1.1.)</p> <p>Frazeoloģismi Izprot frazeoloģisma lietojumu. Atšķir frazeoloģismu no brīvajiem vārdu savienojumiem. Skaidro frazeoloģismu nozīmes un lieto tos atbilstošā kontekstā. (3.1.1.)</p> <p>Valodniecības termini Zina, kā jēdzienus izsaka ar terminiem. Apkopo zināšanas par apgūtajiem valodniecības terminiem leksikoloģijā un vingrinās apzināti tos lietot. (3.1.1.)</p>	<p>Teksta satura uztvere un analīze</p> <p>Atslēgvārdi Vingrinās veidot atslēgvārdu sarakstus atbilstoši teksta apjomam, lai atklātu teksta saturu un idejas un izmantotu sava teksta plānošanas procesā. (2.1.1.)</p> <p>Atstāstīšana Raksta paplašināto atstāstījumu, piemēram, turpina atstāstāmā tekstā aizsākto domu. (2.1.2.)</p>	<p>Saziņas veidi pēc runas darbības. Rakstu runa Saprot, ka rakstos lietotā valoda atšķiras no runātās galvenokārt ar specifisku vārdu, vārdu formu un izteikumu struktūras izveidi un lietojumu, ka rakstītos valodas paveidus un to tipus var klasificēt pēc saziņas situācijas, to sociālajām funkcijām – zinātniskais, populārzinātniskais, lietišķais, publicistiskais, sarunvalodas un daiļliteratūras stils. (1.1.6.)</p> <p>Apzināta lasīšana Patstāvīgi sagatavojas teksta uztverei (aktivizē zināšanas par tēmu; prognozē, ko iegūs pēc izlasīšanas; izvirza lasīšanas mērķi un apzinās lasīšanas procesu saistībā ar teksta tipu). Izvēlas atbilstošus lasīšanas paņēmienus (apkopo teksta saturu; vizualizē teksta informāciju; raksturo domu gaitu un teksta uzbūvi, formulē secinājumus par teksta saturu un nolūku). Apzinās sapratnes problēmas un iegūst sev nepieciešamo informāciju. Izmanto teksta vērtēšanas paņēmienus – teksta veida valodas un formas pazīmes; teksta kritika; teksta ilustrācijas, attēli, diagrammas, grafiki. Izmanto informācijas avotus, lai pārbaudītu teksta satura patiesumu. Izmanto teksta iegaumēšanas paņēmienus (pārfrāzē un veido kopsavilkumu; vizualizē; komentē; fiksē savus iespaidus). (1.1.3.)</p>

		Informācijas attēlošana vizuāli Saprot, kas ir infografika jeb informatīvā ilustrācija un kā uztvert tajā ietvertu informāciju. Pēta dažādas infografikas, tajās iekļauto informāciju un ilustrācijas un analizē to izmantojumu. (1.1.6.)
--	--	---

2. temats

Ieteicamais stundu skaits: 14

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
Leksikoloģija Sarunvaloda. Literārā sarunvaloda. Neliterārā sarunvaloda. Izprot literārās valodas pazīmes (skaidra, precīza un pareizi artikulēta runa; gramatikas normu ievērošana; vārdu izvēle atbilstoši saziņas situācijai; runas intonatīvais veidojums un loģisko paužu atbilstība domas saturam un sarunas partnerim; secīgs domas izklāsts; saziņas situācijai un sarunas partnerim atbilstošs teksta veidojums). Nosaka atšķirības starp literārās un neliterārās sarunvalodas lietojumu. (3.1.2.) Pēta nemotivētu valodas līdzekļu lietojumu sarunvalodā un rakstu valodā (stereotipiskie valodas līdzekļi, modes vārdi, parazitvārdi, vārdu nozīmes neizpratne). (3.1.6) Leksikas lietojums formālā un neformālā saziņā Pēta valodas līdzekļu lietojumu formālās (lietišķas attiecības starp runas dalībniekiem) un neformālās (brīva, nepiespiesta saziņa, ko neregulē stingras normas un tradīcijas) saziņas	Tekstveides process Publiskā runa Runas sagatavošana Sagatavo runu sevišķām vajadzībām, piemēram, jubilejām, godināšanai, dāvanu pasniegšanai, ievērojot saziņas situācijas nosacījumus un vingrinoties izmantot jokus un humoru. Sagatavo informatīvu runu, izmantojot saziņas situācijai atbilstošo runas galvenās daļas plānošanas paņēmienus, piemēram, no detaļām uz veselo vai otrādi; no vienkāršā uz sarežģīto; par – pret – kopsavilkums. (2.1.8.) Pārliecinoša uzstāšanās Uzstājas ar iepriekš sagatavotu runu, pārvarot uztraukumu un kā atbalstu sev izvēloties kādu no paņēmieniem – runas plāns, konspekts, atslēgvārdu saraksts. (2.1.8.)	Saziņas veidi pēc runas darbības. Mutvārdu runa Zina, ka publiskā runa ir literārās valodas normām atbilstoša mutvārdu runa, ko lieto publiskajā saziņā. Pēta, kā publiskās runas iezīmes (mērķtiecība, saprotamība, dzirdamība, atbilstība klausītāju interesēm, zināšanām un vajadzībām) izpaužas noteiktās saziņas situācijās. (1.1.6.) Saziņas veidi. Monologs Zina, ka monologs ir vienas personas runa, kas adresēta pašam runātajam vai netiešam adresātam un nav virzīta uz sarunas partnera atbildes reakciju. (1.1.5.)

<p>situācijās. (3.1.2.)</p> <p>Stilistika un valodas kultūra</p> <p>Zina galvenos faktorus, kas nosaka stilu savdabību (adresāts, temats, mērķis, satura specifika, izteiksmes līdzekļi).</p> <p>Pēta valodas izteiksmes līdzekļu atlasī (neitrāli, emocionāli ekspresīvi) atbilstoši saziņas situācijai. (3.1.2.)</p>		
---	--	--

3. temats

Ieteicamais stundu skaits: 8

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Fonētika. Pareizrūna. Pareizrakstība</p> <p>Runas intonācija</p> <p>Saprot loģiskās pauzes lietošanas nozīmi teikuma izrunā starp vārdiem un starp teikumiem tekstā. Ievēro teikuma intonācijas, skaidri izrunā visus teikumā esošos vārdus un runā tā, lai klausītājs uztvertu teikuma saturu. (3.1.3.)</p> <p>Žestu valoda</p> <p>Zina, ka žestu valoda ir valoda, kuras zīmju sistēmu veido žesti un mīmika.</p> <p>Saprot, ka žesti ir viens no ekspresīvākajiem, daudzveidīgākajiem un visvairāk pielietojamiem neverbālās saziņas zīmju elementiem.</p> <p>Saprot, ka mīmika ir visizteismīgākā neverbālā zīmju sistēma un vismazāk pakļaujas apziņas kontrolei.</p> <p>Pēta žestu lietojumu runas procesā – kā pastiprina vai mazina vārda un teiktā nozīmību; kādi žesti atspoguļo runātāja emocionālo stāvokli un jūtas u.tml.</p> <p>Pēta, kā mīmiskā ekspresija atspoguļo un ļauj</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Stāstīšana</p> <p><i>Stāsta stāstus</i> atbilstoši stāstījuma nolūkam un adresātam, izmantojot noteiktus paņēmienus.</p> <p>Analizē stāstījumus – nolūku, noskaņu, personas, notikumu cēloņus un sekas, valodas izteiksmes līdzekļus. (2.1.2.)</p> <p>Stāstījuma nolūks un materiāla atlase</p> <p>Izprot stāstījuma nolūku un stāstījuma elementu izvēli atbilstoši adresātam.</p> <p>Vingrinās atrast un atlasīt nepieciešamo informāciju atbilstoši stāstījuma nolūkam. (2.1.2.)</p> <p>Darbojošās personas</p> <p>Saprot, ka personām raksturu veido, balstoties uz kādu kaislību, piemēram, grib kļūt par mākslas darbu kolekcionāru, ka personas motivācija noteiktos apstākļos nosaka rīcību un izjūtas var mainīties, pieņemot dažādus lēmumus. (2.1.2.)</p> <p>Notikumu (darbības) secība</p> <p>Saprot, kādā secībā izkārtot notikumus, piemēram, pēc personas ceļojuma posmiem</p>	<p>Saziņas situācija (temats, dalībnieki, nolūks, laiks un vieta, saziņas līdzekļi)</p> <p>Izprot saziņas procesu ne tikai kā informācijas nodošanu, bet arī kā klausīšanos – informācijas uztveri, sapratni un atgriezeniskās saites jeb atbildes sniegšanu.</p> <p>Analizē, kā saziņas situāciju ietekmē valodas lietotāju uzvedība un valodas līdzekļu izvēle.</p> <p>Iesaistās saziņas situācijās un analizē apstākļus, kuros norisinās saziņa, un nosacījumu kopumu, kas ietekmē un virza saziņas procesu. (1.1.4.)</p> <p>Saziņas kultūra</p> <p>Zina, ka saziņas situācijās jāievēro verbālās un neverbālās uzvedības noteikumu un normu kopums.</p> <p>Ievēro saziņā runas etiķetes un runas uzvedības normas sasveicinoties, atvadoties, izsakot pateicību, lūgumu, uzaicinājumu, atteikumu un komplimentu. (1.1.4.)</p>

noteikt pārdzīvojuma un emociju stāvokļus, ko izraisa saziņas situācija, informācijas saturs vai saziņas partneris. (3.1.3.)	(Propa modelis), lai piesaistītu lasītāja/klausītāja uzmanību. (2.1.2.)	
--	---	--

4. temats

Ieteicamais stundu skaits: 10

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Grafēmika un ortogrāfija</p> <p>Vārdu koprakstījums un šķirtrakstījums Saprot, ka koprakstījums un šķirtrakstījums atspoguļo noteiktus procesus valodas leksikas sistēmā. Zina nosacījumus, kad vārdus raksta kopā vai šķirti, kad lieto paralēlvariantus. Ievēro vārdu pareizrakstību. (3.1.4.)</p>	<p>Teksta veidi</p> <p>Lietiškie raksti Ielūgums Saskata atšķirības starp privāta un oficiāla rakstura ielūgumu. Patstāvīgi raksta ielūgumu dažādiem adresātiem. (2.1.5.) Apsveikums Saskata atšķirības starp privāta un oficiāla rakstura apsveikumu. Patstāvīgi raksta apsveikumu dažādiem adresātiem. (2.1.5.)</p> <p>Teksta noformēšana Pēta rakstzīmju lietojumu dažādās saziņas situācijās. Vingrinās noformēt savu tekstu atbilstoši saziņas situācijai. (2.1.6.)</p>	<p>Formāla un neformāla saziņa Saprot, ko nozīmē jēdziens <i>paštēls</i>, kas atkarībā no izturēšanās saziņas situācijā, no attieksmes pret saziņas partneri un izvēlētajiem valodas līdzekļiem var izveidoties gan pozitīvs, gan negatīvs. Vingrinās lietot verbālās izpausmes veidus formālās un neformālās saziņas situācijās, kas veido pozitīvu paštēlu – pieklājības frāzes, komplimentus, pateicību, novēlējumu u. tml. (1.1.8.)</p> <p>Saziņas kultūra digitālajā vidē Saprot, ka saziņā digitālajā vidē, piemēram, e-klasē, un citos sociālajos tīklos, ir jāievēro saziņas kultūra. Saprot, ka, rakstot elektronisko vēstuli, ir jāpievērš uzmanība uzrunas lietojumam, vēstules parakstam, informācijas apmaiņai (īsi, konkrēti, nenovirzoties no tēmas) un laikus jāsniedz atbildes uz saņemtajiem ziņojumiem. Raksta elektronisko vēstuli, ievērojot saziņas kultūru konkrētajā saziņas situācijā. (1.1.8.) Pēta runas uzvedību jauniešu sarakstē digitālajā vidē un analizē savstarpējās attieksmes dažādās saziņas situācijās. (1.1.6.)</p>

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Morfēmika. Vārddarināšana. Morfoloģija.</p> <p>Vārddarināšana Pēta sakarības, kā vārddarināšana maina vārda nozīmi. Saskata, kas ir kopīgs un atšķirīgs latviešu un citu tautu pasaules uztverē vārddarināšanas līmenī. Izmanto etimoloģijas vārdnīcu. (3.1.5.)</p> <p>Darbības vārds, tā raksturojums Pareizi lieto tiešos un atgriezeniskos darbības vārdus. Raksturo darbības vārda gramatiskās kategorijas (laiks, skaitlis, persona, konjugācija). Izprot darbības vārdu lietojuma nozīmi darāmajā un ciešamajā kārtā un piecās izteiksmēs. Pēta darbības vārda formas un saturiskās nianse katrā izteiksmē un izteiksmju stilistisko lietojumu sarunvalodā un rakstu valodā. Izprot īstenības izteiksmes vienkāršo un salikto laiku veidošanu darāmajā kārtā un ciešamajā kārtā. Pēta pavēles izteiksmes lietojumu sarunvalodā un rakstu valodā. (3.1.6.)</p> <p>Divdabis Izprot divdabja lietojuma nozīmi valodā. Izprot divdabja iedalījumu un lietošanas nosacījumus. Pēta divdabju salīdzināmās pakāpes un to lietojumu. Lieto pareizi divdabju formas. (3.1.6.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Radošā rakstīšana Saprot, ka radošā rakstīšana palīdz iedziļināties savās domās un pieredzē. Aktivizē savu iztēli un fantāziju, izmantojot dažādus apgūtos vingrinājumus un paņēmienus. Raksta jaunrades darbu, piemēram, identificējoties ar kādu priekšmetu un izstāstot piedzīvojumu <i>es</i> formā. (2.1.4.)</p> <p>Autora valodas stils Vingrinās izvēlēties valodas stilu, lai atspoguļotu personas pasaules uztveri. (2.1.2.)</p>	<p>Valoda kā etniskās un pasaules kultūras izziņas līdzeklis Saprot valodu kā kultūras sastāvdaļu un tās nozīmi etniskās identitātes saglabāšanā un starpkultūru dialoga veidošanā. Saprot valodas situāciju Latvijā. (1.1.1.)</p> <p>Emociju izpausmes saziņā Identificē emociju izpausmes verbāli un neverbāli. Pēta dominējošās emocijas un attieksmi saziņas situācijās – kā saziņas partneris jūtas, kādas ir viņa emocijas, kāda ir viņa attieksme pret tematu un partneri un pret notiekošo kopumā. (1.1.7.)</p> <p>Starpkultūru saziņa Pēta, kā dažādās kultūrās verbāli un neverbāli izsaka emocijas. Izprot sarunas partnera emocijas, viņa redzējumu saziņas situācijā un izskaidro sarunas partnera izturēšanos, iedomājoties sevi sarunas partnera vietā. (1.1.8.)</p>

6. temats

Ieteicamais stundu skaits: 12

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Sintakse. Interpunkcija</p> <p>Teikuma locekļi Zina vienkāršu un saliktu teikuma locekļu pazīmes. Nosaka vienkāršus un saliktus teikuma locekļus teikumā. Gūst priekšstatu par pielikumu un tā lietojumu teikumā. Gūst priekšstatu par vienlīdzīgiem teikuma locekļiem saistījumā ar vispārinošo vārdu. (3.1.7.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Teksta uzbūve Saprot dažādu tekstu tipu (pārsprieduma un argumentētās esejas) uzbūves īpatnības, to kopīgās un atšķirīgās pazīmes. Izprot galvenās daļas iespējamās izkārtojuma principus – parciālais (daļu vienības) princips un kauzālais (cēloņsakarību) princips. Gūst priekšstatu par argumentētās esejas uzbūves veidošanas nosacījumiem (ievada teikumu saturs, galvenās daļas trīs rindkopas, nobeiguma secinājumi). (2.1.4.)</p>	<p>Apzināta lasīšana Patstāvīgi sagatavojas teksta uztverei (aktivizē zināšanas par tēmu; prognozē, ko iegūs pēc izlasīšanas; izvirza lasīšanas mērķi un apzinās lasīšanas procesu saistībā ar teksta tipu). Izvēlas atbilstošus lasīšanas paņēmienus (apkopo teksta saturu; vizualizē teksta informāciju; raksturo domu gaitu un teksta uzbūvi, formulē secinājumus par teksta saturu un nolūku). Apzinās sapratnes problēmas un iegūst sev nepieciešamo informāciju. Izmanto teksta vērtēšanas paņēmienus – teksta veida valodas un formas pazīmes; teksta kritika; teksta ilustrācijas, attēli, diagrammas, grafiki. Izmanto informācijas avotus, lai pārbaudītu teksta satura patiesumu. Izmanto teksta iegaumēšanas paņēmienus (pārfrāzē un veido kopsavilkumu; vizualizē; komentē; fiksē savus iespaidus). (1.1.3.)</p> <p>Lasīšanas kultūra Mērķtiecīgi iesaistās lasīšanas pasākumos klasē, lasot savām interesēm atbilstošu literatūru un daloties ar savām pārdomām. (1.1.3.)</p>

7. temats

Ieteicamais stundu skaits: 10

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
Sintakse. Interpunkcija	Tekstveides process	Klausīšanās kā informācijas uztveres process

<p>Salikts teikums Lieto terminus <i>vienkāršs teikums</i> un <i>salikts teikums</i>. Izprot teikumu kā teksta pamatvienību un teikumu uzbūves svarīgākās pazīmes. Pēta sintaktiskos sakarus starp salikta teikuma daļām: sakārtojums un pakārtojums. (3.1.8.)</p>	<p>Pārspriedums Izprot, kas raksturīgs pārspriedumam kā teksta tipam – secīgi, argumentēti tiek atklātas pārdomas par kādu jautājumu, izsakot vērtējumu un secinājumus. Izprot pārsprieduma elementus (apgalvojums, pierādījums, secinājums), to savstarpējo saistību. Izveido apgalvojumu par pārsprieduma priekšmetu, pierāda to un beigās izdara secinājumus. Raksta pārspriedumu par konkrētu tematu, vingrinoties pamatot savu viedokli dažādos veidos. (2.1.3.)</p> <p>Sagatavošanās Izmanto informācijas avotus, precīzi un rūpīgi izvēlas faktus, piemērus, kas ir nozīmīgi saistībā ar rakstu darba tematu un savu pozīciju. (2.1.3.)</p> <p>Plānošana Izmanto domu karti plānošanas procesā un refleksijas posmā, lai analizētu savu sagatavotību rakstīšanai. (2.1.3.)</p> <p>Rediģēšana Rediģē tekstu, analizējot argumentāciju – kā argumenti, pierādījumi, piemēri aizstāv izvēlēto pozīciju un kā var uzlabot konkrētas vietas tekstā. Sagatavo konstruktīvus ieteikumus cita autora teksta pilnveidošanai. (2.1.7.)</p>	<p>Saprot, kas raksturīgs vispārējās jeb globālās un izlases jeb selektīvās klausīšanās veidiem un kādās saziņas situācijās tos izmanto. Klausās, koncentrējot uzmanību uz dzirdētās informācijas uztveri kopumā, tās saturu un galveno ideju. Klausās, koncentrējot uzmanību tikai uz konkrētu informāciju, piemēram, atsevišķiem valodas aspektiem. Izsaka un pamato savu viedokli par dzirdēto informāciju. (1.1.2.)</p> <p>Informatīvs raidījums Skatās informatīvu raidījumu par kādu nozīmīgu kultūras notikumu. Zina, ka informatīvs raidījums ir veidots ar tehniskiem līdzekļiem, izmantojot noteikta apjoma materiālu. Vingrinās uztvert raidījuma struktūru, raidījuma vadīšanas stilu, vadītāja un viesu verbālās un neverbālās saziņas lietojumu. Veido secinājumus par galveno vēstījumu (informāciju), mēģinot analizēt arī raidījuma audiovizuālo vēstījumu un raidījuma mērķus. (1.1.2.)</p>
---	---	--

8. temats

Ieteicamais stundu skaits: 13

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
Sintakse. Interpunkcija	Teksta satura uztvere un analīze	Saziņas veidi. Diskusija Skatās diskusiju par jauniešu problēmām.

<p>Citas personas runas un domu atspoguļojums valodā. Tiešā runa. Netiešā runa Pēta, kā runā atstāsta vai precīzi atkārtoti citas personas teikto. Zina, ka netiešā runa ir personas izteikuma atstāstījums palīgteikuma veidā. Vingrinās pārveidot netiešo runu par tiešo runu un otrādi. Iesaista tekstā teikumus ar tiešo runu un netiešo runu. (3.1.7.) Lieto atbilstošas pieturzīmes teikumos ar tiešo runu.(3.1.8.)</p>	<p>Saprot, ka teksts ietver informāciju, kuras uztvere ir atkarīga no lasītāja/klausītāja zināšanām un pieredzes. Analizē teksta saturā ietvertu informāciju (faktus, notikumus, procesus), izmantojot atslēgvārdus, grafiskos līdzekļus, lai atbildētu uz jautājumiem – par ko ir konkrētais teksts. Analizē tekstā ietvertos autora uzskatus, pasaules redzējumu, lai noteiktu teksta galveno ideju. (2.1.1.)</p> <p>Tekstveides process</p> <p>Radošā rakstīšana Vingrinās izteikties līdzībās (analoģija) un veidot metaforas. Raksta jaunrades darbu, piemēram, identificējas ar vairākiem tēliem un veido dialogu. (2.1.4.)</p>	<p>Saprot, ka diskusija ir kādas strīdīgas, neviennozīmīgas tēmas publiska apspriešana, kurā var sastapties gan līdzīgi, gan diametrāli pretēji viedokļi. Saprot, ka diskusija veidojas tad, ja tās dalībnieki izturas ar cieņu viens pret otru, un ka saruna attīstās, ja viens otrā klausās. Uztver diskusijas saturu, dažādos viedokļus, pretrunas un secina, kāds ir konkrētās diskusijas rezultāts un ietekme. (1.1.2.)</p> <p>Iesaistīties diskusijā Saprot, kā notiek pretēju viedokļu sadursmes (strīdi) un kāpēc nepieciešams gan pateikt, ko pats domā, gan iedziļināties, ko domā citi. Pēta destruktīvas diskusijas un mēģina saprast atšķirības – strīdēties vai sarunāties; uzvarēt vai vienoties; pārliecināt vai saprasties. Izvērtē savas prasmes iesaistīties diskusijā. (1.1.5.)</p>
--	---	--

9. temats

Ieteicamais stundu skaits: 10

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Sintakse. Interpunkcija</p> <p>Saprot, ka pieturzīmes parāda teksta un teikuma daļu gramatisko saistījumu un dalījumu. Zina, ka latviešu valodā lieto atsevišķās pieturzīmes (punkts, izsaukuma zīme, jautājuma zīme, semikols, kols, komats un domuzīme). Zina, ka latviešu valodā lieto pāru pieturzīmes (iekavas, pēdiņas, noteiktās nozīmēs arī komati un domuzīmes). Pēta pieturzīmju lietojumu tekstā. (3.1.8.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Argumentētā eseja Izprot, kas raksturīgs argumentētai esejai kā teksta tipam – precīzi strukturēts, argumentēti pamatots autora viedoklis par izvēlēto tematu un pierādīta izvirzītā tēze (apgalvojums). Izprot terminus <i>arguments, tēze, secinājums, atziņa</i>. Raksta argumentēto eseju. (2.1.3.)</p> <p>Sagatavošanās</p>	<p>Saziņas veidi. Dialogs Pilnveido prasmi aktīvi klausīties dialoga laikā, uztverot saturisko informāciju, kā runā (piedāvātās attiecības), runātāja emocijas un attieksmes, nosakot runātāja nodomus, mērķus un intereses. Pilnveido prasmi izteikt savu viedokli tā, lai būtu iespējama saruna ar citiem un saprašanās un tikt skaidrībā ar viedokļu atšķirībām, kam piekrist un kam nepiekrist. (1.1.5.)</p>

	<p>Analizē argumentētās esejas tematu un izvēlas savu pozīciju, par kuru vēlas pārliecināt. Izmanto informācijas avotus un izvēlas faktus, piemērus, kas nozīmīgi saistībā ar tematu un izvēlēto pozīciju.</p> <p>Pārbauda literatūras avotus, autorus, ja tiks izmantota šāda informācija. (2.1.3.)</p> <p>Plānošana</p> <p>Plāno argumentēto eseju, ievērojot noteikto teksta uzbūvi.</p> <p>Izvēlas galvenos argumentus, piemērus un faktus un izkārt argumentus esejas uzbūvē. (2.1.3.)</p> <p>Rediģēšana</p> <p>Rediģē tekstu pēc argumentētās esejas vērtēšanas kritērijiem (temata izpratne, izklāsta secīgums un satura atbilstība tematam, argumentu izvēle, jēdzienu lietojums, avotu norāde, vārdu krājums, stils, pareizrakstība). (2.1.7.)</p>	<p>Intervija</p> <p>Klausās vai skatās interviju ar jauni, kas attīstījis savu talantu un guvis sasniegumus kādā jomā.</p> <p>Uztver informāciju, analizējot intervijas jautājumus – kāda ir jautājumu secība; kāds ir pirmais jautājums; kā tiek izmantoti slēgtie un atvērtie jautājumi; vai jautājums ir iepriekš sagatavots vai radies dabiski intervijas gaitā; vai tiek uzdoti nozīmīgi jautājumi; vai tiek uzdoti neērtie jautājumi.</p> <p>Secina, par ko intervija liek domāt klausītājam/skatītājam un kā tā atklāj intervējamā personību. (1.1.2.)</p>
--	---	--

8. klase
105 stundas

1. temats

Ieteicamais stundu skaits: 10

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Leksikoloģija</p> <p>Vārda leksiskā nozīme. Viennozīmīgi un daudznozīmīgi vārdi. Tiešā un pārnestā nozīme Pēta vārda daudznozīmību, analizē vārdu nozīmes un izraugās saziņas situācijās nozīmes ziņā piemērotāko vārdu. (3.1.1.)</p> <p>Vārdu grupas. Sinonīmi. Antonīmi. Homonīmi. Homoforamas Analizē sinonīmu, antonīmu, homonīmu (homoforamu) lietojumu tekstā. (3.1.1.)</p> <p>Frazeoloģismi Nosaka frazeoloģismus tekstā. Atšķir frazeoloģismu un idiomu. Pēta specifiskās idiomu nozīmes, to lietojuma stilistiskos un kultūras aspektus. Lieto frazeoloģiskus salīdzinājumus, no literāriem darbiem pārņemtus teicienus mutvārdos un rakstos. (3.1.1.)</p> <p>Valodniecības termini Izprot apgūtos valodniecības terminus un apzināti tos lieto. (3.1.1.)</p>	<p>Teksta satura uztvere un analīze</p> <p>Atslēgvārdi Saprot, ka pēc atslēgvārdiem var novērtēt tekstu, var dažādi prezentēt teksta nozīmi – svarīgākie, kas veido galveno nozīmi; otrā līmeņa, kas paskaidro galveno informāciju un ietver argumentāciju; informatīvie, kas ietver valodas kodu (gramatisko vai semantisko) un sniedz informāciju. Izvēlas atslēgvārdus savam tekstam un skaidro, ko tie atklāj par tekstu. (2.1.1.)</p> <p>Atstāstīšana Atstāsta tekstu, rakstot kinoscenāriju (darbība notiek tagadnē; teksts tiek papildināts; teksts, ko nevar filmēt ar kameru un ieskaņot, tiek atmests). (2.1.2.)</p>	<p>Saziņas veidi pēc runas darbības. Rakstu runa Saprot, ka rakstu runai ir izteikti individuāls raksturs tās monoloģiskuma dēļ, ka rakstītājs ir atbildīgs par saturu, ko viņš izsaka atbilstoši stilam un teksta tipam. Precīzi izsaka savas domas, precīzi lieto valodas izteiksmes līdzekļus atbilstoši valodas stilam konkrētā saziņas situācijā. (1.1.6.)</p> <p>Informācijas attēlošana vizuāli Saprot infografikas veidošanas procesu – kā atlasīt datus, kā sakārtot datus, kā vizualizēt datus un kā pārliecināties par to mērķtiecīgumu un emocionālo iedarbību saziņas situācijā. Vingrinās atrast piemērotus veidus informācijas vizualizēšanai – salīdzināšanai, parādot sadalījumu, izskaidrojot veseluma daļas, tendences laika gaitā. (1.1.6.)</p> <p>Apzināta lasīšana Patstāvīgi sagatavojas teksta uztverei. Izvēlas atbilstošus lasīšanas paņēmienus – raksturot teksta uzbūvi; vizualizēt teksta saturu un uzbūvi. Detalizēti pēta tekstu pēc norādītajiem aspektiem. Novērtē tekstu – teksta veidam piemērotu valodas līdzekļu lietošana; salīdzina tekstus par vienu tematu; izmanto citus informācijas avotus, lai pārbaudītu teksta satura patiesumu. Izmanto teksta iegaumēšanas paņēmienus –</p>

		vizualizēt; ekscerpēt; citēt; komentēt. Selektīvi lasa tekstus par vienu tematu. (1.1.3.)
--	--	--

2. temats

Ieteicamais stundu skaits: 10

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Leksikoloģija</p> <p>Sarunvaloda. Literārā sarunvaloda. Neliterārā sarunvaloda Saklausa un analizē sarunvalodā ne tikai leksiskas (piemēram, dialekta ietekme), bet arī gramatiskas pazīmes (piemēram, ātrrunas ietekme). (3.1.2.) Leksikas lietojums formālā un neformālā saziņā Izprot valodas līdzekļu lietojumu formālajā un neformālajā saziņā. Pēta kopīgās un atšķirīgās pazīmes formālajā un neformālajā saziņā. Izvēlas leksiku atbilstoši saziņas situācijai. (3.1.2.) Stilistika un valodas kultūra Zina stilu pazīmes un prot tos atšķirt saziņas situācijās. Identificē literārās valodas normu pārkāpumus saziņas situācijās, aizstāj neliterāros vārdus un frāzes ar literārās valodas leksiskajiem un stilistiskajiem ekvivalentiem. (3.1.2.) Pēta, kā tiek lietots vienas un tās pašas morfēmas vai formas kā stilistisks izteiksmes līdzeklis literārajos tekstos. (3.1.6.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Publiskā runa Runas sagatavošana Izprot pārliecināšanas runas īpatnības un argumentācijas veidus. Sagatavo pārliecināšanas runu par kādas problēmas risinājumu un iedvesmo aktīvai rīcībai, izvēloties secīgo modeli (piesaistīt uzmanību, norādīt vajadzību, piedāvāt priekšlikumu, parādīt kontrastu, ja problēma netiks risināta, norādīt, kas darāms). Pārliecināšana uzstāšanās Uzstājas ar iepriekš sagatavotu runu, izvēloties atbilstošus vizuālos līdzekļus, uzskates līdzekļus, ilustratīvo materiālu. Izvēlas runas tehniku – dikciju, balss skaļumu, runas tempu, pauzes – atbilstoši saziņas situācijai. (2.1.8.)</p>	<p>Saziņas veidi pēc runas darbības. Mutvārdu runa Izprot publiskās runas uzbūvi – pastāstīt par savu nolūku un īsi paskaidrot savu uzdevumu, pamatot izraudzītās tēmas aktualitāti, pierādīt (pārliecināt) un īsi noslēgt ar informāciju par paredzamo rezultātu (nākamo soli vai rīcības plānu). Izsaka savas domas, viedokli, nostāju par dažādiem tematiem. Atbild uz jautājumiem. (1.1.6)</p> <p>Emociju izpausmes saziņā Analizē, kā savstarpējā saziņā saturs, izteiksmes veids ietekmē saziņas emocionālo fonu un ietekmē saziņas procesu un rezultātu. Saprot, kāda nozīme ir emocionālajai drošībai saziņas situācijā. Raksturo verbālās (ko mēs sakām) un neverbālās emociju izpausmes (ko mēs rādām) saziņas situācijā un iemeslus, kas tos nosaka. (1.1.7.)</p> <p>Saziņas veidi. Monologs Saprot, ka stāstījumam ir noteiktas pazīmes – secīgums, tēlainība, izteiksmīgums, patstāvība, atbilstošs vārdu krājums un teikumu gramatiskā uzbūve. Veido stāstījumu par savu pieredzi, ievērojot saziņas situācijas nosacījumus. (1.1.5.)</p>

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Fonētika. Pareizrūna. Pareizrakstība</p> <p>Runas intonācija Zina loģisko paužu lietošanas pamatlikumus (pauzes tur, kur tekstā ir pieturzīmes; starp vienlīdzīgiem teikuma locekļiem; teikumā vietās, kur kāds izlaists vārds; garākos teikumos pauzes sadala vārdus grupās neatkarīgi no pieturzīmēm). Lieto mērķtiecīgi runā loģiskas pauzes starp vārdiem un vārdu grupām. (3.1.3)</p> <p>Žestu valoda Pēta sev raksturīgos žestus (roku kustības, galvas kustības, ķermeni) sarunās ar klases biedriem, ar ģimenes locekļiem un pārdomā, no kuriem nevēlamiem žestiem ir jāatbrīvojas un kurus savukārt ir nepieciešams izkopt. Saprot, ka acis (skatiens) ir universāls, tiešs un operatīvs saziņas līdzeklis. Pēta saziņas partnera emocionālās ekspresijas un neverbālos signālus un mēģina secināt, kā tas palīdz noteikt būtiski atšķirīgas runas saturā nianšes. (3.1.3.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Stāstīšana <i>Stāsta stāstus</i> atbilstoši stāstījuma nolūkam un adresātam, izmantojot noteiktus paņēmienus. Analizē stāstījumus – nolūku, noskaņu, personas, notikumu cēloņus un sekas, valodas izteiksmes līdzekļus. (2.1.2.)</p> <p>Stāstījuma nolūks un materiāla atlase Atrod nepieciešamo informāciju atbilstoši stāstījuma nolūkam un izvēlētajiem stāstījuma elementiem. (2.1.2.)</p> <p>Darbojošās personas Saprot, ka personu raksturiem var piemist arī duāla daba (vienā personā apvienoti divi atšķirīgi raksturi), kas ietekmē rīcību un izjūtas. (2.1.2.)</p> <p>Notikumu (darbības) secība Saprot, kā veidot notikumus hronoloģiski, ar atpakaļejošu laiku, ar atskatu pagātnē un ieskatu nākotnē, lai atspoguļotu cēloņus un sekas. (2.1.2.)</p>	<p>Saziņas situācija (temats, dalībnieki, nolūks, laiks un vieta, saziņas līdzekļi) Izprot galvenos faktoros, kas ietekmē saziņas procesu, – pieņem, ka saziņas laikā var rasties šķēršļi un grūtības, kas jāpārvar; runā ar cieņu un nepārtrauc sarunas partneri; atpazīst sarunas partnera emocijas un izprot, kā tās ietekmē saziņas procesu; uztver neverbālos saziņas līdzekļus un vārdu izvēli un pārliecinās, vai dzirdētais ir uztverts pareizi; pārfrāzē dzirdēto un sniedz atgriezenisko saiti par emocijām un idejām. Izvēlas saziņas situācijās verbālos un neverbālos saziņas līdzekļus atbilstoši sarunas partnerim, tematam, nolūkam. (1.1.4.)</p> <p>Saziņas kultūra Izprot runas etiķetes galvenās funkcijas – sazināšanās, kontaktu veidošana, uzmanības piesaistīšana un pieklājība. Izprot, kā runas etiķetes ievērošana palīdz saziņas situācijās izvairīties no neveiklām situācijām, mazināt neziņu un šaubas un palīdz saskarsmē ar nepazīstamiem vai mazpazīstamiem cilvēkiem. (1.1.4.)</p> <p>Saziņas veidi. Dialogs Saprot, ka saziņā korektai runai ir nosacījumi – saprotamība, objektivitāte, pareizums, uzticamība. Izsaka savu viedokli saprotami, objektīvi (neradīt</p>

		<p>šaubas), pareizi un tā, lai var uzticēties. Kontrolē savu viedokli un to skaidrojoši argumentē.</p> <p>Saprot, ka dialogs ir kopējs domāšanas un runāšanas process, kurā īpašu lomu nosaka sarunas partnera zināšanas konkrētā jautājumā, un nonāk pie jauna un labāka risinājuma.</p> <p>Pēta dialogus, kur sarunāšanās iespējamību nosaka sarunas partnera zināšanas par sarunas priekšmetu – abi vienādi zinoši; abi vienādi nezinoši; viens ir zinošs, otrs ir nezinošs; abi zinoši, bet apzinās savu zināšanu ierobežotību. (1.1.5.)</p>
--	--	--

4. temats

Ieteicamais stundu skaits:10

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Grafēmika un ortogrāfija</p> <p>Vārdu saīsināšana Zina vārdu saīsināšanas nosacījumus, kā veido un lieto saīsinājumus. Zina tradicionālos vārdu un vārdu savienojumu saīsinājumus. Ievēro saīsinājumu rakstību un punkta lietošanu vai nelietošanu (arī datorrakstā). (3.1.4.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Radošā rakstīšana Izprot radošās rakstīšanas procesu – idejas atrašana, idejas izpēte, plānošana, rakstīšana, rediģēšana. Raksta jaunrades darbu par mūziku un/vai trokšņiem, piemēram, klausās 3 dažādus trokšņus un raksta īso stāstu. (2.1.4.)</p> <p>Autora valodas stils Vingrinās lietot valodas izteiksmes līdzekļus (minimāli un blīvi; ierasti un neierasti), lai īstenotu savu nolūku saziņas situācijā. (2.1.2.)</p>	<p>Valoda kā etniskās un pasaules kultūras izziņas līdzeklis Saskata tekstā kulturoloģisku informāciju un dažādu tautu priekšstatus par vērtībām. Salīdzina dažādu etnosu runas uzvedību un saskata atšķirības starp savā un citu etnosu kultūrā pieņemtajām runas uzvedības tradīcijām. (1.1.1.)</p> <p>Starpkultūru saziņa Saprot, ka dažādās kultūrās pastāv atšķirīga verbālā un neverbālā etiķete. Saprot, ka sarunas partneri no citas kultūras ir nozīmīgi uztvert viņa kultūras vērtību kontekstā, lai izveidotos veiksmīga saziņas situācija. Seko līdzī savai un sarunas partnera runas uzvedībai, mēģinot neizdarīt ātrus secinājumus</p>

		par sarunas partnera kultūru, iejūtīgi meklējot citus saziņas līdzekļus un pārvarot nedrošību un stereotipus par kultūras atšķirībām. (1.1.8.)
--	--	--

5. temats

Ieteicamais stundu skaits: 16

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Morfēmika. Vārddarināšana. Morfoloģija</p> <p>Vārddarināšana Izprot vārddarināšanas mērķus, procesu un nozīmi latviešu valodā. Pēta terminus kādā sev interesējošā nozarē, secina, kā tie tiek darināti un kāda ir to nozīme. (3.1.5.)</p> <p>Prievārds. Prievārda nozīmes Izprot prievārdu lietojuma funkcijas un nozīmes. Pēta, kā prievārdi veido sintaktiskās attiecības starp vārdiem teikumā. Izprot prievārda lietošanas normas teikumā (piemēram, <i>par</i> un <i>pa</i> lietošana). Lieto prievārdus un analizē to atšķirīgās nozīmes teikumā. Pēta prievārdu lietojumā atkāpes no literārās normas sarunvalodā un rakstu valodā medijos. (3.1.6.)</p> <p>Saiklis. Saikļu iedalījums pēc nozīmes – sakārtojuma un pakārtojuma saikļi Izprot saikļa lietojumu latviešu valodā un lietošanas nosacījumus. Atšķir saikļa <i>jeb</i> un <i>vai</i> nozīmes un izprot to lietošanas normas. Nosaka saikļa uzdevumu teikumā un lieto sakārtojuma un pakārtojuma saikļus.</p>	<p>Teksta veidi</p> <p>Lietišķie raksti Iesniegums Izprot iesnieguma pazīmes. Raksturo iesnieguma atbilstību tematam, kompozīcijas prasībām un valodas kvalitāti. (2.1.5.)</p> <p>Paskaidrojums Izprot paskaidrojuma pazīmes. Raksturo paskaidrojuma atbilstību tematam, kompozīcijas prasībām un valodas kvalitāti. (2.1.5.)</p> <p>Privāta un lietišķa vēstule Izprot vēstules struktūru un saskata atšķirības starp privātu un lietišķu vēstuli. Patstāvīgi raksta privātu vēstuli paša izvēlētam adresātam. Raksta pēc parauga lietišķu vēstuli. (2.1.5.)</p> <p>Teksta noformēšana Pēta rakstītā tekstā grafisko līdzekļu lietojumu (interpunkcija, burtveidols u.tml.). Noformē savu tekstu atbilstoši saziņas situācijai. (2.1.6.)</p>	<p>Formāla un neformāla saziņa Saprot, ka saziņa formālās un neformālās situācijās ir informācijas apmaiņa starp tās sniedzēju un saņēmēju ar konkrētu mērķi, piemēram, pārliecināt, skaidrot, informēt u.tml., un izvēlētie valodas līdzekļi atspoguļo vai nu pozitīvu vai negatīvu paštēlu. Apzināti izvēlas saziņas situācijā pozīciju (pozitīvs paštēls) un analizē, kā tiek lietoti personas vietniekvārdi, kādiem vārdiem un cik bieži tiek paustas emocijas, kā un kādas idejas tiek izteiktas. (1.1.8.)</p> <p>Saziņas kultūra digitālajā vidē Izprot saziņas situācijas nosacījumus tiešsaistē, kurās tiek izmantots e-pasts. Ievēro etiķeti elektroniskajā sarakstē. Pēta, kā saziņa un saskarsme tiek saskaņota noteiktā kontekstā (konkrētam partnerim, tēmai, norises situācijai) un kādas rodas kļūdas informācijas apmaiņas procesā tiešsaistē. (1.1.6.) Ievēro saziņas kultūru tiešsaistes laikā, piemēram, ZOOM, – pieslēgties no sava profila, kurā norādīts vārds un uzvārds; nodrošināt audio un video savienojumu; lietišķi apģērbties; izmantot atbilstošu fona attēlu; aktīvi klausīties; pacelt <i>virtuālo roku</i>, ja vēlas uzdot jautājumu vai sniegt</p>

<p>Pēta saikļu sinonīmiju un raksturīgākās atkāpes no literārās valodas sarunvalodā (piemēram, <i>par cik – tā kā; kad – ka</i>). (3.1.6.)</p> <p>Partikula. Partikulu iedalījums pēc uzdevuma teikumā un pēc nozīmes</p> <p>Izprot partikulu lietojumu latviešu valodā un to, kādas emocionālas vai jēdzieniskas nozīmes nianšes piešķir partikula kādam teikuma loceklim vai visam izteikumam.</p> <p>Zina vienvārda un vairākvārdu partikulas un to pareizrakstību.</p> <p>Izprot partikulu <i>nē</i> un <i>ne</i> lietojumu teikumā.</p> <p>Pareizi lieto partikulas teikumā. (3.1.6.)</p> <p>Izsauksmes vārds. Izsauksmes vārdu iedalījums pēc nozīmes</p> <p>Izprot izsauksmes vārdu lietojumu latviešu valodā.</p> <p>Saskata teikumā izsauksmes vārdus un skaidro to nozīmi.</p> <p>Pēta, kādus aizgūtos izsauksmes vārdus lieto sarunvalodā un kurus nelieto literārajā valodā. (3.1.6.)</p> <p>Vārdu gramatiskā homonīmija</p> <p>Zina, ka vārdiem, kas vienādi rakstāmi un izrunājami, atšķirīgā gramatiskā nozīme izpaužas sintaktiskā kontekstā.</p> <p>Pēta vārdu gramatisko homonīmiju tekstos (<i>arī</i>: saiklis un partikula; <i>drīz</i>: apstākļa vārds un saiklis; <i>kā</i>: apstākļa vārds, partikula, saiklis; <i>vai</i>: partikula, saiklis, izsauksmes vārds u. tml.). (3.1.6.)</p>		<p>atbildi; ar cieņu izturēties pret saziņas dalībniekiem. (1.1.8.)</p>
--	--	---

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Sintakse. Interpunkcija</p> <p>Pēta sintaktiskos sakarus starp vārdiem, vārdformām, teikumiem un teikuma daļām, kā veidojas vārdu savienojums, teikums un teksts. (3.1.7.)</p> <p>Saprot, ka pieturzīmju lietošanas noteikumi, principi ir vēsturiski veidojušies un nostiprinājušies valodā. (3.1.8.)</p> <p>Teikuma palīglocekļi</p> <p>Pēta teikuma palīglocekļu veidus: apzīmētājs (saskaņotais un nesaskaņotais) un tā izteikšanas iespējas; papildinātājs un tā izteikšanas iespējas; apstāklis un tā izteikšanas iespējas; pielikums un divattieksmju palīglocekļi – dubultlocekļi. Analizē sintaktiskos sakarus starp vārdiem teikumā. (3.1.7.)</p> <p>Vienlīdzīgi teikuma locekļi</p> <p>Izprot, kā vienlīdzīgi teikuma locekļi var būt saistīti ar vispārinošo vārdu. (3.1.7.)</p> <p>Lieto pieturzīmes teikumos ar vienlīdzīgiem teikuma locekļiem un vispārinošo vārdu. (3.1.8.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Radošā rakstīšana</p> <p>Izmanto jaunus paņēmienus, valodas spēles ideju meklēšanā.</p> <p>Apzinās, ka valoda ir galvenais radošās domāšanas izpausmes līdzeklis.</p> <p>Raksta jaunrades darbu, piemēram, dzejoli, kurā visi vārdi vai rindas sākas ar vienu un to pašu burtu. (2.1.4.)</p>	<p>Apzināta lasīšana</p> <p>Patstāvīgi sagatavojas teksta uztverei.</p> <p>Izvēlas atbilstošus lasīšanas paņēmienus – raksturot teksta uzbūvi; vizualizēt teksta saturu un uzbūvi.</p> <p>Detalizēti pēta tekstu pēc norādītajiem aspektiem.</p> <p>Novērtē tekstu – teksta veidam piemērotu valodas līdzekļu lietošana; salīdzina tekstus par vienu tematu; izmanto citus informācijas avotus, lai pārbaudītu teksta satura patiesumu.</p> <p>Izmanto teksta iegaumēšanas paņēmienus – vizualizēt; ekscerpēt; citēt; komentēt.</p> <p>Selektīvi lasa tekstus par vienu tematu. (1.1.3.)</p> <p>Lasīšanas kultūra</p> <p>Veido lasītāja piezīmes, piemēram, dienasgrāmatu, lai apzinātos savas lasītāja prasmes un pieredzi. (1.1.3.)</p> <p>Informācijas kritiska atlase un vērtēšana</p> <p>Informācijas analīze</p> <p>Saprot, ka informācija var tikt sniegta tādā veidā, ka objektīvu faktu vietā uzrunā emocijas, uzskatus vai vēlmes.</p> <p>Analizē informāciju, kurā emocijas un manipulācija dominē pār patiesumu.</p> <p>Izvēlas sev piemērotāko veidu, kā sistematizēt informāciju, lai novērtētu argumentus un paredzētu apgalvojuma sekas.</p> <p>Informācijas avotu analīze</p> <p>Vingrinās atpazīt ticamus informācijas avotus.</p> <p>Informācijas vērtēšana</p> <p>Pēta informācijas atspoguļojumu medijos un</p>

		veido savu viedokli par manipulācijas iespējām medijos. Lieto atbilstošu analīzes leksiku – <i>skaidri izteikts, skaidrojums, atbilstošs, precīzs, pamatots, pierādījums, viedoklis, secinājums</i> , kas ļauj izvērtēt savu domāšanas procesu un izvairīties no kļūdām. (1.1.9.)
--	--	--

7. temats

Ieteicamais stundu skaits: 16

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Sintakse. Interpunkcija</p> <p>Savrupinājumi Izprot terminu <i>savrupinājums</i> un to, kāda nozīme ir savrupinājumu lietošanai runā un rakstos. Zina savrupinājumu veidus. Izprot, kā veidojas savrupināti teikuma locekļi un to grupas. Izprot pielikuma vai pielikuma grupas savrupināšanu. Zina divdabja teiciena galvenās pazīmes un tā atšķirīgo novietojumu teikumā. Saprot, ka teikumā var būt vienlīdzīgi divdabja teicieni, un atbilstoši lieto pieturzīmes. Izprot atšķirību starp divdabja teicienu un plašāku savrupinātu grupu, kuras pamatā ir divdabis. (3.1.7.) Zina, ka rakstos savrupinājumus atdala ar komatiem vai domuzīmēm un runas plūsmā – intonatīvi tiek nodalīts. (3.1.8.) Lieto atbilstošas pieturzīmes teikumos ar savrupinātiem teikuma locekļiem un to grupām. (3.1.8.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Pārspriedums Raksta pārspriedumu, izvirzot apgalvojumu par norādīto problēmu, pamatojot pierādījumus ar faktiem un argumentiem un izveidojot secinājumus par risināmo problēmu. (2.1.3.)</p> <p>Sagatavošanās Izmanto informācijas avotus, precīzi un rūpīgi izvēlas faktus, piemērus, kas nozīmīgi saistībā ar pārsprieduma tematu un savu pozīciju. (2.1.3.)</p> <p>Plānošana Veido domu karti atbilstoši teksta tipam (pārspriedums) – konkretizē tematu, strukturē galvenos atzarus (būtiskās sadaļas); izmanto sev īpašās norādes (krāsas, simbolus); norāda daļu savstarpējo saistību. (2.1.3.)</p> <p>Rediģēšana Rediģē tekstu pēc kvalitatīva teksta vērtēšanas kritērijiem (saturs, uzbūve, vārdu izvēle, teikumu izveide, valodas lietojuma pareizība). Analizē konstruktīvos ieteikumus teksta pilnveidošanai un pilnveido savu tekstu. (2.1.7.)</p>	<p>Klausīšanās kā informācijas uztveres process Saprot, kas raksturīgs detalizētās klausīšanās veidam un kādās saziņas situācijās to izmanto. Izvirza sev klausīšanās mērķi un izveido jautājumus, lai uz tiem gūtu atbildes klausīšanās laikā. Veido kopsavilkumu par dzirdēto informāciju un vingrinās argumentēt savu viedokli. (1.1.2.)</p> <p>Intervija Klausās vai skatās interviju ar kādu personību. Saprot, ka intervijai ir trīs puses (intervētājs, intervējamais un adresāts) un 3 posmi (intervijas plānošana, norise un materiāla sagatavošana publicēšanai). Uztver informāciju un analizē intervētāja sagatavotību intervijai (rūpīgi izpētīta tēma un publiski pieejamā informācija par intervējamo personu; izstrādāti jautājumi.) Secina, kāda ir intervijas struktūra un tās informatīvā vērtība, un izsaka savu viedokli. (1.1.2.)</p>

<p>Iespraudumi Izprot terminu <i>iespraudums</i> un iesprauduma veidus. Pēta, kā teikumā iespraudumi piešķir nozīmes nokrāsas, izsaka piezīmes vai paskaidrojumu un analizē iespraudumu lietojumu teikumā. Iesaista teikumā iespraudumus. (3.1.7.) Lieto atbilstošas pieturzīmes teikumos ar iespraudumiem. (3.1.8.)</p>		
---	--	--

8. temats

Ieteicamais stundu skaits: 13

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Sintakse. Interpunkcija</p> <p>Salikts sakārtots teikums Izprot salikta sakārtota teikuma pazīmes, uzbūvi, daļu saistīšanas līdzekļus. (3.1.7.) Lieto pieturzīmes starp salikta sakārtota teikuma daļām un teikuma beigās. (3.1.8.)</p>	<p>Teksta uztvere un analīze</p> <p>Saprot, ka teksts vienlaikus ir autora darbības rezultāts un materiāls lasītāja/klausītāja domāšanas aktivitātei. Analizē un interpretē tekstā ietverto informāciju, nosakot galveno ideju. (2.1.1.)</p>	<p>Saziņas veidi. Diskusija Skatās diskusiju par problēmām, ar kurām saskaras jaunieši. Saprot, kāda loma ir diskusijas vadītājam (panākt, lai visi iesaistītos; veicināt diskusijas norisi; izveidot uzmanīgas klausīšanās atmosfēru; izskaidrot neskaidri izteiktus viedokļus; rezumēt svarīgāko, kas tiek atbalstīts un kas var izraisīt nesaskaņas). Uztver diskusijas saturu, analizē dažādos viedokļus un pretrunas, secina, kādus mērķus diskusija ir sasniegusi. (1.1.2.) Iesaistīties diskusijā Saprot, ka diskusija ir opozicionāra rīcība, kas pieprasa spēju sargāt savu pozīciju un prasmi pārliecinoši runāt un pierādīt savus uzskatus. Sagatavojas diskusijai par konkrētu jautājumu un izveido argumentētu viedokli, diskusijas norises laikā novērš iespējamās šaubas un neskaidrības. (1.1.5.)</p>

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Citas personas runas un domu atspoguļojums valodā</p> <p>Noģiedamā runa. Citāts Zina, ka noģiedamā runa ir citas personas runas vai domu attēlojuma veids, kas robežojas ar tiešo un netiešo runu. Zina, ka citāts ir precīzs izvilkums no kādas personas runas vai rakstveida teksta, ka to vienmēr liek pēdīnās un norāda atsauci. Iesaista citātus (viens teikums, teikumu grupa) tekstā. (3.1.7.) Lieto atbilstošas pieturzīmes. (3.1.8.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Argumentētā eseja Pēta tekstu uzbūves veidojumu dažādu tekstu tipiem, atkāpes no tradicionālajiem galvenās daļas izkārtojuma principiem. (2.1.3.) Izprot argumentētās esejas uzbūvi. (2.1.4.)</p> <p>Sagatavošanās Analizē argumentētās esejas tematu un izvēlas savu pozīciju, par kuru vēlas pārliecināt. Rūpīgi analizē tēzi (apgalvojumu), kuru atklās argumentētajā esejā. Izmanto informācijas avotus un izvēlas faktus, piemērus, kas nozīmīgi saistībā ar argumentētās esejas tematu un izvēlēto pozīciju. Pārbauda literatūras avotus, autorus, ja tiks izmantota šāda informācija. (2.1.3.)</p> <p>Plānošana Plāno argumentēto eseju, ievērojot noteikto teksta uzbūvi un attiecīgās daļu proporcijas (1/5, 3/5, 1/5). Izvēlas galvenos argumentus un piemērus, faktus un izkārt argumentus esejas uzbūvē. (2.1.3.)</p> <p>Rediģēšana Rediģē tekstu pēc argumentētās esejas vērtēšanas kritērijiem (temata izpratne, izklāsta secīgums un satura atbilstība tematam, argumentu izvēle, jēdzienu lietojums, avotu norāde, vārdu krājums, stils, pareizrakstība). (2.1.7.)</p>	<p>Informatīvs raidījums Skatās informatīvu raidījumu par kādu nozīmīgu kultūras notikumu. Uztver raidījuma struktūru, raidījuma vadīšanas stilu, analizē vadītāja un viesu verbālās un neverbālās saziņas lietojumu. Veido secinājumus par raidījuma vēstījumu (informāciju). (1.1.2.)</p>

9. klase
105 stundas

1. temats

Ieteicamais stundu skaits: 13

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Leksikoloģija</p> <p>Vārda leksiskā nozīme. Viennozīmīgi un daudznozīmīgi vārdi. Tiešā un pārnestā nozīme Pēta, kā valodā mainās vārda nozīmes (gan rodoties jauniem variantiem, gan zūdot). Mērķtiecīgi pilnveido savu vārdu krājumu atbilstoši savām interešu jomām. (3.1.1.)</p> <p>Vārdu grupas. Sinonīmi. Antonīmi. Homonīmi. Homoforas Lieto iederīgas vārdu grupas tēlainības radīšanai un stila pilnveidei tekstā. (3.1.1.)</p> <p>Frazeoloģismi Pēta frazeoloģismu nozīmes literāros darbos un filmu tekstos un pamato to stilistisko iederību. Attīsta individuālo valodas stilu, mērķtiecīgi lietojot dažādu grupu frazeoloģismus.(3.1.1.)</p> <p>Valodniecības termini Lieto apgūtos valodniecības terminus mācību situācijās. (3.1.1.)</p>	<p>Teksta satura uztvere un analīze</p> <p>Atslēgvārdi Izprot, kā atslēgvārdi kodolīgi informē par teksta saturu un kāpēc tos izmanto kā instrumentus teksta indeksācijai datubāzēs un informācijas meklēšanai internetā. Izmanto atslēgvārdus, lai atklātu sava teksta saturu un idejas, un kā instrumentu informācijas meklēšanai digitālajā vidē. (2.1.1.)</p> <p>Atstāstīšana Veido teksta kopsavilkumu, piemēram, zinātniskā stila tekstam. (2.1.2.)</p>	<p>Saziņas veidi pēc runas darbības. Rakstu runa Izprot, kā rakstu runa izveido attieksmi pret rakstītāju (lasītājs uztver rakstītu tekstu kā personības rādītāju). Veido rakstu darba saturu, uzbūvi, formu tā, lai veicinātu lasītāja uztveri un vienlaikus atklātu pozitīvo par rakstītāja estētisko gaumi un vispārējo kultūras līmeni. Izprot rakstīšanas nozīmi saziņā. Veido atbilstoši saziņas nolūkam saprotamu, sakarīgu tekstu, ievērojot pareizrakstības un stilistiskās normas. (1.1.6.)</p> <p>Informācijas attēlošana vizuāli Saprot, kādās saziņas situācijās un kādam teksta tipam var izmantot infografikas, lai palīdzētu uztvert informāciju un pievērstu uzmanību. Veido infografikas, ievērojot nosacījumus par informācijas vizualizācijas atbilstību tēmai, saturam un datiem. (1.1.6.)</p> <p>Apzināta lasīšana Patstāvīgi sagatavojas teksta uztverei, mērķtiecīgi noskaņojas un izplāno lasīšanas procesu, sistēmiski strādā ar tekstu un pārvar sapratnes grūtības, pēc lasīšanas vingrinās kritiski novērtēt izlasīto un izmantot iegūto informāciju. Lasa datus no shēmām, diagrammām un grafikiem. Novērtē tekstus – salīdzina pēc satura, valodas un</p>

		formas kritērijiem. Izmanto teksta iegaumēšanas paņēmienus – pārfrazēt, resumēt, ziņot par teksta saturu. (1.1.3.)
--	--	--

2. temats

Ieteicamais stundu skaits: 10

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Leksikoloģija</p> <p>Sarunvaloda. Literārā sarunvaloda. Neliterārā sarunvaloda. Subliterārā leksika (slengs) Pēta sarunvalodas izpausmes: žargonismi, parazītvārdi, neliterāri frazeoloģismi, nevērīga attieksme pret teikuma konstrukcijām. Izprot termina <i>slengs</i> lietojumu. Gūst priekšstatu par slengismu lietojumu neformālā saziņas situācijā un latviešu valodas slenga vārdnīcas izmantošanu. (3.1.2.)</p> <p>Leksikas lietojums formālā un neformālā saziņā Analizē leksikas lietojumu formālā un neformālā saziņā. Izvēlas atbilstošu leksiku formālā un neformālā saziņā. (3.1.2.)</p> <p>Stilistika un valodas kultūra Izprot stilus un lieto valodas izteiksmes līdzekļus atbilstoši saziņas situācijai. Apzinās literārās valodas nozīmīgumu savas personības pilnveidē un uzņemas atbildību par savas valodas lietojumu saziņā. (3.1.2.) Pēta, kādas leksiskas un morfoloģiskas parādības tiek lietotas dažādos stilos, piemēram, lietvārdi zinātniskajos tekstos, darbības vārdi literārajos</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Publiskā runa Runas sagatavošana Izprot publiskās runas vispārīgās iezīmes – mērķtiecība, saprotamība, atbilstība auditorijas interesēm, vajadzībām un zināšanām. Izprot, kādas literārās valodas normas jāievēro runā. Motivēti izvēlas runas tematu, sagatavo runu atbilstoši saziņas situācijai. (2.1.8.)</p> <p>Pārliecinoša uzstāšanās Uzstājas ar iepriekš sagatavotu runu atbilstoši saziņas situācijai. Vingrinās pārvarēt šķēršļus, kas izveidojas uzstāšanās laikā, īpaši pārteikšanās situācijās, piemēram, atkārtot teikumu pareizā formulējumā, veikt labojumus runas laikā. Rosina auditoriju iesaistīties diskusijā. (2.1.8.)</p>	<p>Saziņas veidi pēc runas darbības. Mutvārdu runa Pārdomā un pieņem lēmumu, kāda būs runas secība, lai savas domas aizvadītu līdz klausītāju uztverei, kādi ilustratīvie piemēri palīdzēs uztvert informāciju, kādas būs ievada, iztirzājuma, pierādījuma un nobeiguma garuma attiecības. (1.1.6.)</p> <p>Emociju izpausmes saziņā Saprot, ka emociju izpausmes var būt dažādās pakāpēs, atšķirīgas dažādiem cilvēkiem un dažādās kultūrās. Saprot, kā izpaust sevi un demonstrēt emocijas savstarpējā saziņā, lai izveidotos labas attiecības. Raksturo emociju izpausmes saziņas situācijās un literāros tekstos – kā dažādas emociju izpausmes ietekmē rezultātu, kā ietekmē situācijā iesaistītās personas. (1.1.7.)</p> <p>Saziņas veidi. Monologs Veido stāstījumu ar radošās darbības elementiem – patstāvīgi izvēlēties saturu, veidot loģisku sižetu un izvēlēties saziņas situācijai atbilstošu valodas formu. (1.1.5.)</p>

tekstos. (3.1.6.)		
-------------------	--	--

3. temats

Ieteicamais stundu skaits: 8

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Fonētika. Pareizrūna. Pareizrakstība</p> <p>Fonēmu pārmaiņas Izprot līdzskaņu pozicionālās un vēsturiskās pārmaiņas runā un ievēro pareizrakstības nosacījumus. (3.1.4.)</p> <p>Runas intonācija Saprot, kā intonācija palīdz runā izteikt domas, jūtas un grību. Ievēro savā runā nosacījumus – runāt tā, lai klausītājs saprastu, kur beidzas viena un sākas nākamā doma; ar pauzēm atdalīt vienu no otra spriedumus, jēdzienus. (3.1.3.)</p> <p>Žestu valoda Izprot, kā žesti (simboliskie) var palīdzēt klausītājiem saprast un atcerēties informāciju. Lieto žestus (vismaz 3-5) runas laikā, lai sniegtu papildu vizuālo dimensiju savai prezentācijai. Saprot, ka mīmika (uzacis, lūpas) ir emocionālā stāvokļa izpausmes veids un sejas izteiksme var slēpt emocionālo stāvokli, pārzinot mīmikas atbilstību konkrētām emocijām. Attīsta mīmiskās izteiksmes spējas un neizvairās no emocionālās ekspresijas runā. Analizē sarunas plašsaziņas līdzekļos un sociālajos tīklos – „nolasa” sarunas partnera emocijas, žestus un mīmiku. (3.1.3.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Stāstīšana <i>Stāsta stāstus</i> atbilstoši stāstījuma nolūkam un adresātam, izmantojot noteiktus paņēmienus. Analizē stāstījumu – nolūku, noskaņu, personas, notikumu cēloņus un sekas, valodas izteiksmes līdzekļus, argumentējot un lietojot atbilstošus terminus. (2.1.2.)</p> <p>Stāstījuma nolūks un materiāla atlase Atrod nepieciešamo informāciju atbilstoši stāstījuma nolūkam un izvēlētajiem stāstījuma elementiem. (2.1.2.)</p> <p>Darbojošās personas Izprot, ka personām ir jābūt spilgti izveidotām, lai lasītājs/klausītājs tās vēlētos iepazīt, – savdabīgas domas, uzskati, kontrastējošas ar citām personām un vidi. (2.1.2.)</p> <p>Notikumu (darbības) secība Saprot, kā stāstījumā veidojas saistība starp darbību (notikumiem), cēloņiem un sekām. (2.1.2.)</p> <p>Autora valodas stils Mērķtiecīgi izvēlas valodas izteiksmes līdzekļus, lai īstenotu savu nolūku saziņas situācijā. (2.1.2.)</p>	<p>Saziņas situācija (temats, dalībnieki, nolūks, laiks un vieta, saziņas līdzekļi) Izprot saziņas situācijās vadīšanas un savstarpējo attiecību veidošanas procesu. Izvēlas atbilstošus verbālos un neverbālos līdzekļus saziņas procesā, izrādot attieksmi un cieņu pret saziņas partneri. (1.1.4.)</p> <p>Saziņas kultūra Lieto terminu <i>runas etiķete</i>. Saprot, ka runas etiķete ir runas formulas (izteikuma vienības, ko lieto noteiktās saziņas situācijās, piemēram, <i>Labu apetīti!</i>) Saprot, ka runas etiķete ir noteiktā kultūrā pieņemtie noteikumi, kas regulē saziņas partneru runas uzvedību. Ievēro saziņā runas etiķetes un uzvedības normas. (1.1.4.)</p> <p>Saziņas veidi. Dialogs Saprot, ka dialogam ir vairāki posmi un katrā no tiem ir jāievēro vairākas dialogiskas prasības. Izsaka dialoga pirmajā posmā savu viedokli un neprovocē sarunas pāraugšanu strīdā – reaģē neitrāli uz partnera teikto (uzklausot un iedziļinoties dzirdētajā); nevērtē, nekritizē, nekomentē; uzdod kontroles jautājumus (piemēram, <i>Vai es pareizi sapratu, ka...?</i>); nosaka kopīgo un atšķirīgo.</p>

		Kopīgi meklē dialoga otrajā posmā risinājumu, noskaidrojot un novēršot iespējamās pretrunas. Kopīgi izveido risinājumu sarunas trešajā (noslēdzošajā) posmā, balstoties uz kopējo situācijas redzējumu. (1.1.5.)
--	--	--

4. temats

Ieteicamais stundu skaits: 10

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Grafētika un ortogrāfija</p> <p>Lielo sākumburtu lietošana Izprot lielo burtu lietošanas funkcijas (gramatiskā, jēdzieniskā, stilistiskā) un nosacījumus. Ievēro lielo burtu pareizrakstības nosacījumus. (3.1.4.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Radošā rakstīšana Izprot radošās rakstīšanas nosacījumus – domāšanas veiklība, elastīgums, oriģinalitāte. Raksta jaunrades darbu par attēliem, piemēram, izvēlas pa vienam attēlam no 3 grupām (vieta, persona, priekšmets) un raksta īso stāstu. (2.1.4.)</p>	<p>Valoda kā etniskās un pasaules kultūras izziņas līdzeklis Saprot, ka katrai tautai ir sava valoda, kurā atspoguļojas tautas vērtību sistēma, vēsture un kultūra. Noskaidro, kāds ir valodas normatīvais regulējums Eiropā. Apzinās, ka cieņpilna attieksme pret citu tautu valodu ir kulturāla cilvēka pazīme. (1.1.1.)</p> <p>Starpkultūru saziņa Saprot, ka sarunās katrs runātājs atspoguļo savus kultūras standartus. Saprot, ka tolerance ietver atziņu par ikviena cilvēka vērtību, ka nevērība, neiejūtīga attieksme, aizspriedumi var radīt problēmas saziņā ar dažādu kultūru cilvēkiem. Izrāda vēlmi saprasties verbāli un neverbāli un izprast sarunas partneri no atšķirīgas kultūras un izrāda pozitīvu attieksmi pret citu kultūru. Sarunājas ar tiem, kam latviešu valoda nav dzimtā valoda un kuri to tikai apgūst. (1.1.8.)</p>

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Morfēmika. Vārddarināšana</p> <p>Pēta vārddarināšanas tendences mūsdienu latviešu valodā. (3.1.5.)</p>	<p>Teksta veidi</p> <p>Lietišķie raksti CV Saprot, kādi ir CV (Curriculum Vitae) kā dokumenta mērķi, struktūra, saturs un ārējais noformējums. Raksta savu CV atbilstoši saziņas situācijai. (2.1.5.)</p> <p>Motivācijas vēstule Saprot, kāds ir motivācijas vēstules jeb pavadvēstules galvenais mērķis un struktūra, saturs, ārējais noformējums. Raksta motivācijas vēstuli atbilstoši saziņas situācijai. (2.1.5.)</p> <p>Teksta noformēšana Noformē tekstu atbilstoši saziņas situācijai. (2.1.6.)</p>	<p>Formāla un neformāla saziņa Saprot, ka saziņas kvalitāte ir saistīta ar informācijas sniedzēja zināšanām un prasmēm precīzi formulēt savu vēstījumu saziņas partnerim vai noteiktai mērķauditorijai un informācijas saņēmēja iespējām uztvert un interpretēt informāciju. Pauž savu vēstījumu formālās un neformālās saziņas situācijās, rūpējoties par satura (informācijas) kvalitāti. (1.1.8.)</p> <p>Saziņas kultūra digitālajā vidē Izprot etiķeti, kas jāievēro grupas sarakstē sociālajos tīklos – publicēt tikai to informāciju, kas svarīga lielākajai daļai dalībnieku un saistīta ar izveidotās grupas mērķiem; npublicēt informāciju no privātās sarakstes bez tās sūtītāja atļaujas; reaģēt atbilstoši uz saziņas partnera izteikumiem, kas neievēro etiķetes noteikumus. Ievēro saziņas kultūru sociālajos tīklos privātajā un grupas sarakstē. (1.1.8.) Izprot etiķetes noteikumus, kas jāievēro e-saziņā (e-pastā, tērzēšanas kanālos, forumos, diskusiju grupās u.c.) Pēta, kādi runas uzvedības noteikumi tiek ievēroti katrā no darbības veidiem tiešsaistē, kā mainās rakstu runa un saziņas stils. (1.1.6.)</p>

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Sintakse. Interpunkcija</p> <p>Izprot to, ka sintakses likumības determinē interpunkcijas nosacījumus.</p> <p>Skaidro un vērtē sintaktisko konstrukciju lietojumu savos un klases biedru tekstos. (3.1.7.)</p> <p>Zina pieturzīmju veidus un to lietošanas nosacījumus.</p> <p>Izprot pieturzīmju lietošanu kā pareizrakstības sastāvdaļu, kā iespēju pilnīgāk lasītājam atklāt teksta saturu. (3.1.8.)</p> <p>Teikuma locekļi</p> <p>Pēta raksturīgākās vārdu savienojumu kļūdas (sintaktiskās attieksmju kļūdas) un vingrinās tās novērst. (3.1.7.)</p>	<p>Radošā rakstīšana</p> <p>Vingrinās atrast daudz ideju un risinājumu pirms radošās rakstīšanas un pamato savu izvēli.</p> <p>Raksta jaunrades darbu, piemēram, iztēlojas, ka „ieiet un sāk dzīvot” gleznā (Pauls Klē “Zelta zivtiņa”) un raksta iekšējo monologu. (2.1.4.)</p>	<p>Apzināta lasīšana</p> <p>Patstāvīgi sagatavojas teksta uztverei, mērķtiecīgi noskaņojas un izplāno lasīšanas procesu, sistēmiski strādā ar tekstu un pārvar sapratnes grūtības, pēc lasīšanas vingrinās kritiski novērtēt izlasīto un izmantot iegūto informāciju.</p> <p>Lasa datus no shēmām, diagrammām un grafikiem.</p> <p>Novērtē tekstus – salīdzina pēc satura, valodas un formas kritērijiem.</p> <p>Izmanto teksta iegaumēšanas paņēmienus – pārfrāzēt, rezumēt, ziņot par teksta saturu. (1.1.3.)</p> <p>Lasīšanas kultūra</p> <p>Plāno, kā mērķtiecīgi pilnveidot savu lasītāja biogrāfiju, un patstāvīgi attīsta lasīšanas intereses. (1.1.3.)</p> <p>Informācijas kritiska atlase un vērtēšana</p> <p>Informācijas analīze</p> <p>Izprot, ka <i>viltus ziņas</i> ietver apzināti radītu melīgu, maldinošu, nepatiesu informāciju un nekritiskam domātājam rada ticamības iespaidu un manipulē.</p> <p>Izprot, kā modernās komunikācijas tehnoloģijas palīdz radīt un īsā laikā izplatīt sagrozītu informāciju par jebkuru tēmu.</p> <p>Sistematizē informāciju, lai veidotos izpratne par kopsakarībām.</p> <p>Informācijas avotu analīze</p> <p>Atpazīst ticamus informācijas avotus.</p> <p>Informācijas vērtēšana</p> <p>Izprot, ka apgalvojumiem ir jābūt skaidri</p>

		<p>pamatotiem, precīziem un patiesiem. Saprot, kā ir jāizvērtē apgalvojums, racionāli izsverot tā patiesumu, un ka svarīgi pašam rast pamatojumu, nevis uzreiz pieņemt. Vērtē faktus un viedokļus loģiski pareizību, pētot to pamatā esošās sociālās normas un nonākot pie patiesiem secinājumiem. (1.1.9.)</p>
--	--	--

7. temats

Ieteicamais stundu skaits: 15

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Sintakse. Interpunkcija</p> <p>Savrupinājumi Pēta savrupinājumu lietojumu, analizē to novietojumu teikumā. Veido teikumus ar atbilstošiem savrupinājumiem. (3.1.7.) Lieto teikumus ar savrupinājumiem atbilstošas pieturzīmes. (3.1.8.)</p> <p>Iespraudumi Zina iespraudumu ievadītārvārdus, kurus atdala un neatdala ar pieturzīmēm teikumā. Izprot paskaidrojošo vārdu grupu kā sintaktisku konstrukciju, ko veido ievadītārvārds. Pēta iespraudumu lietošanu teikumos. (3.1.7.) Pēta domuzīmes lietojumu iespraudumu atdalīšanai teikumā. (3.1.8.) Lieto atbilstošas pieturzīmes teikumos ar iespraudumiem. (3.1.8.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Pārspriedums Saprot, ka pārspriedums var būt mākslinieciski kritiska apcere, kurā pausta attieksme par kādu literatūras parādību, vai arī analītisks pārskats un pētījums. Raksta pārspriedumu par konkrētu tematu, izmantojot objektīvus zinātniskos faktus, balstoties uz pierādījumiem un pamatojot loģiski sakarības (jēdziens – spriedums – slēdziens). (2.1.3.)</p> <p>Sagatavošanās Izmanto informācijas avotus, precīzi un rūpīgi izvēlas faktus, piemērus, kas ir nozīmīgi saistībā ar rakstu darba tematu un savu pozīciju. (2.1.3.)</p> <p>Plānošana Veido domu karti atbilstoši teksta tipam (pārspriedums) un savam domāšanas stilam, lai varētu pārvarēt grūtības (piemēram, ideju trūkums, domāšanas kūtrums) plānošanas procesā. (2.1.3.)</p>	<p>Klausīšanās kā informācijas uztveres process Saprot, kāpēc klausītājam nepieciešamas fona zināšanas (faktu kopums, kas var palīdzēt uztvert un izprast informāciju). Sagatavojas klausāmā teksta uztverei, izvēlas klausīšanās veidu, uztver un saprot informāciju. Analizē un vērtē (arī apšaubā un kritizē) dzirdēto informāciju, izsakot argumentētu viedokli. (1.1.2.)</p> <p>Intervija Klausās vai skatās interviju ar kādu personību. Uztver informāciju un analizē intervijas loģisko struktūru, jautājumu loģisko secību (kā sargrupēti, lai neveidotos saraustīta un haotiska intervija). Secina, vai intervētājs izturas ar cieņu pret intervējamo, vai intervija ir izveidojusies kā veiksmīga saruna, kurā intervētājs parāda savas prasmes klausīties. (1.1.2.)</p>

	<p>Rediģēšana Rediģē tekstu pēc kvalitatīva teksta vērtēšanas kritērijiem (saturs, uzbūve, vārdu izvēle, teikumu izveide, valodas lietojuma pareizība). Analizē konstruktīvos ieteikumus teksta pilnveidošanai un pilnveido savu tekstu. (2.1.7.)</p>	
--	--	--

8. temats

Ieteicamais stundu skaits: 15

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Sintakse. Interpunkcija</p> <p>Salikts pakārtots teikums. Jaukts salikts teikums Izprot salikta pakārtota teikuma pazīmes un uzbūvi. Pēta palīgteikuma veidus (papildinātāja, apstākļa, apzīmētāja, pieļāvuma un pamatojuma palīgteikumi), palīgteikumu tiešu vai pakāpenisku pakārtojumu. (3.1.7.) Ievēro pieturzīmju lietojumu starp salikta pakārtota teikuma daļām un teikuma beigās. (3.1.8.) Zina jaukta salikta teikuma pazīmes un uzbūvi. (3.1.7.) Ievēro pieturzīmju lietojumu jauktā saliktā teikumā. (3.1.8.)</p>	<p>Teksta satura uztvere un analīze</p> <p>Saprot, ka daiļliteratūras un publicistiskā stila tekstos var būt ietverta zemteksta informācija. Analizē tekstā ietvertu zemtekstu, pievēršot uzmanību valodas izteiksmes līdzekļiem, kas tekstu padara tēlainu, emocionālu, un teksta daļām ar <i>slēpto</i> nozīmi. Analizē tekstā ietvertu informāciju. (2.1.1.)</p>	<p>Saziņas veidi. Diskusija Skatās diskusiju par kādu aktuālu kultūras problēmu sabiedrībā. Izprot diskusiju kā organizētu saziņas veidu, kurā tās dalībnieki izsaka dažādus viedokļus par kādu tēmu, noskaidrojot problēmas būtību un cenšoties atrast risinājumus un pieņemt lēmumu. Uztver diskusijas saturu, izteiktos viedokļus, analizē argumentācijā lietotos valodas līdzekļus.(1.1.2.) Iesaistīties diskusijā Saprot, kādi nosacījumi ir svarīgi, lai izveidotos produktīva diskusija. Saprot, ka diskusijas uzdevums ir pēc iespējas labāk pamatot savu pozīciju par konkrēto jautājumu un atļaut to izteikt arī oponentam, un nepadoties vilinājumam uzbrukt otra pozīcijai. Iesaistās diskusijā un izvērtē, kāpēc diskusijā ir izvēlēties konkrēto pozīciju, kādi tam ir iemesli un kāda ir lietotā argumentācija. (1.1.5.)</p>

Sasniedzamais rezultāts		
Valodas struktūra	Teksts un tekstveide	Saziņa kontekstā
<p>Citas personas runas un domu atspoguļojums valodā</p> <p>Citāts Izprot citātu iesaistīšanu tekstā. Ievēro citēšanas kultūru. Pēta citātu lietojumu tekstos. (3.1.7.) Lieto atbilstošas pieturzīmes teikumos ar iesaistītu citātu. (3.1.8.)</p>	<p>Tekstveides process</p> <p>Argumentētā eseja Izprot argumentētās esejas uzbūvi. (2.1.4.) Izprot, kā ievadā pieteikt savu pozīciju par tematu un nobeigumā izveidot secinājumus, atziņas. (2.1.3.)</p> <p>Sagatavošanās Analizē argumentētās esejas tematu un izvēlas savu pozīciju, par kuru vēlas pārliecināt. Rūpīgi analizē tēzi (apgalvojumu), kuru atklās argumentētajā esejā. Izmanto informācijas avotus un izvēlas faktus, piemērus, kas nozīmīgi saistībā ar argumentētās esejas tematu un izvēlēto pozīciju. Pārbauda literatūras avotus, autorus, ja tiks izmantota šāda informācija. (2.1.3.)</p> <p>Plānošana Veido domu karti atbilstoši teksta tipam (argumentētā eseja) un savam domāšanas stilam, lai varētu pārvarēt grūtības rakstīšanas procesā. Plāno argumentēto eseju, ievērojot noteikto teksta uzbūvi un attiecīgās daļu proporcijas. Izvēlas galvenos argumentus, piemērus un faktus un izkārt argumentus esejas plānojumā. (2.1.3.)</p> <p>Rediģēšana Rediģē tekstu pēc argumentētās esejas vērtēšanas kritērijiem (temata izpratne, izklāsta secīgums un satura atbilstība tematam, argumentu izvēle, jēdzienu lietojums, avotu norāde, vārdu krājums, stils, pareizrakstība). (2.1.7.)</p>	<p>Informatīvs raidījums Skatās informatīvu raidījumu par kādu nozīmīgu kultūras notikumu. Uztver raidījuma struktūru, raidījuma vadīšanas stilu, analizē vadītāja un viesu verbālās un neverbālās saziņas lietojumu, raidījuma audiovizuālo vēstījumu, mēģinot secināt par raidījuma mērķiem. Izsaka argumentētu viedokli par konkrētās informācijas atspoguļojumu raidījumā. (1.1.2.)</p>